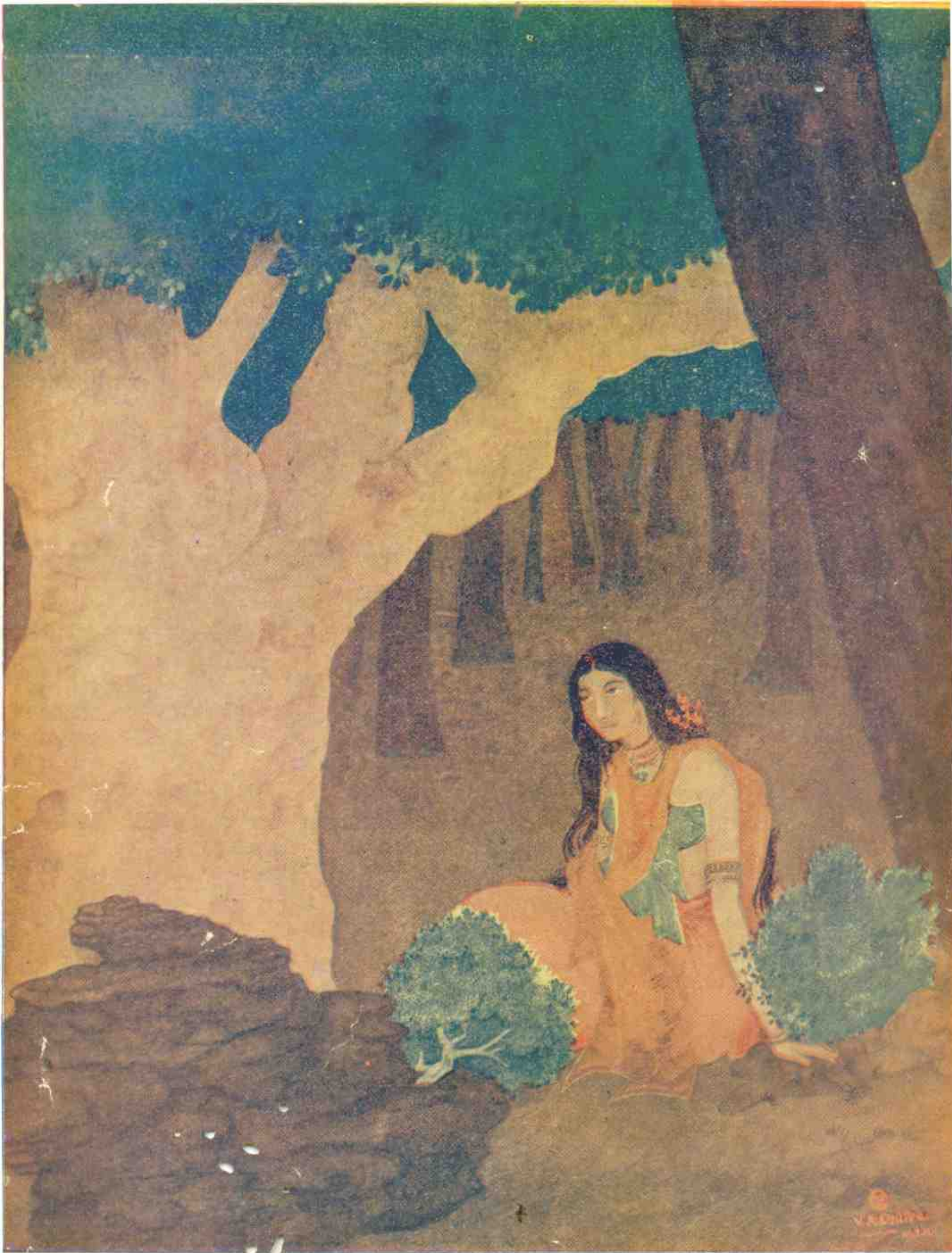

భూ పు త్రి

చిత్రకారుడు: శ్రీ వి. ఆర్. చిత్రగారు, చెన్నపురి

చెన్నపట్టణము, మార్చి ౧౯౩౦

సంపుటము ౭ | శుక్ల సంవత్సరము ఫాల్గునమాసము | సంఖ్య 3

హంపీక్షేత్రము

కొడాలి వెంకటసుబ్బారావుగారు, బి. ఏ., కామరాజుగడ్డ శివయ్యోగానందరావు గారు

౧

హంపీస్థాపన

[ఆనెగొందిపక్కనున్న చిన్నపల్లెటూరు హంపి. దాని స్థాపననుగురించి అక్కడివారు అను శ్రుతముగా చెప్పుకొనే కథ యిది. ఓరుగల్లు కాకతీయులతో ఢిల్లీపాదుషాలు పోరాడి వరసగా పన్నెండుసంవత్సరాలు ఓడిపోయినారు. చివరకు యుద్ధములో గెల్చి రాజును ఖైదీగా పట్టుకొన్నారు. హరిహరరాయ బుక్కరాయలలో ఒకరు మంత్రి, ఒక్కరు సేనాపతి. పాదుషా ఢిల్లీ వెళ్లేటప్పుడు ఆ అన్నదమ్ములను జామీనుగా ఉంచుకొని, యుద్ధాలలో తనకయినఖర్చు యావత్తూ ఇస్తే వారిని వదిలివేస్తా నన్నాడట. తెలుగువారు డబ్బు యివ్వలేదట. లాభము లేదని పాదుషా వారిని విడిచిపెట్టి వెళ్లిపోయినాడు. తర్వాత అన్నదమ్ములు సిగ్గుతో అడవు

లలో తిరుగుతూ ఉంటే (శ్రీ) విద్యారణ్యస్వామివారు వారి రాజతంత్రాలు గ్రహించి, హరి హరాదు వారిని ప్రభువులుగా నిలిపినారట. కొంతకాలానికి వారు చూపిన అనాదరణకు స్వామివారు వారిని శపించినారట. ఈ శాపము మార్చినాము.]

"ఆహా వనస్థ మైనసిరి యంతయు ఈనలె తెల్గువారు, హా
మీ హరిబుక్క దేవులు సుమీ" అను మ్లేచ్ఛుని గేలిపల్కులో
సాహస మున్న దా? మరున జాలెన? ద్వాదశవర్ష సంగర
(శ్రీ)హరణమ్ము "తెల్గునృపసింగము" చేత ప్రతాపరుద్రుడేన్.

ప్రారంభోదయ నైజతేజులును, పారంపర్యశౌర్యాగ్నికి
లారక్తాత్ములు నున్నలై తురక సామ్రాడ్బద్ధులై, వాంఛినా
రా రత్నాద్రిశిరీర్షముల్? జలదధారాభిన్నమై మేరువే
నీరైపోయిన? చూతురా "తెలుగురాణి" గర్భనిర్భేదముల్?

కాకతిరాజ్యవైభవవికల్పనదక్షుడు మ్లేచ్ఛరాజు ఢి
ల్లీకి ప్రయాణమై చనె; ఫలించిన పంటలకాసుగూడ బం
దీకృతమోక్షయత్ననిరతిన్ వ్యయపెట్టరు తెల్గువారు; రి
క్తీకృత లాభనిశ్చయవిధిన్ చ్యుతులౌ హరిరాయసోదరుల్.

మొగిలుమరుంగునం బడి విముక్తరుచుల్ ప్రకటించు భాస్కరుల్
తెగబడలేరు కర్మనియతిన్ అటులే హరిరాయసోదరుల్
జగముల నేలజాలు గుణసాగరు లయ్యు పరాజయవ్యథా
నిగళము దాల్చి తెల్గు జననిన్ భజియింపగ రారు ముక్తులై.

కాలము మారిపోయి శునకంబులు బొబ్బటిలంగ బెబ్బులుల్
చాలక నిల్చిపోయినవి, శాశ్వతమా విజయప్రవృత్తి? ఆ
శాలవబీజమే పరవశంబున పొంగి పునఃప్రయత్నవాం
ఛాలత లల్లి నిర్మలయశస్సుమముల్ విరియించుచుండు పో.

వనవాసవ్రతనిష్ఠురత్వమున సర్వాంగవ్యథాశుష్కుడ
య్యును ఆంధ్రావనిఘోషలో తనకు సాయుజ్యంబు లేదంచు నెం

10 పౌనులు పెరిగితిని

యమ్. యన్. రాఘవేంద్రరావుగారు, రెజిమెంటలు బజారు, సికింద్రాబాదునుంచి తేది 5-12-29 న వ్రాయునది:—

మీ జీవామృతమును సేవించుటచేత తృప్తికరమగు ఆరోగ్యమును బొందిన అసంఖ్యాకులలో నే నొకడను. నేను జీవామృతమును రెండుసీసాల సేవించితిని. నా తూకము 10 పౌనులు హెచ్చినది. మీ జీవామృతము నిస్సంశయముగ బలహీనుల పాలిటి దివ్యామృతము.

కండ పుష్టికి తేజస్సుకు

జీవామృతము

వీర్య వృద్ధికి జవ సత్వములకు

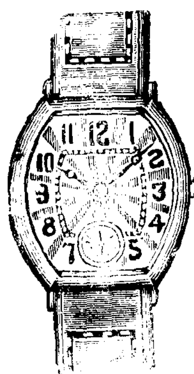
ఎల్ల ఔషధవిక్రేతలయొద్దను దొరకును. కేటలాగు ఉచితము, సీసా 1-కి రూ. 3-4-0.

ఆయుర్వేదాశ్రమము

151, గోవిందప్పనాయక వీధి, తపాలుపెట్టె నెం. 287, మద్రాసు.

ఉచితము! ఉచితము!!
రెండుమాత్రం ఉచితము!!!

మీరు చిత్రింపబడిన యీ బంగారపు చేతిగడియారం కొనిన, ఒక జేబు గడియారమును, ఒక టైమ్‌పీసు గడియారమును ఉచితముగ నివ్వబడును. పైవన్నియు సరియైన గంటను తెలిపి, దీర్ఘకాలము పని చేయు ననుటలో పూచీ యివ్వబడును. ఆశాభంగము లేకుండుటకై త్వరపడుడు.

బంగారపు చేతిగడియారం వెల రు. 8-8-0

ప్యాకింగ్ పోస్టేజి అ. 0-12-0

మీ పూర్తివిలాసమును ఇంగ్లీషులో వ్రాయుడు.

THE LONDON WATCH COMPANY.
(Depot 7)
2, Armenian Street, Calcutta.

అమెరికాలో తయారుగాబడిన శ్రేష్ఠమైన గాలితుపాకులు

1000 గుండ్లు ఉచితము!

ఈ గాలిలో గాల్చదగిన తుపాకులు, యదార్థమైన తుపాకులుమాదిరి యుండును గాని గవర్నమెంటువారి లైసెన్సు లక్కరలేకయే ఉపయోగింప తగియున్నవి. గట్టి పనితనము కలిగి, సరియైన గురికలిగి, కాల్చినపుడు పెద్దధ్వని యివ్వగలదు. దూరము 100 గజములు కాల్చవచ్చును.

1 [illegible]డు	ధర	రు. 6-0-0
350 [illegible]ండ్లు	,,	9-0-0
500 [illegible]ండ్లు	,,	11-0-0
100[illegible] [illegible]ండ్లు	,,	15-0-0
ప్యా[illegible]ప, పోస్టేజి		రు. 2-0-0

ఉప[illegible]గింపవలసిన వస్తువులు గల కార్డు తుపాకి వెంట పంప[illegible]ను.

వివరములకు:—

ORIENTAL TRADING Co.,
145, Raja katra, Calcutta.

చిన సన్న్యాసి ప్రతిష్ఠ జేసెనట సుశ్రీయుక్తుగా హక్కరా
యుని విద్యానగరాంధ్రభూపతి సదుద్యోగంబులో పొంగుచున్.

విష్ణువర్ధను డపుడు నవ్వెనట, హర్ష-బాష్పపులకిత శంపాభవంబు నూత్న
తేజ మొక్కటి ఆంధ్రభూదేవునొసట-తోచినదియంట దేవదుందుభులు మెరయ.

అరయుచుండ్రి విమానముల్ వరుస నిలిపి-తన్మనోత్సవమాధుర్య తన్మయులయి
గౌతమీ శాతవాహన శాతకర్ణి-వంశభవులును "చాళుక్యవంగడమును."

పంచాంగస్థిర సన్ముహూర్త నగరప్రారంభ మా దానధ
ర్మాంచద్భూషణవస్త్రరత్ననిచయ ప్రఖ్యాతి నాశీస్సు గా
వించెన్ భూసురవాణి; అం దొకటి తృప్తిం జెందగా లేక కో
పించెన్, పాతకు లయ్యు విప్రు లపు డుర్వీనాథసంపూజ్యులే.

విద్యారణ్యమహర్షి నిత్య మని భావించెన్ మహారాజ సం
పద్యోగంబున హక్కరాట్కులము దేవస్వామి కన్నె్రయై
సద్యోవైరము దాల్చి మండెనట మాత్సర్యాగ్నిలో ధూమవే
ణీద్యోతంబయి నేలమట్టమట హంపీపట్టణశ్రీద్యుతుల్.

మంత్రిప్రశంస

కాళ్లకూరి గోపాలరావు గారు

బలములకున్ బలంబు మఱి ప్రాణపదం బన వన్నెకెక్కు, ని
శ్చలమహిమంబుతో నితరసర్వబలంబుల నేలు శేముషీ
బలమె బలంబు; తద్బల విభావిభవాఢ్యుడె మంత్రి; మంత్రికిన్
గలుగదు స్వప్రయోజనము, కార్యము దేశహితంబె యెయ్యెడన్.
వైభవంబు పటాటోపపాటవంబు-మఱి కిరీటంబు లే వను మాట కాని
రాజునకు రాజు మంత్రి; సర్వత్ర వార-లాత్మయు శరీరమునుం బోలె నలరుచుండ్రు!

(తిమ్మరుసు నాటకమునుండి)

ఛందస్సనఁగా పద్యలక్షణము.

యతిపరిచ్ఛేదము

౧. పాదమున నిలుపుదలమీఁది యక్షరము యతి.

[యతికే విరతి, విశ్రాంతి, విరామము, యమము, విశ్రామము ఇత్యాది నామములు గలవు. పద్యప్రథమాక్షరమునకు యతిసంజ్ఞ ఔపచారికము.]

౨. ఏకపాదయతు లన్నిటిలోను ప్రధానవర్ణములు సవర్ణములు గావలయు.

[ఏకపాదములో, ఒకయతిలోని ప్రధాన వర్ణములు కడమ యన్ని యతులయందలి ప్రధానవర్ణములకును సమానముగా నుండవలయును. ఇందుల కపవాదము లున్న సూచింపఁబడును.]

3. యతులయందు స్వరసామ్యము తప్పదు. ఆ స్వరము పదాది కాదేని దానితోడి హల్లునుం బ్రధానమే.

ఉ: "కేదారేశు భజించితిన్ శిరమునన్
గీలించితిన్ హింగుళా
పాదాంభోరుహముల్, ప్రయాగనిలయున్
బద్మాక్షు......"

ఉ: "దేవా [వ+ఆ] దుల్ శ్రీహరిఁ గాంచి
మ్రొక్కిరి ప్రమో
దా[ద+అ] ంభోధి యుప్పొంగఁగన్."

యతులలోని ప్రధాన వర్ణములకే సామ్యము వలయును. యతిస్థానములందుఁ బదచ్ఛేదము కలదేని అట ఉత్తరపదాదివర్ణము ప్రధానము. అది స్వరమేని స్వరసామ్యము చాలును. అది హల్లగునేని, ఆహల్లును, దానితోడిస్వరమును రెండునుం బ్రధానములే. ఆ రెంట నొక్కొక్కటికిని సామ్యము సరిపడవలయును. ఉత్తరపదాదితో సంయోగము కలదేని అందలి హల్లు ఒకటియు, దానితోడి స్వరమును రెండును బ్రధానములు. సమవృత్తములలో ఏకపాదమున బహుయతు లున్నచో వానియందెల్ల ఒక్కస్వరమునకే, ఒక్కహల్లునకే సామ్యము నిర్వహింపవలయును. అనఁగా రెండు యతులలో నొక ద్వయమునకు సామ్యమును, వేఱు రెండు యతులందు వేఱుద్వయమునకు సామ్యమునుంగా అల్లఁగూడదు.

యతిలో పూర్వపదాంత హల్లుతో పదచ్ఛేద మున్న పూర్వపదాంతహల్లును ప్రధానమగుటయుం గలదు.

౪. హల్లునకును అచ్చునకును సామ్యము లేదు.

సామ్య మెట్లనఁగా:

౫. (౧) అ ఆ ఐ ఔ లు; (౨) ఇ ఈ ఋ ౠ ఎ ఏ లు; (3) ఉ ఊ ఒ ఓ లు; (౪) క ఖ గ ఘ లు; (౫) చ ఛ జ ఝ శ ష స లు; (౬) ట ఠ డ ఢ లు; (౭) త థ ద ధ లు;

(౮) పఫబభవలు; (౯) నణసమములు; (౧౦) జ్ఞనణలు; (౧౧) ఉసమయుక్పఫబభమలు సమములు.

ఇందు, తుద నున్న "సమములు" అను పదము ఒక్కొక్క సమానమునకును విశేషణము. కావున, ఒకదాని కొకటి సమానములయిన వర్ణములెల్ల ఒక్కొక్క సమానమునఁ జెప్పఁబడినవి.

నణసమములు (సమములు—నకారమునకు సమమగు వర్ణమును, ణకారమునకు సమమగు వర్ణమును) ఒకదాని కొకటి సమానములు. అనఁగా, తవర్గవర్ణమునకు పూర్వమందున్న పూర్ణబిందువు టవర్గవర్ణమునకు పూర్వమందున్న పూర్ణబిందువునకు సమానము. ఉ: ంత = ంట. ఈ విషయము పై సూత్రమున విశదమగును.

ఉసమయుక్... మకారములు (సమములు)—ఉసమములనఁగా ఉకార సమవర్ణములు; ఏవియనఁగా, ఉ ఊ ఒ ఓ లు (హ్రస్వము దీర్ఘగ్రాహకము); అందొక దానితోఁ గూడిన పఫబభమలు నొండొంటికి సమము. ఉ: పొ=ము.

౬. బిందుపూర్వకస్పర్శములు తత్తద్వర్గానునాసికములకు సమములు.

౭. ఋ వర్ణము ఇకారసమ వర్ణయుతమైన రేఫమునకు చెల్లును.

౮. ఋ వర్ణము ఋ యుక్తములకు సమము. ఋ = కృ, కృ = సృ.

౯. యహాల మీఁద స్వరము ప్రధానము.

౧౦. అస్ స్థానికము అగు ఓ అకారలోపమున పదము.

అ-సమమును అకారమునకు సవర్ణముగాఁ గొనఁదగినది.

"రామస్ అహమ్" అనుచోట సంధి రాఁగా, అస్ అనుదానికి బదులుగా ఓకారము వచ్చి, అహమ్ అను దాని యొక్క ప్రథమ వర్ణమైన అకారము లోపించి, "రామోఽహమ్" అయినది. ఇట్టి చోట్ల ఇట్టి ఓకారమును పదముగాను, అకారముగాను గ్రహింపవలయును.

౧౧. అందుక్, అన్నక్, అంటెక్-పదములు.

సప్తమీవిభక్తియగు అందు వర్ణకమును, కొందఱ మతమునఁ బంచమీ విభక్తులగు అన్న, అంటె వర్ణకములను పదములనుగా గ్రహింపవలయును.

౧౨. అపదాది ఋ ఌ య హా చ్చు లొండెన్.

ఒండెన్=వైకల్పికముగా=ఇష్టమైనప్పుడు. పదాదులు గాని ఋ ఌ వర్ణములను, యకార హకారముల మీఁది పదాదులు గాని యచ్చులను ఇష్టమైనప్పుడు పదములనుగా గ్రహింపవచ్చును.

౧౩. ఋకలు, ఌలలు, పూర్ణబిందు తత్పర సవర్గానునాసికములు, మకార యాదిపరక పూర్ణబిందువులు, ల ళ డ లు; ప్రాసమందును.

ఇవి ప్రాసమందును, యతియందును ఒకదాని కొకటి బదులుగ్గా నుండవచ్చును.

పూర్ణబిందు...ములు(సమములు)—పూర్ణ బిందువు దానితరువాతనున్న హల్లుయొక్క-వర్గలోని యనునాసికమునకు సమానము; వర్గ హలు లేనియెడల మకారమునకు సమానము. వర్గము లెవ్వియనిన,—క ఖ గ ఘ ఙ లు—కవర్గు, చ ఛ జ ఝ ఞ లు—చవర్గు, ట ఠ డ ఢ ణ లు—టవర్గు, త థ ద ధ న లు—తవర్గు, ప ఫ బ భ మలు — పవర్గు: ఇవి వర్గహల్లులు. ఇందు ఙ ఞ ణ న మలు—అనునాసికములు; కావున, పూర్ణబిందువు కవర్గ హల్లునకు పూర్వమం దుండెనేని ఙకారమునకు సమానము. ఉ: ం క=ఙ. ఇట్లే కడమ వర్గహల్లులకు నెఱుంగవలయును. ఉ:ం చ=ఞ.

మకార...బిందువులు (సమములు).

పూర్ణబిందువు య ర ల వ శ ష స హ ల లో నొకదానికి పూర్వమం దుండెనేని మకారమునకు సమము. ఉ. ం య=మ.

౧౭. యుష్మదస్మచ్ఛబ్దములపై,శకంధ్వాదుల, కర్ణాటాదుల, మూపఊదుల, ఉపసర్గలపై, నఞ్ సమాసముల, అన్వర్థక ఏని, విభాగార్థక ఏని, రేఫాగమ పూర్వక ఆలు నామగత అప్వాదుల-పదాద్యచ్చు, అపదాదిప్లుతము పదమును.

పదమును= పదమునుగానైనను, తదితరముగానైనను గ్రహింపవచ్చును.

దేని నిట్లు గ్రహింపవచ్చుననఁగా, పదాదిగాని ప్లుతమును, అనఁగా, భయశోకాదులందు మూఁడు మాత్రలు గలుగున ట్లుచ్చరింపఁబడిన పదాదిగాని యచ్చును. ఉ: నీ,వే గతి కావవే రఘుపతీ". ఇంక దేని నిట్లు గ్రహింపవచ్చుననఁగా, సూత్రమందు అప్వాదుల వలనను జెప్పఁబడిన పదాద్యచ్చును. (సూత్రమందు పదాద్యచ్చనుమాట తత్పూర్వమున కెల్ల నన్వయించును.) ఇందువలన, యుష్మచ్ఛబ్దముపై యచ్చు, అస్మచ్ఛబ్దముపైదియు వికల్పముగాఁ బదాది. ఎట్లనిన, యుష్మదాగమనము (యుష్మత్ + ఆగమనము) అనుచోట ఆకారము పదాదియేని 3వ సూత్రమువలన అది మాత్రమే ప్రధానమగును. అప్పుడు దానికి మాత్రమే సమముగా నొకవర్ణమును కడమ యత్యక్షరములలో నుంపవలయును; అందువలన స్వరయతిమాత్ర మగును. ఆయాకారము పదాదికాదేని, దకారమును, ఆకారమును, రెండును ప్రధానము లగును; రెంటికిని సమానముగా రెండువర్ణములు కడమప్రతియతియందును ప్రయోగింపఁబడును; అనఁగా హల్యతి యగును.—పదాది గాని ప్లుతమును అట్లే అగును. ఇట్లే ఈసూత్రమం దెల్ల గ్రహింపవలయును.

శకంధ్వాదులు—శకంధు(శక + అంధు), కర్కంధు (కర్క + అంధు), కులట (కుల + అట), సీమంత (సీమ + అంత), మనీషా (మనస్ + ఈష), లాంగలీషా (లాంగల + ఈషా), ఉష్ణీష (ఉష్ణ + ఈష), మంజీర (మంజు + ఈర), వేదండ (వేద + అండ), సారంగ (సార + అంగ),—ఇత్యాదులు.

ఉపసర్గలు—ప్ర, పరా, అప,సం, ని, అవ, అను, నిర్, దుర్, వి, అధి, సు, ఉత్, పరి,

ప్రతి, అభి, అతి, అపి, ఉప, ఆ — ఈ యిరువది. ఉ: ప్రాణము (ప్ర + అన).

కర్ణాటాదులు — కర్ణాట (కర్ణ + అట), వనౌకః (వన + ఓకః), ద్వీప (ద్వి + అప్), అంతరీప (అంతర్ + అప్), మందార (మంద + అర), పదార్థ (పద + అర్థ), అన్యోన్య (అన్యః + అన్య), జనార్దన (జన + అర్దన), స్వాంత (స్వ + అంత), ఏకాంత (ఏక + అంత), ఆపోశన (ఆపః + అశన), సిద్ధాంత (సిద్ధ + అంత), రాద్ధాంత (రాద్ధ + అంత), నారాయణ (నార + అయన), వాతాయన (వాత + అయన) రసాయన (రస + అయన), రామాయణ (రామ + అయన), మార్తాండ (మార్త + అండ), — ఇత్యాదులు.

నఞ్ సమాసములు — ఉ: అనేక (న + ఏక), నాక (న + అక), నాగ (న + అగ), — ఇత్యాదులు.

అఱుట యనఁగా నశించుట. అంతమందు అఱుధాతువుగల రూపఱ, పెంపఱ, పెల్లఱ, ఏపఱ, క్రచ్చఱ, ఉక్కఱ మొదలగు కొన్ని శబ్దపల్లవధాతువులును, క్రిక్కిఱిసియు (ఇఱి యు + ఇఱియు), ఇట్టివి కొన్నియు రూపఱాదులు.

"కృతయుగమునందు ఎంత దుష్టుఁడేని హరిని భజించును." — ఇది అప్యర్థకమగు ఏని శబ్దము. "సత్యభామ ముత్తైదువలకు నాలుగేసి చీరలు, పదేసి యుంగరములు నిచ్చెను." — ఇది విభాగార్థకమగు ఏసి శబ్దము. "ముద్దరాలు, బాలెంత రాలు". — ఇది రేఫాగమపూర్వకమగు ఆలు శబ్దము.

అప్పాదులు — వెంకప్ప, సోమయ్య, — ఇత్యాది నామములయందలి అప్ప, అమ్మ, అయ్య, అన్న, అక్క, ఆయి, — ఇత్యాదులు.

౧౫. ద్వీపాదుల వికృతియే ప్రధానము

ద్వీపము మొదలగు శబ్దములయందు స్వరయతి యగునప్పుడు పదాద్యచ్చు అప్రధానము, దానికి బదులుగా వచ్చిన యచ్చే ప్రధానము. ఉ: ద్వీపశబ్దమందు అప్ శబ్దము యొక్క ఆదియగు అకారము అప్రధానము; దానికి బదులుగా వచ్చిన ఈకారమే ప్రధానము.

ప్రాసపరిచ్ఛేదము

౧. పాదముల ద్వితీయాక్షరము ప్రాసము.

పద్యములయందు ప్రతిపాదమందును రెండవ యక్షరము ప్రాస మనఁబడును. ఎట్లనిన, "రాముఁడు" అని పాదాదియం దుండెనేని, 'ము' అనునదియు, "రాష్ట్రము" అని పాదాది నుండెనేని, 'ష్ట్ర' అనునదియు ప్రాస మనఁబడును.

౨. అన్నిట నొక్కటియే గురులఘుపూర్వకము.

ఒకపాదమందలి ప్రాసము ఏయక్షరమో, కడమయన్ని పాదముల యందలి ప్రాసమును ఆయక్షరమే కావలయును. మఱియు ప్రాసమునకు పూర్వమున, ఒకపాదమందు గురు వుండెనేని అన్నిటను గురువే యుండవలయును; ఒకపాదమందు లఘు వుండెనేని అన్నిటను లఘువే యుండవలయును.

అచ్చులకే గురులఘు సంజ్ఞలను చెప్పుట చేత, గురు లఘు పూర్వ మనుటచే ప్రథమా చ్చువఱకే ప్రథమాక్షరమనియు, అందు వలన అచ్చువఱకు నక్షరమనియు, అందువలన అటుపై ద్వితీయాచ్చువఱకు ఎన్నివర్ణము లున్నను అవి యన్నియు ద్వితీయాక్షర మని యు, అనఁగా ప్రాసాక్షరమనియు గ్రహింప వలయును.

3. బిందు విసర్గములు హల్లులు.

౪. గీత సీస సంగీత మంజరీ కృతులఁగాదు.

ఆటవెలఁది యనుపద్యమును, తేట గీతి యనుపద్యమును గీతపద్యము లనఁబడును.

౫. హ్రస్వ దీర్ఘములమీఁది సంయోగ ములో తుది ర ల లు, దీర్ఘమునకును క గ చ ట త ప ల కును నడిమి అరసున్నయు అప్రధానములు.

సంయోగ మనఁగా కేవలహల్లుల సము దాయము. ఉ: ‹్మ్మ, ష్ట్రి.

ప్రాసవిషయమై, దీర్ఘము మీఁది ర్కార వడి (‿), లావడి(ɱ), ఏదైన నొక దీర్ఘాచ్చున కును క గ చ ట త ప-అను నీ యాఱింటిలో నే దైన నొకదానికిని నడుమ నుండు అరసున్నయు అప్రధానములు. అనఁగా, ఈ చెప్పఁబడినవి ఒకప్రాసమం దుండె నేని, కడమయన్ని ప్రాసము లందు నుండవలయు నను నియమము లేదు.

౬. అచ్చులు, నసర త్తత్స్థానిక ణషలలు, ంబమ్మలు, గ్రంథాది థధలు, బోధాది దధలు సమములు.

ఈసూత్రమందు "సమము" లను పదము పూర్వమునకెల్ల నన్వయించును.

నసర...ణషలలు (సమములు)—నకార సకార రేఫములును, వానికి బదులుగా వచ్చిన ణకార షకార లకారములు వరుసగా ఒక దాని కొకటి సమానములు.

ప్రాసవిషయమై, ఏ యచ్చయినను మఱి యేయచ్చునకయినను సమానము; ంబ=మ్మ; గ్రంథాదిశబ్దముల థకారము ధకారమునకును, బోధాదిశబ్దముల ధకారము దకారమునకును సమానము.

విషమప్రాయ యతిప్రాసముల కుదా హరణములు:—

"అంబకు మ్రొక్కి—నా*కలవడినట్లు
ఇమ్ముగా యతి కుదా*హృతులు సెప్పెదను.
ఓ కవీశ్వరులార*యోగీశ్వరులకు
ఆఁకేమి హరుఁడు మ*నోబ్జమం దుండ.
ఆబుష్పితాతత లో*కౌఘరక్షకుఁడు
హేరాళముగను వే*దైక వేద్యుండు.
వినయంబున నజప్ర*భృతి దైవతములు
త్రిణయనుండని యేని*ధృతిఁ గొల్తు రట్టి.
కంధర ఖండాభ*ఖరకాలకూట
గ్రంథిలకంఠుఁడు*జ్ఞాన యోగంబు.
శ్వసన యోగము మేలు*చాతుర్య మిచ్చు
విషమ మార్గమునుండి*పెడఁ బాపు మదిని.
నమ్ముఁడీ మనల జా*ణలఁ జేసి కాలు
నిమ్మనల వెన నం*టింపక ప్రోచు.

బోధ గల్గిన మహా*మును లెల్లఁ బ్రణవ
నాద మాత్రుఁడని తజ్*జ్ఞత మీఱ నంద్రు.
ఏల మాటలు వాని*ద్వి పేశ్వరులును
ఆడి పాడరె స్వాంత*మం దజా యనుచు.

నాకలవడిన=నాకుఁ + అలవడిన. మనోజ్ఞ = మనస్ + అజ్ఞ. లోకౌఘ = లోక + ఓఘ. వేదైక=వేద + ఏక. త్రిణయన=త్రి+నయన. విషమ= వి + సమ. కాలునిఁమనల=కాలునిఁ + మనల.

గణపరిచ్ఛేదము

౧. హ్రస్వము లఘువు.

హ్రస్వాచ్చు లఘు వనఁబడును.

౨. దీర్ఘము; పొల్లునకు, నెఱసున్న విసర్గలకు, ఏకపద సంస్కృత ప్రాకృత సంస్కృతసమాససమసంయోగమునకు పూర్వహ్రస్వమును గురువులు.

పొల్లనఁగా అచ్చుతోఁ గూడని పదాంత హల్లు. ఉ: రామునిఁ, హరిఁ. దీర్ఘాచ్చును, పొల్లునకుఁ గాని, నెఱసున్నకుఁగాని, విసర్గకుఁ గాని పూర్వమున నుండు హ్రస్వమును (ఉ: హరిఁ, హరి న్గనియె, సంత, రామః), ఏకపదము, సంస్కృతము, ప్రాకృతము, సంస్కృతసమాసమును- ఈ నాలుగింటియందు సంయోగమునకు పూర్వమున నుండు హ్రస్వమును (ఉ: అన్ని, యస్యజ్ఞాన, తహాజ్జేవ్వ, వృషభధ్వజుఁడు)—గురువు లనఁబడును.

సంయోగమునకు పూర్వమం దుండు హ్రస్వము గురువు గాదు:

ఉ: "క. గురుపాదధ్యానముచేఁ
బరమైశ్వర్యంబుగలుగుఁ బ్రాజ్ఞతమీఱన్."
"క. గురుపదముల ధ్యానించినఁ
బరమైశ్వర్యంబుగలుగుఁ బ్రాజ్ఞతమీఱన్."

'పాదధ్యాన'—(ద)గురువు. 'పదముల'—(ల) గురువు గాదు.

౩. అద్రుచాదులఁ గాదు.

అద్రుచు, విద్రుచు, ఇత్యాదులయందు సంయోగమునకు పూర్వమున నున్న హ్రస్వము గురువు గాదు.

౪. గలలు గురు లఘు ద్యోతకములు.

ద్యోతకములు=తెలియఁజేయునవి. గ= గురువు. ల=లఘువు.

౫. ద్వంద్వము క్రమ సముచ్చయద్యోతకము.

క్రమము = వరుస. సముచ్చయము = కూర్పుట.

ద్వంద్వముచేఁ జెప్పఁబడిన గణ గురు లఘువులను ఆ చెప్పిన వరుస తప్పకయే కూర్పవలయును. ఇందువలన - న్న = రెండు నగణములు; లల= రెండు లఘువులు; న్య=నగణము, దాని వెంటనే యగణము; నలము=నగణము, దానివెంటనే లఘువు. భజసలు = వరుస తప్పకుండ భగణము, జగణము, సగణము.

౬. ఆకారాంతము ద్విరుక్త సమము.

ఉ: నా=న్న=నన=రెండు నగణములు.

౭. క. తొలి,నడుమం, గొననె,గురువుగ-నలరు
భ,జ,స,లవె లఘువులు య,ర,త,లలో స-
ర్వ లఘు,గురులు,న,మ,లీగణ-ముల మూఁ
డే యచ్చులు లగము,గలము,వ, హా, లౌ.

తొలిన్ (ఏ)=ఆదియందు (మాత్రమే); నడుమన్ (ఏ) = మధ్యయందు (మాత్రమే); కొననె= అంతమందు మాత్రమే; గురువుగన్ గురు వుండెనేని; భజసలు = వరుసగా భగణము, జగణము, సగణము; అలరున్= అగును.

అనఁగా—గలల = భగణము; లగల= జగణము; లలగ=సగణము. అవె = ఆ తొలి నడి కొనలుమాత్రమే; యరతలలోన్=వరుసగా యగణమందు, రగణమందు, తగణమందు; లఘువులు = లఘువర్ణములుగా నుండును. అనఁగా—లగగ=యగణము; గలగ= రగణము; గగల=తగణము. నమలు=వరుసగా, నగణము, మగణము; సర్వలఘు గురులు= సర్వలఘువును, సర్వగురువును. అనఁగా లలల= నగణము, గగగ=మగణము. లగ=వగణము; గల=హగణము.

౮. క. నల, నగ, సల, భ, ర, త,ము లిం-ద్రులు
న, హా, లర్కులు, నవంబుతో, నలల,నగా-
సలల, నవ, సహాలు, నహాముం-భల, భగ,
తల, తగ,రల,రగ,నాల్గములు చంద్రుల్.

పద్యపరిచ్ఛేదము.

గణబంధాది నియమములు గల కవనము పద్యము.

తదితరకవనము గద్యము.

ఆది నియమ విశేషములు—ఒక్కొక్క పద్యమునకు నాలుగుపాదము లుండవలయును. పద్యములు సమవృత్తములు,విషమవృత్తములు నని యిరుదెఱంగులు. సమవృత్తము లందు నాలుగు పాదములందును గణక్రమము ఒకటే. విషమవృత్తములందు ఆ నియమము లేదు.

ఉ: శార్దూల విక్రీడితము సమవృత్తము.
గీత సీస కందాదులు విషమవృత్తములు.

అన్నివృత్తములందును (దండకములలోఁ దప్ప) యతిప్రాసలు కలవు.

నియమ విశేషములు ఆయా పద్యము కడం జెప్పఁబడును.

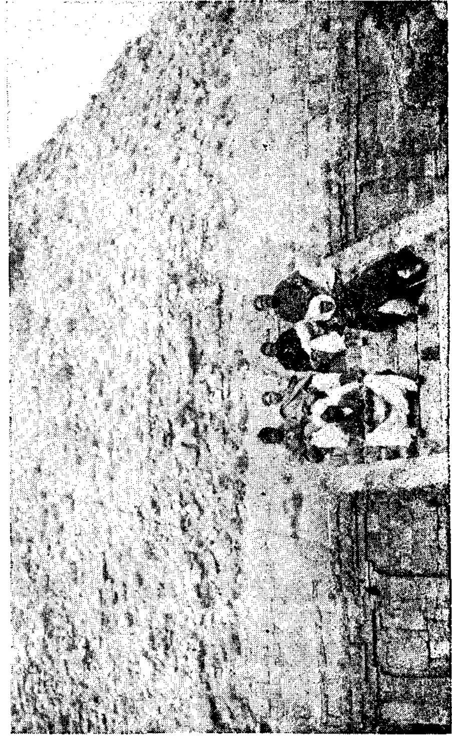
సంజ్ఞలు

శక్ర=ఇంద్ర. ఇన, అర్క, అర్యమ, రవి, ప్రొద్దు=సూర్య. నెల=చంద్ర. యుగ, యుగళీ, యుగళ, ద్వయ, ద్వితయ, ద్వితయి=౨. శుచి, ఎరగలి=౩. మాత్ర, ఉసుఱులు=౫. రుచి, షట్=౬. అద్రి, గిరి, ధరాధర, శైల, పర్వత, భూధ్ర, కుధర, సప్త=౭. సామభూ, హస్తి, కరి, అష్ట=౮. ధాత, బ్రహ్మ, పరమేష్ఠి, అబ్జజ, అజ, ఆత్మజ, బిలాలి, మణి, నవ =౯. ఆశ, దిక్కు, దెస, దిశ=౧౦. ఈశ, ఈట్, పంచశరారి, గిరిశ, శివ, మిగులఁగనుదొర=౧౧. ద్వాదశాత్మ, భాస్కర, రవి, ఖర, ద్వాదశ= ౧౨. భువన, విశ్వ = ౧౩. మను = ౧౪. నృప = ౧౬.

*ఉత్తరహిందూస్థాన చిత్రములు

౨. ఖైబరు కనుమలో మోటారుబాటలు, ఒంటెల దారి

౪. తక్షశిల-ధర్మరాజస్తూపము

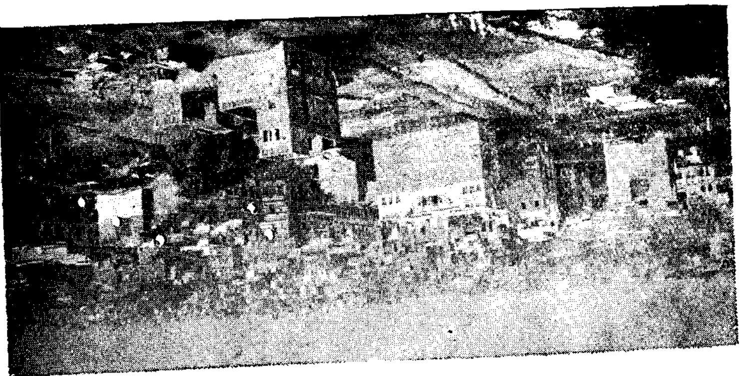

౧. 'టాంగా'లు అనుబండ్లు-లాహోరు

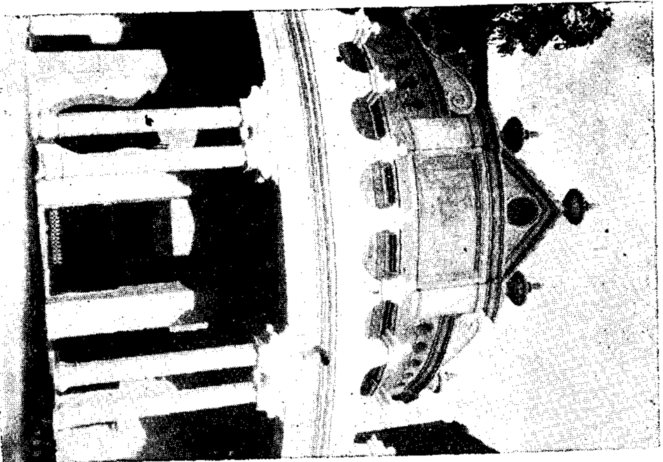

3. మంచు క్రమ్మిన యిండ్లు-ముర్రే

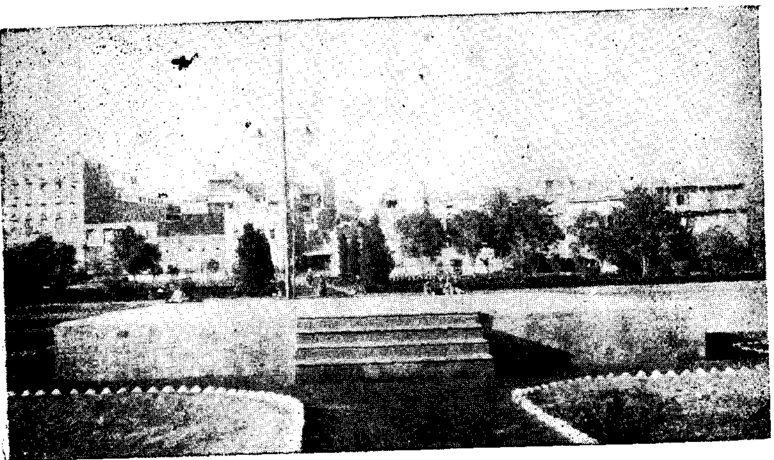
* ఈచిత్రములు శ్రీ. సుబ్బారావుగారు తీసిపంపినవి.

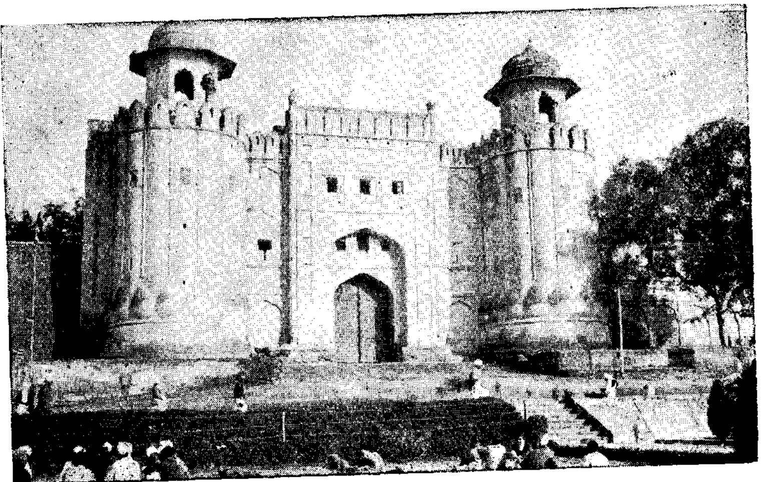
౪. లాహోరుపట్టణము

౬. జలియనువాలాబాగులో చనిపోయిన భారతీయుల శవములను త్రోసిన నూయి

౭. జలియనువాలాం బాగు

౫. లాహోరుకోటయొక్క సింహద్వారము

కామినియా నూనె

వేనకువేల కుటుంబములయందు ఉపయోగించబడుచున్నది

ఎందుకు?

కామినియా నూనె

వెంట్రుకలు ఊడిపోవుటను ఆటంకపరచును.

కామినియా నూనె

తలను చుండు లేక నుంచును.

కామినియా నూనె

తలకు చల్లదనమును గలిగించును.

కామినియా నూనె

తలకు సంబంధించిన వ్యాధు లన్నిటిని కుదుర్చును. ఉష్ణముగా నున్న పుర్రెకు చల్లదనమును గలిగించును.

కామినియా నూనె

యందు వెంట్రుకలు పెరుగుట కవసరమైన వస్తువులు, మెదడుకు కావలసిన అమూల్యవస్తువులు గలవు.

కామినియా నూనె మనోహరమైనట్టియు ఆహ్లాదకరమైన సువాసనగలది.

కామినియా నూనె శిరోజములకు ప్రాణము. ఇట్టి సుగుణము లుండుటవలననే వేలకొలది కుటుంబములందు కామినియా నూనె ఎక్కువగా వాడబడుచున్నది.

కామినియా నూనెను ఉపయోగించునట్టివారు గనుకనే దీనిని "శిరోజములకు ప్రాణ మని" దీనియందు గల లాభకారియైన సుగుణములను బట్టి తెలుపుచున్నారు.

బుడ్డి 1 కి ధర రు. 1. వి. పి. ఖర్చులు అ. 6. ప్రత్యేకము.

బుడ్లు 3 కి ధర రు. 2-10-0. వి. పి. ఖర్చులు 0-12-0. ప్రత్యేకము.

అత్తరులకు రాజైన

ఓటో దిల్ బహార్ (రిజిష్టర్డు)

హిందూదేశమం దంతటను దీనికి గల ఎడతెగని అత్యధిక అమ్మకమే దీనికి గల అసాధారణమైన శ్రేష్ఠత్వమును రుజువుచేయుచున్నది. కొన్ని బొట్లు చేతి రుమాలపైన చల్లిన సీమపుష్పములు, మల్లెపుష్పముల వాసనవలె మనోహరమైన దీర్ఘ సువాసనను గలిగించుచున్నది.

½ ఔ. బుడ్డి 1 కి రు. 2. ¼ ఔ. రు. 1-4-0. 1 డ్రా. 0-12-0.

వి. పి. ఖర్చులు అణాలు 6 ప్రత్యేకము.

2 అణాలు తపాలబిళ్ళలు పంపిన శాంపిల్ బుడ్డి పంపబడును.

కామినియానూనె ఓటోదిల్ బహారు సుప్రసిద్ధమైన స్టోరులన్నిటియందును దొరకును.

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్ కెమికల్ కంపెనీ.

తపాలపెట్టె నెం. 2132. బొంబాయి నెం. 2.

న్యాయములు

ఇన్నవపాదమునకని నిర్దేశింపక చెప్పిన లక్షణము ప్రతిపాదమునకును అగును.

యతికి పూర్వమున ఈ వొత్తమున ఈ * గుర్తు ఉండును.

సమవృత్తములలో గురులఘువులు అన్ని పాదములలోను ఒక్కటే వరుసను ఉండును. విషమవృత్తముల నట్లుండవు.

వక్ష్యమాణ పద్యలక్షణముల యందలి సంఖ్య, సమవృత్తములలో ఏకపాదమున, పూర్వయతినుండి ప్రస్తుతయతివఱకు వర్ణములను లెక్కపెట్టగా నేర్పడిన సంఖ్యగాను; విషమవృత్తములలో ఏకపాదమందు, పూర్వయతి మొదలుకొని ప్రస్తుతయతి యుండు గణము వఱకు గణములను లెక్కపెట్టగా నేర్పడిన సంఖ్యగాను ఉండును. ఆతుదగణముయొక్క మొదటివర్ణము యతి యగును.

యతికి బదులుగా ప్రాసమువచ్చుననుచో, యత్యక్షరములను యతిలక్షణము ప్రకారము ఉంపక, వానిపై యక్షరములను ప్రాసలక్షణము ప్రకారము ఉంపవలయును.

పద్యములు

౧. పద్యమున నాలుగు పాదములు.

కందము:—

౨. కందమనగా భ జ స నల, లం-దెవ్వి యు మూడు నైదు* యతి మూటిపయిన్, బొందునల మొ జమొ యాఱిట, నొందును దుద గురువు జగణ * ముండదు బేసిన్.

అర = సగము.

సగమునకు లక్షణము:

గా, భ, జ, స, నల, అను గణములే తొలిపాదమున మూడును, రెండవపాదమున అయిదును ఉండును. రెండవపాదమున నాలవగణము తొలియక్షరము యతి; ఆఱవది నలమో, జమో అగును; తుదను గురువుండును. కడమ సగమునకు ఇదే లక్షణము.

ఆటవెలది గీతి:—

(3 సూర్యులు, ౨ ఇంద్రులు చేసి పాదము; ౫ సూర్యులు సరిపాదము; యతియొ, ప్రాసమొ, ౪.),

3. ఇనులు ముగ్గు రింద్రు * లిద్దఱు చేసికా
ళ్లొక్క లేవురు సరు * లాట వెలది.

కాళ్లు= పాదములు. ఏవురు = అయిదుగురు. సరులు= సరిపాదములు. యతి నాలవ గణమని తేటగీతిలక్షణమందున్నది.

తేటగీతి:—

(సూర్యుడు, ౨ ఇంద్రులు, ౨ సూర్యులు; యతియొ ప్రాసమొ, ౪.),

౪. ఇనుడొకడు శక్రవులిద్ద*ఱిదఱు తేట
గీతి, ప్రాసమొ యతియొ నా*ల్గింట గీతి.

గీతిన్= గీతపద్యమందు, అనగా, ఆటవెలది యందుగాని, తేటగీతియందుగాని.

సీసము:—

(౪ ఇంద్రులు చేసిపాదము; ౨ ఇంద్రులు, ౨ సూర్యులు సరిపాదము; పాదములు ౮; అటుపై గీతి.)

౫. సీసమున నల్గు రింద్రులు
వేసియడుగు;లింద్రయుగర*విద్వయము సరుల్
ప్రాసమొ యతియో మూఁటన్
వ్రాసి పదాష్టకము, గీత*పద్య మిడు తుదన్.

ఇదు = వ్రాయుము.

ఉత్పలమాల:—

(భ ర న భ భ ర వ, ౧౦.)

౬. ఉత్పలమాలలో భ,ర,న,*లొప్పను
భా, రవ లున్ దిశాయతిన్.

చంపకమాల:—

(న జ భ జ జ జ ర, ౧౧.)

౭. న జ భ జ జా ర లీ శ య మ* నంబును
జంపకమాల యై చనున్.

శార్దూలవిక్రీడితము:—

(మ స జ స త త గ, ౧౩.)

౮. శార్దూలిన్, మసజల్ సతాగములు వి
*శ్వశ్రాంతితోఁ జెప్పగున్.

మత్తేభవిక్రీడితము:—

(స భ ర న మ య వ, ౪.)

౯. మను విశ్రాంతియు సభ్రనమ్యవములన్
*మత్తేభవిక్రీడ యా.

స్రగ్ధర:—

(మ ర భ న య య య, ౮, ౮.)

౧౦. చాలున్, మ ర్భన్యయా ల*ష్టయ
తియుగళమున్*స్రగ్ధరావృత్తమందున్.

మహాస్రగ్ధర:—

(స త త న స ర ర గ, ౯, ౮.)

౧౧. స త త స్సల్ రాగముల్ వి*శ్ర
మయుగళి మహా*స్రగ్ధరన్ బ్రహ్మ హస్తిన్.

లయగ్రాహి:—

(భ జ స న భ జ స న భ య)

(ప్రాసము ౯, ౯, ౯.)

౧౨. ఇ[ంబ] లరు దిక్కుల భ*జ[ంబు]
స న భ ం బు జ స*న[ంబు] భము ప్రాసముల
*య[ంబొ]రయు గ్రాహిన్.

లయవిభాతి:—

(న స న న స న న న న స గ ప్రాసములు
౧౦, ౧౦, ౧౦.)

౧౩. న స న న స నా స న లు*న స గ ము
లు ప్రాసయతి*పొసఁగుపదులన్ వరుస*వెస
లయవిభాతిన్.

లయవిహారి :—

(న న న న న న న న న న న సగ,
ప్రాసములు ౧౧, ౧౧, ౧౧.)

౧౪. నగణములు పదునొకఁడు* సగలు
యతిప్రతినిధులు-మిగులఁ గను దొరలపయిఁ-
దగులు లయహారిన్.

సాధ్వి:—

(భ న జ న న న న భ గ, ౬, ౬, ౮.)

౧౫. చాలును గిరికరి*సాధ్విని భనజన
*నన్న భగములును*సామజమున్.

లాటిని: —

(భ న న న న భ న న స, ౧౬.)

౧౬. లాటిని యగు భ న న న న భ న
న సలు*లాలిత నృపతి విరమణముతోన్.

శిఖరిణి :—

(య మ న స భ వ, ౧౩.)

౧౭. వెసన్, యమ్న స్భల్ వంబును శిఖరిణిన్-విశ్వవిరతిన్.

క్రౌంచపదము:—

(భ మ స భ న న న య, ౧౧.)

౧౮. పంచ శరారిన్ క్రౌంచపదంబౌ *భ మ స భ న న న య*పరమేష్ఠియతిన్.

మానిని:—

(భ భ భ గ భ భ భ గ, ౭, ౭, ౭.)

౧౯. భా భ భ భా భ గ*భాసిత మానిని *పాయదు పర్వత*పార్శ్వములన్.

రమణకము:—

(న న న న న న న న న లగ, ౯, ౯, ౯.)

౨౦. న న న న న న న న న*నలగలు న వ న వ*నవవిరతుల రమ*ణక మమరున్.

మందాక్రాంత:—

(మ భ న త త గ గ, ౧౧.)

౨౧. మందాక్రాంతన్ గిరిశవిరతిన్ *మభ్న తాగా చెలంగున్.

ధ్రువకోకిల:—

(న భ ర స జ జ గ, ౧౨.)

౨౨. రవియతిన్ ధ్రువకోకిలన్ నభ *రంబు సజ్జగమున్ దగున్.

మత్తకోకిల:—

(ర స జ జ భ ర, ౧౧.)

౨౩. మత్తకోకిల వృత్త మీశయ *మంబుతో రసజాభముల్.

తరళము:—

(న భ ర స జ జ గ, ౧౨.)

౨౪. తరళ మొప్పు నభస్సజాగము *వ్యాదశాత్మ విరామమున్.

తరళ:—

(న న న న న న న గ, ౧౩.)

౨౫. తరళ న న న న న న న గలు *ననరుభువన విరతితోన్.

తరళి:—

(భ న న జ న ర, ౧౧.)

౨౬. సారమహిత భన్నజనర * సాంద్ర తరళి యీశ్యతిన్.

మలయజము:—

(న జ స న న న భ ల గ, ౮, ౮, ౮.)

౨౭. మలయజ మష్టయ*మముల నజ స్నలు*మఱి ననభంబులు*మఱి లగమున్. §

తన్వి:—

(భ త న న స భ భ న య, ౧౩.)

౨౮. విశ్వవిరామంబు భ త న న స భ భల్ *వేడుకతో నయలును దగు తన్విన్.

కవిరాజవిరాజితము:—

(న జ జ జ జ జ జ వ, ౮, ౭, ౭.)

౨౯. రహి నజషడ్వ వి*రాట్కవిరాజ వి*రాజిత మష్టధ*రద్వయితోన్.

లాటీవిటము:—

(స స స స మ త య, ౧౩.)

౩౦. స స సల్ స మ త ల్ యగణం బును వి*శ్వక్రాంతిన్ లాటీవిటమందురు.

§ దీనికి గణలక్షణము సరిపోవకున్నది.

నర్కుటము:—

(న జ భ జ జ వ, ౧౧.)

౩౧. న జ భ జ జ ల్ వ ఎసఁగన్ శివుఁడు *నర్కుటమందుఁ దగున్.

హరిణి:—

(న స మ ర స వ, ౧౨.)

౩౨. హరిణియగు నస్మర్స్వంబై భాస్క*రాత్తవిరామమై.

పంచచామరము:—

(జ ర జ ర జ గ, ౧౦.)

౩౩. జ ర ల్ జ ర ల్ జగంబు పంచ*చామరంబు దిగ్యతిన్.

మాలిని:—

(న న మ య య, ౯.)

౩౪. న న మ య య లు గూడు*న్మాలినిం దొమ్మిదింటన్.

మదనము:—

(త భ జ జ జ గ, ౯.)

౩౫. ధాతన్ యతిన్ మదనమా * తభజాజగంబుల్. §

సుగంధి:—

(హ హ హ హ హ హ హ గ, ౯)

౩౬. తొమ్మిదింట హమ్ము లేదు *తోగమా సుగంధికిన్.

వనమయూరము:—

(భజసనగగ, ౯.)

౩౭ ఔ వనమయూరము బి*సాలి భజసన్గా.

కరిబృంహితము:—

(భన భన భనర, ౧౩.)

౩౮. మూఁడు భనములు రేఫమును బడు*మూఁట యతి కరి బృంహితన్.

మణిగణనికరము:—

(న న న న స, ౯.)

౩౯. మణిగణనికరము*మణి ననననసల్.

వసంతతిలక:—

(త భ జ జ గ గ, ౮.)

౪౦. క్రాలున్ వసంతతిల*కన్ గరితోఁ ద్భజాగా.

మంజు భాషిణి:—

(స జ స జ గ, ౯.)

౪౧. మణియున్ సజల్ సజగ * మంజు భాషిణిన్.

రుచిరము:—

(జ భ స జ గ, ౯.)

౪౨. నవాంకమున్ రుచిరము*నన్, జభస్జగల్.

కుసుమ విచిత్రము:—

(న య న య, ౭.)

౪౩. కుసుమవిచిత్రన్ * కుధరనయన్యల్.

మణిమాల:—

(త య త య, ౭.)

౪౪. భూధ్రంబు తయత్యల్ * పొల్చున్ మణిమాలన్.

---

§ దీని గణలక్షణము 'వసంతతిలక'ను బోలియున్నది.

పృథివి:—

(న భ జ ర, ౮.)

౪౫. వేస నభ్రజ పృథి*విఁ గరి నెక్కుఁ.

ద్రుత విలంబిత:—

(న భ భ ర, ౭.)

౪౬. ద్రుతవిలంబిత*తోఁ నభభర్గిరుల్.

వంశస్థము:—

(జ త జ ర, ౮)

౪౭. జత్రజవంశస్థము*సామభూయతిఁ.

జలోద్ధతగతి:—

(జ స జ స, ౮.)

౪౮. జలోద్ధతగతిఁ జ*సల్ జసకరిఁ.

ప్రమితాక్షరము:—

(స జ స స, ౯.)

౪౯. ప్రమితాక్షరంబు మణి*పై సజసా.

తోదకము:—

(న జ జ య, ౮.)

౫౦. న జ జ య తోదక * నామను హస్తిఁ.

ఇంద్రవంశము:—

(త త జ ర, ౮.)

౫౧. ఔ నింద్ర వంశంబున * హస్తితా జరల్.

మణిరంగము:—

(ర స స గ, ౬.)

౫౨. శ్రీ ర సా గ రు * చిఁ మణి రంగఁ.

భద్రకము:—

(ర స వ.)

౫౩. భద్రకంబు రసల్ వమ్ముఁ.

భుజంగప్రయాతము:—

(య య య య, ౭.)

౫౪. భుజంగ ప్రయాతం*బునఁ శైల యాయా.

స్రగ్విణి:—

(ర ర ర ర, ౭.)

౫౫. స్రగ్విణిఁ రా ర రల్ * శైల విశ్రాంతియుఁ.

చంద్రిక:—

(న న ర వ, ౯.)

౫౬. చను న న ర వ బ్రహ్మ*చంద్రికల్.

సుముఖి:—

(న జ జ వ, ౭.)

౫౭. న జ జ వ లద్రి*నలిఁ, సుముఖిఁ.

శాలిని:—

(మ త త గ గ, ౭.)

౫౮. గిల్పేడింటఁ శాలి*నిఁ మత్తగాయుఁ.

ఇంద్రవజ్ర:—

(త త జ గ గ, ౮.)

౫౯. ఈతాజగాహస్తియు*నింద్రవజ్రఁ.

ఉపేంద్రవజ్రః—

(జ త జ గ గ, ౮.)

౬౦. ఉపేంద్రవజ్రన్ గరి*నొప్పు జత్జగా.

ఉ ప జా తిః—

౬౧. ఇంద్రవ జ్రోపేంద్రవజ్రాపాద సంకరము ఉపజాతి.

తోటకము:—

(స స స స, ౯.)

౬౨. అగుసాసన తోటక* మబ్జజుతోన్.

దోధకము:—

(భ భ భ గ గ, ౭.)

౬౩. దోధకమా గిరి*తో భ భ భ గ్గల్. దీనికే పాదపమనియుం బేరు.

పృథ్వీ:—

(జ స జ స య వ, ౧౪.)

౬౪. చతుర్దశయతిన్ జసల్ జసయవల్ వె*సం బృథ్వి యా.

స్వాగతము:—

(ర న భ గ గ, ౭.)

౬౫. స్వాగతంబు రన*భల్ గగ మద్రిన్.

రథోద్ధతము:—

(ర న ర వ, ౭.)

౬౬. ఒప్పురన్ రవ ర*థోద్ధతన్ గిరిన్.

సరసాంకము:—

(నజససయ, ౧౦.)

౬౭. సరసాంకమాశల యతిన్ * సజ సాయ లొప్పన్.

విద్యున్మాల:—

(మ మ గ గ, ౫.)

౬౮. మాగా విద్యు*న్మాలన్ మాత్రల్.

మంగళమహాశ్రీ:—

(భ జ స న భ జ స న గ గ, ౯, ౯.)

౬౯. చక్కఁగ భజస్నభజ * సన్గగలు మన్యాజుల*శ్రాంతులును మంగళమహాశ్రీ.

తరువోజ:—

(3 ఇంద్రులు, సూర్యుఁడు, 3 ఇంద్రులు, సూర్యుఁడు, 3, 3, 3.)

౭౦. ముగు రింద్రు లొక ప్రొద్దు*మూఁడి ట విరతి * ముగియఁగా రెట్టింప* మొగిఁ దరు వోజ.

ఉత్సాహ:—

(ఏడుగురు సూర్యులు, గురువు, ౫.

౭౧. ఉసుఱు,లేడు ప్రొద్దులునుగ * ముత్స దార్క సాహ యా.

అంతరాక్కర:—

(సూర్యుఁడు, ౨ ఇంద్రులు,చంద్రుఁడు; రెండవఇంద్రుని తుదివర్ణము యతి.)

౭౨. రవియు శక్రద్వితయి నెల రాణ మీఱు, యతియునింద్రులతుది నంతరాక్క రంబు.

మధురాక్కర:—

(సూర్యుఁడు,3ఇంద్రులు,చంద్రుఁడు;౪.

౭3. రవియు శక్రత్రయము నెలరాణ మీఱు,

యతియు నాల్గింటఁగా మధురాక్కరంబు.

మధ్యాక్కర:—

(౨ ఇంద్రులు,సూర్యుఁడు, ౨ ఇంద్రులు సూర్యుఁడు; ౫.)

౭౪. ఇంద్రయుగ మర్యమునిఁ బెట్టి యినుమడింప,

యతిని యిడ నాలుగింటమధ్యాక్కరంబు.

అల్పాక్కర:—

(౨ ఇంద్రులు; చంద్రుఁడు;. 3)

౭౫. ఇంద్ర యుగళంబునుఁ జంద్రుఁ డింపు మీఱ,

యతిని మూఁడిటఁ బెట్ట నల్పాక్కరంబు.

ద్విపద రగడ ద్విపదలు:—

౭౬. ద్విపదలోను, రగడలోను రెండేపాద ములు. అయినను కవీశ్వరులు సాధారణ ముగా ఎన్నో ద్విపదలను ఎడతెంపు లేక చెప్పెదురు.

ద్విపద:—

(3 ఇంద్రులు, సూర్యుఁడు; యతియో, ప్రాసమో, 3 ను.)

౭౭. సాంద్రవిశ్రామం బు*చను మూఁట ద్విపద.

౭౮. రగడయందంత్య్రప్రాసముకూడ నుండును.* హయప్రచారరగడ:—

(౪ సూర్యులు, 3.)

౭౯. ఇనులు నల్వు * రెరగలియతి, చనుహయప్ర*చారనియతి.

౮౦. హయప్రచారములు=౨.తురగవల్గన రగడ.

౮౧. ౨.తురగ వల్గనములు= ౧ విజయ మంగళ రగడ.

ద్విరదగతి రగడ:—

(౪ గణ, 3, ౧ గణ=౪ల, ౨ల=౧గ.)

౮౨. కరము పంచ లస ద్వ*గ్గణ చతుష్ట యముచే,

విరమంబు రెంటిపయి * ద్విరదగతి నయముచే.

౮3. ౨.ద్విరద గతులు= విజయ భద్ర రగడ.

మధురగతి రగడ:—(౪ గణ, 3,౧ గణ= ౪ ల, ౨ ల=గ.)

౮౪. నాలుగుమాత్రల * నాలుగు గణ ములు

సోలు మధురగతి*శుచివిరమణములు.

హరిగతిరగడ:—(నల, న, భ, ఈగణములే ౮; ౪)

౮౫. నలనభగగముల నెన్మిది సేర్చ* నాల్గిటిపై యతి నయముగ హరిగతి.

నా మంచిపాట నాలో నేనే పాడుకుంటాను.
నే-పైకీ-పాడ.
నే-పైకి-పాడే-పాటయెల్లా, రెండోరకమేను—
నాకలమ్మంచి, కాయితాన్నుంచి, 'కైతా!' అంటాను
నే-నేమీ-వ్రాయ.
నే-వ్రాస్తే-వచ్చే-దంతామేలిం, వ్రాయ నంతేను— ‖ నామంచి ‖

నాయెడదాబెంచి, కళ్లానించి, నవరసమొలికిస్తా
నా-పెదవీ-విప్ప.
తేపీ-తేపి-నాల్క-చివర-నాపి, ఊకొడుతూ— ‖ నామంచి ‖

నీలోకంగాస్తూ, శోకంమూస్తూ, లోలూపునైపోతా,
నే-నేడ్వ-నవ్వ,
నా-చెక్కి-ళ్లంటా కాతేనీరు నవనాళ్లనింకించి,— ‖ నామంచి ‖

నే బేరంసారం, దూరంభారం, నేరాను కించిత్తు
నే-నేమీ-కోర
నాగడపాకొచ్చి నన్నూ పిల్చి ననుగొనిపోతూంటే— ‖ నామంచి ‖

నా రాజ్యంపూజ్యం, రాగంత్యాగం, నేనే రాజ్ బంటు
నా-కెవరూ-లేరు,
నా-నాణే-మెంచి, సంచీనిడించి, నాదంటె ఏదంటూ— ‖ నామంచి ‖

నే కవినీగాను, కథకూడగాను, ఏకాలంగలయే
నే-నిదరా-బోను
సిరామెదిపి, సిరావిదిపి, శ్రీరామ స్మశ్రీనే— ‖ నామంచి ‖

భారతి
సచిత్రమాసపత్రిక

సంవత్సర చందా	రు. 6	0
అర్ధసంవత్సర చందా	3	0
విడిపత్రిక	0	10

విడిపత్రికల నుచితముగ బంపుటకు వీలు లేదు. మాదిరిపత్రికలు వలయువారు తపాలు బిళ్లలు పంపవలెను.

ప్రకటనలు

ఒకనెలకు సాధారణపుట	1-కి	రు.25	0
సాధారణపుట	½-కి	15	0
సాధారణపుట	¼-కి	8	0
కంట్రాక్టుపుచ్చుకొనిన నెల	1-కి	20	0
,, ,,	½-కి	13	0
,, ,,	¼-కి	7	0
వ్యాసముల మధ్యపుట	1-కి	30	0

'భారతి' కార్యాలయము, నెం. 7, తంబు శెట్టివీధి, మదరాసు.

‘విస్మృత సంస్కృత కావ్యావళి’

2. భట్టబాణుఁడు—“ముకుటతాడితకము.”

యీయుణ్ణి వేంకట వీరరాఘవాచార్యులుగారు, ఆంధ్రగీర్వాణ సాహిత్య పరిషత్తు

జగద్గీతకీర్తియు, గద్యకవితా సామ్రాజ్యలక్ష్మికి నధీశ్వరుండునగు భట్టబాణుని కవితాసౌరభము నాఘ్రాణింపని యంగ్వరాణి యుండఁడు. రాజకవిశిరోమణియగు హర్షవర్ధన కల్పభూజము నాశ్రయించిన భట్టబాణకవికోకిల కవితాగాన మాధురీమహిమ సార్వవిద్వల్లౌకికము. గీర్వాణగద్యకవితాతారాపథమున దివ్యజ్యోతివలె వెలుంగు నీ కవిపుంగవుని గూర్చి ఆంగ్లము, జర్మన్, ఫ్రెంచిభాషలలో గవేషణాత్మకములగు గ్రంథరాజములు పెక్కులు గలవు; ఇటఁ గొన్నిటిఁ జేర్కొనెద.

1. P. V. Kane's Introduction to his edition of Bana's "Harsacaritam". 1918.

2. The elegant and spirited translation—into English—of the"Harsacarita"by Profs. Cowell and Thomas.

3. Dr. P. Peterson's interesting and instructive Introduc'ion to his edition of the "Kadambari."

4. Prof. M. R. Kale's Introduction to his edition of the "Kadambari."

5. 'The Sanskrit Poems of Mayura and Bana' ed'ted by G. P. Quackenbos. [Harvard Oriental Series.]

6. Introduction to the 'Parvati-Parinaya'. [Vani Vilas Press, Srirangam.

7. Dr. A. B. Keith's latest monumental work, 'A History of Sanskrit Literature', published in 1928.

8. Dr. A. B. Keith's "Classical Sanskrit Literature".[Heritage of India Series.]

9. సంస్కృతకవి జీవితము, 1 సంపుటము, శ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి నిర్మితము. 1911.

“ కాదంబరీ రసజ్ఞానా మాహారోఽపి న రోచతే” అను సుధీసూక్తికిఁ బాత్రమగు బాణుని కవితాసుందరి పాశ్చాత్య విద్వద్రసికుల హృత్కుశేశయముల వికసింపఁజేయఁజాలక పోయెను.

జార్మణ్యప్రాచ్యసాహిత్యపరిషత్పత్రికలో (1854 సం.) వీబర్ విద్వన్మణి భట్టబాణుని గద్యకావ్యముల నిట్టులు నిరసించెను:—

"Bana's prose is an Indian wood' where all progress is rendered impossible by the undergrowth, until the traveller cuts out a path for himself and where even then he has to reckon with malicious wild beasts in the shape of unknown words that affright him". [From the Journal of the German Oriental Society for 1854].

బాణుని కవితలో లోపములు లేకపోలేదు; కాని పైవిమర్శమతి మాత్రతీక్ష్ణముగానున్నది. బాణుఁడు వక్రోక్తికవితామార్గమున సిద్ధహస్తుఁడు. సంస్కృతరాఘవ పాండవీయమహాకావ్య నిర్మాతయగు కవిరాజసూరి భట్టబాణుఁడు వక్రోక్తిమార్గనిపుణుఁడని యుల్లేఖించియున్నాఁడు.

“శ్లో. సుబన్ధుర్బాణభట్టశ్చ కవిరాజ ఇతి త్రయః,
వక్రోక్తి మార్గనిపుణాశ్చతుర్థో విద్యతే నవా.”
—రాఘవపాండవీయము, 1 స. 41 శ్లో.

చాళుక్య ప్రభుపుంగవుఁడగు సోమదేవుని సంస్థానాలంకార భూతుఁడగు విద్యామాధవ విద్వత్కవి “పార్వ

తీరుక్మిణీయ"మను ద్వ్యర్థికావ్యములో నిట్టులు వ్రాసియున్నాఁడు:—

శ్లో. బాణస్సుబన్ధుః కవిరాజసంజ్ఞో
విద్యా మహోమాధవపండితశ్చ,
వక్రోక్తిదక్షాః కవయః పృథివ్యాం
చత్వారఏతే నహి పంచమోఽస్తి."

[*Vide* 'A Descriptive Catalogue of Sanskrit Manuscripts in the Govt. Oriental M S S. Library, Madras, Vol. XX. p. 7779; R. No. 11606.]

సూర్యశతకముం జెప్పి, ప్రభాకరుని ప్రసన్నునిగాఁ జేసికొని నీరోగుఁడైన మయూరమహాకవి యెలెనే, భట్టబాణుఁడును గద్యంబు చెప్పి శంకరుం గరము ప్రసన్నుం జేసికొని కరలాభ మొందెనని యైతిహ్యము గలదు. పెదపాటి ఎఱ్ఱాప్రెగడ "కుమార నైషధము"లో (చూ. 'ప్రబన్ధరత్నావళి,' 23 పు. 76 ప.) నిట్టులు నుడివియున్నాఁడు:—

"గద్యంబు చెప్పి శంకరునిచేఁ గరములు
ప్రతిభతోఁ బడసిన బాణుఁదలఁతు."

(ఇట్టి యైతిహ్యములు 'బసవపురాణము'లోఁ (ఆ. 55 పుట; ప్రాచీనప్రతి) గూడ నుల్లేఖింపఁబడియున్నవి:

" చేతులు రెండు సంప్రీతిఁ బూజింప
ఖ్యాతిగఁ జేతులు బాణునకిచ్చె
కన్నులు రెండు సమున్నతిఁ బూన్పఁ
గన్నులప్రో విడెఁ గాళిదాసునకు
* * * * *
భానునిచేఁ బోని లోని కుష్ఠడఁచి
పూని మయూరుని మే నిచ్చెఁ గాదె
హరిచేతఁ బోని దుస్తరమైన కుష్ఠు
హరియింపఁడే దండి యర్థిఁ గీర్తింప."*

సోమశేఖరకవి 'నరసభూపాలరాజీయము' లో (1 ఆ. 8 ప.) నిట్టులు నుడివి యున్నాఁడు:)

"పరవృత్తములు మాని వాణి తెలివ్వానికై
నలచి నానాశ్లేషములకుఁ జిక్కె."

తరిగొప్పుల మల్లనమంత్రి 'చన్ద్రభాను చరిత్ర'లో (1 ఆ. 5 ప) నిట్టులు బాణునిగూర్చి వ్రాసియున్నాఁడు:—

" అసమబాణాంకత నలరారియు నలిక
నేత్రు మెప్పించిన నిర్మలాత్ముఁ"దలఁతు.

బాణునికి గద్యకవితలో నున్న నైపుణ్యము పద్యకవితలో లేదని యాలంకారికుల యభిప్రాయము:

ప్రకాశేశ్వరుఁడు "రసార్ణవాలంకారము"†లో నీవిషయమై యిట్టులు నుడివి యున్నాఁడు:—

శ్లో. యాదృగ్గద్యవిధౌ బాణః పద్యబన్ధే న తాదృశః,
ప్రతిమార్గ మియా (స్థైదః?) చిత్రా హి సరస్వతీ."
111 పరిచ్ఛేదము. 87 శ్లో.

పై శ్లోకమునందలి పూర్వార్ధము భోజదేవుని "సరస్వతీ కంఠాభరణము"లోఁగూడ [P.142 of Vol. I of thc Benares Edition]నుట్టంకింపఁబడియున్నది. బాణుఁడు పద్యకవితారచనమునఁగూడ నిపుణుఁడు; కాని యీతని పద్యగద్య కవిత్వములఁ బోల్చినపుడాతఁడు గద్యకవితారచనమున నిరంకుశప్రజ్ఞాసంపన్నుఁడని విశదమగును. నిర్దుష్ట గద్యకావ్యరచనము బహుకష్టసాధ్యము. అందుచే నాలంకారికులు కవియొక్క సాహిత్యరత్నపటలికి గద్యకావ్యరచనము నికషాయమాణమని నుడివియున్నారు.

ఆలంకారిక శిరోమణియగు వామనుఁడు తన "కావ్యాలంకార సూత్రవృత్తి" [I. iii, 21] లో నిట్టులుల్లేఖించియున్నాఁడు: "గద్యం కవీనాం నికషం('నిగర్షం' పా.) వదన్తి." శ్రీమత్పండిత పాండురంగవామన

* ఈవిషయము నాకు శ్రీయుత నిడుదవోలు సుందరము పంతులుగారివలనఁ దెలిసినది.

† Published as a supplement to the "Indian Historical Quarterly" of Calcutta, Vol. V, No. 1, March, 1929.

కాణే మహోదయులు 'హర్షచరిత' పీఠికలో నిట్లులు లిఖించియున్నారు:—

"We must not forget that Bana was handicapped in verse. We have quoted above a critic's opinion that Bana does not excel so much in verse as in prose. That remark could not have been based on the few verses that occur in the two prose works of Bana. They rather refer to some compositions in verse written by Bana. We suggest that 'Parvatiparinaya' may be one of them." [Prof. P. V. Kane's Introduction, p. XVIII to his edition of the 'Harsacaritam.']

బాణుని మనోహర గద్యకవిత్వముందలి నాతని పద్యకవిత్వము చప్పగా నుండుటచేతనే కాఁబోలుఁ దన్నిర్మిత "ముకుటతాడితక, పద్యకాదంబరులు" లుప్తములై యుండును. గద్యపద్య కవితా తారతమ్యముంగూర్చి కాలాంతరమునఁ జర్చించెద.

తిరుచినాపల్లి జాతీయ కళాశాలా సంస్కృతాచార్యులగు శ్రీమత్పండిత వాసుదేవ శర్మగారు బాణుని నిరసించిన పాశ్చాత్య విమర్శకుల కిట్టులు ప్రత్యుత్తర మొసంగిరి:—

"The western English knowing scholar, whose language is singularly free from the complexity caused by the compounding of expressions, is sore afraid of Bana's lengthened *samasas*. But to one steeped in the tradition of Sanskrit learning, these will appeal, I am sure, but as an instance of 'lengthened sweetness, long drawn out.' Prof. Weber and along with him Dr. Peterson, and Prof. Keith following them both at a respectable distance (of time) and quoting them, are frightened out of their wits, 'by thc wild beasts in the shape of unknown words' lying in wait for the innocent way-farer. But a little more acquaintance with the language and its genius, we are convinced, would go much towards robbing these innocent but uncouth denizens of the wilds, of their supposed ferocity and revealing the beauty of it all. If Bana chose to indulge in sentences running upto six pages in print, it is only indicative of his erudition and scholarly exuberance and should have been a matter more for admiration, than for any adverse comment. All glory to that master! We only wish we had many more of that type!" [From the Introduction to his English Translation of the 'Harsacarita Sangraha'. Jananukoola Press, Trichinopoly, 1927.]

ఆంధ్రగీర్వాణవిద్వత్కవిపుంగవు లనేకులు బాణుని, నాతనికవితను బహుధా స్తుతియించిరి. అత్యంతోపయుక్తము, నతిమాత్రచేతోమోదావహము నగుటచే భట్టబాణస్తుతికుసుమాంజలి నిట రసికాళికి సమర్పించుచున్నాను:—

బాణుని 'హర్షచరితము'ను మించవలెనని 'ఉదయసుందరీచంపువు'ను రచించిన సోడ్ఢలుఁ డనేక శ్లోకములలో బాణుని స్మరించియున్నాఁడు:

౧. ఈ క్రిందిశ్లోకములో హర్షవర్ధనుఁడు బాణుని గనకాభిషిక్తుం జేసినట్టులు సూచింపఁబడినది:—

శ్లో. 'శ్రీహర్ష ఇత్యవనివర్తిషు పార్థివేషు
నామ్నైవ కేవల మజాయత వస్తుతస్తు,
గీర్హర్ష ఏష నిజసంసది యేన రాజ్ఞా
సంపూజితః కనకకోటిశతేన బాణః.'

—I ఉచ్ఛ్వాసము.

౨. ఈ శ్లోకములో బాణుని 'హర్షచరితము' స్తుతింపఁబడినది:—

'శ్లో. బాణస్య హర్షచరితే నిశితా ముదీక్ష్య
శక్తిం న కేఽత్ర కవితాస్త్రమదం త్యజన్తి,
మాన్ద్యం న కస్య చ కవే రిహ కాలిదాస
వాచాం రసేన రసితస్య భవ త్యతృష్యమ్.'

—ఉదయసుందరి, I ఉ.

3. అభినన్దుని వాగీశ్వరత్వము, వాక్పతిరాజు వర్ధేశ్వరత్వము, కాళిదాసుని రసేశ్వరత్వము బాణునియందు మూర్తీభవించినట్లు ఈశ్లోకమున సూచితము:—

శ్లో. 'వాగీశ్వరం హన్త భజే౽భినన్ద
మర్థేశ్వరం వాక్పతిరాజ మీడే,
రసేశ్వరం స్తౌమి చ కాళిదాసం
బాణంతు సర్వేశ్వర మానతో౽స్మి.'
—ఉదయసుందరి, VIII ఉ.

౪. శ్లో. 'హాలే నోత్తమపూజయా కవివృషః
శ్రీపాలితో లాలితః
ఖ్యాతిం కామపి కాళిదాసకవయో
నీతాః శకారాతినా,
శ్రీహర్షో వితతార గద్య కవయే
బాణాయ వాణీ ఫలం
సద్యః సత్క్రియయాభినన్దమపి చ
శ్రీహారవర్షో౽గ్రహీత్.'
—రామచరితము, XXII స. ౧౦౦ శ్లో.

౫. ఇన్ద్రసూరి (క్రీ. శ. ౭౭౮) 'కువలయమాల' (ప్రాకృతకావ్యము):—
'లావన్న వయణసుహయా
సువన్న రయణుజ్జ లాయబాణస్స,
చన్దావీణస్సవణే
జాయా కాయంబరీ జస్స.'

ఛాయ:— 'లావణ్యవచనసుఖదా సువర్ణరచనోజ్జ్వలా చ, బాణస్య చన్ద్రాపీడస్యేవ వనే జాతా కాదంబరీ యస్య.

౬. ధర్మదాససూరి:—
శ్లో. 'రుచిరస్వరవర్ణపదా రసభావవతీ జగన్మనో హరతి,
తత్కిం? తరుణీ? నహినహి, వాణీ బాణస్య
మధురశీలస్య'
—'విదగ్ధముఖమండనము.'

౭. గోవర్ధనాచార్యులు:—
శ్లో. 'జాతా శిఖణ్డినీ ప్రాగ్యథా శిఖణ్డీ తథావగచ్ఛామి,
ప్రాగల్భ్య మధిక మాప్తుం వాణీ బాణో బభూవేతి.'
—'ఆర్యాసప్తశతి.'

౮. ధనపాలుఁడు:—
శ్లో. 'కేవలో౽పి స్ఫురన్బాణః కరోతి విమదా న్కవీన్,
కిం పునః క్లృప్తసన్ధానపులిన్ద్రి (ధ?) కృతసన్నిధిః.'
—'తిలకమంజరి', 26 శ్లో.

౯. త్రివిక్రముఁడు:—
శ్లో. 'శశ్వద్బాణ ద్వితీయేన నమదాకారధారిణా,
ధనుషేవ గుణాఢ్యేన నిశ్శేషో రఞ్జితో జనః'
—'నలచంపువు.'

౧౦. సోమేశ్వరదేవుఁడు:—
శ్లో. 'యుక్తం కాదంబరీం శ్రుత్వా
కవయో మౌనమాశ్రితాః,
బాణధ్వనా వనధ్యాయో
భవతీతి స్మృతి ర్యతః.'
—'కీర్తికౌముది', 1 స. 15 శ్లో.

౧౧. రాజచూడామణి దీక్షితులు:—
శ్లో. 'బాణో ధురీణః కవిపుఙ్గవేషు
ప్రకాశతాం భవ్యఫలోదయశ్రీః,
అముఞ్చమానో౽పి గుణం పరేషాం
వివ్యాధ మర్మాణి విశేషతో యః.'
—'రుక్మిణీ కల్యాణము.'

[D. C. S. MSS. Vol. xx, p. 7850.]

౧౨. శ్రీ చన్ద్రదేవ కవి:—
శ్లో. 'శ్లేషే కేచన శబ్దగుమ్ఫవిషయే కేచి ద్రసే చాపరే౽లంకారే కతిచి త్సదర్థవిషయే చాన్యే కథావర్ణనే,
ఆ సర్వత్ర గభీరధీరకవితా విన్ధ్యాటవీ చాతురీ
సఞ్చారీకవికుంభికుంభభిదురో బాణస్తు పఞ్చాననః.

౧౩. జయదేవుఁడు:—
'హృదయవసతిః పంచబాణస్తు బాణః.'
—'ప్రసన్నరాఘవము', I అ.

౧౪. శ్లో. హృది లగ్నేన బాణేన యన్మన్దో౽పి పదక్రమః,
భవే త్కవికురఙ్గాణాం చాపలం తత్ర కారణమ్.'
—త్రిలోచనుఁడు.

౧౫. శ్లో. 'కాదంబరీరసజ్ఞానా మాహారోఽపి న రోచతే,
కాదంబరీరసజ్ఞానా మాహారోఽపి న రోచతే.'

౧౬. జల్హణుని 'సూక్తిముక్తావళి' (రాజశేఖరున కారోపితము):—

శ్లో. 'శబ్దార్థయోః సమో గుంఫః పాంచాలీ రీతిరిష్యతే
శీలా భట్టారికా వాచి బాణోక్తిషు చ సా యది.'

౧౭. 'బాణోచ్ఛిష్టం జగత్సర్వం'.

౧౮. కవిరాజసూరి 'రాఘవపాండవీయము.'

౧౯. విద్యామాధవ విద్వత్కవి: 'పార్వతీ రుక్మిణీయము'

పైరెంటియందలి బాణస్తుతిపరశ్లోకములు పూర్వోద్ధృతములు.

ఆంధ్రకవి కుంజరులచే 'భట్టబాణస్తుతి'

౨౦. అమరేశ్వరుఁడు (చిమ్మపూడి):—
'బాణవాగ్భామినీప్రసవమంజరి విశా
రదుల కలంకార రమణఁ జేయు.'
—'విక్రమసేనము.'

౨౧. పోతన (బమ్మెర):—
'మృదుమధుర వచనవర్గ పల్లవిత
స్థాణునకు బాణునకుఁ బ్రణామిల్లి.'
—'భాగవతము.'

౨౨. శ్రీనాథుఁడు:—
'గణుతింతు నిరవద్య గద్యపద్యనిబంధ
పరితోషితస్థాణు భట్టబాణు.'
—'భీమఖండము.'

౨౩. శ్రీనాథుఁడు:—
'భట్టబాణమయూర భారతీ సందర్భ
సౌభాగ్య గరిమంబు సంగ్రహించి.'
—'శృంగారనైషధము.'

౨౪. ఎఱ్ఱాప్రెగడ (పెదపాటి): 'కుమారనైషధము:—
గద్యంబు చెప్పి శంకరునిచేఁ గరములు
ప్రతిభతోఁ బడసిన బాణుఁ దలఁతు.'

౨౫. దామెర వేంగళభూపాలుఁడు:—
'ఇల మయూరకుమార లలిత సంగతి మెచ్చి
బాణ పుష్పితలకుఁ బ్రస్తుతించి.'
—'బహులాశ్వచరిత్ర.'

౨౬. రామరాజభూషణుఁడు:—
'బాణు వేగంబును భవభూతి సుకుమారతయు
మాఘు శైత్యంబు దండిసమత.'
—'నరసభూపాలీయము,' I ఆ. ౧౫ ప.

౨౭. సోమశేఖరకవి:—
'వరవృత్తములు మాని వాణి యెవ్వానికై
వలచి నానాశ్లేషములకుఁ జిక్కె.'
—'నరసభూపాల రాజీయము', I ఆ. ౮ ప.

౨౮. కాకమానిమూర్తి:—
ఉ. 'చోరునలంక్రియావిహృతి
సొంపు మయూరుని సౌకుమార్యముం
భారవికాంతిసంపదయు
బాణు గుణాఢ్యతర ప్రయోగ మా
దారి మురారి కోమలప
దంబు ప్రసాదముఁ గల్గునట్లుగా
భారతి యిచ్చుఁ గాతఁ బ్రతి
భారతి మత్కృతికిం జగత్కృతిన్.'

౨౯. కాకమాని గంగాధరుఁడు:—
'వర్ణింతు నుద్వేల వాణీసుధాపూర
పాథోధిపరిబాణు భట్టబాణు.'
—'బాలభారతము.'

౩౦. మాదయ్య:—
'సన్నుతియొనరింతు సర్వజ్ఞ బిరుదాంక
భద్రవాచాస్థాణు భట్టబాణు.'
—'మైరావణచరిత్ర,' I ఆ. ౧౧ ప.

౩౧. తరిగొప్పులమల్లన:—
'అసమబాణాంకత నలరారియు నలిక
నేత్రు మెప్పించిన నిర్మలాత్ము' బాణుఁదలఁతు.
—'చంద్రభానుచరిత్ర,' I ఆ. ౫ ప.

32. అయ్యలరాజు నారాయణామాత్యుఁడు:—
'కవితా ప్రౌఢిప్రగల్భ మాధవ మయూర మయూరు
భాసురాకృతిఁ బుష్ప బాణు బాణుఁ బ్రార్థింతు.
—'హంసవింశతి,' I ఆ. ౧౦ ప.

33. కూచిమంచి తిమ్మకవి సార్వభౌముఁడు:—
'వీరభుజగమయూర మయూరుని
బంధురనవపుష్ప బాణుఁ బాణు బ్రస్తుతింతు.
—'రాజశేఖరవిలాసము,' I ఆ. ౧౦ ప.

34. రాజా జనార్దనరంగారావు:—
'పటుతరశాస్త్ర ప్రభారవి భారవిఁ
బదఘటనావేగ బాణు బాణు నభినుతింతు.
—'మిత్రవిందాపరిణయము.'

35. వక్కలంక వీరభద్రకవి:—
'వ్యాసు భారతసుధీవ్యాసు వర్ణనచేసి
బాణు భామాపంచ బాణుఁ దలఁతు.'
—'వాసవదత్తాపరిణయము,' I ఆ. ౧౦ ప.

36. మొల్ల రామాయణము, I. ౯—:
'వివిధకళాన్వితవిఖ్యాతి భవభూతిఁ
బ్రకటకార్యధురీణు భట్టబాణుఁ దలఁతు.

37. అప్పకవీయము, I ఆ. ౨౬ ప:—
'భట్టబాణవచఃప్రాభవంబు గణించి
కాళిదాసుని కిరుగేలు మోడ్చి.'

38. ఆలూరు కుప్పసకవి:—
'ఎవ్వాఁడు కావ్యంబు లిలకుఁ దార్కొనఁబూన్చె
నెవ్వాఁడు రసవృత్తు లెలమిఁ బఱచె.'
(కాళిదాస భట్టబాణులు సూచితులు.)
—'శంకరవిజయము,' I ఆ.

39. అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి:—
'బాణమయూర సుబంధు ప్రబంధము
రందరసాప్తి కానంద మొందె.'
—'శ్రీకృష్ణకల్యాణము,' I ఆ.

40. శ్రీ మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యకవి:—
'బాణునివేగంబు భావించి చారుని
[illegible] నభినుతింతు.'
—'దేశభక్తచరిత్ర,' I ఆ. ౪౪ ప.

భట్టబాణుఁడు 'హర్షచరితా' పీఠికలో ననేకకవీశ్వరులను, గ్రంథములను బేర్కొనియున్నాఁడు; అందుచే నీతనికాలము నిశ్చయింపఁబడినచో నాయా కవులకాలము గూడ నిశ్చితమగును.

బాణుఁ డీకావ్యములను, గవులను స్మరించెను:—

౧. వ్యాసులు;	౬. భాసుఁడు;
౨. వాసవదత్త;	౭. కాళిదాసుఁడు;
౩. భట్టారహరిచన్ద్రుఁడు;	౮. బృహత్కథ;
౪. సాతవాహనుఁడు;	౯. ఆఢ్యరాజు.
౫. ప్రవరసేనుని "సేతుబన్ధము";	

హర్షుఁడు క్రీ.శ. ౬౦౬—౬౪౮ లో రాజ్యపాలన మొనరించియున్నాఁడు. అతని యాస్థానాలంకారభూతుఁడు గావున బాణుఁడు క్రీ. శ. సప్తశతాబ్దాంతమునను, సప్తమశతకపూర్వార్ధమునను విలసిల్లియుండెనని చెప్పనగు. బాణునికాలవిషయమై 'కాణే' పండితుని విపులసమాలోచనము గనఁదగు.

[Panduranga Vamana Kane's Edition of Harsacarita's I ntroduction, pp. V—XII.]

భట్టబాణ నిర్మిత గ్రంథావళి

౧. 'హర్షచరితము', ౨. 'కాదంబరి' బాణనిర్మితములని సర్వవిద్వల్లోకము నేకగ్రీవముగ నంగీకరించెను. ౩. బాణుని మూఁడవగ్రంథము 'చండీశతకము.' ఈగ్రంథము బాణునిదా యని యనేక విమర్శకులు శంకించుచున్నారు. 'కాదంబరి'లో చండికాలయము నత్యంత మనోహరముగా బాణుఁ డభివర్ణించియున్నాఁడు. 'చండీశతక' శ్లోకములు 'సరస్వతీ కంఠాభరణము'లోను, 'కావ్యప్రకాశము' లోను, అర్జునవర్మదేవ నిర్మితమగు 'నమరుశతక వ్యాఖ్య'లోను నుల్లేఖింపఁబడియున్నవి. అర్జునవర్మదేవుఁడు 'చండీశతకము' బాణనిర్మితమని శ్లోకి వక్కాణించి యున్నాఁడు: "ఉపనిబద్ధంచ భట్టబాణేనైవంవిధ ఏవ సంగ్రామ ప్రస్తావే దేవ్యా స్తైఃభిః కృగనతా భర్త్రేణ సహ ప్రీతి ప్రతిపాదనాయ బహుధా నర్మ యథా 'దృష్టావా సక్తదృష్టిః" [చం. శతకము, 3౭·

శ్లో. వ్యాఖ్య.] ఈశతకము పూర్వోద్ధృతమగు 'The Sanskrit Poems of Mayura and Bana' (Harvard Oriental Series) అను గ్రంథములో ముద్రింపఁబడియున్నది. ఈశతకముంగూర్చి ముమ్ముందు విపుల సమాలోచనము ప్రచురించెద. ఈశతకము సవ్యాఖ్యముగఁ 'గావ్యమాలా' చతుర్థగుచ్ఛమున ముద్రితమై యున్నది.

४. 'పార్వతీపరిణయ' నాటకము (Vani Vilas Sanskrit Series, Srirangam) బాణున కారోపింపఁ బడియున్నది. ఇది బాణనిర్మితమని సయుక్తికముగ శ్రీ పాండురంగ వామన కాణే పండితుఁడు నొక్కి వక్కాణించియున్నాఁడు. [Prof. P. V. Kane's Edition of Bana's 'Harsacarita., Introduction, pp. XVII, XVIII.] ఈనాటకముంగూర్చి కాలాంతరమున విపులముగఁ జర్చించెద.

౫. 'సర్వచరితనాటక'మనునొక గ్రంథమును గూడ బాణుఁడు రచించినట్టులు స్వర్గీయ పండిత రాధాకృష్ణ మహోదయుని 'పుస్తకసూచీపత్రిము' (౨౩ పు)లోఁ గలదని Aufrechet పండితుఁడు "Catalogus Catalogorum"లో వ్రాసియున్నాఁడు. '['This important collection (in 48 pages 800) of Manuscripts belonged to the late Pandit Radhakrishna of Lahore, who was famous not only for his enlightened views, but also for his great knowledge of Sanskrit Lore'.] ఈ గ్రంథవిషయము విమర్శనీయము.

౬. బాణగద్యము:—శివస్తుతిపరముగ బాణుఁడీ గద్యము చెప్పి శంకరు కరుణవలనఁ గరములు పడసెను. ఈగద్యము కాలగర్భమున నంతరించియుండును.

ఈవిషయమై పూర్వోల్లిఖితములగు 'కుమారసైషధా'దులయందలి యనుకృతులఁ (Quotations) జూచునది.

౭. బాణుని 'పద్యకాదంబరి':— క్షేమేన్ద్ర కవీన్ద్రుని 'యౌచిత్యవిచారచ'ర్చోద్ధృతము: ఈ గ్రంథముం గూర్చి రాఁబోవు వ్యాసమున పండితమండలికి విన్నవించుకొనియెద.

౮. బాణుని "ముకుటతాడితకము"

త్రివిక్రమభట్ట నిర్మిత "నలచంపూకావ్య" (దమయంతీకావ్య) వ్యాఖ్యానములో గుణవిజయగణియుఁ, జండపాలుఁడును బాణుని 'ముకుటతాడితకనాటకము'లోనిదని యీశ్లోకము నుట్టంకించి యున్నారు:—

"యదాహ 'ముకుటతాడితక' నాటకే బాణః—

శ్లో. ఆశాః ప్రోషితదిగ్గజా ఇవ గుహాః
ప్రధ్వస్తసింహా ఇవ
ద్రోణ్యః కృత్తమహాద్రుమా ఇవ భువః
ప్రోత్ఖాతశైలా ఇవ,
బిభ్రాణాః క్షయకాలరిక్తసకల
త్రైలోక్యకష్టాం దశాం
జాతాః క్షీణమహారథాః కురుపతే
ర్దేవస్య శూన్యాః సభాః.'

ఈనాటకముంగూర్చి యింతకంటె నిపుడేమియుఁ దెలియదు. ఇందలి యితివృత్తము భారతమునుండి స్వీకరింపఁ బడినట్టులు తోఁచెడిని. ఈనాటకము బయలుపడి యేగవేషణపరాయణునో జగద్విఖ్యాతిఁ జేయుఁగాక!

శరదాగమము

వేంకట కాళిదాస కవులు
(ఆంధ్రగీర్వాణ సాహిత్య పరిషత్తు)

చిర సింగారముల లీల చిందులాడ
సిగ్గు చూపుల యౌవనశ్రీలు గురియఁ
గరమునన్ వెండి కుంకుముబరణిఁ బూని
పోయెదవు కాలినడకల ముద్దరాల!

కొలువుఁ దీర్చిన బొమ్మల కూటమునకుఁ
బిలుతువా యేమి రండని పేరటాండ్ర?

ఈ విజయవాసరమ్మున నీ ప్రభాత
కాలమున లేచి రాలని పూల నెల్ల
సేకరించెద వేల భాషాకుమార!
భారతీదేవిఁ బూజింప వలయు ననియొ?

ఉదయమున జలకమ్మాడి, నుదుటఁ దిలక
రేఖ యిడి, క్రొత్తచీర ధరించి, యారి
చెదరిన కురులు విడివడి కదలియాడ
గుమ్మమున నిల్చి వలపులు గురియు కనుల
నేల చూచెద వోకుమారీ లలామ
పండుగకువచ్చుప్రియుని భావమున నెంతొ?

ఓయి బాలక! సుమసముదాయముల నె
చిమ్ముచున్నది నీదు బాణమ్ము నేడు

భారతీయ పురాయశో వైభవములె
ప్రతిఫలించుచున్నవి నీదుపాటలందు.

పూతవెట్టిన తెలిరెల్లు పూలువోలెఁ
దెలుపు దోఁచిన మేఘ శకలము వోలె,
నీ మనోహర శారద యామినులను
జల్లుచున్నావు వెన్నెలల్ చందమామ!

కలువకన్నెల విరహదుఃఖంబుఁ బాపి
కడలికెరటాల కుద్వేలగతులఁ జూపి
కవికుమారుల హృదయరంగముల వేపి
విసువకుందువు, యుగములు వెడలనిమ్ము.

ఈశరద్వాసరముల నూహించు కొందు
వేమి భావాల నిమ్మృదుహృదయమందుఁ?
గ్రొత్తగా హాయిగాఁ బాడుకొందు వేమి
నవన వమనోజ్ఞ గీతముల్ కవికుమార!

దివ్య వర్చస్వినీ! భారతీ మతల్లి!
పత్త్రికాపుష్పములతోడ భక్తి నిన్నుఁ
బూజసేతురు పుత్త్రికాపుత్త్రులెల్ల,
మంగళాశీస్సు లిడు మభిమాన సరణి.

ఆరోగ్యమే ఐశ్వర్యము

ఆరోగ్యము, ఆకలి, సువాసన, రుచి వగైరాలకు
సుప్రసిద్ధమైన మా మిస్కీ నల్ల

పౌను 1-కి ధర రు. 2-0-0

ఇంగువను

పౌను 1-కి ధర రు. 1-10-0

నేడే ఉపయోగింపుడు ఇది ప్రత్యేకముగా ఇరానునుండియే దిగుమతి చేయబడుచున్నది.

ఒకసారి ఆర్డరిచ్చిన తప్పక మీకు తృప్తిని గలిగించును. వివరములకు ఈ దిగువ విలాసమునకు వ్రాయుడు.

మెసర్సు:-గోపాల్ జి చాంప్షి అండు కో;
121 గోవిందప్పనాయక వీధి,
(సౌందర్యమహాలుకు ఎదుట)
జార్జిటౌను, మద్రాసు.

పౌను 1-కి ధర రు. 1-12-0 పౌను 1-కి ధర రు. 1-6-0

స్వల్పధర ! ఫల మధికము !! పూర్తి తృప్తి!!!

100 కి 100 గురు సంతృప్తిచెందియున్నారు

లోకామయహర కస్తూరి మాత్రలు

పిల్లలుమొదలు ముసలివారివరకు అందరి మందము, మలబద్ధము, పడిసెము, దగ్గు, గూరలు, శీతలముచే కాళ్లులాగుట, కడుపుబ్బరము, కడుపునొప్పి, పక్కలయందునొప్పి, ఆహారజీర్ణకాలమందు తలనొప్పి, చలిజ్వరము, జ్వరము, ప్లేగు, ఇన్ఫ్లూయంజా ఇంకను అనేకవ్యాధులను గుణపరచును. స్త్రీలు ప్రసవించిననాడు, స్నానమునాడు (కస్తూరికి బదులుగా) ఈ మాత్రలు 4-5 ను, 2-3 తమలపాకులలో నమలి మ్రింగవలెను. సాంక్రామికరోగులతో నుండవలసినవారు, దినము 1-2 మాత్రలను సేవించిన ఆరోగ్యదృఢాంగు లగుదురు. ఈమాత్రలసీసాతోగల అనుపానపత్రమును చూడుడు. 300 మాత్రలు గల సీసా 1 కి 4 అణాలవంతున ప్రతిషాపులోపలను దొరకును. పోస్టుమూలకముగా 6 సీసాలు రు. 1-8-0, 12 సీసాలు రు. 2-12-0, 25 సీసాలు రు. 5-3-0.

సారస్వతాసవం :—మెదడుకు బలమును కలిగించి, జ్ఞాపకశక్తిని వృద్ధిచేయును గావున, మెదడు దుర్బలమువలన గలిగియుండు సమస్తవ్యాధులను పరిహరించి నరములకు మంచిత్రాణను, రక్తవృద్ధిని కలుగజేయును. సంగీతపాఠకుల కంఠస్వరమునకు మృదుమధురత్వము నిచ్చును. పాడను పాడను ఉత్సాహము నింపును. బలహీనులైన స్త్రీలకు నెత్తిసుపుపు (నెత్తినోరు చాలా మెత్తగా వుండుటవలన) మాట్లాడను నడువనుకాని పిల్లలకు సంజీవివంటిది.

6 ఔన్సుల సీసా 1-కి రు. 1-0-0. పోస్టుఖర్చులు ప్రత్యేకము.

శ్రీ సీతారాఘవ వైద్యశాల, మైసూరు.

తృతీయాంకము

రంగము ౧

స్థానము:—రాయల విలాసమందిరము.

సమయము:—సాయంసంధ్య.

(రాయలు, చిన్నాదేవి విలాసవేషములనుందురు. చిన్నాదేవి యానందమున విహారనాట్యమున గానమొనర్చుచుండును. రాయలు వినోదించుచుండును.)

రాయలు:—ఆనందమయీ!—ఆనందమయీ!—ఓ ఆనందమయీ! అమరీకిశోరమధురిమ చిందిపడుచున్నది నీగానలహరిలో.

చిన్నాదేవి:—ఆఁ! అవును; 'ఆనందమయినే. రాజైనాడుకదా కుమారుడు నేడీవిశాలభూమికి! పట్టాభిషేకవేళ, ప్రజలు నా కన్నవాని కర్పించిన రత్నోపహారములు, మంగళహారతులు వానిచుట్టును సౌభాగ్య తేజోమండలము నల్లుటను మీరు చూడలేదా! ఆనందము గాక ఏమిటి! నాకుమారుడొకరాజు, నానాథుడొక రాజు.

రాయలు:—దేవీ! పట్టాభిషిక్తుడు కుమారుడు ప్రజలకు రాజు; నే నెవరికి-మఱి-రాజును!

చిన్నాదేవి:—నాకు. నీవు నా రాజువి. ఆనందించుచున్నాను, గర్వముతో అట్లు పిలుచుకొని.

రాయలు:—ధన్యుడను ప్రేయసీ! "రాయలు నా రాజు" అని యానందించువా డప్పాజీ యొక్కడే యిదివరకు.

చిన్నాదేవి:—ఆఁ; అప్పాజీ. ఆత్మసర్వస్వము నర్పించుకొని అగాధప్రేమ తరంగ కలకలమువంటి చిరునవ్వుతో నీలోకమున నెవరు నిట్లు పిలుచుకొనలేరు. మనోహరా! ఈ శుభదినమున నేను మీ కర్పించుకొను కానుక—

రాయలు:—ఈ ఆనందమయి బాహులతలతో—

చిన్నాదేవి:—ఆహాఁ. కంఠహారము చాలు నేమి! చిత్రా! అబ్బాయిదగ్గర కూర్చొన మన లేదటే? నీకొక చోట కాలు నిలువదుకదా!

(చిత్రావతి 'పూలకోయిల' నెగురవైచుచు పాడుకొనుచు ప్రవేశము. రాయలు, చిన్నాదేవియు నొకరి సరస నొకరు విలాసముగ నిల్చుని చిత్రావతి ఒయ్యారము ననిమిషులై చూచుచు మందహాసము చేయుచుందురు.)

చిత్రావతి:—(నాట్యము చేయును)

పాట

పూలతో కోయిలను పుట్టించినాను
ఈ విచిత్రము చూడ నెవరు రారేమి!
నీలాంబరాలలో నీలాలు చింద
ఆనీలముల దేహ మందగించాను.
ఎఱ్ఱగన్నేరే మెఱయెఱుపు విచ్చింది
ఆయెఱుపుతో నాస మమరించినాను.
కన్నెజూకామల్లె కడుపుబ్బ నవ్వె
ఆనవ్వువెలుగు జూకాలు పెట్టాను.
కాశిరత్నాలమ్మ కళలదేరాయి
ఆతేటకెంపులే కాళ్ళు చేశాను.
ఇందీవరాల్ విచ్చె నందాల తేకు
లా తేకులను ఱెక్కలుగ గూర్చినాను.
ఇంతముస్తాబుతో ఈ నల్లపిట్ట
రంగు రంగులపూల రాణి అయింది.
బుద్ధనుతి దీపంబు బొజ్జ వెలిగించి
ఎల్ల యాకాశల నెగిరించినాను.
పకపక నవ్వుతూ పడవైచినాను.
తెలుగు రాయలకీర్తి దేశదేశాల
తెలిపి మాసందేశముల పాడుకొనుచు

ఎల్ల విశ్వాల యాకాశాలలోని
తీర్థాలు సేవించి తిరిగి రమ్మంటి!
ఈ చిన్నికోయిల యీపరీక్షులకు
ఎటు నిల్చునో వింత చూడంగ రారె!
ఎవరు రారట పూలకోయిలా! ఐన
గంధర్వులను నేనె పిలిచి వస్తాను.
పూవుల్లకోయిలా.! పుష్పవర్షాలు
కురియించి వెళుతారె! ఆశీర్వదించి.

రాయలు:—పూలకోయిల యేమిటి చిత్రా!

చిత్రావతి:—కుమారుని పట్టాభిషేకం చేసుకొంటున్నారు కామా—మా పెండ్లికుమారునికి కట్నం పట్టుకువచ్చాను. మాగంధర్వసంపతు లాశీర్వదిస్తే దీనికుక్షిలో లక్ష కానుక లుంటాయి.

రాయలు:—(పూలకోయిలను పరిశీలించుచు) ఏమిటో ఇందు చిత్రా, లేఖ లున్నవి!

చిత్రా:—నన్నీజు గారు, పరాసు దేశంలో ఉన్న తనస్నేహితునికి వ్రాశారట. దానిని ఇవాళ ఆదేశం పంపిస్తారట. ఇదిగో అది. (అని ఒకఉత్తరమును తీసి ఇచ్చును. రెండవలేఖను చిన్నాదేవికి చూపిస్తూ) ఈ కానుక నీకు.

రాయలు:—(ఆలేఖను చిన్నాదేవిని చూడమని యిచ్చును.)

చిన్నా:—అయితే ఇది యిక్కడి కెందుకు తీసుకుని వచ్చావు?

చిత్రావతి:—తెలుగులో వ్రాయించుకొని వచ్చాను. చూడండి. ఆయన నిరీక్షించుచున్న ఆ భూలోకస్వర్గం మనదేశంలో సాక్షాత్కరించిందట.

రాయలు:—చదువు.

చిన్నాదేవి:—ఎందుకు అంతఉత్సాహం. మీఘనతను స్తుతించి ఉంటారనా? అమ్మా!

రాయలు:—చదువుదూ.

చిన్నాదేవి:—అబ్బాయి పట్టాభిషేకాన్ని గురించి, ఆబాలరాయలవారి ఘనరాజసాన్ని గురించి—కీర్తించి ఉంటారు.

చిత్రావతి:—ఎందుకు పోట్లాడుకుంటారు! నా సౌందర్యాన్ని వర్ణించా రందులో.

చిన్నాదేవి:—ఆఁ, నీ అల్లరిని కాదూ! చూస్తాను. వినండి మరి చదువుతున్నాను. (చదువును.)

“ప్రియమిత్రమా! నే నిప్పు డాంధ్రదేశములో ఉన్నాను. ఇదకడు సుందరమైన దేశము. ఇచ్చటిజీవిత మెట్టి వారికిని మోహమును కల్గించును. మనము ప్రత్యేక కళగ సభ్యసించు నాట్యము ఇచ్చటిజనులకు సహజము. స్త్రీలు మామూలుగా త్రోవ బోవునప్పుడు కూడ నొయ్యారముగ కులుకుచు, చూపుల నల్లకలువల తోరణములు కట్టుచు, క్రేగనుల మెఱయు విలాస సందేశసంచాలనల, నంతలో, నరమోడ్పు కనుమాయల, మాయించుచు, సిగ్గుపడుచు లలితంగా నడుస్తారు.”

రాయలు:— నన్నీజు కేవలము నొక చరిత్ర కారుడే యనుకొంటిని; కోమలీ, సౌందర్య సంస్తుతిచణ కవికుమారుడు కూడ నే!

చిన్నాదేవి:— ఉండండీ! మనపురుషప్రతాపం బయలుపడుతోంది:—

“పురుషులు కూడ గంభీరంగా ఉంటారు కాని, ప్రవర్తనలో మాత్రము ధీర, లలిత, అభిసారికల బురణించు స్త్రీ ప్రకృతినే విశేషించి యుపాసింతురు.”

(నవ్వుచు) చిత్రా! ఈ మగతనం అర్థమయిందిటే.

చిత్రా:—నా కెట్లా తెలుస్తుందేమిటి!

చిన్నా:— చెప్పనా? (పకపక నవ్వును.)

రాయలు:—ఆ నవ్వెందుకు? (చెవి పట్టుకుని) చిన్నా!—

చిన్నాదేవి:—(విడిపించుకొని) పోనీ, ‘ధీర’లు, ‘లలిత’లు అంటే అన్నాడు—మీమీద ఎందుకో అంత పక్షపాతం ఆయనికి—‘అభిసారికలు’ట! (పగలబడి నవ్వును.)

రాయలు:—ఇంతకు నీ పాండిత్యంలో నేనా అభిసారికను?

చిన్నాదేవి :— ఇంకా ఏమందో.

“ ప్రతివానిలోను కవిత్వ మున్నది. చక్రవర్తి కృష్ణదేవరాయలు కవి. మంత్రి తిమ్మరుసు నిగూఢ కవి. మండలాధిపతి పెద్దన—ఆయన కవులకు తాతవరుస. రాజు మంత్రిని తండ్రిగా, మంత్రి రాజును తన బిడ్డగా, ప్రజలను బంధువులుగా చూచుకొందురు. ఇంత చనువు, అన్యోన్యత యున్నను, ధర్మ నిర్వహణమునం దెల్లరు మహాధీరులు. ఎట్టి నిష్ఠురసాధనమైనను చేయగలరు. సందర్భమును బట్టి మల్లెపువ్వు కాగలరు; మంద్రగబ్బి కాగలరు. ఈ దేశమంతా ఒక కవిత్వము.”

రాయలు :— గొప్ప వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నాడే.

చిన్నాదేవి :— “సరస గంభీర సౌందర్యాన్ని ఉపాసించిన బౌద్ధులు ఆ అంశను ‘మంజీర’ అని వ్యవహరింతురు.”

చిత్రావతి :— బౌద్ధులు మంజీర నేమన్నా అంటే గోవిందరా జూరుకుంటాడా?—

రాయలు:— చదువు—

చిన్నాదేవి:— “వారిదేశము నాపేరున పిల్తురు. రాజు మొదలుకుని సేవకుని వఱకు నీ రాజ్యమంతా ఒక కుటుంబము. దీనికి పెద్ద ఘటం తిమ్మరుసు అనే ఒక మంత్రి. ఆతడే ఈ కుటుంబాన్నంతా ఇంత మనోహరంగా దిద్దుకుంటూ వస్తున్నాడు.”

చిత్రావతి :— నాకేమీ అర్థంకావటం లేదు.

చిన్నాదేవి:— ఊరుకో చిత్రా! చదవనీ.

“ ఇప్పు డిచ్చట నొక వినోదము జరిగినది. మనము బంధు కుటుంబసమావేశములలో పిల్లలకు పెద్దరిక మిచ్చి ఆడించి ఆనందించునట్లే చక్రవర్తి తన పసిపిల్లవానికి పట్టాభిషేకము చేసి తాను మంత్రిగాను, మంత్రి కార్యదర్శిగాను ఏర్పడి స్థిరోత్సవము నిజముగానే చేయుచున్నారు. అడ్డు చెప్పని ఒక అమాయిక సత్యమునకే ఐనను ఈ రాజమంత్రుల స్వయంప్రాతినిధ్య మీ బాధ్యత యెంత మనోహరముగ నున్నదో చూడుము. మిత్రమా! ఈ కుమార రాయల పట్టాభిషేకము నే నింత కాలము నిరీక్షించుచున్న యానంద స్వర్గమును నాకు కటాక్షించినది. ఈ దేశము— ఈ ప్రభుత్వము— ఈ మానవ జీవితము నేమని వర్ణింతును! అపరాత్పరుని జగన్నాటకము వలెనే ఇదియు నొక స్వర్గ నాటకము!...ఇంతే! ”

ఇంతే. ఔనులెండి; ఇది నిజముగా గొప్ప కట్నమే.

చిత్రావతి :— ఈ కట్నం మా పెండ్లి కుమారునికి చదివించాలిట!

రాయలు :— చదివించాలి! (చిత్రావతిచెవిపట్టుకొనబోవును.)

చిన్నాదేవి :— ఉడికిలతా రెందుకు? ఏం తప్పు మాటా? ఇతర దేశాల్లో సహా మీకే కాకుండా మీ దేశానికి కూడా కీర్తి కలుగుతుంది.

రాయలు :— ఆహాఁ! అట్లాగా! (చిత్రావతి చెవి విడిపించుకొని నవ్వుచూ పారిపోవును.) నవ్వుతావూ! నిన్ను పట్టుకోలేను. (తరుముచు పోవును.)

చిన్నాదేవి :— ఏమిటి, చిన్నవాడికిమల్లే, ఆ పిల్లతోనా మీకు పంతం!— ఆనందపారవశ్య మిది! ఆహా! ఇవాళ స్వర్గ సౌందర్యం నాముం దిట్లా నాట్యం చేస్తోందా! ఆహా! హా!

గీ. శైల బాలయు కైలాస శైవవీథి
 చివురు కెంజాయ తేట రంజిలెడు శివుని
 సాంధ్య నృత్యోత్సవ మందు లేశమును కాంచ
 గలదె యీ మోహనానంద గమన మెలమి.

ఈ రెండవ కానుక ఏమిటో. (రెండవ లేఖను విప్పి)

“అన్నపూర్ణా! నీకు భయము లేదు. విశ్వపతిని పంపివేయుము. నీ నిజస్థితిని మాత్రము రాయలకప్పుడే తెలుపకుము.”

అక్కటా! నా పేరుకూడా తెలిసిపోయినదే ఎవరికో, నేను గజపతి కుమార్తెనని మాత్ర మేల తెలియదు? చిత్రావతి కెట్లు చిక్కిన దీజాబు— దానికి తెలియకుండునా?—

(రాయలు చిత్రావతిని పట్టి తీసుకొని వచ్చును.)

(రెండవ జాబును దాచివైచి) దొంగ దొరికినదా?

రాయలు :—దొరకదా? ఏదీ రెండవ కానుక, చిత్రా! అది యెవరికి?

చిత్రావతి :—పెండ్లి కూతురికి. (విడిపించుకొని) ఏమండోయి! పెండ్లి కుమారుడుగారూ!—

రాయలు :—పో. నీకు సిగ్గు లేదు.

చిన్నాదేవి :—చిత్రా! ఊరికే పెండ్లికుమారుడు, పెండ్లికుమారుడని ఊరించుటయేనా? ఎక్కడనైనా పెండ్లికుమార్తెనుకూడా చూచి ఉంచావా?

చిత్రా :—ఇంకా 'చూచావా' అంటున్నారూ?—ప్రత్యక్షంగా చూస్తుంటేను!

రాయలు :—ఈ ధోరణి కేమి? ఏదీ ఆ రెండవ కట్నము?

చిత్రా :— ఈ అమ్మాయిని (చిన్నాదేవిని చూపి) వరించండీ అన్నాజీ! అప్పుడీరాణీని గర్వం అంతా వదిలేటట్లు, 'వదినా' అని నా కసితీరా పిలుస్తాను. ఉండండి; మీ పెళ్ళికి నేను పౌరోహిత్యం చెయ్యాలి.

రాయలు:— ఏమైనా మంచి సంబంధ మేమో ననుకుంటిని; ఇదేమిటి పిల్లా! నా భార్యనేనా?—

చిన్నాదేవి:— (వ్యంగ్యముగ చూచును.)

చిత్రా:— నీ భార్యను కాకపోతే ఎవరి భార్యను తెచ్చి కడితే ఎవరూరుకుంటారు? ఇదుగో నండోయ్! అన్నాజీ! అబ్బాయిగార్నే—ఇందాక సింహాసనంమీద—మీకు రాణీ ఉండాలా అంటేను 'సరే' నన్నట్లే తల ఊగించారు, చక్కిలిగిలి పెట్టి నవ్వించా.

చిన్నాదేవి :— మా చిట్టి తండ్రి యివాళ సాక్షాత్తు దేవేంద్రుడే. నాథా! నాకు నవ్వాగటములేదు. ఎందుకో, అబ్బాయిని, పట్టాభిషేకమైన తరువాత, "ఏమండీ బాలరాజులూ! సింహాసన మ వ రో హిం తురా నమస్కరించేసి" అని తీసుకోబోతేను 'దిగనన్నట్లే (విలాసముగా తల నూపి)ఇలా, తల నూగించాడు. దింపుటకు బుద్ధి పుట్టలేదు. మఱి,—అబ్బాయిని, ఇవాళ—రేపు ఎప్పటికి సింహాసనం మీదనే ఉంచితే బాగుండదూ?

చిత్రా:— పైన భూఛత్రంలేమా, దానికి ఉయ్యాల కట్టిస్తే సరి.

చిన్నా :— పో. కొంటిపిల్లా! నాథా! కొంచెము సేపబ్బాయి దగ్గర కూర్చుందము రద్దురూ. మన బాలరాజు వైభవము చిత్రవిచిత్ర మోహాల వల్లరుల తోరణాల మనకు స్వాగతమీయగలదు. రా. చిత్రా!

రాయలు :— ప్రేయసీ! మన ఆనందమున కనురూపముగ కుమారునికి కొక పుష్పకిరీటమును గూడ స్వహస్తములతో నిర్మించి తీసుకొనిపోదము.

చిత్రా! నీవు నాకు సహాయము చేయుము. మంచి మంచి పువ్వులను కోయవలెను. (రాయలు చిత్రావతి పువ్వులు కోయుచుందురు.)

చిన్నాదేవి :— (పువ్వులు కోయుచు కొంచెము దూరముగా పోయి) చిత్రా, ఈ పువ్వులు నా కందటము లేదే. ఇట్లా రా, కోసి పెడుదువుగాని.

చిత్రావతి:— మనస్సు మనస్సులో లేదా ఏమిటండీ వదినెగారూ! మీ కందని పువ్వులు నా కందుతాయా!

చిన్నాదేవి :— అబ్బా! ఇట్లా రద్దూ—ఒకటే ధోరణీ.

చిత్రావతి :— (చిన్నాదేవి దగ్గిరకు వచ్చి) ఈ చేమంతి పువ్వులా మీ కందనివి?

చిన్నా :— సరికాని, ఈ రెండవ లేఖ నిచ్చినది ఎవరే నీకు?

చిత్రా :— ఎవరూ ఇయ్యలేదు. ఇక్కడే గడపదగ్గిర పడిఉంటేను తీసుకొని వచ్చాను.

చిన్నా :— అల్లరి కాదు. కోపమును తెప్పించక నిజము చెప్పుము.

చిత్రా :— నాకు తెలియదమ్మా అంటేను.

చిన్నా :— నీ కేమి కావలసిన అది ఇస్తాను, బ్రతిమాలు కుంటాను, చెప్పవే.

చిత్రా :— నా కేం కావాలో ఆలోచించుకోవాలా?

చిన్నా :— విసుగు తెప్పించకు. అల్లరైనా ముదిరితే ముద్దు కాదు.

చిత్రా :— ఇక్కడుంటే ముదిరేటట్టే ఉంది. (అని దూరముగా పోయి) తేపు చెపుతాను.

రాయలు :— (సమీపించుచు) తేపు చెప్పేదేమిటి చిత్రా!

చిన్నా :— అయ్యో! ఏమి చేయను? ఇది చెప్పదు కదా! (చెప్పవద్దని చిత్రావతికి సంజ్ఞ చేయును.)

చిత్రావతి :— ఏమిటూ, అన్నాజీ! పెళ్లి కుమారు డెవర్ని పెళ్ళిచేసుకుంటాడో.

రాయలు :— మీ వదిననే. దేవీ! ఇంకను పువ్వులు కోయుచునే ఉన్నావా! (సమీపించి) ఏవీ: ఏ మాత్రము కోసినావు? ఎంత ఆయాసము నభినయించుచున్నావు. ముఖమునకు చెమటకూడ పట్టినదే! ఒక్కొక్క పువ్వే కల్ప వృక్షాల్ని యాచించి తీసుకువచ్చినట్లు అయిదా కోసినవి సుకుమారీ?

చిత్రావతి :— అందకపోతే ఎట్లా కోస్తారేమిటి పాపం! అరుగో ఆంధ్ర తాతయ్యగారు వస్తున్నా రెందుకో.

చిన్నాదేవి :— ఆంధ్ర తాతయ్యగారేమిటి? పెద్దపిన్న తారతమ్య మక్కర లేదూ!

చిత్రా :— "ఆంధ్ర కవితాపితామహా! అల్లసాని పెద్దనకవీంద్రా" అనాలా!

చిన్నా :— ఊరుకో వస్తున్నారు.

(పెద్దన ప్రవేశించును)

రాయలు :— పితామహుల కభివందనములు. కవిత్వమును చెప్పుకొనీయకుండ, కొన్నినాళ్ళు దుర్గాధిపత్యము, నిప్పుడు మంత్రిత్వము నిచ్చి వృద్ధాప్యములో తమరిని కష్ట పెట్టుచున్నాను. క్షంతవ్యుడను.

పెద్దన :— తాత లెప్పుడును మనుముల హాస్యమున కిక్కలు కదా! మహారాజా! కుమారుని పట్టాభిషేకమునకు పంపిన ఆహ్వాయమును—

చిత్రా :— ఏహాయమును?

రాయలు :— (నవ్వును)

పెద్దన :— పండితురాల నధిక్షేపించుచుంటివి. ఆహ్వాయమన్నను; ఆహ్వానమన్నను ఏకార్థ ప్రతిపాదకంబు లగుట సమానములే. (రాయలను చూచి) ఆ, గజపతి నిర్చోత్తరమున తిరుగగొట్టినాడు.

రాయలు :— ఏగజపతి?

పెద్దన :— కటకపురాధీశ్వరుడు.

రాయలు :— అతని కాహ్వాన మెవరు పంపిరి!

పెద్దన :— నేను.

రాయలు :— నా కేల చెప్పలేదు?

పెద్దన :— కార్యభారంబున విస్మరించితిని. కాని అమాత్యు లప్పాజీ కెఱింగించితిని.

రాయలు :— తమ రమాత్యశేఖరులు, తమకర్తవ్యమును తెలుసుకొను తీరుబడియైన లేకుండిరా! ఏదీ ఆ ప్రత్యుత్తరము? (అని తీసుకుని చదివి) మేము మానించినట్లే అయినది. మా ఆభిజాత్యమునే ఓర్వలించి నాడు! ఇప్పుడు దీనికి ప్రతిక్రియ యేమిటి?

పెద్దన :— ఎల్లరాజులకు నాహ్వానంబులు పంపబడు సందర్భమున వీనికి పంపకుండుట భావ్యంబు కాదని పంపితిమి. ఇష్టము లేకున్న రాకపోవచ్చుగాక ఇట్టి లేఖ వ్రాయుట యెంత సాహస మెంత సాహసము!

రాయలు :— పంపిన పంపిరి. దీని కిప్పు డేమి ప్రతిక్రియ నాలోచించిరి!

పెద్దన :— ఆ అహంభావపూరితునికి గర్వభంగము చేయవలె బలిమినైన వానిపుత్రికను తమరు వివాహముచేసుకొనినచో—

చిన్నా :— (ఉలికిపడును.)

రాయలు :— ఆజన్మవిద్వేషి వాని పుత్రికను వివాహమాడుటయా! వానివిషము వాని సంతానమునకు సంక్రమింపజా!

చిన్నా :— (నొచ్చుకొనును.)

పెద్దన :— వివాహము చేసుకొని వేరుగా నుంపవచ్చునుకదా? అప్పాజీ కూడ దీనికి సమ్మతింతురు.

రాయలు:— ఒకరి సమ్మతి యెందుకు? తమ యోచన బాగుగనే యున్నది. నేను గజపతి కుమార్తెను తప్పక వివాహము జేసుకొనెదను. నేడే దూతను పంపుదు. శాంత క్రమమున దన కుమార్తెను నాకు పరిణయము చేయగలడో లేదో, లేకున్న బల మనివార్యమని తెల్పుదు. సరి, వందనము.

పెద్దన :— నే నిక పని వినియెదను. (ప్రస్థానము.)

రాయలు :— దేవీ! నీకు సవతిని తెచ్చుచుంటి నని గినియకుము. చూడు మీ లేఖను వాది హీనజన్మయట! ఎట్టి కళంకము లేని శుభ్రవంశ మతని బాంధవ్యమైన నన్నీనిందనుండి రక్షింపగలదు గాక! వివాహము మాత్రమే చేసుకొనెదను. ఈసౌధమున గాలు వెట్టనీయ నా ద్వేషజాతను. ఊరిచివర నిల్లు గట్టి యం దుంచి వైచుకొను మనియెద.

చిన్నాదేవి :— పవిత్ర హృదయముతో నొక వేళ ఆకన్య మిమ్ము మనసార ప్రేమించినచో—

రాయలు :— మీ స్త్రీల దొక గొడవ. ఇప్పుడు నన్ను మాట్లాడించకు మసహ్యముగ నున్నది. (నిష్క్రమించును.)

చిన్నా :— చిత్రా! పోయి కొంచె మబ్బాయి దగ్గర కూర్చో అమ్మా! (చిత్రావతి బిక్కమొగముతో ప్రస్థానము.) అక్కటా! క్షణక్షణ గండ మైపోయినదే నా బ్రదుకు! ఈ ఒక్క జన్మలో నెన్ని జన్మల యనుభవమును పొందుచున్నాను! ఇప్పుడు నా తండ్రికిని నా నాధునికిని ఘోరసమరము జరుగునే! హా! నాధా! ఎవరిని నీవు వివాహ మాడ దలచుకొంటివో, ఊరి చివర నురి వేయగోరితివో ఆ యభాగినిని నే నొకప్పు డూరి చివరనే యుంటిని; నిన్ను వివాహము చేసుకుని యిప్పుడిక్కడే యుంటిని. నీ కోర్కె లీడేరనే యీడేరెను కదా! ఒక్క ఉరి మాత్రమే లేదు. ఎందుకు వృథాయాస పడవలె నా నాధుడు? నా తండ్రిని జయించినగాని మాత్రమున నిచ్చటనే యున్న నే నచ్చట యెట్లు లభింపగలను? నేను సత్యమును వెల్లడించిన నా తండ్రికి ముప్పు తప్పును కదా! నా గతి యేమైన గానిమ్ము. అకటా! ఆ కోపముచే నన్ను పరిత్యజించి నా కుమారుని సింహాసన భ్రష్టుని జేసి,

ఉ. హా! విధి! యింత నిష్ఠురుడ
వైతివె! ప్రొద్దున గద్దె నిల్పి 'ధా
త్రీవలయంబు నేలు' మని
దీవన సేసలు జల్లి యింతలో
నే విభవంబు నెల్ల హరి
యించిన యీ పసికూన యక్కటా
ఈ విపరీతమైన దుర
దృష్టము నింక భరింపగల్గునే!

అయ్యో! నే నేమి చేయను. సత్యమును నాధుని కప్పుడే తెలియజేయవలదని శాసించిరే, వారి యుద్దేశమేమిటో— ఈ చీటి వ్రాసినవా రెవరో నా క్షేమమును కోరువారేయైన ఈదీనదశలో నాకు సాక్షాత్కరించి కర్తవ్యము నుపదేశింపరాదా? నా తండ్రికి ఆహ్వానమును పంపుమనినది అప్పాజీయట. ఒకవేళ నప్పాజీయేమో యిట్లు చేయుచున్నది! ఆ ధర్మాత్ముడే అయినచో నేను ధన్యనే. కాకపోయినను పోయి నేను శరణు వేడిన నన్ను రక్షింపరా? పైకి మంత్రిత్వమును వదులుకొనెనే కాని సర్వరాజకార్యములు వారివలననే సాగుచున్నవి. ఉదయము వారి నొకమారు దర్శించుట యెందుకైనను మంచిదే.

(రామకృష్ణ కవి ప్రవేశము.)

రామకృష్ణకవి :— మహారాజ్ఞీ వారికి జయము! మా అమ్మాయి యిచ్చట నున్నదా?

చిన్నా :— దయచేయుడు. (పోబోవుచు) ఇచ్చటికి పంపమందురా? (ప్రస్థానము)

రామకృష్ణ :— అతిసావధానము! అమిత గౌరవము! మారహస్య లేఖల ప్రభావము! అప్పాజీ జ్యోతిషమక్షరాక్షరమును సక్రమమున నడచుచున్నది. చిన్నారాణి నేత్రములు మహాసంక్షోభదుఃఖాశ్రుజలధి జలక మాడి తేరుకొనిన లేట నలార్చుచున్నవి! పితామహులు కూడ అప్పాజీ విధించిన సంభావణక్రమమునే యిచ్చట

ను చిత్రభంగి నడిపినట్లున్నది. ఈ భయంకర నాటకము నకు మంత్రి దేవులు సయుక్తముగానే సూత్రధారణ జేయు చున్నారు. విశ్వపతి, ఈ రాత్రి, రాజకుమారుని సంహ రించి ఆ నేరమును తన మీదనో, గోవింగరాజు పైనో పెట్టునని కూడ జ్యోతిషము జెప్పిరే, అది మాత్ర మేల యథార్థము కాదు!

(చిత్రావతి ప్రవేశించును.)

చిత్రా :— నాన్నగారూ! ఎందుకండీ మళ్ళీ వచ్చారు? విశ్వపతిని నేను కనిపెట్టే ఉన్నాను.

రామకృష్ణ :— కుమారు నీరాత్రి ఎక్కడ పడు కొనజేయునది నీకు తెలియునా?

చిత్రా :— బహుశా ఈ రాత్రి అంతా సింహాస నం మీదనే ఉంచుతారనుకుంటా. మా రాణీగారి కంతటి ఉబలాటంగా ఉంది.

రామకృష్ణ :— పాప సుమాయికురాలు! సరే. నీవు మాత్రము కుమారుని తల్పమును కనిపెట్టి యుం డుము. ఎవరైనా సమీపించునట్లు నీకు తోచెనా?

చిత్రా :— విశ్వపతేగా!

రామకృష్ణ :— ఆఁ. వచ్చే సమయము కనిపెట్టి కుత్రవానిని దాచి—

చిత్రా :— నాకిన్ని చెప్పనక్కర్లేదు లెండి. ఏదో కుతంత్రం చేసి, వాడు తాను నిజంగా చంపానని అనుకునేటట్లు చేసి, అబ్బాయిని భద్రంగా తెచ్చి మీకు వప్పగించనూ? అప్పుడు మీ రొక నాటకం ఆడించవ చ్చనుకుంటాను.

రామకృష్ణ :— జాగ్రత్త సుమా! నీకు చేత కా దని తోచిన ఒక కేక వేయుము. ఇద్దరు దాసీలును నీ సమీపముననే ఆయుధములతో సహా పొంచి యుందురు. దుష్టుని బంధింపగలరు. కాని అంతవఱకు రానీయకూడదు!

చిత్రా :— నేనూ కత్తిపెడ్తాం పెట్టుకునే వచ్చాను. భయం లేదు లెండి.

రామకృష్ణ :—సరే. నేనుకూడ ఈరాత్రి విలా సభవనముముందు వనమండపములో శయనింతును. కుమారు నచ్చటికి తీసుకుని రావలయును సుమా! జాగ్రత్త.

(ప్రస్థానము.)

చిత్రా :— చిత్రావతి అల్లరిపిల్ల అంటారు కాదూ? పోనీ, తెలివిగల అల్లరిపిల్ల, మంచి అల్లరిపిల్ల అనేటట్లు చెయ్యనూ, ఈ విశ్వపతి పొగరు తెలువులబం డీని బోల్తాకొట్టించగలిగితే! రాజ్యం కోసమని కుఱ్ఱ వాణ్ణి చంపుతాట్ట! అప్పాజీ చెప్పేటప్పటికే నాకు గుం డె బ్రద్దలై పోయింది! అమ్మా, విశ్వపతి ఎంతవాడు! ఇదంతా చూస్తే నాక్కూడా బుద్ధి పుడుతుందేమో, రాజ్యం కావాలనో, ఒక మహామంత్రిని కావాలనో. పోవాలమ్మా.　　　　(ప్రస్థానము.)

—యవనిక—

మా వ్యాసకర్తలకు

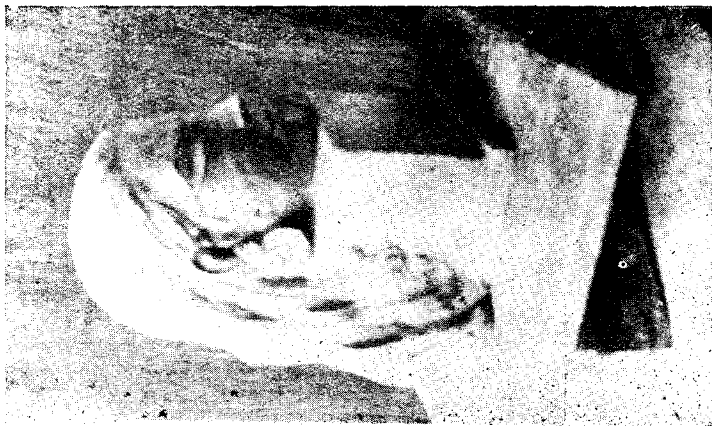
వ్యాసములు చిన్నసైజు కాగితములపై ఒకవైపున మాత్రమే విడిఅక్షరములలో బంతులు దూరదూరముగా దిద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను తప్పులు లేకుండ చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక తప్పులుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి.　　　　సంపాదకుడు, 'భారతి'

సామరస్యము

ఇవటూరి సుందరయ్యగారు

శ్రీ వినూతన శోభావిశేష గరిమ
ప్రకృతియందంతటనుననిర్వాచ్యమగుచుఁ
దోఁచెఁ; దరులతాగుల్మసందోహ మందుఁ
జారురక్తప్రవాళ మంజరులు వొడమెఁ;
జిఱుతగొమ్మలఁ గూర్చుండి చివురుమెసవి
క్రమకలకంఠ కులములుత్కంఠ మెఱయ
విరహిజనకర్ణపుట సముద్భేదనముగఁ
గుహుకుహూరావములతోడఁ గూయఁదొడ
బాంథబృందంబు వేఁటాడఁ బైనమైన [గెఁ
ప్రసవబాణుని ములుకులు పదనువెట్టి
మొనలుగనిపింప నింపినపొదు లనంగఁ
గొనలు నిగుడించి నిలుచు పూగొలలతోడ
మావిగున్నలు దనరారె; మధుపకులము
కలితసుకుమార కేసరాగ్రములు గలిగి
యంటిననుగందు పూగుత్తులందు వ్రాలి
మధువు లానుచు మత్తిలి మసలఁ దొడఁగె
మలయసానుతటంబులఁ గలయఁదిరిగి
తివుటఁబొదరిండ్ల రతికేళిఁ దేలి యలసి
యంబుదముక్రింద, సాంధ్యరాగంబు పైని
నమరుమోముల రక్తహస్తములఁ జేర్చి
నిదురఁ జెందిన చెంచుకన్నియల చెక్కు
దోయిఁబొడమిన ఘర్మబిందువులఁ దడిసి
కమ్మపుప్పొడి వాసనల్ గడలుకొనఁగఁ
బిల్లతెమ్మెరకూనలు వీవఁదొడఁగె
నిట్టలంబగు తమిహెచ్చు నిట్టివేళఁ
గటితటంబునఁ బులితోలు కరము మెఱయ
నఱుతరుద్రాక్షమాలిక లమరుచుండఁ
గంబుగళమున గరళంబు గ్రాలుచుండ
శ్రవణయుగమున సర్పభూషణము లొప్ప
ఫాలతలమున సెగకన్ను పరఁగుచుండ
విమలశశిరేఖ మౌళిపై వెలుఁగుచుండ
పల్లవారుణఘన జటాపటలి మెఱయ
శారదస్వచ్ఛ చంద్రికాచారు రుచుల
యోగనిద్రానిరూఢితో నొక్కవ్యక్తి
జాహ్నవీతోయ శీకరాసార పూత
విధుశిలాతల నిర్మలవేది యందు
భువికి దివికిని నైక్యంబు పొందువడఁగఁ
గొంతతడవట్లు కనుమోడ్చి కూరుచుండి
కన్నులనువిప్పి దిశలెల్లఁగలయఁ జూచి
యిప్పు డీచిత్తవికృతికి హేతువేమి.
యుంచుఁదలపోసి" తెలియంగ నయ్యె నకట!
సతిని గోల్పోయియున్న నాచంద మరసి
చిత్తసంభవుఁ డీరీతిఁ జేయ నోపు
వీనినూరక యుండిన విఱ్ఱవీఁగి
యనదలను బాధపెట్టెడు నంచునెంచి
నొసటికంటిని దెఱవంగ నసమశరుఁడు
నిలువునీఱయ్యె; నంతట నీలగళుఁడు
సతియుదంతము తలపోసి మతి కలంగి
"దక్షునింటికిఁ బోవంగఁ దగ"దటంచుఁ
చెక్కు తెఱఁగుల జెప్పిన వినకయేఁగి
తనువుదొఱఁగెను నాసతీతరళనయన
యేమిసేయుదు విరహాబ్ధి నీదుటెట్టు,

శ్రీ సుధీరరంజన ఖస్తగీర్ గారి బంకమట్టి బొమ్మలు

౫. లీల

౬. సాంతాలుడు

౬. సమర్పణము

౮. శ్రీ సుధీరరంజన ఖస్తగిర్ గారు, శిల్పకారుడు

లంచుఁ జింతించిచింతించి యంతలోనె
మోద మందుచు "నెంతటిమోసమయ్యెఁ
జెలువఁ గోల్పోయితి నినంచుఁ దలఁచుటెల్ల
వట్టిభ్రమగాని నిక్కమా వార్తగాదు
పృథ్వి నేనౌదు గంధంబు పువ్వుఁబోఁడి
జలము నారూప మింతియే చల్లఁదనము
హోత్రి నేనౌదు నామెయే హోతృగరిమ
చంద్రుఁడను నేను నామెయేచంద్రిక యగు
దపనుఁడను నేను దరుణియే తాపమగును
నగ్ని నేనౌదు నుష్ణత యబల నిజము
పవనుఁడను నేను వ్యాపనపటిమ యామె
పదము నేనౌదు నందలి ధ్వనియె లలన
చిగురు నేకాదు మృదుతయే చెలువ యగును
విరిని నేనౌదుఁ దావియే వెలఁది మిన్న
మధువు నేనౌదు నింతియే మధురిమంబు
ఫలము నేనౌదు రుచి యిందువదనగాదె!
పలుపలుకులేల! సకలమహావస్తు చయము
నేనయగుదును దచ్ఛక్తియే లతాంగి
కాన నామెకు నాకును గలదె వేఱు
నాదుమూర్తిని విడిచి యానాతియున్నె!"
యంచుఁదన దేహమెల్ల వీక్షించునంతఁ
దలను నొకదెస కేశముల్ నలుపుచెందెఁ
గజ్జలం బొక్కకంటను గానవచ్చె
శ్రవణమొంటను గర్ణపూరంబు దోఁచె
సగము మెడయందు ముత్తెపుసరులు పరఁగెఁ
గంకణము లొక్కకేలను గ్రాలుచుండె
గటినిసామున రక్తాంశుకంబు మెఱసె
వేయునేటికి వామంబు వెలఁదియయ్యె.

నంతవెఱగంది దరహాస మాచరింపఁ
బిల్లతెమ్మెర కూనలుఁ మెల్లఁజాఱె
షట్పదంబుల ఝుంకృతుల్ సన్నగిల్లె
చూతకళికలు చిటికెలో సురిఁగిపోయెఁ
గ్రమకలకంఠగుతములు కడలువట్టె
రక్తపల్లవ జాలంబురహి దొలంగె
ప్రకృతిసౌభాగ్య మంతయుఁ బాసిపోయెఁ
దనరుపులితోలు, రుద్రాక్షదామకములు,
సర్పభూషలు, గరళంబు చంద్రరేఖ,
కటిసగంబున విలసిల్లు కావి చీర,
కంఠహారంబులును, బైఁడి కంకణములు,
కర్ణ పూరంబు, కన్నుల కాటుకయును,
మాయ మయ్యెను జిత్రమౌ మహిమతోడ
నాఁడురూపును మగరూపు నంతరించి
చంద్రసూర్యానలద్యుతి శబల మగుచు
నప్రతర్క్యంబు దుర్నిరీక్ష్యంబు నగుచు
రక్తశుక్లప్రభావిమిశ్రమము నగుచు
దైప్యపురంబగు తేజంబు దశది శలను
నిండి వెలుఁగుచు నిత్యమై నిలిచియుండె
విశ్వమోహన శృంగార విలసితంబు
బంధవిచ్ఛేద వైరాగ్యబంధురంబు
ధ్యానగమ్యంబు దుఃఖవిదారకంబు
జ్ఞానలభ్యంబు సచ్చిదానందదంబు
ప్రకటశివశక్తి సమరసత్వంబు దెలుపు
నప్రకాశంబు వర్ణింపఁ జాపలమున
సాహసించితిఁ గావున సరసులార!
కృపను గుణమునె గొనుచు వీక్షింపరయ్య

ఏకవీర

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు, యం. ఏ.

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

కుట్టాన్ తల్లి పేరు మంగమ్మాళ్. ఆమె మొగములో సౌందర్యము, పాతివ్రత్యము, మౌగ్ధ్యము పెనవేసికొన్నవి. ఆమె యమిత శాంతమూర్తి.

నాడేకాదశి. మంగమ్మాళ్ రోజంతయు నుపవాసము చేసినది. రాత్రి పిష్టాహారము తిని దొడ్డిలో చాప వేసికొని పండుకున్నది. కాళ్లవద్ద కుట్టాన్ కూర్చున్నాడు. ఆకు నాకు కదలుట లేదు.

మంగ:—'నాయనా! ఏకవీర సురక్షితముగా నున్నదా?'

కుట్టాన్:—'ఊ.'

ఇది తల్లి తనకు వేసిన మొదటి ప్రశ్న. ప్రొద్దుటినుండియు నతడు తల్లిని చూడలేదు. ఆమె దొడ్డిలో చాప వేసి పండుకొని పుత్రుని కై కబురంపినది. అతడు వచ్చికూర్చున్నాడు.

మంగ:—'తల్లితండ్రులు లెడముగా నున్నారు. ఆమె భారమంతయు మనదే సుమా. చాల సుకుమారి. చదువుకొన్నదట. నీకు తెలిసీయే యుండును. ఆమెను ప్రేమగా చూతువు గదా! భార్యాభర్తలు మీకు నేను చెప్పవలయునా! నీ వన్న నామెకు ప్రేమయేకదా?'

కుట్టాన్ లజ్జావనతుడై 'ప్రేమయే' అన్నాడు. ఈమాట కుట్టాన్ నోటినుండి యతనికి తెలియకుండ వచ్చినది. కుట్టాన్ తనలో 'ఆమెకు నేనన్నఁ బ్రేమ యున్నదా?' అనుకున్నాడు. పూలదండసరిగతి జ్ఞాపకము వచ్చినది. కుట్టాన్ ప్రసంగము మార్చ తలంచుకుని, 'అమ్మగారూ! మీ రిచ్చటికి వచ్చి యెన్నాళ్లయినది? రామనాథములో నాయనగారెట్లున్నది తెలియుట లేదు. వీరభద్ర భట్టరుగా రుత్తరములు నాకు చూపించక కబురులు మాత్రము చెప్పారు' నన్నాడు.

మంగ:—'నీవు మా కొక్కడవే బిడ్డవు. తండ్రీ! నీకు చెప్పగూడని రహస్యము లేముండును నీతండ్రికి? నీవట్లనుకొన్నచో నడుగుము. భట్టరుగారు నీకుత్తరములు చూపించెద రనుకొందును.'

కుట్టాన్:—'అమ్మా! అది కాదు నాయుద్దేశము. మీ క్షేమము తెలియుట లేదనియే. నిన్ను చూడలేకుండ నే నుండలేను.'

అకారణముగ మహావీరుడైన కుట్టాన్ కనులవెంట నీరు కారెను. ఒకబొట్టు మంగమ్మాళ్ పాదముపై బడెను. మంగమ్మాళ్ గ్రహించెను. లేచి కూర్చుండి కుమారుని కౌగిలించుకుని చెక్కిలిపై ముద్దిడుకొనెను.

కుట్టాన్ హృదయ మతని తల్లియెడల నతికోమలమే కాని యిప్పటి అతని యీ బాష్పములు పూర్తిగా దన తల్లియెడల గల ప్రేమచేతనే వచ్చిన వనుటకు వీలు లేదు. కుట్టాన్ తన వంచితప్రేమతలంచుకుని తలంచుకుని దీను డైపోయినాడు. ఆదీనతయే యీ

మాటలలోను వ్యాపించినది. మంగమ్మాళ్ కౌగిలి వదలెను.

కుట్టాన్ :—'అమ్మా! గాలి లేదు. విసరనా?'

మంగ:—'తండ్రీ, వద్దు. ఏకవీరనుకూడ తీసికొని రాకపోతివా? పిల్లనుకూడ చూచెడిదానను. ఏమైన చిక్కినదా?'

కుట్టాన్:—'ప్రయాణము కష్టమని తీసుకుని రాలేదు.'

కోడలినిగూర్చి కుమారు డుత్సాహముగ మాటలాడుట లేదని మంగమ్మాళ్ గ్రహించినది. యథార్థము పుత్రునినుండి లంగవలయునని తలంచినది.

మంగ:—'నాయనా! ఏకవీర నీమాటలకు సమాధానము చెప్పనా?' నీవు పలుకరించిన నూరకుందునా?

సమాధాన మేమి చెప్పవలయునో కుట్టాన్‌కు తెలియలేదు.

మంగ:—'నాయనా! మీరిరువును సుఖముగా నుండ చూచుటకన్న మా కేమి కావలయును? నాకు నలువది దాటినవి. ఇం కెన్నాళ్లు బ్రదుకుదును? నీకడుపున నొకకాయ కాచి నచో చూచి పోయెదను.'

కుట్టాన్ కంఠములో నాపరాని శోకముండగట్టి గిరగిర తిరిగినది.

మంగ:—'నాతో చెప్పవచ్చును తండ్రీ! చెప్పుము. మీరు సుఖముగా నున్నారా! చెప్పుము.'

కుట్టాన్ గొంతుకనుండి మాట పెగుల్చుకుని, 'సుఖముగానే యున్నాము. అమ్మా! అట్లడిగెద వేల' యన్నాడు.

తల్లిని వదలిపెట్టిన తరువాత కుట్టాన్ మేడమీంద పోయి పండుకున్నాడు.పండుకొన్నప్పటినుంచియు నొకటే యాలోచన. 'అందఱును నేకవీరను ప్రేమించు మనుచున్నారు. వీరభూపతి యదే మాట. ఇచ్చటకు వచ్చిన తల్లియు నదే మాట. ఇందులో నేదో రహస్యమున్నది. నేను ప్రేమించిన స్త్రీని వదలిపెట్టి బలవంతముగా నామెడకు కట్టిన స్త్రీనా ప్రేమించవలెం? నా కర్థమగుట లేదు. ప్రేమించుట, ప్రేమించకపోవుట యనునది నాస్వాధీనములో నున్నదా? ఎవరిస్వాధీనములో నున్నది? భగవంతుని స్వాధీనములో నున్నది. ఏభగవంతుని స్వాధీనములో నిది యున్నదో యాభగవంతుడే నాకీ స్త్రీని తెచ్చి పెండ్లిచేసెనుకదా! భగవంతుడు కాదు. నాతండ్రి చేసినాడు. భగవంతుని యిచ్ఛ లేనిది నాతండ్రి యెవరు చేయుటకు? ఈ స్త్రీకిని నాకును సంబంధ మేమున్నది? ఏమియు లేకున్న మే మిరువురము భార్యాభర్తలుగా చేయబడుట యెట్లు? పూర్వజన్మములలో నే సంబంధ మున్నదో?'

భావనా సోపానములలో నేసోపానము మీందనో యెరిగి కుట్టాన్ నిదురించినాడు.

తెల్లవారినది. ప్రాకృతి యనంత కాలము నుండి ప్రతియుదయమున నెట్లు ప్రకాశించుచున్నదో యట్లే నేడును బాల సూర్యుని

యరుణబింబము మొగమున కుంకుమబొట్టుగా దిద్దికొని ముసలి ముత్తైదువవలె ప్రకాశించి నది. ఆమె మంజీరధ్వనులవలెనె పక్షుల కల కల ధ్వనులును తోచినవి. నిదుర మేల్కాంచి కాల్యకృత్యములు తీర్చుకొని పుణ్యస్త్రీలు గోమయంబులకై పొరుగింటి గోస్వామి గృహ ములకు పోవుచుండిరి. నాగళ్లు కట్టి కాపులాకు మళ్లు దున్నుటకై పోవుచున్నారు. ఆం బాలలో సాబాలునకై బుడుతలు చిన్ని చెంబులు పూని, పాలు తీయు తండ్రులకు దగ్గరగా నిలుచున్నా రు. కొందఱు చిఱుతుకలు ఇంటిముంగిళుల రంగవల్లులు తీర్చు తల్లులపయ్యెదకొంగులు పూని యేడ్చుచుండగా దల్లులు వారిని వీపుల పై పండుకొన బెట్టుకుని రంగవల్లులు తీర్చు చున్నారు. పాలు పితుకుచుండగా గృహస్వామి దూరముగా కట్టివేసిన యాదూడలు పలు పులు మెడ నొరుసుకొనగా తల్లి పాదుగుల దగ్గరకు మెడ చాచగా పెనగులాడుచుండెను.

పరమేశ్వర సముద్రము పల్లెటూరు గాన ప్రాతఃకాలమున నింత యందముగా నుండెను. కుట్టాన్ నిద్రలేచుట తోడనే పుణ్యస్త్రీల ముఖారవిందములు తోచినవి. కుట్టాన్ కాల్య కృత్యములు నిర్వర్తించుకొనెను.

వచ్చినప్పటినుండియు కుట్టాన్ తన ప్రియురాలిని చూడవలెనని యే ప్రయత్నము చేయుచున్నాడు. నేడు ప్రొద్దున లేచిన తోడనే యతని కా భ వ మంత వడగా నున్నట్లు లేదు. అతఁపుభావ మి టివద్ద నేకవీర యేమి చేయు చున్నదో యని పోయినది. తనకు తెలియకుం డ నేకవీరతనహృదయములో నింతదూరమెట్లు వచ్చినదని యచ్చెరువైనది కుట్టానునకు. కుట్టా న్ తన ప్రేయసియింటికి పోద మనుకున్నాడు. బాగుండదేమో యని సందేహించినాడు. ఊర కే చూచి వచ్చుటలో తప్పేమున్నదని నిశ్చ యించుకున్నాడు. అప్పటికి కొంచెము ప్రొద్దె క్కినది.

కుట్టాన్ వారి యింటికి వెళ్లుసరికి మీనా క్షి నిన్న సాయంతనము బద్ధకముచేత దండ గ్రుచ్చకుండ నిదురపోయిన మల్లెపూలు బాగుగా విడిలిపోయినవి, చావడిలో గూర్చుం డి దండ గ్రుచ్చుచున్నది. కుట్టాన్ నేడు మరల నామె యందము చూచి గుండె చెదరి పోయి నాడు. మీనాక్షి తనప్రియుని చూచినది. చేతి లో నున్న దండ వదలిపెట్టి సబాష్పాక్షియై యింటిలోనికి పోయినది. మీనాక్షి తల్లి వచ్చి, 'ఓహో! సేతుపతి! నాయనా! ఎప్పుడు వచ్చి తివి' అని చాప తెచ్చి పరచినది. కుట్టాన్ అవ నతవదనుడై యాసీనుడైనాడు. మీనాక్షితల్లి 'నీభార్య క్షేమముగ నున్నదా? నీపెండ్లికిమమ్ము పిలిచితివైన గాదు. పేదవాండ్లము. మ మ్మెందు లకు పిలిచెదవులే' అన్నది. ఆభాగ్యశాలినికి ఈమాటలు కుట్టాన్ హృదయములో పర శుఘాతము లగునని యేమి తెలియును? ఆమె మరల 'మామీనాక్షికి మంచిసంబంధ మెక్క డనైనను చూచి పెట్టుము తండ్రీ; నీవు తలచు కొన్నచో నది యెంతసేపు? వెదకి వెదకి వారి పని యగుచున్నది. వా రూరిలో లేరు. సంబం ధముకొరకే వెళ్లినారు. రాజపల్లిపురము కావ

లయి పోయినది' అన్నది. కుట్టాన్ బుద్ధి పరిభ్రమించుచున్నది. చివరమాట లతనికి వినంబడలేదు. 'రేపు మాఘమాసములో నెట్లైనను పెండ్లి చేసి తీరవలెను. ఇప్పటికే చాలకాలము దాటిపోయినది. నీవే మాకల్లుడవు కావలసినది. మే మంత నోము నోచుకొనవలదా? అందని మ్రానిపండ్ల కఱ్ఱులు చాచు'టని యన్న దామె మరల. కుట్టాన్ వంచినతల యెత్తలేదు. మీనాక్షితల్లి యమాయిక హృదయ. భారత దేశములో నిట్టి పిచ్చితల్లు లెంతమంది? కొంత సే పయిన తరువాత కుట్టాన్ లేచి నిలంబడెను. నాల్గువంకల చూచెను. మీనాక్షి తన కెక్కడను కన్పించనే లేదు. అడుగులు లెక్కపెట్టుచు కుట్టాన్ బయటికి వచ్చెను. ఆనాడు సాయంతనమే తనతల్లివద్ద సెలవు తీసుకొని కుట్టాన్ మధురకు ప్రయాణమై పోయినాడు.

౧౧

మధురకు కుట్టాన్ చతుర్దశి యుదయమునకు చేరెను. ఆనాడు చతుర్దశి మిగు లున్నది. అప్పటి కమావాస్య గడియలు వచ్చినవి.

కుట్టాన్ బండి దిగినవెంటనే యంతఃపురమునకు బోయెను. ఏకవీర పడకగదిలో కుట్టాన్ మంచముపై శయనించి యేదో యాలోచించుకొనుచుండెను. కుట్టాన్ వచ్చిన వెంటనే మంచము దిగి పజ్జ హైమపాత్రతో నుంచిన నీళ్లతో కుట్టాన్ పాదములు కడిగి బంగరుపువ్వులతో దళతళలాడు తనచీర కొంగుపెట్టి యాపాదములు తుడిచెను. కుట్టాన్ ఇది యంతకు పూర్వమైన నామెను విసరి కొట్టెడువాడే కాని యపు డేమియు ననలేదు. ఏకవీర లేచి నిలంబడినది. అవనతవదన. కాని యామె చెక్కిళ్లనుండి యెంత సేపటినుండియో సంతతధారగా బాష్పములు స్రవించుచున్నవని కుట్టాన్‌నకు నామె వదనము చూచిన వెంటనే తెలిసినది.

కుట్టాన్ కొంచెము సేపాగి, 'ఏకవీరా' యని సంబోధించినాడు. వివాహ మైన తరువాత నాల్గునెలలలో కుట్టాన్ ఆమెను సంబోధించుట కిదియే మొదటిసారి. ఆమాట వినినతోడనే యామె మేఘగర్జనము విన్న రాజహంసివలె బెదరి నేలపై బడిపోయినది. ఆమె యొడ లుత్పులక మైనది. అమందవాయువునకు గదలిన కదళివలె యామె నిలువెల్ల వణకిపోయినది. ఆజానుదీర్ఘంబులై హరిన్మణిమయ స్తంభంబులకు గుంపస్వాములైన తనచేతులతో కుట్టాన్ ఏకవీరను నేలపైనుండి లేవదీసి తన యెదురొమ్మున కదుముకొనెను.

ఏకవీర మహదానంద సముద్రములో దేలిపోయినది. కౌగిలి వదలిపెట్టి కుట్టాన్ నిశ్చలముగా నిలుచుండి ఏకవీరమోముపై దృష్టి నిలిపి యిట్లు మొదలుపెట్టినాడు: 'ఏకవీరా! నిన్నిట్లు నేను సంబోధించనే నీవు మహానంద మనుభవించితివని నేను గ్రహించితిని. నిన్ను నేను కౌగిలించుకొనిన నీవు పొందిన పారవశ్యమును చూచితిని. నీవు నన్నింత ప్రేమించుచుంటివని యిదివరకు నాకు తెలి

యదు. ఏదో కొంచెముగా ప్రేమించుచుంటి వనుకొంటిని గాని యింతగా నని తెలియదు. ఇంతకు నీవెంత మంచిదానవో నే నంత మంచి వాడను గాను. నీవు నాయెడ జూపించుచున్న ప్రేమలో వెయ్యిభాగమైన నీయెడల నేను ప్రేమ చూపించుట లేదు. నేను చూపించ లేకున్నాను. నిన్ను నేను ఏకవీరా యని పిలిచినది ప్రేమచేత గాదు. మన మిరువురమును నీ జన్మంబులో ని ట్లొకయెడకు ద్రోయబడినాము. నీయెడ నాకు ప్రేమ లేదని క్రోధ మున్న దనుకొందువా? అదియు లేదు. నీయెడ నా కెట్టి భావమును లేదు. కాని యొకమాట. ఈజన్మకు మన మిర్వురమును భార్యాభర్తల మైనాము. నేను కష్టపడి నిన్ను ప్రేమించుటకు బ్రయత్నించెదను. ఆప్రయత్న మెన్నాళ్లు పట్టునో నేను చెప్పలేకున్నాను. నెలయయిన దాటక మునుపే నిన్ను ప్రేమించవచ్చును. కాదా, పదిసంవత్సరములు పట్టవచ్చును. నేను నిన్ను ప్రేమించక పోయినను ప్రేమించినను, నీవే నాకు భార్యవు. ఈగొంతులో ప్రాణ మున్నంతవరకీ శరీర మన్యాదత్తము చేయను. నీకు వాగ్దానము చేయుచున్నాను. ఈ మాటల వలన నీకు బ్రయోజనము లేదు. కాని నీకు నాప్రేమను గురించి యనుమాన ముండవచ్చును గాని, నా ధర్మవర్తనమును గూర్చి యనుమాన పడవద్దని చెప్పుచున్నాను. నీప్రేమ నాయెడ లేనపుడు నీధర్మమును గురించి నా కేల యందువా? అది కాదు. నీయెడ నేను ప్రేమ సాధించెదనని చెప్పుచున్నాను. నాయందు దయయు, నమ్మకము నుంచుము.'

'ఇంతకు గారణము చెప్పెద వినుము. మా మేనమామలయూరు పరమేశ్వర సముద్రమని యెఱుగుదువుగదా. మన వివాహమునకు పూర్వ మాయూరిలో మా మామగారి యింటి దగ్గరగా నొక యిల్లున్నది. వారు పేదవారు. మీయంత కాని, మాయంత కాని ధనవంతులు కానే కారు. వారి కొక కుమార్తె యున్నది. ఆమెపేరు మీనాక్షి. ఆమెను నేను, నన్నామెయు ప్రేమించితిమి. నాయిష్టమునకు వ్యతిరేకముగానే నాకు నిన్ను వివాహము చేసిరి. నేను మొన్న వెళ్లినది పరమేశ్వర సముద్రమునక్కే. ఆమెకు వివాహము కాబోవుచున్నది. దైవచిత్రము. మన మేమి చేయగల్గుదుము? ఆమెమీద నా కున్న ప్రేమను పూర్తిగా నాశనము చేసెదను. అప్పుడు నీమీద ప్రేమ పెంచెదను. నీ వేమియు ననుకొనకుము. ఈ రహస్యములు నీకు చెప్పకుండరాదనిపించినది. చెప్పితిని. ఎవరియెడల నెవరికి ప్రేమ యున్నదో యెట్లు తెలియును? నీవు నన్నింతగా ప్రేమించుటచేత ననుకొనుచున్నాను, నీవు నన్నే ప్రేమించితివని. ఇదివర కెవ్వనియెడ నైన నీప్రేమ ప్రవహించెన యేని యీ మనవివాహము నీ కెంత కష్టముగా నుండును! నాస్థితి యట్లే యనుకొను'.

ఏకవీర కన్నులలో పిచ్చిచూపు లేర్పడినవి. ఏకవీర నిలుచుండ లేకపోయినది. కుట్టా నిది గ్రహించి యామెను నెమ్మదిగ మంచము

పైన పరుండబెట్టి చెంబులోని నీర మామెమో మున చిలకరించి పైయుత్తరీయముతో విసరినాడు. ఆమెశిరస్సు తనతొడపై నిడుకొన్నాడు. ఇదంతయు కుట్టాన్ నిర్వ్యాజముగ జేసిన పని. ఏకవీరకు దెలివి వచ్చినది. కన్నులు తెరచి చూచునరికి తనతల కుట్టాన్ తొడపై నున్నది. తొందరగా లేచి యేకవీర మంచము దిగబోయినది. కుట్టాన్ కూర్చుండ బెట్టినాడు. కుట్టాన్ మరల నిట్లన్నాడు: 'నా కొక మిత్రు డున్నాడు. అతనిపేరు వీరభూపతి. అతడు మన యింటికి తరుచుగా వచ్చుచుండును. అంతఃపురములో నున్న నీ వతనిని చూచుటకు వీలు లేదు. అతడు చాల మంచివాడు. నాయీ సంగతి యంతయు నతనికి తెలియును. అతడు చెప్పినాడు, నాకు మీనాక్షిపైగల ప్రేమ యంతయు నీపైకి ద్రిప్పమని. నా కీభావము కలిగించినది యతడే. అతనియెడ నే నెంతయు గృతజ్ఞుడను.' ఏకవీరకు వీరభూపతి యెవరో యెట్లు తెలియును? కుట్టాన్ తన స్నేహితుడని చెప్పుచున్నాడు. కుట్టాన్ ఆగి మరల చెప్పుచున్నాడు: 'ఏకవీరా! నే చెప్పవలసినదంతయు జెప్పితిని. ఇం కేమి చెప్పుమ నెదవు? నీమొడలనాకు కోపము గాని, ద్వేషముగాని లేదు. నీతో నాకు మాటలాడుటకును సందేహము లేదు. ఇంటిలో నం దఱితోడను నెట్లు మాట్లాడుదునో యట్లే నీతోడను మాటలాడెదను. నా దొకడే ప్రార్థన: నాయందు నీ కిప్పు డెంత ప్రేమ యున్నదో యా ప్రేమ తగ్గనీయకుము. ఏకవీరా! నామాటలు చాల కఠినములుగా నున్న వనుకొనియెదను. ఏ మందువు?'

ఏకవీర తన రెండుచేతులు కుట్టాన్ మెడ చుట్టు వేసి తల యతని భుజములమీద నాన్చి, 'ఇప్పుడే ప్రేమించుము. ఇప్పుడే ప్రేమించుము.' అని యేడ్చినది.

ఏకవీర యీమాట లెందు కన్నదో యామెకే తెలియదు. 'ఊరకున్న బాగుండెడిది' యని తరువాత మనస్సులో ననుకున్నది.

కుట్టాన్:—'నాచేత నగుటలేదు. ఏమి చేయుమందువు? క్షమింపుము. అయినను నీ కేమి లోప మున్నది? నీతో మాటాడుదును. ఎవరికిని మననిజస్థితి తెలియుటకు వీలు లేదు.'

కుట్టాన్ అంతకంతకు నిశ్చలుడై పోయినాడు. అతని కనులలోనుండి బాష్పములు పోయినవి. పలుకు లంతంతకు కఠినము లైనవి. అతడు లేచి ద్వారమువరకు వెడలినాడు. ఏకవీర పోవుచున్న యతని యడుగుల నైశ్చల్యము చూచినది. మాటాడలేదు. అతడు ద్వారము వరకు పోయి తలుపు తెరచి బయటికి పోబోయినాడు. కాలాడలేదు. వెనుక తిరిగి చూచినాడు. ఏకవీర పోయి యతని రెండుచేతులును పట్టుకున్నది. ఏకవీర కన్నుల వెంట బాష్పములొడుగట్టెను. అతడు 'ఏకా! చెప్పితినికదా, నీవద్దకు వచ్చునపుడు పరిశుద్ధమైన హృదయముతో వచ్చెదను. అచ్ఛమైన ప్రేమ కోరదగిన దానవు, వ్యామోహమునకై వాంఛించెద వెందుకు' అని గడప దాటిపోయినాడు. ఏకవీర మంచముపై బడిపోయినది. ఆమె హృద

యములో 'ఆరంజే విరుంబు-ఆరంజే విరుంబు' అని ధ్వని మ్రోగుచున్నది.

౧౨

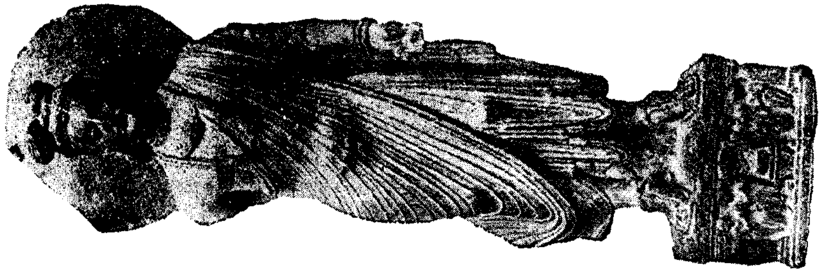
కుట్టాన్ భోజనము చేసి తనగదిలోనికి పోయి యొక భూర్జపత్రము తీసి దానిపై 'పరాభవనామసంవత్సర వైశాఖ బ ౧౪' అని వ్రాసినాడు. ఆయాకు మంచిగందపు చందుకాయపెట్టిలో పూర్వము తాను మీనాక్షీ ప్రేమచిహ్నములు దాచిన దానిలో దాచినాడు.

నాడమావాస్య యగుటవలన పాఠశాలకు సెలవు. ఏమియు దోచలేదు. బండి కట్టించుకుని వీరభూపతి యింటికి వెళ్లినాడు. వీరభూపతి యింటివద్ద లేడు. రాజవల్లిపుర మేగినాడట. వీరభూపతి ప్రక్కనున్న యింటిలో నొక యుత్తర మిచ్చి పోయినాడు. అందులో వీరభూపతి తనతండ్రి యుత్తరము వ్రాసెననియు, వివాహమునకే వలె త్రోచుచున్నదనియు, నెల్లైనను నైదారునెలలవరకు మరల వచ్చుటకు వీలు లేదనియు, జ్ఞాపకముంచుకొనవలెననియు వ్రాసియున్నాడు. మిత్రవియోగము నేతుపలికి దుర్భర మనిపించినది. కుట్టాన్ ఇంటికి పోయినాడు. తనగదిలో పుస్తకములన్నియు సర్దినాడు. ఎంతసేపటికి ప్రొద్దుపోలేదు. పండుకొని నిదురకై ప్రయత్నించినాడు. నిదుర రాలేదు. కొంతకాల మైన తరువాత లేచి స్నానము చేసి యల్పాహారమును తీసికొన్నాడు. ప్రొద్దు వాటారినది.

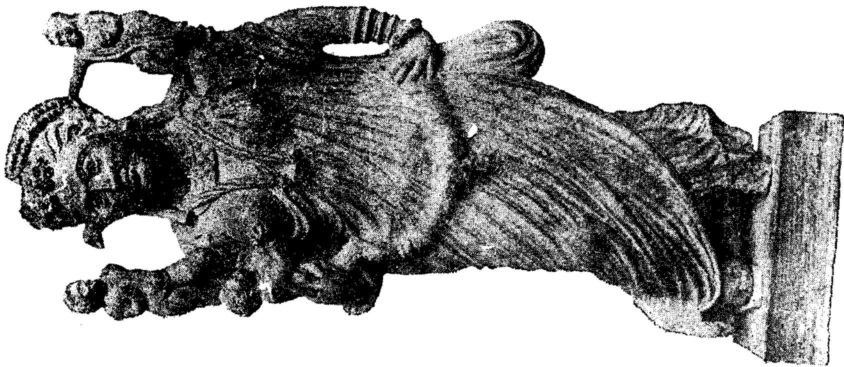
కుట్టాన్ పూలతోటలో తిరుగబోయి, నిత్యపరిపోషణముచేత నిండుగా వికసించి యున్న పూదోటలోకూడ నానందము కన్పించక, తిరుమల నాయకుని చూచి వత్తు నని పోయెను.

ప్రొద్దు క్రుంకవచ్చినది. ఏకవీర పూదోటలోనికి పోయినది. పెంపుడులేడి వెంట వచ్చినది. ఎఱ్ఱగన్నేరు మొగ్గలు త్రుంచి యేకవీర లేడిపిల్ల కందించెను. అది రెండు కొఱికి తల యాడించుకొనుచు దూరము పోయినది. ఏకవీర దోసిలిలోనున్న తక్కిన మొగ్గలు నేలపై బోసినది. ఏకవీర మంచి పనినేరుపరి. పూమాలలు వినిర్మించుటలో నామెశక్తి యనన్యప్రాప్తము. గన్నేరులు, మందారలు, మల్లెలు, జాజులు కోసి యామె యొక దండ గ్రుచ్చినది. ఆదండ చిత్ర మేకవీరకే తెలియును. దండ యిటు లాగిన చిన్నది, యటు లాగిన పెద్దది యగును. చిన్నదైనప్పుడు జాజులు, మల్లెలు నెడమై మందారలను, గన్నేరులను మూసివేయును. పెద్దదిగా నున్నప్పు డన్నిపూవులు కనబడును; దండ సన్నగా నుండును. ఈ దండ నెవరికి చూపించకుండ నేకవీర తీసికొని పోయి తనగదిలో దాచుకొనెను. ఆనాడు ఏకవీర చిత్రముగా నున్నది. ఆమె మొగము తొల్లిటివలె మిక్కిలి ప్రకాశించను లేదు, శోకముచేత కలుషితము గాను లేదు. ఆమె పుష్యమాసపు నదివలె పుష్టయు గాక కృశయుగాక, యెండచేత గోధుమవన్నె గలదియు గాక.

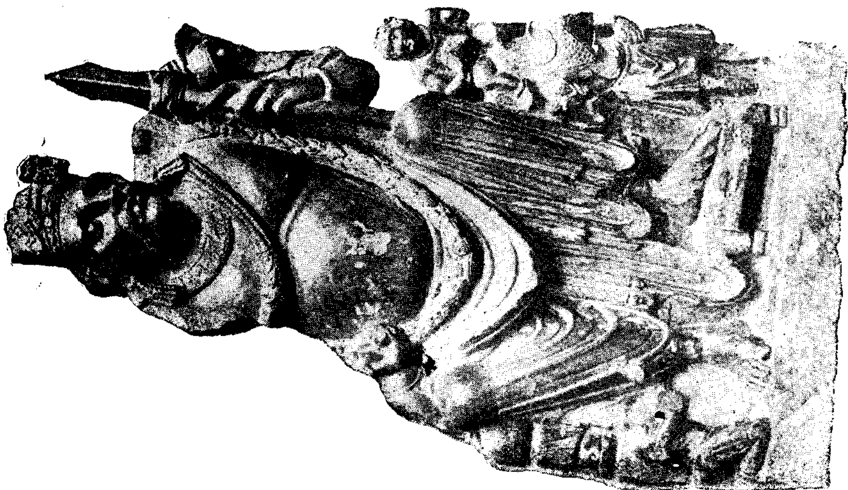
లాహూరు సెంట్రలు మ్యూజియమునందలి చిత్రములు*

౩. బోధిసత్త్వుడు

౨. హారితి (కుబేరపత్ని)

౧. కుబేరుడు

* ఇవి గాంధారవిధానము ననుసరించిన గ్రీకో-బౌద్ధశిల్ప చిత్రములు.

౪. మారసైన్యము

౫. గౌతముడు (తపఃకృశుడు)

౬. బోధిసత్త్వుడు

కొబ్బరినీళ్లవలె నతిశబలయు గాక, యిప్పుడే వికసించి సంపూర్ణశోభతో చెలువారని, పూర్తిగా వడలిపోయి శోభాహీనముగాని,నవ మల్లికవలె ప్రకాశించినది. ఆమె నిటాలమున కస్తూరిబొట్టు సెగకన్నుగా, తలపై రావిరేక చంద్రవంకగా, నిటాలస్వేదబిందువు శిరస్థ గాంగఝురము చెమ్మగా, నామె పార్వతివలె ప్రకాశించినది.

ప్రొద్దు గ్రుంకినది. వైగై పులినములనుండి తిరిగి వచ్చిన కుట్టాన్ భోజనము చేసి రాత్రి చాల ప్రొద్దుపోవువరకు నేదియో చదువు కొనుచుండెను. రాత్రి జామున్నర మైనది. ఏక వీర యొకదాసిని పిలిచి, 'మహారాజును నేను పిలుచుచుంటినని చెప్పుము.' అన్నది.అది బయ టకు వచ్చి యందఱు దాసీలలో కలవరము కలిగించినది. ప్రొద్దున స్వామి పరమేశ్వర సముద్రమునుండి వచ్చినవెంటనే యంతఃపురము లోనికి బోయెను. ఇప్పుడీవర్తమానము. అం దఱు నాశ్చర్యపోయిరి.ఇదివరకువా రనుకొనిన వన్నియు నయథార్థములా యేమి? భార్యా భర్తలకు చాల ననోన్యన్య మున్నదివలె నున్నది. మొన్న దండ చీలికలై నేలపై నుంట యేమి? దానికి బ్రణయకోపార్థములు కలి పింప బడినవి.

పనికత్తె కుట్టాన్ గదివద్దకు పోయి నిలం బడినది.

కుట్టాన్ తలుపుకదలిక విని, 'ఎవరు వారు' అన్నాడు.

దాసి 'బాబూ! అమ్మగారు—రమ్మ నుచున్నారు' అన్నది. కుట్టాన్ మఱుమాట లేదు. పుస్తకములు మూసి యంతఃపురములో నికి పోయినాడు. అతడుపోయిన దారియంతయు ప్రశస్తమైన కస్తూరికా వాసనలు గుమగుమ లాడినవి. అంతఃపుర సేవకురాండ్రు నిస్తబ్ధలు, సాశ్చర్యలై పోయినారు. రాతిరి రెండు జాము లైనది. గదిముందు పడుకున్న బాలసారంగి కనులు మూసికొని నడుమ నడుమ నెమరువే యుచు నిదుర పోవుచున్నది.

కుట్టాన్ పోయి గదిలో మంచముపై గూర్చున్నాడు. ఏకవీర నిలుచుండి తల వంచు కుని పూలదండ తీసి దీర్ఘమును, సన్నదియు నైన మాలనొక సూత్రాకర్షణముచేత హ్రస్వ మును, చిక్కనయు చేసి, మరల దీర్ఘీకరించి, యతనివంక తల యెత్తి భావాభిరామముగ జూచెను.

కుట్టాన్:—'ఇది యెవరు కూర్చిరి?'

ఏకవీరకనులలో నామెయే యది కూర్చినదని స్పష్టపడినది.ఏకవీర మాలను హ్రస్వీకరించి కు ట్టాన్ మెడలో వేసెను. కుట్టాన్ బాగున్నదని కుడిచేతితో దానిని మెడలో సద్దుకొనెను. వ్యతి రేకసూత్ర మజ్ఞాతముగ జేతికి తగిలి సూత్రము పొడుగై పోయెను. జాజులు,మల్లెలు,గన్నేరులు, మందారలు విడివిడిగా నై పోయినవి. ఇరువురు చెరియొక శయ్యపై నిదురించినారు.

రాతిరి చాల ప్రొద్దు పోవువరకు నిదుర లేమి నారక్తమంజులములైన విశాలనేత్రములతో, దీర్ఘ నవీనపుష్పమాలికాలంకృత వక్షఃస్థల

మ్ముతో బయటికి వచ్చిన కుట్టాన్ ప్రభువును చూచి యందఱు పనికత్తెలు చకితనేత్రలు, సస్మితాస్యలు, లజ్జాదరహాసాధరలు, ససంభ్రమదత్తమార్గలు నైనారు. ఉద్దేశపూర్వక కృతకృతక మందహాసాననాంచల యేకవీర వారిని మరింత కలవరపెట్టినది. అసంస్కృతభావలు వా రామె మొగమున నిగూఢ విచార ముద్ర తెలియజాలరైరి.

రోజులు గడచుచున్నవి. నెలలు దాటి పోవుచున్నది. ఋతువులు వెనుకబట్టుచున్నవి. కుట్టాన్‌లో మార్పు లేదు. రోజులు గడచిన కొలంది ఏకవీర యొడలినుండి యొక్కొక్కనగ యుత్సర్జించుచున్నది. కొన్నాళ్లకామె మెడలో మంగళసూత్రము, నల్లపూసలు దక్క నేమియు మిగులవేమో. ఏకవీర యంతంతకు స్వచ్ఛదేహ యగుచున్నది: పాలిపోయి యామె దేహము తెల్లబడుచున్నది. కనులు సగము మూతలు పడి క్రొత్తయందము విరజిమ్ముచున్నవి.

కుట్టాన్ దినదినము మంచి గంధపు చందుకాయపెట్టి తీయును. దానివంక నూరకే చూచును. ఆభూర్జపత్రముమీద తాను వ్రాసినది చదువును. రోజులు లెక్కవేసికొనును. తనహృదయము పరీక్షించుకొనును. మార్పేమియు లేదు. అది తనపెట్టెలో నుంచి యేదైన పుస్తకము తీసిచదువును. పాఠశాలకు పోవును. సాయంతనములయందు వైగై యిసుకతిన్నెలమీద నొంటిగా గూర్చుండును. ప్రొద్దు గ్రుంకిన వెంటనే యింటికి వచ్చును. మనస్సు పరమేశ్వరసముద్రములో, దేహము మధురలో.

ఏకవీర కనంబడినపు డేదియో పలుకరించును. అది యూరకే పలుకరించవలెనని పలుకరించినట్లు కనంబడుచునే యుండును.

౧౩

తిరుమలనాయకు డెంత మిత్రుడైనను రాజకుమారుడు. స్నేహితుడైన నేమి, కుట్టాన్ కన్న గొప్పవాడు. అతనితో మైత్రి యుండవచ్చును గాని పరస్పర హృదయావేదనలు బయల్పరచుకొనుటకు వీలు లేదు. పగలెల్ల నతనితో కాలము గడపుటకును వీలు లేదు. ఏకవీర యిట్లున్నది. అతనికి నామెకు నేమి సంబంధము? స్నేహితునివలె మాట్లాడునా? హృదయప్రేమ పంచుకొనునా: అందుచేత కుట్టానునకు రోజులు గడవలేదు. తెల్లవారినది మొదలు ప్రొద్దు గుంకుట యెట్లు? దినములంతంతకు దుర్భరము లై పోయినవి.

కుట్టాన్ మరల వీరభూపతి మధురకు వచ్చినచో బాగుండుననుకొన్నాడు. తన కేమి? దళవాయి కుమారుడు; తిరుమలనాయకుని మిత్రుడు. సంపూర్ణ ప్రయత్నము చేసినాడు. స్థానాపతి మాఘమాసములో చనిపోయి నాడు. స్థానాపతియు, కణక్కమును పారంపర్యముగా వచ్చు నుద్యోగములు కావు. అందుచేత నాస్థానమునకు వీరభూపతికై కుట్టాన్ ప్రయత్నించి సాధించినాడు. క్రొత్తలెక్కలు

చైత్రమాసముతో ప్రారంభమగును. వీరభూపతి యప్పటికి వచ్చి యుద్యోగములో ప్రవేశింపవలెను.

కుట్టాన్ వీరభూపతికి తెలియజేసినాడు. మాఘమాసములో వీరభూపతికి వివాహమయినది. వివాహములోననే యీయుద్యోగ వార్తయు జేరినది. అందఱును వీరభూపతికి మంచిరోజులు వచ్చిన వన్నారు. వివాహము మహానందముగా జరిగినది.

స్థానాపతి యధికారము రాజ్యములో ప్రధానోద్యోగములలో నొకటి. దానికి జీతము సంవత్సరమునకు పదివేలపన్నులు 'పన్ను' అని మధురనాయకులకాలములో వాడబడు బంగారు నాణెము పేరు.

చైత్రము దరిసినకొలంది కుట్టాన్‌కు ప్రాణములు చేరుకున్నవి. వీరభూపతివచ్చును.

వీరభూపతి వచ్చినాడు. ఉద్యోగములో ప్రవేశించినాడు. వీరభూపతికి పెద్దసాధ మొకడొసంగబడినది. అతడందులో ప్రవేశించినాడు. చైత్రములో మీనాక్షీదేవి కళ్యాణమైనది. వైశాఖము శుక్లపక్షమైపోయినది. వీరభూపతిభార్యను మధురకు తీసుకొని వచ్చిరి. కృష్ణపాడ్యమి ప్రయాణమునకు మంచిది. ఆరోజున బయలుదేరదీసి స్థానాపతిభార్యను తదియనాటికి మధురకు తీసుకునివచ్చిరి. ఆమె మధురలోననే యున్నది.

పూర్వపుస్థానాపతి మాఘములో పోయినాడు. మాఘఫాల్గుణములు లెక్కలు పేరుకున్నవి. వీరభూపతికి చైత్రవైశాఖములు పని బరువైపోయినది. వైశాఖాంతమునకు పనికొంచెము తెరపియిచ్చినది. వీరభూపతి వచ్చిన క్రొత్తలోననే యింత శ్రద్ధగా పనిచేసినందుకు తిరుమలనాయకుడు సంతోషించినాడు. యువరాజు ముత్తువీరప్పనాయకునితో చెప్పినాడు. రాజుగారికి చెప్పినారు. కుట్టాన్ సంతోషించినాడు. వీర భూపతికి నుత్సాహముగానే యున్నది.

ఒకరోజున కుట్టాన్ నిదుర లేచి కాల్యకృత్యములు తీర్చికొని, సౌధపురోభాగమున నున్న మంటపములో, ప్రాతర్వాయువులు చల్లగా వీచుచుండగా, వచ్చి కూర్చున్నాడు. పురోహితుడు వచ్చి నిలుచుండి, 'ప్లవంగనామ సంవత్సర వైశాఖ బహుళ అమావాస్య' అన్నాడు. పంచాంగము చంకను పెట్టుకుని, విభూతిరేఖలు మొగమున మెఱయగా శుక్రుని వలె నిలుచున్న యాపురోహితుని నిలువున జూచి కుట్టాన్ భగవంతు డారూపమున వచ్చి తన కేదో జ్ఞాపకము చేయుచున్నా డనుకున్నాడు. ఆదిగ్భ్రమలో కుట్టానునకు పురోహితుడు చెప్పిన వారమును వినిపించలేదు. కుట్టాన్ లేచి లోనికి పోయి తనపేటిక తీసి, యందులోని మంచిగందపు చందుకాయపెట్టెను తీసి, యా భూర్జపత్రమును తీసినాడు. దానివంక చూచి చూచుచుండగనే యాయాకుపై నొక కన్నీటిబొట్టు రాల్చినాడు. పెట్టెలో నున్న వాడిన పూలచెండు విసరి పారవేయ నుద్దేశించినాడు. మన సొప్పలేదు. మరల నవి యన్నియు భద్ర

ముగా బెట్టెలో దాచినాడు. తొందరగా నంతఃపురములోనికి చనినాడు. ఏకవీర నిరాభరణ సుందరమైన యొడలితో, తెల్లనిచీరతో, గదితలుపు నానుకొని నిలుచున్నది. కుట్టాన్ ఎదురుగా బోయి నిలుచున్నాడు. ఏకవీర కర్థము తెలియులేదు. లోనికి బోయి మంచపు కోడు నానుకుని నిలుచున్నది.

ఏక:—'సేతుపతు లెందుకో వచ్చినారు.'

కుట్టాన్:—'ఏకా. నేడు వైశాఖ బహుళ అమావాస్య'

ఏక:—'సంవత్సరము ప్లవంగ. వారము శని.'

కుట్టాన్:—'నేటికి సంవత్సరమైనది.'

ఏక:—'పన్నెండు నెలలు అని గోడవైపునకు చేయి చూపినది. ఆగోడమీద నల్లని బొట్లు పన్నెం డున్నవి. కుట్టాన్ లజ్జావనత శిరస్కుడై నెమ్మదిగా ద్వారబంధముకడకు పోయినాడు. వెనుకనుండి యేకవీర యొక్క పాట పాడుచున్నది. ఆ పాట ద్రావిడ దేశములో నారోజులలో జనులందరు సామాన్యముగా పాడుచుండెడిదే. జనాపవాదభీతుడైన రాముడు సీతను వనములో విడిచిన తరువాత సీతా దేవి దుఃఖించుచున్న మాటలే యాపాటలోని మాటలు. కుట్టాన్ మంత్రరుద్ధభుజగము వలె కదలలేక పోయెను. వెనుకకు పోయి యామెను గౌగిలించుకొనవలె ననిపించినది. ఒకదాసి యేదో కనుగొనుటకు నేకవీరకడకు పోయినది. కుట్టాన్ తన గదిలోనికి పోయినాడు. మంచముపై బండుకుని మొగము శయ్యపై నాన్చి తా నిన్నాళ్లేల బ్రదుకవలెనను కొన్నాడు. మీనాక్షి యేమైనదో! ఆమె నెవరి కిచ్చి పెండ్లి చేసినారో! ఆమెమీద నింకను నాస యెందులకు? సేవకునిబిలిచి, 'స్థానాపతిగారి యింటికిపోయి నేను నేడు వారియింటికి భోజనమునకు వచ్చెదనని చెప్పు'మన్నాడు. సేవకుడు పోయినాడు.

పెట్టె తెరచి సేతుపతి మంచిగంధపు చందుకాయ పెట్టెలోనుంచి వాడు పూలు, గందపుదుమ్ము, కస్తూరి తీసి యింకొక చోట నుంచినాడు. ఒక్క భూర్జ పత్రము మాత్రమే యందుంచినాడు. ఆదుమ్ము రెండుచేతులకును రాచుకొని మొగమున బూసుకొన్నాడు. అద్దములో జూచుకున్నాడు. దాక్షాయణీ శోకతప్తుడైన శివునివలెనున్నా ననుకున్నాడు. వసనాంచలముతో మొగము సరిగా దుడుచుకుని మిగిలిన ప్రేయసీచిహ్నములు వేఱొక చోట దాచినాడు.

వంటబ్రాహ్మణుడు వడ్డించగా కుట్టాన్ వీరభూపతులు వీరభూపతియింటిలో భోజనము చేసినారు. కుట్టాన్ మనస్సు విషాదచ్ఛన్నమయ్యెను వీరభూపతితో గలసియున్నప్పుడతనికి సంతోషమే. భోజనము చేయుచున్నప్పుడు రెండు మూడు సార్లు వీరభూపతి నతని భార్యను గూర్చి యేమో యడుగుద మనుకొన్నాడు. కాని మనస్సు సరిగ లేక యూరకున్నాడు. ఇంతవరకు కుట్టాన్ వీరభూపతి

వివాహావిషయమై యతనితో ప్రస్తావించ లేదు. అత డంతకు ముందే మాటలాడలేదు. దీనికి గారణము లున్నవి కుట్టాన్ తన దుఃఖములో మునిగి యావిషయము సంప్రశ్నించ లేదు. వీరభూపతి తనభార్య విషయము కుట్టాన్‌తో చెప్పుటకు తనకు సరియైన యుత్సాహము లేక పోయినది.

భోజనానంతరమున నిరువురును రాజసౌధమునకు బోయిరి. కుట్టానున కెట్లో ప్రొద్దు గ్రుంక వలయును. పగలు గడపవలయును. మొగసాలలో ననేకమంది గూర్చుండి తాటాకులమీద గంటములతో గ్రంథములు వ్రాయుచుండిరి. వీరందరికిని జీతములు బత్తెములు రాజిచ్చును. ఆ గ్రంథములు పుస్తక భాండాగారములకు రాజ్యములోని యితర పాఠశాలలకు పంపించబడును.

వారిరువురు నచ్చటనుండి కదలిపోయిరి. ఎదురుగా సంధ్యామంటపము కనబడినది. కుట్టాన్ మనస్సులో కస్తూరి రంగనాయకుని ఘోరమృతి మెఱుపువలె మెఱసినది. అనంతరము దళవాయికుమారుడును, స్థానాపతియు తిరుమలనాయకుని యొద్దకు బోయినారు. తిరుమలనాయకుడు ముద్దుకృష్ణప్పనాయకుని రెండవకుమారుడు. అతని నేత్రములు దీర్ఘములై రక్తరేఖలతో విరాజిల్లుచుండెను. అతని వక్షఃస్థలము విశాలమై కోట యినుపతలుపులవలె నొప్పుచుండెను. అతని బాహువులు దీర్ఘములై, యాజానులంబమానములై, యాయసస్తంభములవలె కఠోరములైయుండెను. అతని మొగము జూచినవా డతడే భావి మధురరాజ్యమునకు రాజగునేమోయని యనుకొనును గాని, యతని యన్నగారు ముద్దువీరప్పనాయకుడు యువరాజున్నాడని సందియము కలుగును. తిరుమలనాయకుని వదనము ప్రసన్నగంభీరమై యత డొక నిశ్చయముచేసి కొన్నచో దాని త్రిప్ప నెవ్వనికి సాధ్యము గాదని తెలియజేయు చుండెను. తిరుమలనాయకుని కప్పటి కిరువదిరెండేండ్లు దాటలేదు. కాని యతని తండ్రి గాని, యన్నగారు గాని యతనికి జెప్పకుండ నేపనియు జేయరు. అతని సర్వావయవములందును మహాదృష్టరేఖ లున్నవి. అతనికాలములో మధురరాజ్యము పరమోత్కృష్టమైన మహాదశ పొందునని కార్తాంతికులు చెప్పిరి. ముద్దువీరప్పనాయకుడు నసూయారహితముగ తమ్ముని యభ్యుదయము నే వాంఛించినాడు. తిరుమలనాయకుడు కుట్టాన్ స్థానాపతులతో గొంచెము సేపు మాటలాడి, కుట్టాన్‌తో, 'దళవాయీ! నీతో నొకమాట'యని చాటునకు దీసికొని పోయినాడు. అచ్చట నేదో రాచకార్యవిషయము మాటలాడిన తరువాత ప్రొద్దు గ్రుంకు వేళకు కుట్టాన్ వీరభూపతులు వైగై యిసుకలకు బోయినారు. నాటికి నేటికి మరల వేసగిలో వైగై పరిక్షిన్న స్రవంతి పలుచని నీటి పొరలో స్నేహితు లిద్దరు నొకరి బుజములపై నొకరు చేతులు వైచుకొని చీలమండలు తడుపుకొని నీరు పుక్కిలించి యుమిసినారు. నేలపైనుండి గాలి వెచ్చగా వచ్చినది. ఇద్దరు స్నేహితులును నీళ్లతో మొగములు కడుగుకొన్నారు.

పాములవాఁడు

వేలూరి శివరామశాస్త్రి గారు.

కప్పలకుప్పలన్ మెసవి కాయము చుట్టలు చుట్టి మంచుపైన్
దుప్పర కుప్పతిప్పలుగఁ దోఁగెడు నిత్తఱి మంపుమెంపు కన్
గప్పఁగ నీవు కట్టు కనికట్టునఁ బుట్టను నిద్ర బోవు నీ
త్రిప్పలమారి కుండలిని దీయుమ! పాములవాఁడ! పైకిఁకన్.

ఇది గిదిగో నీశిశువుల్ - ముదమునఁ గాంచంగ వచ్చి మూఁగుచునున్నా
రదిరా తుమ్మెద లుదయము - మొదలున విరిదమ్మిచుట్టి మూఁగినయట్టుల్.

ఔరా రజ్జువువోలెఁ బండుకొని నీవ్యాళంబు మోమెత్తఁగా
నారంభింపదు నీదునాగసారకాయన్ గాలిఁ బూరింపుమా!
చేరంగాఁ జని వక్రచక్రములలోఁ జేతం దగం దట్టుమా!
సారస్యంబుగ దిగ్విమోహనముగా సంగీతముం బాడుమా!

సానందంబుగ మ్రోఁగుచుం దిరుగు నీసన్నాయి విన్నంత గా
ఢ్వానం గొంచెము లేచెఁగాని యలగా ఢ్వానాసయందుండి దా
నీ నాసంబడి పోవుదెంచె నటులే యీనాసయందుండి తా
నానాసంబడిపోయె నిశ్చలతఁ దానందంగఁబో దక్కటా!

ఊఁదు మూఁదుము ముఖవీణ యూఁచముట్టు-బుగ్గలలబూరెలంబోలెఁ బొంగిపోవ,
ఎత్తుమెత్తుము పడగను నెత్తుగాఁగఁ-బొందికగఁ బ్రొద్దుతిరుగుడు పూవువోలె.

ప్రాణపిపాసులైన యల పన్నగ మల్లన లేచియాడుచున్
గానముసందులన్ నినునె గాటుగొనన్ గమకించెనో ప్రభూ!
ఔనోకో పాముతోడఁ జెరలాటము లేమిది మాకు నేలొకో
పానలు? పాములందులనె పండెడు నీకిది యొక్కలెక్కయే?

కుబుసంబు మెయినుండి కూలిపోవఁగ నాగబెత్తంబు నీవు పైకెత్తుమయ్య
నీనాగసారకాయ నింపినట్టులు దీని నెమ్మోవి గాలితో నింపుమయ్య
దండంబువలె నిల్చియుండంగ నలయేడు స్వరములు గాలించి పాడుమయ్య
నీచూపుతోపాటు నెఱి దీనిచూపును నీమీఁదనే యుంప నేర్పుమయ్య.
పాలు గీలును వలద యీపాఁపఱేని - కిమ్ము కొంచెమ్ము నీవిరిదమ్మి తేనె
పిమ్మట ఫణామణి ప్రకాశమ్ముతోడ - నివ్వటిల్లుత మిది నడ దివ్వెవోలె.

మోహినీ విలాసము

కొప్పర్తి నారాయణమూర్తిగారు, బి. ఏ., యల్. టి.,
(సాహితీసమితి)

౧

అన్యదేశ సంపర్కమువలనను, నానారాష్ట్రవార్తాపత్రికల మూలమునను ఆంధ్రులలో సర్వమానవ వృత్తులందును తీవ్రపరిణామ సంచలన మారంభమాయెను. ఆంధ్రాభ్యుదయసమస్యయందు ఆంధ్రభాషా ప్రాముఖ్యము గుర్తెఱింగి వీరేశలింగ ప్రభృతులు సంస్కృతాంగ్ల భాషా గ్రంథములనుండి యనువాదముల బ్రచురించి యాంధ్ర భాషా గ్రంథరాజములను పెంపుసేయుచుండిరి. కుగ్రామ వాసులకు సయితము నానాదేశవార్తలదెలిపి ప్రపంచజ్ఞానము ప్రసాదింప నాంధ్రపత్రిక సమకట్టినది. కావ్యవిమర్శ విధానము నూతనమార్గముల దిరిగినది. భావగీతముల తరగతిలో జేరిన యభినవకవిత్వము విద్యాధికుల కలమునుండి యూరుచున్నది; పండితుల యాదరణ నందుచున్నది. సామాన్యజనులజ్ఞానాభివృద్ధికి వ్యావహారిక భాషా ప్రయోగ మత్యంతావశ్యకమని రామమూర్తి పంతులుగారు నిరూపించిరి. భాషాసంఘము లనేకములు స్థాపింపబడినవి. మాతృభాషా మూలమున విద్య నేర్పబడవలెననియు, నాంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ మవసరమనియు తీర్మానించుటకు సభలు జరుగుచున్నవి.

బంగాళాదేశమునుండి విపినచంద్రపాలుడు మున్నగువారు ఆంధ్రదేశమున రాజకీయ ప్రచారము గావింపుచున్నారు. స్వరాజ్య సంకీర్తనలు పల్లెటూళ్లలోగూడ వినిపించుచున్నవి. శిశువులకు 'స్వరాజ్యం', 'వందేమాతరం' అని కొందరు నామకరణములు చేసిరి. ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రమును గోరుచు విన్నపములు చెలరేగినవి. కళాశాలలలో చదువుచున్న కొందరు విద్యార్థు లనుచితప్రవర్తనమునకు శిక్షింపబడిరి; రాజకీయ ప్రచారావేశమువలన మరికొందరు దుష్ఫల మనుభవించుచున్నారు.

మతవిషయమునందు గూడ నుత్కృష్ట సంచలన మాంధ్రదేశము నావరించెను. ఆర్యసామాజికుల యుద్యోధనమున ప్రార్థనసమాజ మందిరము లేర్పాటు గావింపబడుచున్నవి. హిందూదేవాలయములు, మతసంప్రదాయములు నిరసింపబడుచున్నవి. జన్నిదములు జారిపోవుచున్నవి. క్రాపింగులు కళ దెచ్చుచున్నవి. తిలకము పని తీరిపోవుచున్నది. పాఠశాలలయందలి విద్యార్థులు సెలవుదినములలో స్వగృహముల కేతెంచి పూర్వాచార పరాయణులైన పెద్దల వెక్కిరింపుచున్నారు. మతమును పునరుద్ధరించుటకు పత్రికలు, సభలు జరుగుచున్నవి.

సంఘ సంస్కరణాభిలాషతో వీరేశలింగం గారు ప్రహసనముల వ్రాయుచుండిరి. నిమ్నజాత్యుద్ధరణకు విద్యాధికులు కంకణము కట్టుకొనిరి. వితంతు వివాహముల ప్రోత్సాహ పరచుటకు జమీందారులు ధనము వెచ్చింపుచుండిరి. అనాథశరణాలయములు నెలకొల్పబడినవి. మహిళాపత్రికల మూలమున స్త్రీలు తమ యభిప్రాయములను, హక్కులను స్వేచ్ఛగా ప్రచురింపుచుండిరి. ప్రిన్సిపల్ వెంకటరత్నం నాయుడుగారి శిష్యులు సాంఘిక సేవాపరులై కీర్తి గాంచుచుండిరి. కాంగ్రెసు సందర్భమున సాంఘిక సమావేశమునందు (Social Conference) శ్రీనాయుడుగారు 'వేశ్యల' గూర్చి యొసంగిన గంభీరార్థ్యోపన్యాసము ఆంధ్రలోకమున ప్రతిధ్వనింపుచుండెను. వేశ్యావృత్తి మాన్పించుట కనేక ప్రయత్నములు సాగుచున్నవి.

ఇట్టి ప్రయత్నములకు నాటకరంగ మెంతయో సాయపడెను. ఆంధ్రులకు నాటకములపట్ల నభిరుచి హెచ్చుగుచున్నది. లక్ష్మీనరసింహముగారి గయోపాఖ్యానమును ప్రదర్శింపని నాటకసమాజమువారును, తిలకింపని యాంధ్రులును లేరని నిశ్చయింపవచ్చును. సామాజికుల దుష్ప్రవర్తనమువలన నాటకరంగమున కాపాదింపబడిన దోషమును, నైచ్యమును తొలగించుటకై విద్యాధికులు, ఉద్యోగస్థులు, సంపన్నులు పూనుకొనిరి. అప్పారావుగారి కన్యాశుల్క నాటకప్రదర్శనమం దనేక పట్ట

భద్రులు పాత్రధారులై ప్రేక్షకుల మెప్పు వడసి యాంధ్ర నాటకరంగమున కొక వన్నె దెచ్చిరి.

౨

సాంఘికుల విద్యాప్రవర్తనలిబట్టి సంఘౌన్నత్యముండుచో 'మోహినీవిలాసనాటకసంఘము'వా రెంతయు స్తుతిపాత్రులని చెప్పక తప్పదు. ఇందు నాయకుని వేషమును ధరించు నతడు సంఘాధ్యక్షుడగు విలాసరావు. విలాసరా విరువదినాల్గేండ్ల యూపవంతుడు. నాల్గుసంవత్సరముల క్రిందట పట్టపరీక్షయందు కృతార్థుడై కలక్టరు కచ్చేరీలో గుమాస్తాగా చేరెను. హిందూ సంఘమునందలి మతాచారముల కెంతయు గుందుచు, వానిని సంస్కరించుటకు మార్గముల నన్వేషించుచుండెను. జనసామాన్యమునందు ప్రబోధము గావింప నాటకములమూలమున సాధ్యపడునని విశ్వసించి, కళంక రహితముగ నుండున ట్లొక నాటకసంఘమును ఉద్యోగస్థులతోడ్పాటుచే స్థాపించెను. వీరు ప్రతి శనివార మొక ప్రదర్శన మిచ్చుటయు, వచ్చిన ద్రవ్యమును సాంఘికసేవకై వినియోగించుటయు జరుగుచుండెను. సాధారణముగ నాటకరంగమున కంటియుండు వ్యభిచారము, పానము, జూదము మొదలగు దోషములకు తావీయకుండుటచేతను, విద్యాధికత స్పష్టపరచుటచేతను, ఈసమాజమువా రెంతయు వాసిం గాంచుచున్నారు.

ఇట్టిరతి విజయనగరం మహారాజాగారి కీనాటకప్రదర్శనమును వీక్షించి సాంఘికుల కొక్కింత ప్రోత్సాహ మొసగ నిచ్చపుట్టి విలాసరావునకు తామానాడు నాటకమును దర్శించెదమని వర్తమాన మంపిరి. అమితోత్సాహముతో సాంఘికు లెల్లరు వారి పాత్రోచితములగు దుస్తులను, పరికరములను చక్కబెట్టుకొనుచుండిరి. రంగముల యమరిక మొదలగున వన్నియు సంసిద్ధము చేయబడినవి. హార్మోనియం వాయించు పాపారావానాడు వ్యాధిగ్రస్తుడై యున్నను, మహారాజావారు విజయం చేయు తరుణమున తన విద్య కనబరుపు సంకల్పముతో నాతడును నియమితకాలమునకు తన శిష్యురాలగు మోహినీసమేతుండై నాటకశాల కరుదెంచెను. సరిగా తొమ్మిది గంటలకు రాజాగారు వచ్చుటతోడనే తెరయెత్తిరి. పాత్రధారులు తమ నైపుణ్యాతిశయముల చక్కగ స్పష్టపరచుచుండిరి. ప్రేక్షకులెల్లరు సెబాసు, 'వన్సుమోరు'లను కురిపించుచుండిరి. నాటక మెంతయు రక్తికట్టుచున్నది. గుట్టునుబట్టియున్న పాపారావు, పాపము! జ్వరముచే నోడ లెరుగకుండ వణకుచుండెను. హార్మోనియం మ్రోగు టెట్లు? నాటకమునకు ప్రధానాంగము హార్మోనియమే! నాటకరంగము గానసభగా పరిగణింపబడుదినములలో హార్మోనియమునకు టెంకాయ గొట్టిన గాని తెరయెత్తు నాచారము లేదు.

విలాసరావు గుండెలలో రాయి పడినది. కీర్తికి బదులు అపఖ్యాతి వచ్చునని అతడు భయపడుచుండెను. పాపారావు కొలదికాలములో లేచునట్లు లేదు. పావుగంటవరకు కర్తవ్య మాలోచించిరి గాని యుపాయము తోపలేదు. ప్రేక్షకులనుండి వెక్కిరింపులు వినబడుచున్నవి. గోతిలోవారు గడియారముల తీసి చూచుచున్నారు. స్త్రీప్రేక్షకులు తీవ్రముగ విమర్శించుచున్నారు. విలాసరావు కన్నుల నీరు గ్రమ్ముచుండెను.

ఈ సందర్భమంతయు గ్రహించిన మోహిని కొంత కాలక్షేపము జరుగుటకు హార్మోనియముపై వాయింపుచు చక్కని త్యాగరాయకృతి పాడ నారంభించెను. సభికుల 'హాయిహాయి'ల కంతము లేదు. మహారాజావా రనేకసారు లానందము వెలిబుచ్చిరి. విలాసరావు మోహినీగానసుధారసాస్వాదనమున నాటకమునందలి యంతరాయమును మరచి మోహినిచెంత చేరి యామెకు మెలమెల్లగ విసరుచుండెను. కృతిముగియుటతోడనే కరతాళధ్వనులచే ప్రేక్షకు లామెను బహూకరించిరి. వెచ్చని తేనీరు ఆమె పెదవుల కందించి విలాసరావు కృతజ్ఞతను వెలిబుచ్చెను.

హార్మోనియమును మోహిని సమర్థించుటచే నాటకము తిరిగి ప్రారంభింపబడెను. నాయిక నుద్దేశించి పలుకవలసిన వాక్యములను మోహిని వైపు చూచి విలాసరావు పలుకుచుండెను. చిఱునవ్వుతో మోహిని విలాసరావును ప్రోత్సాహపరచుచుండెను. కొంతసేపటికి నాటకము సమాప్తి నొందెను. నాయికానాయకుల కొరకు రాజా

గా రుద్దేశించి తెచ్చిన పతకములను మోహినీవిలాసరావు లకు నొసంగిరి. మోహినీగానమై పుణ్యమును మెచ్చుకొనని వా రానాటి ప్రేక్షకులలో నొక్కరు నుండియుండరు.

విలాసరావు తండ్రి ప్రఖ్యాతి గాంచిన న్యాయవాది, అతడు రెండేండ్లక్రిందటనే చనిపోయెను. విలాసరావు వివాహమునకై తండ్రి యెంతప్రయత్నించినను, తన యిచ్చ వచ్చినపుడు తన యిష్టవచ్చిన యువతిని వివాహమాడెద ననియు, తా నా ప్రయత్నము చేయ నక్కరలేదనియు విలాసరావు ఖండితముగా చెప్పుచుండెను. తండ్రి గతించిన పిమ్మట గూడ ననేక సంబంధములు వచ్చినను అతడియ్యకొనలేదు. తాను ప్రేమించు యువతీ గుణాతిశయములపట్ల నింత లక్ష్యముగల విలాసరావును మోహినీగానకళా నైపుణ్యము జయింపగల్గెనా? కాదు, కాదు! పరిణయమునకుమాత్ర మర్హతగల్గిన యువతిగా మోహిని విలాసరావున కగపడెను. దీర్ఘ పరిణయముమీదగదా మంచిచెడ్డలు స్పష్టపడుట!

మోహినితో పరిణయము గల్గించుకొను నుద్దేశముతో విలాసరావు పాపారాయుని సమ్మతిపై మోహినిని సంఘములో సభ్యురాలుగా జేర్చెను. పిమ్మట మోహినివంటి సమర్థురాలు దొరకినపుడు నాటకకళను పెంపుజేయు నవకాశమును వ్యర్థపరుపకుండుటకు తనయుద్యోగమునకు రాజీ నిచ్చి నాటకరంగోద్ధరణకు సమకట్టెను. తనయాజమాన్యముక్రింద యథావిధిగ మోహినీ విలాస నాటకసమాజమును స్థాపించెను. అందు పాత్రధారులకు ఉదార వేతనముల నొసగుటచే సత్ప్రవర్తన గలవా రాకర్షింపబడిరి. పిత్రార్జితమగు ద్రవ్య మధికముగ నుంటచే నద్భుతమగు సీనులను నిర్మింపగల్గెను. రానురా నీ సమాజమువా రితరపట్టణములలోగూడ ప్రదర్శనముల గావించి ప్రసిద్ధి గాంచుచుండిరి.

3

దసరాయుత్సవ సందర్భమున కాకినాడలో నాటక పోటీ ప్రదర్శనము లేర్పరుపబడినవి. అయిదారు నాటకసమాజములు పోటీకి నిలిచినవి. అందు ముఖ్యమైనది విజయనగరపు మోహినీవిలాసనాటక సంఘము. వీరి నటనాకౌశల్యమును పొగడని పత్రిక లక్కాలమున లేవు. వీరినే యితర సమాజములవా రాదర్శకులుగ గైకొనుచుండెడి వారు. వీరి ప్రదర్శనములను తిలకించుటకనేక పట్టణములనుండి ప్రజలు కాకినాడలో విడిసియున్నారు. ఇందు ప్రధానపాత్రల కొసంగుటకు పోలవరం జమీందారుగారు బంగారు పతకములు సిద్ధపరచి యుంచిరి; నాటక ప్రదర్శనమును చూడకయే పత్రికా విలేఖరులు విమర్శలు వ్రాసి సిద్ధముగ నుంచుకొని యున్నారు. వీరిని పొగడుచు వ్రాసినపద్యము లప్పుడే కాఫీహోటల్సునుండి సోడాషాపులకు పయన మగుచున్నవి; నాటక విమర్శన గ్రంథములలో నొక ప్రకరణము చేర్చవచ్చునని గ్రంథకర్త లువ్విళ్లూరుచున్నారు.

“రేపటి పత్రికలో వేయవలెను; ఈ దినము పత్రికలో వేయరాదు”అని ఖండితముగ తెలియజేయుచు సమాజము వారి ఘనతనుగూర్చి యొక విలేఖరి తంతి నిచ్చెను.

ఈ నాటకసమాజమువారు విడిసియున్న మేడకు సమీపమున ననేక కాఫీక్లబ్బులు, సోడాషాపులు, వంటపూటిళ్లు, కిళ్లీలు చుట్టలు వగైరాకొట్లు, బయలుదేరినవి; ఇందు చిత్ర మేమన, నవన్నియు మోహినీవిలాస నామమున బరగుచుండెను!

విలాసరావు మోహినియెడ కాంక్షించి పడసిన పరిచయ మామె సుగుణరాశి యని నిరూపించుటచే నాతని కామెయెడ గాఢానురాగము కలిగినది. అనురాగ ముత్కృష్టతచే ననుమానహేతు వాయెను. మోహినివంటి లావణ్యరాశి, సుగుణనిధానము, విద్యావంతురాలు తన్ను నిజముగ ప్రేమించునా యను శంక విలాసరావుమనంబున బొడమి దినదినాభివృద్ధి గాంచెను. మరునాడు నాటక మాడవలసిన దిన మనగా చాలరాత్రి వర కిట్టి యనుమానముచే బాధపడుచు, తుదకెట్టులో కన్నులు మూతపడ, నతని యనుమానమును బలపరచు నట్లొక స్వప్నము వచ్చెను. అందు మోహిని తన్ను విడిచి యొక సౌందర్యహీనునకు పరిచర్య చేయుచున్నట్లు గాంచెను. తోడనే మేల్కాంచి యతడు

విషాదసముద్రమున మునిగిపోయెను. మోమెత్తి మోహినితో మాట్లాడలేకపోయెను. మాంద్యమాతని నావహించెను. నాటకమాడవలసిన దినమున నుండు ఉత్సాహమావంతయు లేకపోవుట సామాజికుల గుసగుసలకు హేతువాయెను. ఆ సమాజమునందలి క్రమశిక్షావిధానమును బట్టి యెవ్వరు విలాసరావుతో నీయంశము ముచ్చటింప లేకపోయిరి. విలాసరావు మౌనమును తనయెడ నాతనికి గల నిర్లక్ష్యభావసూచకముగ గైకొని యాతని విముఖత్వమును సహింపజాలకపోయెను మోహిని. తనస్వాధీనమందున్న ప్రేమనంతను విలాసరావునకు ధారవోయు నవకాశముకొరకు సమాజమునందు జేరిన తన్ను నిరాకరించిన కృతఘ్నుని దరి నుండుట తనయాత్మగౌరవమునకు లోపముగ నెంచుచు సమాజము వీడిపోవుట కాయత్తపడుచున్నది, మోహిని.

కార్యక్రమము ప్రకారము ఆరాత్రి నాటకము జరుగక తప్పదు. మోహినీవిలాసరావులు నాయికానాయక పాత్రల ధరించి రంగస్థలమున నిలిచిరి. నాటి నాటక కథ కేవలము కల్పితము. ఇదివర కెవ్వరును ప్రదర్శింపనిది గాన ప్రేక్షకులకు కథ యేమియు తెలియని కారణముచేత కొంతవరకు సమాజమునకు మర్యాద దక్కినది. నాటక కథతో నేమియు సంబంధము లేని సొంత ప్రసంగములోని కిరువురును దిగిరి.

విలాసరావు:— ఆహా! స్త్రీల రహస్యవృత్తుల కనుగొన నెవరితరము?

మోహిని:— స్త్రీలవృత్తుల నిర్హేతుకముగ శంకించువారి పౌరుష మదేటికి?

విలాసరావు:— మానవతులు పౌరుషహీనుల నాశ్రయింపరుగా?

మోహిని:— మానవతుల నాశ్రయించుటచే పౌరుషహీనులు పౌరుషవంతు లగుదురు.

విలాసరావు:— పురుషుల చిత్తవృత్తుల కనువుగ మానవతి మెలగవలదా?

మోహిని:— తనచిత్తవృత్తులను పురుషుడు తన ప్రియురాలి కెరింగింప వలదా?

విలాసరావు:— తాను నిజముగ వలచిన పురుషుని చిత్తవృత్తుల స్త్రీ కనుగొనలేదా?

మోహిని:— తాను నిజముగ ప్రేమించిన స్త్రీని వశపరచుకొనునట్లు పురుషుడు తన చిత్తవృత్తుల మార్చుకొనలేడా?

విలాసరావు:— పురుషుని స్త్రీ వశపరచుకొనగల్గినట్లు పురుషుడు స్త్రీని వశపరచుకొనుట కల్ల.

మోహిని:— అట్లే స్త్రీకి గల మనోనిశ్చయము పురుషుల కుండుట కల్ల.

విలాసరావు:— నీమనోనిశ్చయము నిన్నటిరాత్రియే తెలిసెను.

మోహిని:— నీ మనోనిశ్చయము నా కింకను తెలియలేదే!

విలాసరావు:— నామనస్సు నిన్ని దినములు కనిపెట్టలేనపుడు నన్ను వదలుట మంచిది కాదా?

మోహిని:— నిన్ను కలియుటకొరకే నిన్ను విడువ నిశ్చయించితిని!

కడపటిమాటలు చెప్పుచు రంగస్థలము వీడి ప్రక్కతెరలోనికి పోయెను, మోహిని. ఎదుట తెర దిగెను. నాటక మభాసయినందులకు సామాజికు లెల్లరు నగుచుండిరి. విలాసరావు లోననున్న పడకకుర్చీపై పడిపోయెను. ప్రధానపాత్రధారునకు జబ్బుగ నుండుటచే నాటకము ఆపుచేయబడినదనియు, టిక్కట్లరుసుము తిరిగి చెల్లింపబడుననియు నొకసామాజికుడు తెరయెదుటికి వచ్చి ప్రకటించెను. సామాజికులు టిక్కట్ల రుసుము చెల్లించుచుండిరి. ప్రేక్షకు లాశాభంగముచే వెడలిపోవుచుండిరి.

విలాసరావు మనస్సున ననేక ఊహలు వొడమెను. అనేక సంబంధములు నిరాకరించి వివాహమున కియ్యకొనక తుదకు తన కన్నివిధముల నచ్చిన మోహినిని భార్యగా గైకొన దలచియుండ, నిట్టి విఘాతము సంభవించినందులకు విలాసరావు ఐహికసుఖమున కాతడు నోచుకొనలేదని నిశ్చయించుకొనెను. మోహిని లేని నాట

కరంగ మతని కేహ్యముగ గాన్పించెను. మోహిని గావించిన పరాభవమునకు తోడివారిలో తల యెత్తికొనజాలక పోయెను. ఆమె యెచ్చటికి పోయెనో, ఆమెగతి యేమాయెనో ఆతడు తలపెట్టలేదు.

మరునాడు సామాజికుల జీతముల నిచ్చి, తెరలు మొదలగు నాటకపరికరములను అచ్చట విడిదియున్న యితరసామాజికుల కమ్మివేసెను. పిమ్మట మూడు నాల్గు మాసము లెచ్చటో తల దాచికొనెను గాని, నిర్వ్యాపారత్వమువలన కాలము దుర్భర మగుటచే, మన్యపుజమీందారువారి క్రింద దివానుపని స్వీకరించెను.

౪

కళావంతులకులమునకు జెందిన రామారావు చిన్ననాటనుండియు బీదవిద్యార్థి వసతిగృహమునందు జేరి ఉచితముగ విద్య నేర్చుచుండెను. ఏడెనిమిది వత్సరములు విద్యాభ్యాసము చక్కగ జరిగెను గాని పిదప మశూచికవ్యాధిచే నంగవైకల్యమే గాక మేధాశక్తి క్షీణించుటయు నాతనికి తటస్థించెను. ప్రవేశపరీక్షలో దాటుట కనేక దండయాత్రలు సల్పినను అపజయము యథాప్రకారముగ గలుగుచుండెను. తన యసమర్థతను సమర్థించుకొనుటకు అపజయకారణముల పెక్కులు కల్పించుచుండెను. తాను పరీక్షలలో కృతార్థుడై యున్నతోద్యోగమును చేయుచుండ చూచుట నభిలషించిన తనతల్లి కొలదిమాసముల క్రిందనే మృతి పొందెను. ఇంక తన కీప్రపంచమున దిక్కెవ్వరు తోపలేదు. ఉచితవసతిగృహమం దతనికి తావు దొరకదు. ఇదివరలో కొంత ద్రవ్యసాహాయ్యము చేయుచుండిన మిత్రులు వెనుకాడిరి. ఇట్టియిక్కట్టులతోపాటు ఉబ్బసపుదగ్గు ప్రాప్తించెను. జీవనోపాధికి పలుప్రయత్నములు చేయవలసి వచ్చెను.

ఉద్యోగముకొరకు రామారావు కాకినాడ వచ్చి సత్రములో బసచేసెను. సత్రపు అరుగుపై గది కెదురుగ పరుండి ఘుల్లుఘుల్లుమని దగ్గుచు నిదుర పట్టమి విలపించుచుండెను. దోమలబాధ నివారించుటకు ఆపాదమస్తకము పాతపట్టుకండువాతో కప్పికొని, దీపమును మిణుకు మిణుకు మనునట్లు సన్నముగజేసి శయనించి తనయవస్థను తలచికొనుచుండెను.

రాత్రి పదిగంట లయినది. పౌరు లెల్లరు పోటీనాటకప్రదర్శనవీక్షణమునకై యేతెంచుటచే వీథులు నిర్మానుష్యముగ నున్నవి. ఎగిరి వచ్చినట్లు జట్కాబండి యొకటి సత్రమువద్ద నిలిచెను. తోడనే యొక మానవవిగ్రహము చేత చిన్నట్రంకుపెట్టెతో బండిలోనుండి దిగినట్లాయెను. రామారావు కన్ను విప్పి చూచునప్పటికి మేలిముసుగులోనుండి స్త్రీకంఠధ్వని తనచెంతనే వినబడినది. రామారావు నివ్వెరపడి లేచి కూర్చుండెను. సత్రపు గుమాస్తా యెచ్చటికో పోయెననియు, గదుల తాళము లాతనియొద్దనే యుండుననియు, తనక్రింద నున్న గదిలో నామె కిష్ట మున్నచో నుండవచ్చుననియు రామారావు అయ్యువతి ప్రశ్నల కుత్తరముగా, మధ్యమధ్య దగ్గుచు చెప్పెను. అంత రాత్రివేళ చేయునదేమియుదోచక రామారావుగదిలోనే రాత్రి గడపుటకు మోహిని నిశ్చయించుకొనెను. తోడు నీడ లేని యాతని కీమె దేవతవలె తోచెను. సానుభూతిని వెదజల్లు నామె ముఖలక్షణములచే ప్రోత్సహింపబడి, తనయవస్థ నింతవరకు వినెడువారు లేరని చింతించుచున్న రామారావు తన దీనదశనంతయు సవిస్తరముగ విశదపరచెను. ఆమె హృదయము కరగగా, రోగపీడితుడైన యాతనికి మందుసీసా నందిచ్చుట, దాహమిచ్చుట మొదలగు పరిచర్య చేయుచుండెను. రామారావువలె తానును దిక్కులేనిదని యామెజీవితములో మొదటిసారి గుర్తించెను. రామారావు దీనవచనము లామె యాలోచనను భంగపరచు చుండెను. ఇంతియ గాక యాతని యవస్థ విన సహింపలేక, "నాయనా! చాల రాత్రి యయినది; ఇంక పరుండుము; ఇంకను మేల్కొనిన జబ్బు ఎక్కువగును" అని యామెబుజ్జగింపగా నాతడు కంట తడిపెట్టుకొని, "అమ్మా, నే నెటులయిన చాల కాలము బ్రతుకజాలను; నీసన్నిధిని చనిపోవుటకంటె నా కీప్సితము లేదు." అని యాతడు వెక్కివెక్కి యేడ్వసాగెను. కరుణాంతరంగియైన యామె అట్లు బాసచేయ కొంతసేపటికి రామారావు నిదురించెను.

మోహినికి మాత్రము కునుకు పట్టలేదు. విలాసరావు గావించిన తిరస్కారమున కామెహృదయ మొక ప్రక్కనుండి దహించుకొని పోవుచున్నది. ముందు తనగతి యేమియో స్ఫురింపకున్నది. కర్తవ్యమునుగూర్చి చాల సేపాలోచించి తుదకు కొంతకాలము రామారావుతో నుండుట యుత్తమ మని నిశ్చయించెను. సౌందర్యమునను, విద్యయందును తనకంటె చాల తక్కువదశయందున్న రామారావుతో నుండిన లోకు లన్యథా తలంచరు; రామారావునడవడికల బట్టి చూడ నాతడును తనయెడల నన్యక్తముగ ప్రవర్తింపడు. పురుషునియండ నుండు టెందుకైనను స్త్రీకి మంచిది. పలువురకంటబడి యపవాదలకు పాలుగాకుండ తనయెడ సోదర భావమునన్న యీతనితో కాలము గడపుట మంచిది.

తెల్లవారుచున్నది. రామారావు ఉలికిపడి లేచి, 'అమ్మా, అమ్మా' అని కేకవేసెను. మోహినియు 'ఏమి, నాయనా ?' అని యూరడించెను.

"అమ్మా! నన్ను విడిచిపెట్ట నన్నావుగా!"

"ఔను."

"ముమ్మాటికి విడిచిపెట్టవుగదా!"

"అలాగే కాని నేనెవ్వరినో, ఎట్లు నీవద్ద నుంటినో, ఎవ్వరితోను చెప్పరాదు. తెల్లవారకపూర్వము మన మిచ్చటినుండి పోవలెను. కారణ మడుగకుము."

"రేపు ఉదయమననే నాకు ఉద్యోగ మిచ్చెదనని యిచ్చట నొక జమీందారు వాగ్దానము చేసెను. రేపు సాయంకాలము మన మేగుదము."

"అట్టులయినచో నిచ్చట నాయునికి నతిరహస్యముగ నుంచుము. ఉద్యోగపుటుత్తరువును పొందినవెంటనే రైలెక్కి మనము తప్పక పోవలయును."

"ఇదిగో! ఇప్పుడే జమీందారుదగ్గరకు పయనమగుదును." అని లేచి కాల్యకృత్యముల దీర్చికొని తెల్లవారగానే జమీదారుని దర్శించి మన్యములోనున్న పీరుపల్లెకు తాణేదారుగా నియమింపబడిన ట్లుత్తరువు గైకొని, శీఘ్రముగా బసచేరి, యీ శుభవర్తమానము మోహినికెరింగించెను. రామారావు కుండు ఐశ్వర్యసంపదపై మోహినియొక్క సౌఖ్యము ప్రస్తుతపరిస్థితులలో నాధారపడియుండుటంబట్టి ఆమెయు మిగుల సంతసించెను. ఆలస్య మేమియు జేయకుండ కాకినాడను విడిచి రైలుమీద పయనము గావించిరి.

౫

పీరుపల్లెకు పోవుమార్గమున నున్న మెకపుటాడ గ్రామమందున్న దివానుగారిచేతిక్రింద రామారావు ఉద్యోగము చేయవలసియుండుటచే వారింట నొకదిన, మాగి వారిదర్శనము చేయుట లౌకికరీతిని మంచి దగుటచే రామారావట్లు దివానుగారి గృహమునకు మోహినీయుక్తముగ నేతెంచెను. తనరాకకు కారణ మెరింగించిన పిమ్మట దివానుగారతని నెక్కుడుగా నాదరించెను. ఇట్టియాదరణకు వేరుకారణ ముండునేమో యని తరువాత జరిగిన వృత్తాంత మనుమానమును కలిగింపక మానదు.

మన్యములో పనిచేయుట కిదియే ప్రథమ పర్యాయ మగుటచేతను, మన్యపుజనులకును భయమును కలిగించు శీతాకాలము చొరపడుచుండుటవలనను, ఆరోగ్యమును కాపాడుకొనుట కతిజాగ్రత్త వహింపవలయునని దివాను శంకరరావు రామారావునకు హితబోధ గావించెను. ఎక్కువగా పనిచేయక పోయినను తాను సైరించెదననియు దివాను వాగ్దానము చేసెను. ఇట్టియనూనప్రేమకు రామారా వెంతయు కృతజ్ఞత చూపించెను. అనారోగ్యకర మగు గడుమన్యములో స్త్రీలతో కాపురముండుట ప్రమాదకర మగుటచే కొంతకాలము మోహినిని దివానుగారింట నుంచుటకు దివాను శంకరరావు ప్రోత్సాహముపై రామారావు సమ్మతించెను. మన్యపుమంచిచెడ్డల నరయువరకు మెకపుటాడలో నుండుటయే భావ్యమని మోహినియు తలచెను. మరునాటి యుదయమున రామారావు పీరుపల్లెకు దివానుగారి జవానును సాయముగా గొని యేతెంచెను.

ఉత్తరక్షణమునుండి మోహినియొక్క ప్రేమను సంపాదింప శక్తికొలది శంకరరావు ప్రయత్నించుచుం

డెను. మదరాసునుండి పండ్లు, పెద్దాపురమునుండి పట్టు చీరెలు, మలబారునుండి సబ్బుబిళ్లలు, కలకత్తానుండి వాసననూనెలు వచ్చి పడుచుండెడివి. శంకరరావు ఇంటిపెత్తనము మోహినిపై బెట్టుచుండెను. సేవకులు, పురవాసులు మోహినిని చిన్నమ్మగారని పిలుచుచుండెడివారు. మాణిక్యాంబ పెద్దమ్మగారయినది. మోహినిని స్వాయముగ వశపరచుకొను ప్రయత్నములు భగ్నమగుటచే సిగ్గువిడిచి శంకరరావు ఈపనికి మాణిక్యాంబను పురికొల్పెను. తనగౌరవము శంకరరావుదయపై నాధారపడియుండుటచే నాతనిని మాణిక్యాంబ వారింప సాహసింపలేకపోయెను. సుగుణోపేతయగు మోహినియెడ తానిట్టిరీతిని వర్తింప మాణిక్యాంబకు మనసు పుట్టదాయెను. మోహినినిగూర్చి యోచించినకొలది మాణిక్యాంబ కామెయెడ ప్రేమ యధికమగుచుండెను.

తుద కొకనాడు మాణిక్యాంబ తన మనస్సును మోహినికి వెలిబుచ్చెను. శంకరరావు దుర్మార్గుడనియు, మోహిని శీఘ్రముగ నాతనిగృహము వీడుట యుక్తమనియు నామె సూచించెను,

"నీప్రక్క నుండ నాకు శంకరరావువలన నేమి భయము?"

"అట్లనకుము. నన్నుకూడ నితడు మోసపుచ్చెను."

"అదెట్లు?"

"వెఱ్ఱిదానా! నే నాతని భార్యనని నీవుగూడ నమ్ముచున్నట్లున్నది. ఇతనికి భార్య చనిపోయి నాలుగేండ్లయినది. ఈతడు మూడేండ్ల క్రిందట బళ్లారిలో ఉద్యోగము చేయుచున్నప్పుడు వితంతువైన నన్ను మోహించి వివాహమాడెదనని వర్తమాన మంపుచుండెడివాడు. ఇంతలో నాతని కీగ్రామము బదిలీయగుటచే నాతని నమ్మి వెంట వచ్చితిని. ఇచ్చట నాప్రవర్తనకు కళంకము కలిగించెనే కాని యథావిధిగ వివాహ మాడకుండెను. ఇప్పు డీతని విడిచి పోయిన నేనధోగతిపా లగుదును. చిన్నతనముచేత నీగతికి దిగితిని. పూటకి, గుడ్డకు లోటు లేదు గాన నిచ్చటనే యుండ నిశ్చయించితిని. ఇక రెండు దినము లుండిన నీవును నాగతికే వచ్చెదవని భయపడుచున్నాను. ఇట్లు చెప్పినందులకు క్షమింపుము."

"మోసగానికి మోసమే శిక్ష!"

"అబ్బో! అతని మోసపుచ్చుట సాధ్యము కాదు."

"అట్లనకుము. నీవు పూర్తిగ నాకు సాయపడినచో ...."

"నాప్రాణమునైన నీయధీనము చేసెదనని నమ్ముము."

ఇట్టిప్రసంగమున నున్న యువతులయెదుట హడావిడిగా ప్రత్యక్షమై, అతితొందరపని తటస్థించుటచే తాను పీరుపల్లె వెళ్లవలసి యున్నదనియు, తత్క్షణమే బయలుదేరుదుననియు శంకరరావు తెలిపి, మాణిక్యమువైపు భావయుక్తముగ వీక్షించి, "నేను తిరిగి పదిదినములలో వచ్చేసరికి నే చెప్పినది సిద్ధపెట్టుము" అని దీనముగ బల్కి వెడలిపోయెను.

శంకరరావునకు పరీక్షాయోగ్యతలు లేవు. ఉద్యోగానుభవమును తక్కువ. సామర్థ్యమును చాలదు. అయినను వితంతువివాహము చేసికొన నున్నట్లాతడు జమీందారుగారికి విన్నవించుటచే సంఘసంస్కర్తయగు నామహనీయు డీగొప్పయుద్యోగము నాతని కిచ్చెను. ఉద్యోగము దొరకినపిమ్మట బహిరంగముగ మాణిక్యమును వివాహమాడుట కాతడిష్టపడకుండెను. పీరుపల్లె కాతడిప్పుడు పోవుటకు కారణము మోహినివృత్తాంతమును తెలిసికొనుటకే. రూపసంపద లేని రామారావునకు మోహిని భార్య కాదని శంకరరావు శంకించెను. మోహినిని వివాహమాడుతలంపుతో శంకరరావు తనమార్గమున నాటంకములు లేకుండ జూచుకొను నుద్దేశమున నుండెను. అట్టిసమయమున నాతని కొక లేఖ చేరినది:

"అయ్యా!

"నేనును, మాణిక్యాంబయు చామర్లకోటలో నున్నాము. రేపు సాయంకాలము రాజమండ్రీ వెళ్ళుచున్నాము. అచ్చట మాణిక్యాంబ పునర్వివాహము వారమురోజులలో జరుగును. ఈసంగతి నా కిప్పుడే తెలిసినది; తెలియక ఆమెతో పయనమయితిని. అయినను ఆమెతో

కూడ నుండుటచేత తమకీజాబువలన కృతజ్ఞతా పూర్వకముగ కొంత మేలు చేసినదాన నగుదునని సంతసింపుచున్నాను. జాగు చేయక వలయు ప్రయత్నములు చేయుడు. తొందరచే గలిగిన లోపముల క్షమింపుడు.

చిత్తగించవలెను,

"మోహిని."

ఎవ్వరితోనేమియు చెప్పక, జాబును చదివినవెంటనే చామర్లకోటకు బయలుదేరి, మార్గాయాసమునకు వెనుదీయక జట్కామీద ప్రయాణము చేసి, యాసాయంకాలమునకు సామర్లకోట సత్రమును జేరికొని, యచ్చట మోహినిని గాంచి, "మాణిక్యమేది" అని యడిగెను.

"కాబోవు భర్తతో కాకినాడ వెళ్లినది."

"ఎందుకు?"

"ఉద్యోగముకొరకు జమీదారుగారిని దర్శించి భర్తకు ఉద్యోగ మిమ్మని కోరునట!"

"కొంప మునిగిందే!"

"ఏల?"

"ఏమయితే నేం! నాప్రారబ్ధం. ఇదివరకే నేనామెను వివాహమాడిన ఈయుపద్రవము జరుగకుండెడిది... అయినను, మోహినీ! నీజాబువలన నొనర్పదలచిన మహోపకారమును పూర్తిచేసి నన్ననుగ్రహింపుము. నీయెడ నాకిదివరలో కలిగిన చెడుతలంపులకు నన్ను మన్నింపుము. మాణిక్యమును వివాహమాడుటకు సిద్ధముగ నున్నాను. ఆమె నన్ను వివాహమాడనిచో నాయుద్యోగము పోవును. వితంతువివాహమును చేయదలచికొనినందులకు నాబందుగులిదివరకే నన్ను వదలిపెట్టిరి. నీవు తప్ప నాకిప్పట్టున దిక్కు లేదు. అమ్మా! దీనుని రక్షింపు." అని శంకరరావు విలపించెను.

కొంతసేపాలోచనను నటించి తాను కాకినాడ వెళ్లి మాణిక్యాంబను కలిసికొని యామెకు నచ్చచెప్పి మరునాడుదయము రాజమండ్రికి తీసికొనివచ్చెదననియు, శంకరరావు వెంటనే రాజమండ్రీ వెళ్లి మరునాడే వివాహము జరుగుట కేర్పాట్లు చేయవలయుననియు నాతనితో చెప్పి పంపివేసెను.

తెల్లవారుజాముబండిలో మోహినీమాణిక్యాంబలు రాజమండ్రీ వెళ్లి యుదయ మేడు గంటల కచ్చటచేరిరి. శంకరరావు కొందరి మిత్రులతో స్టేషనువద్ద కాచుకొనియుండెను. మాట్లాడినచో భావికార్యమున కేమిభంగము లగునోయని యందరును మౌనము వహించిరి. శంకరరావు వారిరువురను గమ్యస్థానమునుజేర్చెను. అనాథశరణాలయమందు బ్రహ్మసమాజపద్ధతిని శంకరరావు మాణిక్యాంబను వివాహమాడెను.

మోహినీ మాణిక్యాంబలు పన్నినయుపాయము శంకరరావు ఎఱుంగడు. తనభార్య లేచిపోయెనని పలువురాక్షేపింతురను భీతిచే కాకినాడ వెళ్లి జమీదారుగారిని చూచి వేరొకస్థానమునకు బదిలీ నొందెను. మోహినిని పేరుపల్లెలో దిగవిడిచి బదిలీ గ్రామమునకు భార్యాసహితముగ వెడలెను, శంకరరావు.

౬

జరుగుబాటు లేనివారికి సౌందర్యమే శత్రువు. సౌందర్యరక్షణకై ఇదివరలో నేర్పరచిన సైనికదళమును వదల్చుకొనిన గాని తనకు క్షేమము కలుగదని మోహిని యెంచి అద్దము నావల నుంచెను; సబ్బులకు స్వస్తి చెప్పెను; దువ్వెన దవ్వున కేగెను.; పట్టుచీరెలు పెట్టె దాగెను.; వాసననూనెల వాసనే లేదు.; చేలిరుమాళ్ళు చెదరిపోయెను. ముంతంతకొప్పు, రూపాయంతబొట్టు, కచ్చాపోసికట్టు, పాతమేలికమ్మిచీర, తురకబొంబాయిగుడ్డ రవిక మొదలగు లాంఛనములతో పేద పల్లెటూరి ముత్తయిదువవలె మోహిని ఇప్పుడరణ్యములో నజ్ఞాతవాసము గావింపుచున్నది. రామారావు పనిపాట లేమియు తలపెట్టక ఆరోగ్యమును కాపాడుకొనుచు నెట్టెట్టో కాలము గడపుచుండెను.

రెండుదినముల క్రిందట క్రొత్తదివాను చార్జీపుచ్చుకొనెను. అప్పుడే యాయన యుదారస్వభావుడనియు, ధనికుడనియు, రూపవంతుడనియు మన్యమంతయు మ్రోగుచున్నది. నాటిసాయంకాలము దివానుగారు పేరుపల్లె వచ్చెదరని తాఖీదును జవాను పట్టుకొని వచ్చెను. రామా

రావు తాఖీ దందిన ఘడియనుండియు దివానుగారి సుచిత్ర రీతిని మర్యాదచేయుట కేర్పాట్లు చేయుచుండెను.

కులభేదము పాటింపని ఉదా నా రాత్రి రామారా వింట నతనిపంక్తిని భోజనము చేయుచుండెను. పూర్వపు దివానువలన కలిగిన కష్టము లీతనివలన కలుగునేమోయని మోహిని చాటుగ మెలగుచుండెను. వంటక మెద్దియో కావలసి రామారావు 'మోహినీ' యని పిలిచెను. మోహిని వంటకముతో నెదుట నిలిచెను. దివా నామె మోమును దిలకించుటలో నిద్దరిచూపులు కలిసిపోయెను. మోహిని మూర్ఛిల్లెను. దివాను విడిదిగృహమున కేగెను. రామారావు మోహిని కుపచారము చేయుచుండెను. కొంత సేపటికి, దివానుగారికి హఠాత్తుగా జ్వరము వచ్చుటచేత మెకపుటాడ వెళ్లిపోయినా రను వర్తమానము రామారావు నకు తెలిసినది. మూర్ఛ తేలిన మోహిని యీ నీవార్త విని 'కృతఘ్నుడు' అని తిరిగి మూర్ఛపోయినట్లు శయనించెను. మోహినీవిచిత్రచర్యలును, దివానుగారి ఆకస్మిక నిష్క్రమణమును రామారావు మనస్సు కలగించెను.

కాకినాడలో గాంచిన కల నిజమాయెనని నూతన దివాను విలాసరావు తలపోసెను. మోహిని నెంతయు లోలోన దూషింపుచుండెను. కొలదిదినములక్రిందట నే ఈయుద్యోగమునందు ప్రవేశించుటచేత నిప్పుడే బదిలీని కోరుట తగదని యూహించెను గాని యామెయున్న ప్రాంతముల నుద్యోగము చేయుట కాతనికి శృంగభంగముగ దోచెను. ఇట్లు డోలాయమాన మానసుండైన దివానువిలాస రావునకు జమీదారుగారు జరూరుగా నుత్తరువు గావించిరి. పీరుపల్లె తానేదారు వసూలుచేసిన దస్తునుండి ఎదిమిదివేలరూపాయల నతిత్వరలో పంపవలెనని జమీదారుగారి యాజ్ఞ. దివాను తానేదారు రామారావునకు వ్రాసి పంపగా నాత డొక్కనూరు రూపాయిలైన వసూలు చేయలేదని జవాబిచ్చెను. దివా నీసంగతిని జమీదారు వారి కెరుకజేసి, తానేదారుని అతని యశ్రద్ధకు సంజాయిషీ యడిగెను.

తనయశ్రద్ధకు గలుగు దుష్ఫలమునుండి తప్పించుకొనుటకు రామారా వొక కుట్ర పన్ని యందు మోహినిని సహాయము కోరెను. తనమోహినిని దివాను మోహించి యామెను పొందుటకు తన్ను పాడు చేయ దివాను సంకల్పించుకొని యన్యాయముగ దోషారోపణ గావించుచున్నాడని జమీదారున కర్జీ నిచ్చెను. అర్జీవిచారణసమయమున నిజస్థితి బయలుపడునని విలాసరావును అపవాదనుండి తప్పించుటకు తనసాక్ష్య మవసరమగుటచే నాతడు తనసాయమును కోరక మానడనియు, అప్పుడు విలాసరావుతో సంయోగము కలుగగలదనియు మోహిని దృఢముగ నమ్మి రామారావు పన్నిన కుట్రలో జేరెను.

ఈ అర్జీసంగతి దివానునకు తెలిసి చాల విచారించెను. మోహినినిజచరిత్ర నెల్లడించుట కాతని కిష్టము లేదు సరేకదా, మోహినిపై రీయర్జీలో నుండు టామెకును తనకును మానహానిగ దోచెను. మోహిని కీయర్జీసంగతి తెలిసియుండదనే యాతనినమ్మకము. కావలసినంత ధనమున్న విలాసరావున కీయుద్యోగము లెక్కలేదు కాని ఈనేరారోపణ తనగౌరవమునకు భంగకరమని మిక్కిలి చింతిల్లుచుండెను. మోహిని తనపై నబద్ధపు సాక్ష్యమిచ్చుట కల్ల యను గాఢవిశ్వాసముతో నాతడు మెదలకుండెను.

౭

విలాసరావు నాకర్షించి తిరస్కరించిన మోహినిని చూచుకాంక్ష వొడమటచే జమీయజమాని సొంతముగా నీయర్జీని విచారించుటకు కాకినాడనుండి పీరుపల్లి వచ్చియుండెను. రామారావు బలవంతపెట్టగా నాపూటు నాతని గృహముననే విందారగింప నియ్యకొనెను. మోహినీ సౌందర్యవీక్షణాయత్తచిత్తుం డగు యజమాని వినాయకరావున కీ యాహ్వాన మమితామోదమును కలిగించెను.

మోహినిని జూచు నవకాశమును పొడిగించుటకో యన వినాయకరావు భోజనసమయమున ననేకవిషయములగూర్చి ప్రస్తావించుచుండెను. అందు, విచారణకున్న యర్జీనిగూర్చి ముచ్చటించుచు, తీర్పు మోహినిసాక్ష్యముపై నాధారపడియున్నదని సూచించి దృష్టి మో

హినిపై ప్రసరింపజేసెను. "అట్లయిన న్యాయము దొరకు" నని రామారావు సంతోషముగ పలికెను. తనగౌరవమును రామారావు కాపాడజాలడని మోహినికి విశదమాయెను. వినాయకరావు చేష్టలవలన నాతనికి తనయెడగల దురుద్దేశమును మోహిని గుర్తించెను. ఇట్టిసందర్భమున మూకీభావము కూడదని యామె నిశ్చయించుకొనెను.

"ఆడుదానిమాటయా మీ కాధారము?" అని వేళాకోళము చేసెను, మోహిని. అదను దొరకెగదా యని వినాయకరావు సంభాషణ పెంపుచేసెను.

"ఆడుదానిమాటయే యర్జీ కాధారముగదా!"

"అట్టియెడ నాడుది పరిష్కరింపవలసిన తగవు కదా యిది?"

"తగవు గలదా లేదాయని విచారించుటకుమాత్రమే నేను వచ్చితిని."

"స్పష్టము కాని తగవునకు తగ వేమి?"

"తగవు గలిగించినవారినడుగవలసిన విషయ మది."

"ముం దట్టివారిని విచారించినగదా సాక్షుల విచారింపవలెను."

"సాక్షుల నడిగినగాని తగవు స్పష్టపడు టెట్లు?"

"తగవును స్పష్టపరుపని యర్జీ విచారణ యేల?"

"అర్జీ విచారణలో బెట్టకపోయిన నీపరిచయమెట్లు కలుగును?"

"కేవల పరిచయమువలన లాభ మేమి?"

"పరిచయమువలన లభించుమార్గములువిశదమగును."

"వచ్చినమార్గ మేమార్గము?"

"అట్లన రామారావును కాకినాడకు బదిలీచేసెదను."

"అట్లు చేసిన అర్జీని బుట్టలో వేయవచ్చును" అని మోహిని అనుటతోడనే ఇంతవరకు సంభాషణ మెట్లు పరిణమించునో యని కాచికొనియున్న రామారావు, "అంతకంటె మాకు కావలసినదేమి?" అని తృప్తిని వెల్లడించెను.

"హుజూరులోనున్న పనిపాట లుండవనా?" అనెను చిరునవ్వుతో మోహిని.

"హుజూరువారి పనిపాటల నీ వింక చూచెదవు కదా?" అని వినాయకరా వందికొనెను.

కాకినాడకు రామారావును బదిలీచేయుట నిశ్చయింపబడిన పిదప భోజనమును ముగించిరి. ఈబదిలీ యందరకును సంతృప్తిదాయకముగ నుండెను. దివాను తనపై మోపిననేరము మాసిపోయెనని, రామారావును, మోహినిని తరచు చూచుభాగ్యము కల్గునని వినాయకరావును, విచారణ లేకుండా అర్జీని బుట్టదాఖలు చేయించితినని మోహినియు సంతసించిరి. దైన్యము వదలిపోవునని మోహినీ రామారావు లుప్పొంగిరి. మరునాడే వీరిరువురును, వినాయకరావును కాకినాడకు పయనమైరి.

౮

కాకినాడలో నింకను రామారావు కాపురము స్థిరపడలేదు; వినాయకరావు తన నీచప్రయత్నముల నారంభింపలేదు; అర్జీవిచారణవలన కలిగిన యాశాభంగ మింకను మోహినికి చల్లారలేదు; అప్పుడే మెకపుటాడ దివాను రామారావుపై అర్జీవలన తనకు గల్గిన మర్యాద నష్టమునకు పరిహారముగ పదివేలరూప్యములకు దావా తేనున్నవా డను నిశ్చయమైన కబురు రామారావునకు తెలిసినది.

అర్జీలోని సంగతి యబద్ధమని యెరిగియున్న రామారావునకీవార్తసహింపరానిదయ్యెను. దావాలోతానోడిపోవుట నిశ్చయము, పదివేలరూప్యముల నిచ్చు టెట్లు? ఆతనిచేత గవ్వయినను లేదే! కారాగృహప్రవేశము తప్పదని యతడు విలపించెను. విలాసరావు పాదములపై బడి క్షమాపణను కోరుటకంటె గత్యంతర మాతని కగపడలేదు. తనకు తటస్థింపనున్న యాపదను మోహిని కెరిగించి తన సంకల్పమున కామె యభిప్రాయము వేడెను. తన యుపాయములు వ్యర్థమయినందులకు లోలోన వగచుచున్న మోహిని కర్తవ్యమునుగూర్చి రామారావుతో నేకీభవించెను.

గా రుద్దేశించి తెచ్చిన పతకములను మోహినీవిలాసరావు లకు నొసంగిరి. మోహినీగాననైపుణ్యమును మెచ్చుకొనని వా రానాటి ప్రేక్షకులలో నొక్కరు నుండియుండరు.

విలాసరావు తండ్రి ప్రఖ్యాతి గాంచిన న్యాయవాది, అతడు రెండేండ్లక్రిందటనే చనిపోయెను. విలాసరావు వివాహమునకై తండ్రి యెంతప్రయత్నించినను, తన యిచ్చ వచ్చినపుడు తన యిచ్చవచ్చిన యువతిని వివాహమాడెద ననియు, తా నా ప్రయత్నము చేయ నక్కర లేదనియు విలాసరావు ఖండితముగా చెప్పుచుండెను. తండ్రి గతించిన పిమ్మట గూడ ననేక సంబంధములు వచ్చినను అతడియ్యకొనలేదు. తాను ప్రేమించు యువతీ గుణాతిశయములపట్ల నింకె లక్ష్యముగల విలాసరావును మోహినీగానకళా నైపుణ్యము జయింపగల్గెనా? కాదు, కాదు! పరిణయమునకుమాత్ర మర్హత గల్గిన యువతిగా మోహిని విలాసరావున కగపడెను. దీర్ఘ పరిణయమువిూదగదా మంచిచెడ్డలు స్పష్టపడుట!

మోహినితో పరిణయము గల్గించుకొను నుద్దేశముతో విలాసరావు పాపారాయుని సమ్మతిపై మోహినిని సంఘములో సభ్యురాలుగా జేర్చెను. పిమ్మట మోహినివంటి సమర్థురాలు దొరకినపుడు నాటకకళను పెంపు జేయు నవకాశమును వ్యర్థపరుపకుండుటకు తనయుద్యోగమునకు రాజీ నిచ్చి నాటకరంగోద్ధరణకు సమకట్టెను. తనయాజమాన్యముక్రింద యథావిధిగ మోహినీ విలాస నాటకసమాజమును స్థాపించెను. అందు పాత్రధారులకు ఉదారవేతనముల నొసగుటచే సత్ప్రవర్తన గలవా రాకర్షింపబడిరి. పిత్రార్జితమగు ద్రవ్య మధికముగ నుంటచే నద్భుతమగు సీనులను నిర్మింపగల్గెను. రానురా నీ సమాజమువా రితరపట్టణములలోగూడ ప్రదర్శనముల గావించి ప్రసిద్ధి గాంచుచుండిరి.

3

దసరాయుత్సవ సందర్భమున కాకినాడలో నాటక పోటీ ప్రదర్శనము లేర్పరుపబడినవి. అయిదారు నాటకసమాజములు పోటీకి నిలిచినవి. అందు ముఖ్యమైనది విజయనగరపు మోహినీవిలాసనాటక సంఘము. వీరి నటనాకౌశల్యమును పొగడని పత్రిక లక్కాలమున లేవు. వీరినే యితర సమాజములవా రాదర్శకులుగ గైకొనుచుండెడి వారు. వీరి ప్రదర్శనములను తిలకించుటకనేక పట్టణములనుండి ప్రజలు కాకినాడలో విడిసి యున్నారు. ఇందు ప్రధానపాత్రల కొసంగుటకు పోలవరం జమీందారుగారు బంగారు పతకములు సిద్ధపరచి యుంచిరి; నాటక ప్రదర్శనమును చూడకయే పత్రికా విలేఖరులు విమర్శలు వ్రాసి సిద్ధముగ నుంచుకొని యున్నారు. వీరిని పొగడుచు వ్రాసినపద్యము లప్పుడే కాఫీహోటల్సునుండి సోడాషాపులకు పయన మగుచున్నవి; నాటక విమర్శన గ్రంథములలో నొక ప్రకరణము చేర్పబచ్చునని గ్రంథకర్త లువ్విళ్లూరుచున్నారు.

"రేపటి పత్రికలో వేయవలెను; ఈ దినము పత్రికలో వేయరాదు"అని ఖండితముగ తెలియజేయుచు సమాజము వారి ఘనతనుగూర్చి యొక విలేఖరి తంతి నిచ్చెను.

ఈ నాటకసమాజమువారు విడిసియున్న మేడకు సమీపమున ననేక కాఫీక్లబ్బులు, సోడాషాపులు, వంటపూటిళ్లు, కిళ్లీలు చుట్టలు వగైరా కొట్లు, బయలుదేరినవి; ఇందు చిత్ర మేమన, నవన్నియు మోహినీవిలాస నామమున బరగుచుండెను!

విలాసరావు మోహినియెడ కాంక్షించి పడసిన పరిచయ మామె సుగుణరాశి యని నిరూపించుటచే నాతని కామెయెడ గాఢానురాగము కలిగినది. అనురాగ ముత్కృష్టతచే ననుమానహేతు వాయెను. మోహినివంటి లావణ్యరాశి, సుగుణనిధానము, విద్యావంతురాలు తన్ను నిజముగ ప్రేమించునా యను శంక విలాసరావుమనంబున బొడమి దినదినాభివృద్ధి గాంచెను. మరునాడు నాటక మాడవలసిన దిన మనగా చాలరాత్రి వర కిట్టి యనుమానముచే బాధపడుచు, తుద కెట్టులో కన్నులు మూతవడ, నతని యనుమానమును బలపరచు నట్లొక స్వప్నము వచ్చెను. అందు మోహిని తన్ను విడిచి యొక సౌందర్యహీనునకు పరిచర్య చేయుచున్నట్లు గాంచెను. తోడనే మేల్కాంచి యతడు

విషాదసముద్రమున మునిగిపోయెను. మోహిని తో మాట్లాడలేకపోయెను. మాంద్య మాతని నావహించెను. నాటక మాడవలసిన దినమున నుండు ఉత్సాహ మావంతయు లేకపోవుట సామాజికుల గుసగుసలకు హేతువాయెను. ఆ సమాజమందలి క్రమశిక్షావిధానమును బట్టి యెవ్వరు విలాసరావుతో నీయంశము ముచ్చటింప లేకపోయిరి. విలాసరావు మౌనమును తనయెడ నాతనికి గల నిర్లక్ష్యభావసూచకముగ గైకొని యాతని విముఖత్వమును సహింపజాలకపోయెను మోహిని. తనస్వాధీనమందున్న ప్రేమనంతను విలాసరావునకు ధారవోయు నవకాశముకొరకు సమాజమునందు జేరిన తన్ను నిరాకరించిన కృతఘ్నుని దరి నుండుట తనయాత్మగౌరవమునకు లోపముగ నెంచుచు సమాజము వీడిపోవుట కాయత్తపడుచున్నది, మోహిని.

కార్యక్రమము ప్రకారము ఆరాత్రి నాటకము జరుగక తప్పదు. మోహినీవిలాసరావులు నాయికానాయక పాత్రల ధరించి రంగస్థలమున నిలిచిరి. నాటి నాటక కథ కేవలము కల్పితము. ఇదివర కెవ్వరును ప్రదర్శింపనిది గాన ప్రేక్షకులకు కథ యేమియు తెలియని కారణముచేత కొంతవరకు సమాజమునకు మర్యాద దక్కినది. నాటక కథతో నేమియు సంబంధము లేని సొంత ప్రసంగములోని కిరువురును దిగిరి.

విలాసరావు:— ఆహా! స్త్రీల రహస్యవృత్తుల కనుగొన నెవరితరము ?

మోహిని:—స్త్రీలవృత్తుల నిర్హేతుకముగ శంకించువారి పౌరుష మదేటికి ?

విలాసరావు:— మానవతులు పౌరుషహీనుల నాశ్రయింపరుగా ?

మోహిని:— మానవతుల నాశ్రయించుటచే పౌరుషహీనులు పౌరుషవంతు లగుదురు.

విలాసరావు:— పురుషుల చిత్తవృత్తుల కనువుగ మానవతి మెలగవలదా ?

మోహిని:—తనచిత్తవృత్తులను పురుషుడు తన ప్రియురాలి కెరిగింప వలదా?

విలాసరావు:— తాను నిజముగ వలచిన పురుషుని చిత్తవృత్తుల స్త్రీ కనుగొనలేదా ?

మోహిని:—తాను నిజముగ ప్రేమించిన స్త్రీని వశపరచుకొనునట్లు పురుషుడు తన చిత్తవృత్తుల మార్చుకొనలేడా ?

విలాసరావు:—పురుషుని స్త్రీ వశపరచుకొనగల్గినట్లు పురుషుడు స్త్రీని వశపరచుకొనుట కల్ల.

మోహిని:—అట్లే స్త్రీకి గల మనోనిశ్చయము పురుషుల కుండుట కల్ల.

విలాసరావు:—నీ మనోనిశ్చయము నిన్నటిరాత్రియే తెలిసెను.

మోహిని:—నీ మనోనిశ్చయము నా కింకను తెలియలేదే!

విలాసరావు:—నామనస్సు నిన్నిదినములు కనిపెట్టలేనపుడు నన్ను వదలుట మంచిది కాదా ?

మోహిని:—నిన్ను కలియుటకొరకే నిన్ను విడువ నిశ్చయించితిని!

కడపటిమాటలు చెప్పుచు రంగస్థలము వీడి ప్రక్కతెరలోనికి పోయెను, మోహిని. ఎదుట తెర దిగెను. నాటక మభాసయినందులకు సామాజికు లెల్లరు నగుచుచుండిరి. విలాసరావు లోననున్న పడకకుర్చీపై పడిపోయెను. ప్రధానపాత్రధారునకు జబ్బుగ నుండుటచే నాటకము ఆపుచేయబడినదనియు, టిక్కెట్ల రుసుము తిరిగి చెల్లింపబడుననియు నొకసామాజికుడు తెరయెదుటికి వచ్చి ప్రకటించెను. సామాజికులు టిక్కెట్ల రుసుము చెల్లించుచుండిరి. ప్రేక్షకు లాశాభంగముచే వెడలిపోవుచుండిరి.

విలాసరావు మనస్సున ననేక ఊహలు వొడమెను. అనేక సంబంధములు నిరాకరించి వివాహమున కియ్యకొనక తుదకు తన కన్ని విధముల నచ్చిన మోహినిని భార్యగా గైకొన దలచియుండ, నిట్టి విఘాతము సంభవించినందులకు విలాసరావు ఐహికసుఖమున కాతడు నోచుకొనలేదని నిశ్చయించుకొనెను. మోహిని లేని నాట

కరంగ మతని కేహ్యాముగ గాన్పించెను. మోహిని గావించిన పరాభవమునకు తోడివారిలో తల యెత్తికొనజాలక పోయెను. ఆమె యెచ్చటికి పోయెనో, ఆమెగతి యేమాయెనో ఆతడు తలపెట్టలేదు.

మరునాడు సామాజికుల జీతముల నిచ్చి, తెరలు మొదలగు నాటకపరికరములను అచ్చట విడిదియున్న యితరసామాజికుల కమ్మివేసెను. పిమ్మట మూడు నాల్గు మాసము లెచ్చటో తల దాచికొనెను గాని, నిర్వ్యాపారత్వమువలన కాలము దుర్భర మగుటచే, మన్యపుజమీందారువారి క్రింద దివానుపని స్వీకరించెను.

౪

కళావంతులకులమునకు జెందిన రామారావు పిన్ననాటనుండియు బీదవిద్యార్థి వసతిగృహమునందు జేరి ఉచితముగ విద్య నేర్చుచుండెను. ఏడెనిమిది వత్సరములు విద్యాభ్యాసము చక్కగ జరిగెను గాని పిదప మశూచికవ్యాధిచే నంగవైకల్యమే గాక మేధాశక్తి క్షీణించుటయు నాతనికి తటస్థించెను. ప్రవేశపరీక్షలో దాటుట కనేక దండయాత్రలు సల్పినను అపజయము యథాప్రకారముగ గలుగుచుండెను. తనయసమర్థతను సమర్థించుకొనుటకు అపజయకారణముల పెక్కులు కల్పించుచుండెను. తాను పరీక్షలలో కృతార్థుడై యున్నతోద్యోగమును చేయుచుండ చూచుట నభిలషించిన తనతల్లి కొలదిమాసముల క్రిందనే మృతి పొందెను. ఇంక తన కీప్రపంచమున దిక్కెవ్వరు తోపలేదు. ఉచితవసతిగృహమం దతనికి తావు దొరకదు. ఇదివరలో కొంత ద్రవ్యసాహాయ్యము చేయుచుండిన మిత్రులు వెనుకాడిరి. ఇట్టియిక్కట్టులతో పాటు ఉబ్బసపుదగ్గు ప్రాప్తించెను. జీవనోపాధికి పలుప్రయత్నములు చేయవలసి వచ్చెను.

ఉద్యోగముకొరకు రామారావు కాకినాడ వచ్చి సత్రములో బసచేసెను. సత్రపు అరుగుపై గది కెదురుగ పరుండి కుళ్లుకుళ్లుమని దగ్గుచు నిదుర పట్టమి విలపించుచుండెను. దోమలబాధ నివారించుటకు ఆపాదమస్తకము పాతపట్టుకండువాతో కప్పికొని, దీపమును మిణుకు మిణుకు మనునట్లు సన్నముగజేసి శయనించి తనయవస్థను తలచికొనుచుండెను.

రాత్రి పదిగంట లయినది. పౌరు లెల్లరు పోటీ నాటకప్రదర్శనవీక్షణమునకై యేతెంచుటచే వీథులు నిర్మానుష్యముగ నున్నవి. ఎగిరి వచ్చినట్లు జట్కాబండి యొకటి సత్రమువద్ద నిలిచెను. తోడనే యొక మానవవిగ్రహము చేత చిన్నట్రంకుపెట్టెతో బండిలోనుండి దిగినట్లాయెను. రామారావు కన్ను విప్పి చూచునప్పటికి మేలిముసుగులోనుండి స్త్రీ కంఠధ్వని తనచెంతనే వినబడినది. రామారావు నివ్వెరపడి లేచి కూర్చుండెను. సత్రపు గుమాస్తా యెచ్చటికో పోయెననియు, గదుల తాళము లాతనియొద్దనే యుండుననియు, తన క్రింద నున్న గదిలో నామె కిష్టమున్నచో నుండవచ్చుననియు రామారావు అయ్యువతి ప్రశ్నల కుత్తరముగా, మధ్యమధ్య దగ్గుచు చెప్పెను. అంత రాత్రివేళ చేయునదేమియుదోచక రామారావుగదిలోనే రాత్రి గడపుటకు మోహిని నిశ్చయించుకొనెను. తోడు నీడ లేని యాతని కామె దేవతవలె తోచెను. సానుభూతిని వెదజల్లు నామె ముఖలక్షణములచే ప్రోత్సహింపబడి, తనయవస్థ నింతవరకు వినెడువారు లేరని చింతించుచున్న రామారావు తన దీనదశనంతయు సవిస్తరముగ విశదపరచెను. ఆమె హృదయము కరగగా, రోగపీడితుడైన యాతనికి మందుసీసా నందిచ్చుట, దాహమిచ్చుట మొదలగు పరిచర్య చేయుచుండెను. రామారావువలె తానును దిక్కులేనిదని యామెజీవితములో మొదటిసారి గుర్తించెను. రామారావు దీనవచనము లామె యాలోచనను భంగపరచుచుండెను. ఇంతియ గాక యాతని యవస్థ విన సహింపలేక, "నాయనా! చాల రాత్రి యయినది; ఇంక పరుండుము; ఇంకను మేల్కొనిన జబ్బు ఎక్కువగును" అని యామెబుజ్జగింపగా నాతడు కంట తడిపెట్టుకొని, "అమ్మా, నే నెటులయిన చాల కాలము బ్రతుకజాలను; నీసన్నిధిని చనిపోవుటకంటె నా కీప్సితము లేదు." అని యాతడు వెక్కివెక్కి యేడ్వసాగెను. కరుణాంతరంగియైన యామె అట్లు బాసచేయ కొంతసేపటికి రామారావు నిదురించెను.

మోహినికి మాత్రము కునుకు పట్టలేదు. విలాసరావు గావించిన తిరస్కారమున కామెహృదయ మొకప్రక్కనుండి దహించుకొని పోవుచున్నది. ముందు తనగతి యేమియో స్ఫురింపకున్నది. కర్తవ్యమునుగూర్చి చాల సేపాలోచించి తుదకు కొంతకాలము రామారావుతో నుండుట యుత్తమ మని నిశ్చయించెను. సౌందర్యమునను, విద్యయందును తనకంటె చాల తక్కువదశయందున్న రామారావుతో నుండిన లోకు లన్యథా తలంచరు; రామారావునడతల బట్టి చూడ నాతడును తనయెడల నన్యక్తముగ ప్రవర్తింపడు. పురుషునియండ నుండు టెందుకైనను స్త్రీకి మంచిది. పలువురకంటబడి యపవాదలకు పాలుగాకుండ తనయెడ సోదరభావమునన్న యీతనితో కాలము గడపుట మంచిది.

తెల్లవారుచున్నది. రామారావు ఉలికిపడి లేచి, 'అమ్మా, అమ్మా' అని కేకవేసెను. మోహినియు 'ఏమి, నాయనా?' అని యూరడించెను.

"అమ్మా! నన్ను విడిచిపెట్ట నన్నావుగా!"

"ఔను."

"మువ్మాటికి విడిచిపెట్టవుగదా!"

"అలాగే కాని నే నెవ్వరినో, ఎట్లు నీవద్ద నుంటినో, ఎవ్వరితోను చెప్పరాదు. తెల్లవారకపూర్వము మన మిచ్చటినుండి పోవలెను. కారణ మడుగకుము."

"రేపు ఉదయమున నే నాకు ఉద్యోగ మిచ్చెదనని ఇచ్చట నొక జమీందారు వాగ్దానము చేసెను. రేపు సాయంకాలము మన మేగుదము."

"అటులయినచో నిచ్చట నాయనికి నతిరహస్యముగ నుంచుము. ఉద్యోగపుటుత్తరువును పొందినవెంటనే రైలెక్కి మనము తప్పక పోవలయును."

"ఇదిగో! ఇప్పుడే జమీదారుదగ్గరకు పయనమగుదును." అని లేచి కాల్యకృత్యముల దీర్చికొని తెల్లవారగానే జమీదారుని దర్శించి మన్యములోనున్న పీరుపల్లెకు ఠాణేదారుగా నియమింపబడిన ట్లుత్తరువు గైకొని, శీఘ్రముగా బసచేరి, యీ శుభవర్తమానము మోహిని కెరింగించెను. రామారావు కుండు ఐశ్వర్యసంపదపై మోహినియొక్క సౌఖ్యము ప్రస్తుతపరిస్థితులలో నాధారపడియుండుటంబట్టి ఆమెయు మిగుల సంతసించెను. ఆలస్య మేమియు జేయకుండ కాకినాడను విడిచి రైలుమీద పయినము గావించిరి.

౫

పీరుపల్లెకు పోవుమార్గమున నున్న మొకపుటాడ గ్రామమందున్న దివానుగారిచేతిక్రింద రామారావు ఉద్యోగము చేయవలసియుండుటచే వారింట నొకదిన మాగి వారిదర్శనము చేయుట లౌకికరీతిని మంచిదగుటచే రామారావట్లు దివానుగారి గృహమునకు మోహినీయుక్తముగ నేతెంచెను. తనరాకకు కారణ మెరింగించిన పిమ్మట దివానుగారాతని నెక్కుడుగా నాదరించెను. ఇట్టియాదరణకు వేరుకారణ ముండునేమో యని తరువాత జరిగిన వృత్తాంత మనుమానమును కలిగింపక మానదు.

మన్యములో పనిచేయుట కిదియే ప్రథమ పర్యాయ మగుటచేతను, మన్యపుజనులకును భయమును కలిగించు శీతాకాలము చొరపడుచుండుటవలనను, ఆరోగ్యమును కాపాడుకొనుట కతిజాగ్రత్త వహింపవలయునని దివాను శంకరరావు రామారావునకు హితబోధ గావించెను. ఎక్కువగా పనిచేయక పోయినను తాను సైరించెదననియు దివాను వాగ్దానము చేసెను. ఇట్టియనూనప్రేమకు రామారా వెంతయు కృతజ్ఞత చూపించెను. అనారోగ్యకర మగుగడుమన్యములో స్త్రీలతో కాపురముండుట ప్రమాదకర మగుటచే కొంతకాలము మోహినిని దివానుగారింట నుంచుటకు దివాను శంకరరావు ప్రోత్సాహముపై రామారావు సమ్మతించెను. మన్యపునుంచిచెడ్డల నరయువరకు మొకపుటాడలో నుండుటయే భావ్యమని మోహినియు తలచెను. మరునాటి యుదయమున రామారావు పీరుపల్లెకు దివానుగారి జవానును సాయముగా గొని యేతెంచెను.

ఉత్తరక్షణమునుండి మోహినియొక్క ప్రేమను సంపాదింప శక్తికొలది శంకరరావు ప్రయత్నించుచుం

డెను. మదరాసునుండి పండ్లు, పెద్దాపురమునుండి పట్టు చీరెలు, మలబారునుండి సబ్బుబిళ్లలు, కలకత్తానుండి వాసననూనెలు వచ్చి పడుచుండెడివి. శంకరరావు ఇంటిపెత్తనము మోహినిపై బెట్టుచుండెను. సేవకులు, పురవాసులు మోహినిని చిన్నమ్మగారని పిలుచుచుండెడివారు. మాణిక్యాంబ పెద్దమ్మగారయినది. మోహినిని స్వయముగ వశపరచుకొను ప్రయత్నములు భగ్నమగుటచే సిగ్గువిడిచి శంకరరావు ఈపనికి మాణిక్యాంబను పురికొల్పెను. తనగౌరవము శంకరరావుదయపై నాధారపడియుండుటచే నాతనిని మాణిక్యాంబ వారింప సాహసింపలేకపోయెను. సుగుణోపేతయగు మోహినియెడ తానిట్టిరీతిని వర్తింప మాణిక్యాంబకు మనసు పుట్టదాయెను. మోహినినిగూర్చి యోచించినకొలది మాణిక్యాంబ కామెయెడ ప్రేమ యధికమగుచుండెను.

తుద కొకనాడు మాణిక్యాంబ తన మనస్సును మోహినికి వెలిబుచ్చెను. శంకరరావు దుర్మార్గుడనియు, మోహిని శీఘ్రముగ నాతనిగృహము వీడుట యుక్తమనియు నామె సూచించెను,

"నీప్రక్క నుండ నాకు శంకరరావువలన నేమి భయము?"

"అట్లనకుము. నన్నుకూడ నితడు మోసపుచ్చెను."

"అదెట్లు?"

"వెఱ్ఱిదానా! నే నాతని భార్యనని నీవుగూడ నమ్మచున్నట్లున్నది. ఇతనికి భార్య చనిపోయి నాలుగేండ్లయినది. ఈతడు మూడేండ్ల క్రిందట బళ్లారిలో ఉద్యోగము చేయుచున్నప్పుడు వితంతువైన నన్ను మోహించి వివాహమాడెదనని వర్తమాన మంపుచుండెడివాడు. ఇంతలో నాతని కీగ్రామము బదిలీయగుటచే నాతని నమ్మి వెంట వచ్చితిని. ఇచ్చట నాప్రవర్తనకు కళంకము కలిగించెనే కాని యథావిధిగ వివాహ మాడకుండెను. ఇప్పు డీతని విడిచి పోయిన నే నధోగతిపా లగుదును. చిన్నతనముచేత నీగతికి దిగితిని. నూటికి, గుడ్డకు లోటు లేదు గాన నిచ్చటనే యుండ నిశ్చయించితిని. ఇక రెండు దినము లుండిన నీవును నాగతికే వచ్చెదవని భయపడుచున్నాను. ఇట్లు చెప్పినందులకు క్షమింపుము."

"మోసగానికి మోసమే శిక్ష!"

"అబ్బో! ఆతని మోసపుచ్చుట సాధ్యము కాదు."

"అట్లనకుము. నీవు పూర్తిగ నాకు సాయపడినచో ...."

"నాప్రాణముసైన నీయధీనము చేసెదనని నమ్ముము."

ఇట్టిప్రసంగమున నున్న యువతులయెదుట హఠాత్తుగా ప్రత్యక్షమై, అతితొందరపని తటస్థించుటచే తాను పీరుపల్లె వెళ్లవలసి యున్నదనియు, తత్క్షణమే బయలుదేరుదుననియు శంకరరావు తెలిపి, మాణిక్యమువైపు భావయుక్తముగ వీక్షించి, "నేను తిరిగి పదిదినములలో వచ్చేసరికి నే చెప్పినది సిద్ధపెట్టుము" అని దీనముగ బల్కి వెడలిపోయెను.

శంకరరావునకు పరీక్షాయోగ్యతలు లేవు. ఉద్యోగానుభవమును తక్కువ. సామర్థ్యమును చాలదు. అయినను వితంతువివాహము చేసికొన నున్నట్లాతడు జమీందారుగారికి విన్నవించుటచే సంఘసంస్కర్తయగు నామహనీయు డీగొప్పయుద్యోగము నాతని కిచ్చెను. ఉద్యోగము దొరకినపిమ్మట బహిరంగముగ మాణిక్యమును వివాహమాడుట కాత డిష్టపడకుండెను. పీరుపల్లె కాత డిప్పుడు పోవుటకు కారణము మోహినివృత్తాంతమును తెలిసికొనుటకే. రూపసంపద లేని రామారావునకు మోహిని భార్య కాదని శంకరరావు శంకించెను. మోహినిని వివాహమాడుతలంపుతో శంకరరావు తనమార్గమున నాటంకములు లేకుండ జూచుకొను నుద్దేశమున నుండెను. అట్టిసమయమున నాతని కొక లేఖ చేరినది:

"అయ్యా!

"నేనును, మాణిక్యాంబయు చామర్లకోటలో నున్నాము. రేపు సాయంకాలము రాజమండ్రీ వెళ్ళుచున్నాము. అచ్చట మాణిక్యాంబ పునర్వివాహము వారములో జరుగును. ఈసంగతి నాకిప్పుడే తెలిసినది; తెలియక ఆమెతో పయనమయితిని. అయినను ఆమెతో

కూడ నుండుటచేత తమకీజాబువలన కృతజ్ఞతా పూర్వకముగ కొంత మేలు చేసినదాన నగుదునని సంతసింపుచున్నాను. జాగు చేయక వలయు ప్రయత్నములు చేయుడు. తొందరచే గలిగిన లోపముల క్షమింపుడు.

చిత్తగించవలెను,

"మోహిని."

ఎవ్వరితో నేమియు చెప్పక, జాబును చదివినవెంటనే చామర్లకోటకు బయలుదేరి, మార్గాయాసమునకు వెనుదీయక జట్కామీద ప్రయాణము చేసి, యాసాయంకాలమునకు సామర్లకోట సత్రమును జేరికొని, యచ్చట మోహినిని గాంచి, "మాణిక్యమేది" అని యడిగెను.

"కాబోవు భర్తతో కాకినాడ వెళ్లినది."

"ఎందుకు ?"

"ఉద్యోగముకొరకు జమీదారుగారిని దర్శించి భర్తకు ఉద్యోగ మిమ్మని కోరునట !"

"కొంప మునిగిందే!"

"ఏల ?"

"ఏమయితే నేం! నాప్రారబ్ధం. ఇదివరకే నే నామెను వివాహమాడిన ఈయుపద్రవము జరుగకుండెడిది... అయినను, మోహినీ! నీజాబువలన నొనర్పదలచిన మహోపకారమును పూర్తిచేసి నన్ననుగ్రహింపుము. నీయెడ నాకిదివరలో కలిగిన చెడుతలంపులకు నన్ను మన్నింపుము. మాణిక్యమును వివాహమాడుటకు సిద్ధముగ నున్నాను. ఆమె నన్ను వివాహమాడనిచో నాయుద్యోగము పోవును. వితంతువివాహమును చేయదలచికొనినందులకు నాబంధుగులిదివరకే నన్ను వదలిపెట్టిరి. నీవు తప్ప నాకిప్పట్టున దిక్కు లేదు. అమ్మా! దీనుని రక్షింపు." అని శంకరరావు విలపించెను.

కొంతసేపాలోచనను నటించి తాను కాకినాడ వెళ్లి మాణిక్యాంబను కలిసికొని యామెకు నచ్చచెప్పి మరునాడుదయము రాజమండ్రికి తీసికొనివచ్చెదననియు, శంకరరావు వెంటనే రాజమండ్రీ వెళ్లి మరునాడే వివాహము జరుగుట కేర్పాట్లు చేయవలయుననియు నాతనితో చెప్పి పంపివేసెను.

తెల్లవారుజాముబండిలో మోహినీమాణిక్యాంబలు రాజమండ్రీ వెళ్లి యుదయ మేడు గంటల కచ్చటచేరిరి. శంకరరావు కొందరి మిత్రులతో స్టేషనునద్ద కాచుకొని యుండెను. మాట్లాడినచో భావికార్యమున కేమిభంగము గ్గునోయని యందరును మౌనము వహించిరి. శంకరరావు వారిరువురను గమ్యస్థానమునుజేర్చెను. అనాథశరణాలయమందు బ్రహ్మసమాజఘణితిని శంకరరావు మాణిక్యాంబను వివాహమాడెను.

మోహినీ మాణిక్యాంబలు పన్నినయుపాయము శంకరరావు ఎఱుంగడు. తనభార్య లేచిపోయెనని పలువురాక్షేపింతు రను భీతిచే కాకినాడ వెళ్లి జమీదారుగారిని చూచి వేరొకస్థానమునకు బదిలీ నొందెను. మోహినిని పేరుపల్లెలో దిగవిడిచి బదిలీ గ్రామమునకు భార్యాసహితముగ వెడలెను, శంకరరావు.

౬

జరుగుబాటు లేనివారికి సౌందర్యమే శత్రువు. సౌందర్యరక్షణకై ఇదివరలో నేర్పరచిన సైనికదళమును వదల్చుకొనిన గాని తనకు క్షేమము కలుగదని మోహిని యెంచి అద్దము నావల నుంచెను; సబ్బులకు స్వస్తి చెప్పెను; దువ్వెన దవ్వున కేగెను.; పట్టుచీరెలు పెట్టె దాగెను.; వాసననూనెల వాసనే లేదు.; చేలిరుమాళ్ళు చెదరిపోయెను. ముంతంతకొప్పు, రూపాయంతబొట్టు, కచ్చాపోసికట్టు, పాతమేలికమ్మిచీర, తురకబొంబాయిగుడ్డ రవిక మొదలగు లాంఛనమ్ములతో పేద పల్లెటూరి ముత్తయిదువవలె మోహిని ఇప్పు డరణ్యములో నజ్ఞాతవాసము గావింపుచున్నది. రామారావు పనిపాట లేమియు తలపెట్టక ఆరోగ్యమును కాపాడుకొనుచు నెట్టెటో కాలము గడపుచుండెను.

రెండుదినముల క్రిందట క్రొత్తదివాను చార్జీపుచ్చుకొనెను. అప్పుడే యాయన యుదారస్వభావుడనియు, ధనికుడనియు, రూపవంతుడనియు మన్యమంతయు మ్రోగుచున్నది. నాటిసాయంకాలము దివానుగారు పేరుపల్లె వచ్చెదరని తాకీదును జవాను పట్టుకొని వచ్చెను. రామా

రావు తాఖీ దందిన ఘడియనుండియు దివానుగారి కుచిత రీతిని మర్యాదచేయుట కేర్పాట్లు చేయుచుండెను.

కులభేదము పాటింపని జమా నార్రాత్రి రామారావింట నతనిపంక్తిని భోజనము చేయుచుండెను. పూర్వపు దివానువలన కలిగిన కష్టము లీతనివలన కలుగునేమోయని మోహిని చాటుగ మెలగుచుండెను. వంటక మెద్దియో కావలసి రామారావు 'మోహినీ' యని పిలిచెను. మోహిని వంటకముతో నెదుట నిలిచెను. దివానామె మోమును దిలకించుటలో నిద్దరిచూపులు కలిసిపోయెను. మోహిని మూర్ఛిల్లెను. దివాను విడిదిగృహమున కేగెను. రామారావు మోహిని కుపచారము చేయుచుండెను. కొంత సేపటికి, దివానుగారికి హఠాత్తుగా జ్వరము వచ్చుటచేత మెకపుటాడ వెళ్లిపోయినారను వర్తమానము రామారావునకు తెలిసినది. మూర్ఛ తేలిన మోహినియు నీవార్త విని 'కృతఘ్నుడు' అని తిరిగి మూర్ఛపోయినట్లు శయనించెను. మోహినీవిచిత్రచర్యలును, దివానుగారి ఆకస్మిక నిష్క్రమణమును రామారావు మనస్సు కలగించెను.

కాకినాడలో గాంచిన కల నిజమాయెనని నూతన దివాను విలాసరావు తలపోసెను. మోహిని నెంతయు లోలోన దూషింపుచుండెను. కొలదిదినములక్రిందట నే ఈయుద్యోగమునందు ప్రవేశించుటచేత నిప్పుడే బదిలీని కోరుట తగదని యూహించెను గాని యామెయున్న ప్రాంతముల నుద్యోగము చేయుట కాతనికి శృంగభంగముగ దోచెను. ఇట్లు డోలాయమాన మానసుండైన దివానువిలాస రావునకు జమీదారుగారు జరూరుగా నుత్తరువు గావించిరి. పీరుపల్లె తానేదారు వసూలుచేసిన దస్తునుండి ఎనిమిదివేలరూపాయల నతి త్వరలో పంపవలెనని జమీదారుగారి యాజ్ఞ. దివాను తానేదారు రామారావునకు వ్రాసి పంపగా నాత డొక్కనూరు రూపాయిలైన వసూలు చేయ లేదని జవాబిచ్చెను. దివానీసంగతిని జమీదారువారి కెరుకజేసి, తానేదారుని అతని యశ్రద్ధకు సంజాయిషీ యడిగెను.

తనయశ్రద్ధకు గలుగు దుష్ఫలమునుండి తప్పించుకొనుటకు రామారా వొక కుట్ర పన్ని యందు మోహినిని సహాయము కోరెను. తనమోహినిని దివాను మోహించి యామెను పొందుటకు తన్ను పొడుచేయ దివాను సంకల్పించుకొని యన్యాయముగ దోషారోపణ గావించుచున్నాడని జమీదారున కర్జీ నిచ్చెను. అర్జీవిచారణసమయమున నిజస్థితి బయలుపడునని విలాసరావును అపవాదనుండి తప్పించుటకు తనసాక్ష్య మవసరమగుటచే నాతడు తనసాయమును కోరక మానడనియు, అప్పుడు విలాసరావుతో సంయోగము కలుగగలదనియు మోహిని దృఢముగ నమ్మి రామారావు పన్నిన కుట్రలో జేరెను.

ఈ అర్జీసంగతి దివానునకు తెలిసి చాల విచారించెను. మోహినినిజచరిత్ర నెల్లడించుట కాతని కిష్టము లేదు సరేకదా, మోహినిపే రీయర్జీలో నుండు టామెకును తనకును మానహానిగ దోచెను. మోహిని కీయర్జీసంగతి తెలిసియుండదనే యాతనినమ్మకము. కావలసినంత ధనమున్న విలాసరావున కీయుద్యోగము లెక్కలేదు కాని ఈనేరారోపణ తనగౌరవమునకు భంగకరమని మిక్కిలి చింతిల్లుచుండెను. మోహిని తనపై నబద్ధపు సాక్ష్యమిచ్చుట కల్ల యను గాఢవిశ్వాసముతో నాతడు మెదలకుండెను.

౭

విలాసరావు నాకర్షించి తిరస్కరించిన మోహినిని చూచు కాంక్ష వొడమటచే జమీయజమాని సొంతముగా నీయర్జీని విచారించుటకు కాకినాడనుండి పీరుపల్లి వచ్చియుండెను. రామారావు బలవంతపెట్టగా నాపూటు నాతని గృహముననే విందారగింప నియ్యకొనెను. మోహినీ సౌందర్యవీక్షణాయత్తచిత్తుండగు యజమాని వినాయకరావున కీ యాహ్వాన మమితామోదమును కలిగించెను.

మోహినిని జూచు నవకాశమును పొడిగించుటకో యన వినాయకరావు భోజనసమయమున ననేకవిషయములగూర్చి ప్రస్తాపించుచుండెను. అందు, విచారణకున్న యర్జీనిగూర్చి ముచ్చటించుచు, తీర్పు మోహినిసాక్ష్యముపై నాధారపడియున్నదని సూచించి దృష్టి మో

హినిపై ప్రసరింపజేసెను. "అట్లయిన న్యాయము దొరకు" నని రామారావు సంతోషముగ పలికెను. తనగౌరవమును రామారావు కాపాడజాలడని మోహినికి విశదమాయెను. వినాయకరావు చేష్టలవలన నాతనికి తనయెడగల దురుద్దేశమును మోహిని గ్రహించెను. ఇట్టిసందర్భమున మూకీభావము కూడదని యామె నిశ్చయించుకొనెను.

"ఆడుదానిమాటయా మీ కాధారము?" అని వేళాకోళము చేసెను, మోహిని. అదను దొరకెగదా యని వినాయకరావు సంభాషణ పెంపుచేసెను.

"ఆడుదానిమాటయే యర్జీ కాధారముగదా!"

"అట్టియెడ నాడుది పరిష్కరింపవలసిన తగవు కదా యిది?"

"తగవు గలదా లేదాయని విచారించుటకుమాత్రమే నేను వచ్చితిని."

"స్పష్టము కాని తగవునకు తగ వేమి?"

"తగవు గలిగించినవారి నడుగవలసిన విషయ మది."

"ముం దట్టివారిని విచారించినగదా సాక్షుల విచారింపవలెను."

"సాక్షుల నడిగినగాని తగవు స్పష్టపడు టెట్లు?"

"తగవును స్పష్టపరుపని యర్జీ విచారణ యేల?"

"అర్జీ విచారణలో బెట్టకపోయిన నీపరిచయ మెట్లు కలుగును?"

"కేవల పరిచయమువలన లాభ మేమి?"

"పరిచయమువలన లభించుమార్గములువిశదమగును."

"వచ్చినమార్గ మేమార్గము?"

"అట్లన రామారావును కాకినాడకు బదలీచేసెదను."

"అట్లు చేసిన అర్జీని బుట్టలో వేయవచ్చును" అని మోహిని అనుటతోడనే ఇంతవరకు సంభాషణ మెట్లు పరిణమించునో యని కాచికొనియున్న రామారావు, "అంతకంటె మాకు కావలసిన దేమి?" అని తృప్తిని వెల్లడించెను.

"హుజూరులోనున్న పనిపాట లుండవనా?" అనెను చిరునవ్వుతో మోహిని.

"హుజూరువారి పనిపాటల నీ వింక చూచెదవు కదా?" అని వినాయకరా వందికొనెను.

కాకినాడకు రామారావును బదలీచేయుట నిశ్చయింపబడిన పిదప భోజనమును ముగించిరి. ఈబదలీ యందరకును సంతృప్తిదాయకముగ నుండెను. దివాను తనపై మోపిననేరము మాసిపోయెనని, రామారావును, మోహినిని తరచు చూచుభాగ్యము కల్గునని వినాయకరావును, విచారణ లేకుండా అర్జీని బుట్టదాఖలు చేయించితినని మోహినియు సంతసించిరి. ఈ న్యము వదలిపోవునని మోహినీ రామారావు లుప్పొంగిరి. మరునాడే వీరిరువురును, వినాయకరావును కాకినాడకు పయనమైరి.

౮

కాకినాడలో నింకను రామారావు కాపురము స్థిరపడలేదు; వినాయకరావు తన నీచప్రయత్నముల నారంభింపలేదు; అర్జీవిచారణవలన కలిగిన యాశాభంగ మింకను మోహినికి చల్లారలేదు; అప్పుడే మెకఫుటాడ దివాను రామారావుపై అర్జీవలన తనకు గల్గిన మర్యాద నష్టమునకు పరిహారముగ పదివేలరూప్యములకు దావా తేనున్నవా డను నిశ్చయమైన కబురు రామారావునకు తెలిసినది.

అర్జీలోని సంగతి యబద్ధమని యెరిగియున్న రామారావున కీవార్త సహింపరానిదయ్యెను. దావాలో తా నోడిపోవుట నిశ్చయము, పదివేలరూప్యముల నిచ్చు టెట్లు? ఆతనిచేత గవ్వయినను లేదే! కారాగృహప్రవేశము తప్పదని యతడు విలపించెను. విలాసరావు పాదములపై బడి క్షమాపణను కోరుటకంటె గత్యంతర మాతని కగపడలేదు. తనకు తటస్థింపనున్న యాపదను మోహిని కెరిగించి తన సంకల్పమున కామె యభిప్రాయము వేడెను. తన యుపాయములు వ్యర్థమయినందులకు లోలోన వగచుచున్న మోహిని కర్తవ్యమునుగూర్చి రామారావుతో నేకీభవించెను.

సహజముగ రామారావు పిరికివాడు. తాను చేసిన యపరాధ మాతని మరింత పిరికివానిగ జేయుటచే నాత డొంటిగ విలాసరావును దర్శింపలేక మోహినిని తన వెంట నాతనికడకు రమ్మని యతివినయముగ బ్రార్థించెను. విలాసరావునెడ నామెకు గల ప్రేమ యామెను మరింత ప్రోత్సాహపరుప నామె రామారావుతో మెకపుటాడకు బయలుదేరెను.

మోహినియు, రామారావును ఎదుట బడగానే విలాసరావు మనస్సున క్రోధము, ఆశ్చర్యము, జుగుప్స ఒండొంటితో బోరాడుచు దృఢముగ నిలుచుటచే గొంత తడ వాతడు పలుకజాలకపోయెను. భయము రామారావు గొంతుక నొక్కివేసెను. కార్యనిర్వహణ భారము తనపై బడినదని మోహిని గుర్తించెను.

విలాస:—శంకరరావును మాయచేసినట్లు నన్నును మాయచేయ వచ్చితివా?

మోహిని:—మాయనుండి మిమ్ము తప్పించుటకే వచ్చితిమి.

విలాస:—నీవు మాయనుండి తప్పించుకొనిన పిమ్మట నాసంగతి యాలోచింతువు గానిలే!

మోహిని:—నే నొరుల మాయలో బడలేదే!

విలాస:—రామారావును, ఆత డిచ్చిన యర్జీయును సాక్షులు.

మోహిని:—సాక్ష్యము నాకే బలకరము.

రామా:—అవును, తప్పకుండ నంతే!

విలాస:—ఛీ! స్వలాభముకొరకు భార్య నపవిత్ర నుగ గావించిన నీప్రసంగము కట్టిపెట్టుము.

రామా:—రామరామ! ఈమె నాతల్లి. నా ప్రాణమును రక్షించి, మానమును కాపాడి యుద్యోగ మును నిలువబెట్టిన మహాదేవత!

సంభాషణము ముదురుచున్నటుల గ్రహించి, నాటకశాల వదలిన దాదిగ నాటివరకు జరిగిన వృత్తాంత మంతయు సవిస్తరముగ మోహిని యెరింగించి, 'నిన్ను కలియుటకే నిన్ను విడిచెద'నని తా నానా డనిన పలుకుల జ్ఞప్తికి తెచ్చెను.

అప్పు డొక వయోవృద్ధుడు ఆకస్మికముగ లోని కరుదెంచి మోహినిం గౌగిట బట్టి, సంభ్రమమువలన నూత నముగ తొలగింపబడిన ఆశాభంగము వెలువడునట్లు బాష్పముల విడుచుచుండెను. మోహినీ విలాసరావులు వేరుపడిరని వినినప్పటినుండియు మోహినిజాడల నరయ ననేక పట్టణముల దిరిగి తుద కానా డామెను జూడగల్గిన పాపారావు సంతోషమునకు మేరలేదు. వేశ్యామణి యగు నాగమణి కులవృత్తినుండి తనకూతురును తప్పించుటకు మూడేండ్లయీడునసే మోహినిని తనకు గురువైన పాపారావున కప్పగించెను. అతని కాత్మజులు లేని లోపము మోహినివలన తీరెను. పాపారాయ దంపతులు జననీజనకులనియే మోహిని తలచెడిది. వారును మోహినీ జన్మవృత్తాంతమును మరుగుపరచిరి. కొలదికాలము క్రిందట నాగమణి మరణించిన వార్తయైనను మోహిని యెరుంగదు. పాపారాయుని దర్శనమువలన మోహిని కెట్టియానందము కలిగియుండునో! విస్మయమునుండి తేరిన పిదప విలాసరావు పాపారాయుని గౌరవించి యిష్టాగోష్ఠి ప్రారంభించెను. మోహినీవిలాసు లొకరిపై నేరముల నొకరు పాపారాయునకు దెల్పుచుండిరి. ఈతగవును తీర్చుటకు రామారావు సాక్ష్య మవసరమాయెను. రామారావు తాను నాగమణియను వేశ్యాపుత్రుడనియు, కులవృత్తిపై రోతగల్గి యాతనితల్లి తనొక బీదవిద్యార్థి వసతిగృహపు యజమానుల కప్పగించెననియు, నామె కొన్నిమాసముల క్రిందటనే గతించెననియు, దిక్కులేక యల్లాడు స్థితిలో మోహిని తన్ను సోదరునివలె గాపాడిన దనియు చెప్పుచుండగా, పాపారా వొక కాగితమును జేబునుండి తీసి విలాసరావున కందించెను. విలాసరావు కుర్చీనుండి తత్తరపాటుతో లేచి మోహినిని కౌగిలించుకొని క్షమాపణ వేడెను.

ఈ కాగితము నాగమణి మరణకాలమున వ్రాసిన మరణశాసనము. అందు తనబిడ్డలగు రామారావు మోహినులకు సమముగ నీయగలందులకు పదివేల రూపాయల సొత్తును పాపారావునకు స్వాధీనపరిచెనని యున్నది.

మరుసటి దినముననే రాజమండ్రీలో రామారావు కన్యాదానము గావింప, బ్రహ్మసమాజ విధానమున మోహినీవిలాస పరిణయము శోభాయమానముగ జరిగెను.

———

వటమూలమందిరా !

చూపులు రెండు ముక్కుతుదఁ జొన్పియు జూచిన చూపువెంటనే
లోపలఁ జూచి చండకరులో శశిఁ గూర్చి చతుర్దళంబుపై
దీపము వెట్టి దాని తుద తేజము తానయి విశ్వమంతయున్
వ్యాపకుఁడైన పుణ్యుఁడు మహాత్ముఁడగున్ వటమూలమందిరా!

కన్నులుమూసి నాదుమదిగన్న (?) త్రికోణమునందు జొన్పి, లో
సన్నపు దిండిఁదూర్చి జలజంబుల నిచ్చెన యెక్కి మింటిపై
వెన్నెలరాజుఁ జేరి సుఖవేళలయందును నీవు నేనమై
యున్ననుగాని నాహృదయ ముబ్బదయావటమూల మందిరా!

గట్టిగ వేదలార్గురిని ఖండలుసేయక యేడు చింతలన్
గొట్టక మూడ్గు రిండ్లు చెడగూల్చక (......) మబ్బునా భువిన్
బొట్టును బోనమున్ (......) పోకులు బూడిద పూఁత లూరకే
పెట్టునుగాని నీదుదయ పేర్పడునా వట మూలమందిరా!

వాలినయింద్రియాలయ కవాటములన్నియు మూసి నెమ్మదిన్
దాళము వెట్టి లోవెలుఁగు తత్త్వముఁ గన్గొని తట్టి సుందరిన్
లాలితనాగకన్య నుపలాలనచేసిన వాఁడె యోగియా
మాలిన వేషముల్ జమునిమార్కొనునే వటమూలమందిరా!

సాగినకోపవహ్ని నిజశాంత జలంబులఁ జల్లనార్చియా
శాగిరులన్ నివృత్తి కులిశాహతి నుగ్గుగఁ జేసి యత్తమో
నాగవిభున్ వివేకమృగనాయకుచే నణఁగించి లోన సం
యోగ వియోగముల్ విడువ యోగియగున్ వటమూలమందిరా.

తునాతునక లగు చున్న 'కడిదా'ము అను నల్లని రంగుపూత గల కాగితముపై పిండిబలపముతో వ్రాయబడియున్న యీపద్యము లొకప్రాచీన శతకము లోనివి.

ఉగ్గుగిన్నె

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యా గారు (కవితాసమితి),

ఏ"మండీ! మీకు కచేరీ వారంరోజులు శలవులు వస్తున్నాయట? ఆశలవులో ధర్మవరం వెళదామండీ!" అంది కనకమ్మ.

కనకమ్మ కాపురానికి వచ్చి నాలుగేళ్ళయింది. ఆమె మంచి ప్రౌఢ; లోకజ్ఞానం విశేషంగా సంపాదించింది. కావ్యాలూ గట్రా కొంతవరకూ చదువుకుంది. సోమనాథం బి. ఎల్. పరీక్షలో కృతార్థుడయ్యేడు. మునసబుపని సంపాదిద్దామని, లిస్టులో పేరు వేయించుకుందామని ఈ మధ్యనే చెన్నపట్నం వెళ్ళి వచ్చేడు. అక్కడనుండి తిరిగి వచ్చిన దగ్గరనుంచీ యేవో పుస్తకాలు చదువుతున్నాడు ఆలోచనలో మునిగిపోయినట్టుంటున్నాడు. కనకమ్మ ఆసంగతి కనిపెట్టింది గాని కారణం ఊహించలేకపోయింది. తాను నాలుగేళ్ళయి కాపురానికి వచ్చింది గాని ముచ్చట తీరడానికొక మొలకయినా కలిగింది కాదని ఆమె నొచ్చుకొనేది. సోమనాథానికి కూడా అదే విచారం అనుకుంది. ధర్మవరం వెళితే సన్యాసయ్య తప్పకుండా పుడతాడని ఆమెనమ్మకం. అందుకో సం భర్త నడిగింది. అతడిటీవల చదువుతూవున్న పుస్తకాలూ, పెద్దపెద్దవాళ్ళు చెపుతూవున్న ఉపన్యాసాలూ, కొందరు మహనీయులు చేస్తూన్న ఉపదేశాలూ ఇవన్నీ కలిసి సోమనాథం మతం మార్చేశాయి.

"పోనిస్తూ! ఏం ధర్మవరం! నీకీ పిల్లలపిచ్చి పట్టుకుందేం? చక్కగా కడిగిన ముత్యాల్లాగ మనమిద్దరమూ కలసి మెలసి కాలక్షేపం చేయకుండా ఆలంపటం కూడా యెందుకు కోరుతావు?" అన్నాడు సోమనాథం. కనకమ్మ కళ్ళు విశాలంగా విప్పి భర్త నెగాదిగా చూచింది. ఆశ్చర్యదేవతయి అలా నిలబడిపోయింది. "అయితే వంశాభివృద్ధి జరుగుదు లేదంటారా? యేమిటది?" అంది.

సోమనాథం "జరుగుదే గాని, మనకింతవేగం పిల్లలక్కరలేదు. వంశాభివృద్ధికి కావలిస్తే ముందెప్పుడో ఒక మొలకని కంటావు! అదే మానయి ప్రవర్ధిల్లుతుంది. చాలదూ?" అన్నాడు.

కనకమ్మ:—"ముందెప్పుడో అంటే యెప్పుడు? మనయౌవనం కాస్తా జారిపోయిన తరువాతా?"

సోమనాథం:—"ఉండు మరి! కోపపడకూ! ఇవిగో యీపుస్తకాలు చూచేవా? మొన్న చెన్నపట్నం వెళ్ళినప్పుడు నాకో హైకోర్టు జడ్జీగారిచ్చేరు. వాట్లలో యేం వ్రాసి ఉందంటే, ఏదంపతులయినా సరే కోరినప్పుడు మగో ఆడో, వారికేపిల్ల కావలస్తే ఆపిల్లని కనవచ్చును. వారికి పిల్లలక్కరలేదని తోస్తే కనడం మానివేయవచ్చును. మాటకి, నీధర్మమా అని ఈ నాలుగేళ్ళయీ నీవు కనలేదు గాని కనివుంటే మనకీపాటి నలుగురు పిల్లలు పుట్టేదురా? ఆమూలాన్ని నీయౌవనసౌకుమార్యం అంతా అంతరించి పోతుందా? ఇప్పుడు నీకు నామీదనున్న ప్రేమ మూడువంతు లాపిల్లలమీదికి పోతుందా? అప్పుడు నేను ముచ్చటపడి నిన్ను పిలుస్తే నీకు పలకడానికయినా తీరుబాటుంటుందా? ఇంతలోనే మనం ముసలాళ్ళమయిపోతే యేముందీ? భగవంతుడు ప్రసాదించినన్నాళ్ళయినా మనము యౌవనసౌఖ్య మనుభవించాలా? అది అలా ఉండగా, పిల్ల లెక్కువయినకొద్దీ మన ఆస్తిపలు చపడిపోతుంది. వాళ్ళకి కావలసినవన్నీ యిచ్చి మంచి జీవనవిధానా లేర్పాటు చెయ్యడానికి మన కప్పుడవకాశం ఉండదు. మనపిల్లలు పేదవాళ్ళయి తిరుగుతూ ఉంటే మన కానందంగా ఉంటుందా?"

కనకమ్మ కనుబొమలు ముడేసింది. తీక్ష్ణంగా భర్త వైపు చూచి అంది: "మునసబుపని కనకనా, హైకోర్టుజడ్జి యివ్వాలా? ముచ్చటలు వద్దనడాని కాయనే కావాలీ? భగవంతుడు మునువ్రేళ్ళ తిప్పుతూన్న యీ ప్రకృతిని మార్చగల కావ్యాలుకూడా వస్తున్నాయీ? పిల్లలను కంటే ఆడుదాని యౌవనం జారిపోతుందని మగవాడికి భయమా? ఆహా! యేమివిశాలహృదయం! మగవాడంతే ఆలోచించేడు గాని, ఆడుదాని యౌవనమున్నంతకాలం తాను సజీవుడయియుండి ఆ యౌవన సౌభాగ్యం జుర్రుకుందికేమయినా యేర్పాట్లు చేసికొన్నాడా? వాని

ఆయుర్భాగ్యం వాని చేతిలో నున్నదా? అది గాక, యౌవనానుభవాకాంక్ష యెంతకాల ముంటుందో నిర్ణయించాడా? వాని కెప్పటికయినా దీనియెడల విముఖత గలుగుతుందా? పిల్లలు లేని నావంటి నిర్భాగ్యురాళ్ళు త్రిదశులయి దేదీప్యమానంగా వెలిగిపోతున్నారా? శాశ్వత యౌవనసౌభాగ్య మనుభవిస్తున్నారా? ఆడుదాని యౌవనమొక్క విచార భారంతో క్రుంగిపోతుం దన్న సంగతి యే శాస్త్రవేత్తయినా కనిపెట్టేడా? అదికాక, మగవాడు కోరిన ట్టాడుదాని యౌవనం స్థిరంగా నిలబెట్టగల డనుకుందాం,—తనమా టేమిటి? తాను నిత్యయౌవనుడై నిర్మలంగా విడ్డపూవులాగు కలకలలాడుతూ ఉంటాడా? నిష్కల్మష ప్రేమకి యౌవన మొక్కటే లక్ష్యమా? వానప్రస్థులయిన దంపతుల కే యౌవనం ఉంది? వా రొకరి నొకరు ప్రేమించుకో లేదూ? వలపు కేవలము పశుత్వం క్రింద పరిణమిస్తూం దేం? ఇంత స్వార్థపరత మగవానికే గాని యాడుదాని కక్కర లేదూ? ఇట్లు నిత్యపశుత్వపరత్వమున బడే మగవాని యౌవనం మరి జారదు గాబోలు. ఇంకొక మాట—మగవానికంటె కాము డెలా కనబడుతుంది? ఆడుదనగా మగవాని యనుభవమునకే పుట్టినదని వానితలపు గాబోలు. వాసనచూచి పారేసే పువ్వనుకున్నాడా?

"అది గాక, పిల్లలు పుట్టడంతోనే మగవానిమీది ఆడుదాని ప్రేమ పిల్లలమీదికి పోతుందా? ఈ నవీన ప్రేమతత్వసూత్రం నాకు బోధపడ లేదు. అయితే జగత్తులో ఆడుదానికి మగవాడు తప్ప మరి ప్రేమింపదగిన వస్తువే లేదన్నమాట. భగవంతుని మీది ప్రేమ పరగడలు త్రొక్కవలసిందే? తలిదండ్రులమీది ప్రేమ తారుమారు కావలసిందే? అన్నదమ్ములమీది ప్రేమ అడుగంటవలసిందే? స్నేహితులమీది ప్రేమ చిందరవందర కావలసిందే? బంధుగులపైని ప్రేమ పాడు కావలసిందే? ఇరుగుపొరుగువారిమీది ప్రేమ యింకిపోవలసిందే? దేశప్రేమ దిబ్బ జేరవలసిందే? అంతేనా? అదేనా ప్రేమతత్వం? మగవా డాడేమాటలకీ, చేసేచేతలకీ అర్థం ఉండదా యేమిటి?

"ఇంక—పిల్ల లెక్కువయితే ఆస్తి పలుచబడుతుందన్నారు. ఇది మగవాని అర్థశాస్త్రజ్ఞాన సౌభాగ్యంగాబోలు! 'నెలనడుమ నాటి వెన్నెల–యలవడునే గాదె బోయ నమవసనిసికి' అన్నాడు పెద్దన్న. ఆస్తిని శాశ్వతంగా నిలబెట్టే ఉపాయా లెన్ని కనిపెట్టేరు? శ్రీమంతు లెందరిచేతికో చిప్ప వచ్చింది. అక్కడల్లా బిడ్డలసంఖ్యే కారణమా? మీ రన్నట్లు కావలసిన ట్టొక్క కొడుకును గన్నారనుకోండి. ఆకొడుకు మొద్దయితేనో? చపలు డయితేనో? చచ్చు పెద్దమ్మయితేనో? ఎందరుపండితుల కడుపున శుంఠలు పుట్టలేదు? పండితపుత్రు డన్నమాట వినలేదూ? ఇక ఆరోగ్యవిషయ మాలోచించండి. పిల్లలను పెంచే విధా లెరిగిన దంపతు లెంద రున్నారో లెక్కపెట్టండి. అలాగ పెంచుతున్నా రనుకుందాం; అంటువ్యాధులు రాకుండా నిలబెట్టే ఉపాయాలు స్థిరమైన వేవయినా ఉన్నాయా? రోగాలకు తిడితే గ్రుద్దినట్టు పనిచేసే మందు లున్నాయా? అవేవీ లేనప్పు డొక్కమొలకను కని పెట్టుకున్న తలిదండ్రుల దినం యెలా దిబ్బ జేరుతుంది? మగవా డన్నవాడు జీవుడిని నిత్యం వెన్నంటి ఉండే మృత్యుదేవతను దూరంగా తరిమే స్థిరోపాయం కనిపెట్టాలి. తనయొక్కయూ, తన కుటుంబముయొక్కయు ఆయుర్భాగ్యాన్ని అభివృద్ధిచేసే ఉపాయం కనిపెట్టాలి. పాదరసంలాగు పరుగెత్తే తన మనస్సు వ్యసనసంసక్తం కాకుండా మరలించే ఉపాయాలు కనిపెట్టాలి. దుర్వ్యాళిపారాలలో తల దూర్చకుండా ఉండే కట్టుబాట్లు చేసుకోవాలి. అప్పుడు జననతత్వంమీద స్వతంత్రత సంపాదిస్తే రాణిస్తుంది!"

సోమనాథం:—"అబ్బ! ఏమి టలా గస్పపోదలాగ గలగల లాడుతున్నావు? జణజణ లాడించేశావే! మగవాడిమీ దేమిటి నీమాట లిలా బాణాలలాగ కురిపించేశావు? నేను చెప్పినమాటలు నీ వర్థంచేసుకో లేకపోయావు. ఈమాటు స్పష్టంగా చెపతాను విను. పిల్లలను కంటే ఆడుదానిబలం క్రమక్రమంగా తగ్గిపోతుంది. దానివల్ల ప్రకృతి సిద్ధమయిన జీవితకాల పరిమితినైనా చూడకుండా ఆ స్త్రీ అవతారం చాలించెయ్యాలి. లేదా, రోగపీడితయై మంచం పట్టాలి. అందుకోసం మితిమీరకుండా ఒకడో ఇద్దరో పిల్లలను కని కాన్పు త్రివేయగలిగితే స్త్రీ ఆరోగ్యం అంతగా చెడదు. దేహసౌఖ్యం

యెప్పుడైతే ఉందో గేహసౌఖ్యం అప్పుడే ఉంది. ఇలాటి సంగతులన్నీ వ్రాసినవాళ్ళిన్నీ ఆలోచించే వ్రాస్తారు. వాళ్ళకి మనపాటి బుద్ధి ఉండదా ?"

కనకమ్మ:—"వాళ్ళు మనం కారు కాబట్టి వాళ్ళకి మనకంటె యెక్కువబుద్ధి ఉంటుందనా మీవాదం? అలాగయితే నేను మారాడలేను గాని బుద్ధిమంతులు లోకానికి తమ చేతలచేత, మాటలచేతా కూడ తెలియాలి. కేవలం యితరుల ఊహలమీద పండితులబుద్ధి వన్నెకెక్కకూడదు. ఒక్కగెల వేసి యరటిచెట్టంతరిస్తూంది. ఒక మాటేని తేలు శరీరం విడిచేస్తూంది. ఒకపిల్లను చేసి తుమ్మెద తొలగిపోతూంది. ఇది ప్రకృతి నిర్మాణతత్త్వమా? చిత్రకారుని శిల్పచాతుర్యమా? ఇంక నెన్నియో జంతువులు ఒక్కొక్కతూరి నాలుగయిదు కూనలను బెట్టి నిత్యారోగ్యముతో నిగనిగలాడుతున్నాయి. ఇది ప్రకృతి తత్త్వమా? ప్రకృతి శాస్త్రవేత్త భావపరిణామమా? ప్రకృతిలో భాగమయిన మనుష్యజాతికి ప్రకృతిసూత్రము లంటవా? వెనుకటి కెవడో రాజుగారి కోటకు గలేబు కుట్టించమన్నాడట. మగవాడన్నవాడు ప్రకృతి తత్త్వము నెఱిగి తదనురూపమగు ప్రవర్తన నేర్పరచికొని దాని ననుసరించి ప్రకృతి సిద్ధమయిన పురుషుడు కావలెను గాని సానిదాని సౌష్ఠవమువలె కృత్రిమవేషధారి యైతే యేం లాభం? ఈసందర్భంలో నాకో చిన్నకథ జ్ఞాపకం వచ్చింది. చెప్తాను వినండి. నేను పదేండ్లదానినై యున్నపుడు మాఅన్న కేశవరావు కోయంబత్తూరునుండి శలవులేవో వస్తే యింటి కొచ్చాడు. మానాన్న మా పెరట్లో గులాబిమొక్కొకటి వేశాడు. అప్పుడది సోగకొమ్మలేసి కొమ్మకొమ్మనూ గుత్తులుగుత్తులు మొగ్గలు తొడిగింది. కేశవరావప్పుడు వ్యవసాయ కళాశాలలో చదువుతున్నాడు. అతడీ చెట్టు చూచి, 'చెల్లీ! చీడపురుగులు లాగ చెట్టు కిన్నిమొగ్గ లెందుకే! చెట్టు సత్తువ చెడుతుంది. పువ్వందం పోతుంది. చూడు కొమ్మంతటికీ ఒక్కటే పువ్వు పూపిస్తాను. అప్పుడు దానందం చూ' డన్నాడు. సరే అలాగే కానీ అన్నాను. అతడు కత్తెరొకటి పట్టుకొని చుట్టూ ఉన్న మొగ్గలన్నీ కత్తిరించేసి మధ్యనున్న మొగ్గమాత్రం కొమ్మను విడిచేశాడు. ఆమొగ్గ క్రమక్రమంగా పెరిగి పెద్దదయి కొమ్మనిండా ఒక్కటేపువ్వు విడ్డాది. దళంగా, గుజ్జుగా, రేకులు దట్టంగా యెదిగేయి. పువ్వు మరీ సొగసుగా ఉంది. పెద్దది! దానిని కోసి యెప్పటివాడుకచొప్పున వాసనచూచేను. ఏం చెప్పేది! దాని మునుపటి పరిమళమంతా పోయింది. నేను తెల్లబోయేను. మరీమరీ పసిపట్టడానికి ప్రయత్నించేను. వెగటువాసన వేసింది గాని గులాబివాసన లేనేలేదు! ఎందుకాపువ్వు! ఆబల్లమీద జీలుగుబెండు పూ వెలాగుందో చూడండి! దానికీ దీనికీ యేమిటి భేదం? ఇంకా యీ బెండుపువ్వే నయం! కొంతకాలం చెడకుండా ఉంటుంది. ఈమధ్య బెంగుళూరునుండి వచ్చిందని పెద్ద చేమంతిపువ్వు మీరు తెచ్చేరే, అది కాగితపుపువ్వులాగు కలకలలాడడమే గాని కొంచెమేనా పరిమళించిందండీ? ఎందుకీ నిర్గంధకుసుమాలు? ఎక్కడయితే ప్రకృతివిరుద్ధంగా వస్తుశరీర నిర్మాణతత్త్వం మారుతుందో, అక్కడల్లా గుణం కొరత పడుతుంది."

సోమనాథం:—"ఉండయితే! దీని కేం చెపతావు? ఇప్పటి లోకపరిస్థితులు చూచేవా? మంచిచెడ్డ లాలోచించకుండా యెక్కువమంది పిల్లలను కనేస్తూంది లోకం! ఈపిల్లలతో కాలేజీలు నిండిపోతున్నాయి! కర్మాగారాలు క్రిక్కిరిసి పోతున్నాయి! కళాప్రవీణు లెక్కువై పోతున్నారు. వాళ్లసంఖ్యలతో నిరుద్యోగపు సమస్య లెక్కువయి పోతున్నాయి. అభిప్రాయభేదాలకు హద్దే లేదు. తెగలలో భేదాలు తెరిపితెన్ను లేకుండా వస్తున్నాయి. బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర భేదాలు బలిసిపోతున్నాయి. ఇవన్నీ తగ్గి దేశమంతా యేకముఖంగా పనిచేయాలంటే జనసంఖ్య తగ్గాలి. గాంధి మహాత్ముడు కూడా యీమాటే అంటాడు. కాని అతని విధానం వేరు. స్త్రీపురుషసంయోగాని కవకాశమే యివ్వకూడ దంటాడు. ఈగ్రంథాలలో ఉందే, స్త్రీపురుషులు భార్యాభర్తలుగా జీవిస్తూ కొన్నికొన్ని యంత్రసాధనాలవల్లా, మందులవల్లా సంతానవంతులు కాకుండా ఉండవచ్చు ననే నూతనసిద్ధాంతం చెప్పబడి ఉంది."

కనకమ్మ:—"అబ్బ! ఆమాటలు వినడమే కష్టంగా ఉంది! ఏమిటిది? పిల్లలు లేకపోతే కాలేజీ లెందుకు,

కర్మాగారా లెందుకు? జగత్తులో అభిప్రాయభేదమే లేకపోతే జగత్తే లేదు. చూచేరా, ఆబుద్ధిమంతులలోనే రెండుతెగ లేర్పడ్డాయి. గాంధిమహాత్మునిదొకత్రోవా, గ్రంథకాగుల దొకత్రోవా—మనుష్యునకున్న ప్రత్యేకతయే యభిప్రాయభేదము; అభిప్రాయభేదమువలననే ప్రజలలో విద్యాకాంక్ష; దానివలననే జ్ఞానాభివృద్ధి; అదియే దేశక్షేమాభివృద్ధికి కారణమవుతూంది. ఏయంశమయినా 'గుడ్డెద్దు చేలో బడ్డట్టు' జనులందరూ అభిప్రాయభేదం లేకుండా సాగిస్తే ఒకదాని వెనుక నొకటి పోయేగొఱ్ఱెల మం దవుతుంది మనుష్యలోక మంటాను. అప్పుడు మనుష్యత్వం నశించి పశుత్వం యేర్పడుతుంది. సృష్టికత్వం ఒకమాటు నిదానించి చూడండి! జనులముఖా లెన్నో అన్ని భేదాలు! వ్రాత లెన్నో అన్ని భేదాలు! మన స్తత్వా లెన్నో అన్ని భేదాలు! శరీరనిర్మాణా లెన్నో అన్ని భేదాలు! ఇంతేలా? వ్రేలిముద్ర లెన్నో అన్ని భేదాలు! జనసంఖ్య తగ్గుతే సారూప్య మేర్పడుతుందా? అభిప్రాయబాహుళ్యం తగ్గుతుందేమో గాని అభిప్రాయభేదం మాత్రం తగ్గదు. అభిప్రాయభేసం తగ్గుతే సంస్కారమే లేదన్నమాట!

“ఈ మహాకార్యానికి యంత్రసాధనం కూడా కనిపెట్టేరూ? ఇది మరీ బాగుంది. యంత్రసాధనసంపత్తి యెప్పు డింత లావయింది? ఈయంత్రసాధనంవల్ల పిల్లలతల్లులు కావలసినవారిని మీపిడికిటిలో పెట్టుకున్నా రనుకుందాం! గొడ్రాలికి బిడ్డలను ప్రసాదించే యంత్రాలున్నాయా? ఇక్కడ మీయాటలు సాగవుగదా! పొరుగువాళ్ల మాలక్ష్మి నాతోటిదే. ఇద్దరు పిల్లలను కంది; ముద్దు ముచ్చటా చక్కా అనుభవిస్తూంది. నాకేదీ? ఇప్పుడు గదా వచ్చింది మీ కీపరశువేది. ఇన్నాళ్లాయా కూడదూ?”

“అది. కాదే!” అని సోమనాథం యేదో చెప్పబోయేడు.

“ఏదీ కాదూ! మరింక యీబూతుపురాణం కట్టెయ్యండి. ఇంతవరకూ నాలుకలు పవిత్రం అయ్యేయి. ఇంట్లో పెద్ద లెవరూ లేరు కాబట్టి మన మాడింది మాట, పాడింది పాటా అవుతూంది. సరే, మీయంత్రా లేవో మీ రుపయోగించండి. దైవం లేదా? ప్రకృతి సమత్వతత్వసూత్రా లెరుగదా? మీతో నా కెందుకూ యీ వాదం? ఆ వేదాంత—కాదు—లోకాంతగ్రంథా లేవో సమగ్రంగా చదువుకోండి. లేదా, చెన్నపట్నం పోయి సంత చెప్పుకోండి. నే నవతలకు పోయి వండుకోవాలి” అని కనకమ్మ లోపలకు వెళిపోయింది. సోమనాథం చిఱునవ్వు నవ్వుతూ అలా కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. ఎవరి సంతుష్టి వారిది.

౨

“జానే? ఏం చేస్తున్నావు? ఇదిగో మంచివస్తువు తెచ్చేను నీకోసం” అని సోమనాథం కేక పెట్టేడు. కనకమ్మ పెరట్లో అశ్వత్థ ప్రదక్షిణాలు చేస్తూంది. ఆ కేక వినీవినిపించికోకుండానే, “మూలతో బ్రహ్మరూపాయ” అని గట్టిగా చదివింది. “ఏమే? రావేం? నీకు కావాలా అక్కరలేదా?— రా మరీ! ఆరావిచెట్టెక్కడికి పోతుందీ?” అన్నాడు సోమనాథం. కనకమ్మ గబగబా వచ్చింది. “ఏమి టాబంగీ?” అంది.

సోమనాథం:—“ఏమిటో చెప్పుకో.”

కనకమ్మ:—“గాజులా? గడియారం గొలుసా?”

సోమనాథం:—“అంతకంటే యెక్కువదే?”

కనకమ్మ:—“రవలదుద్దులా?”

సోమనాథం:—“సరే. ఆడవాళ్ళ కెంతసేపూ నగల మీదే ధ్యానం. బంగారం, వెండీనగలు పదినెలలు పెట్టుకుంటే అరిగిపోతాయి. మెరుగు తగ్గిపోతాయి. అంతకంటే యెక్కువైం దిది. శాశ్వతయౌవనం! శాశ్వతారోగ్యం! శాశ్వతసౌఖ్యం! శాశ్వతానందం! బంగీ విప్పుతాను చూడు!”

కనకమ్మ:—(దగ్గరా వెళ్ళి చూచి) “ఏమిటిదీ? పిల్లలే లేని నాలాటిగొడ్రాలికీ ఉగ్గు గిన్నెందుకూ? నన్ను వెక్కిరించడానికి తెచ్చేరా? పిల్లలు లేని చిన్నతనం నాకొక్కర్తికేనా యేమిటి? మీకు మాత్రం చిన్నతనం లేదూ? బాగా ఆలోచించుకోండీ!”

సోమనాథం:—"వెక్కిరింపు కాదే వెఱ్ఱిదానా! ఇదేమిటో సరీగా చూచి దెబ్బలాడు! ఇది స్త్రీలపాలిటి వరప్రసాదిని! ఈచిన్నిగిన్నె స్త్రీల యౌవనధనాగారం! మురిగొంగు బంగారం! తెలిసిందా? ఆకంపెనీవాళ్ళు చెప్పినట్టూ మనం చేయగలిగేమంటే ఇక భార్యాభర్తల నడుమ శాశ్వతానురాగం స్థాపించే మన్నమాటే! ఇక వారి మధ్య పానకం పుడకలాగు బిడ్డ లుండరు."

కనకమ్మ:—"సరే! రోజురోజుకీ మీ కీపిచ్చి లా వవుతూం దేం? కానీయండి. మీద దేవుణ్ణి క్రిందను బెట్టి యయినా సరే ఆడుది పిల్లలను కని తీరుతుంది. కాలం కర్మం కలసివస్తే కాదనేవా ళ్లెవరు? మీతో నాకేలా? యీపకిమాలినవాదం?" అని లోపలకు వెళ్లిపోయినది."

* * * * *

ఆరునెల లయింది. మునుపటికంటె సోమనాథాని కిప్పుడు కనకమ్మమీద ప్రేమ లావయింది. అతని కన్నుల కిప్పుడు కనకమ్మ మరీ అందంగా కనబడుతూంది. ఆమె చెక్కులతెలుపూ, పెదవిపైని జాలిరేఖలూ, కనురెప్పల బరువూ, అడుగులమెల్లనా, అతిసుకుమారం, ఇవన్నీ కనకమ్మ సహజసౌందర్యానికి వన్నెతెచ్చేయి. ఆమెకు కూడా సోమనాథాన్ని క్షణమైనా విడవడానికి మనసొప్పేది కాదు. కారణం ఏమిటా అని సోమనాథం ఒకటి రెండుమార్లాలోచించేడు గాని వాని కేమీ తెలిసింది కాదు. ఏదయితే నేమిటి? వారినడుమ ననురాగ బంధం అధిక మయినప్పుడు?

మరి అయిదునెలలకి కనకమ్మ కొడుకును కంది. సోమనాథానికి మోడువారిన మనస్సు పుష్పించిన ట్టయింది. వెలితి బ్రతుకున కేదో నిండువచ్చిన ట్టయింది. కాని అవన్నీ పయి కనేవాడు కాడు. క్రమక్రమంగా ఆతనికి పిల్లడిమీది ప్రేమ అధిక మైంది. అస్తమానం ఆపిల్లడి నలా చేతులలో యెత్తుకొని వానిమీద ముద్దులు కురిపిస్తూ సోమనాథం కచేరీపనికూడా మరచిపోయే వాడు.

ఒకనాడాతనికి ఉగ్గుగిన్నె సంగతి జ్ఞాపకం వచ్చింది. వెంటనే బజారుకు వెళ్ళి వెండి ఉగ్గుగిన్నె పట్టుకొని వచ్చేడు. "ఔనే! ఇదిగో! చూ"డన్నాడు. కనకమ్మ త్రుళ్ళిపడి వెళ్ళి ఆచేతిలో ఉగ్గుగిన్నె అందుకుంది. చెమ్మగిల్లిన కన్నులతో ఆగిన్నె చూచింది. ఆ సోమనాథం ముఖం చూచింది. వడుకుతూన్న కంఠంతో "దీని ముందు గాజు లెందుకూ? గడియారం గొలు సెందుకూ? రవలదుద్దు లెందుకూ?" అంది కనకమ్మ.

"ఔనే!" యని ఆబాలెంతరాలి పసుపుబుగ్గలు సోమనాథం ముద్దుపెట్టుకున్నాడు.

నిశాంగన

శ్రీ విక్రమదేవవర్మ గారు

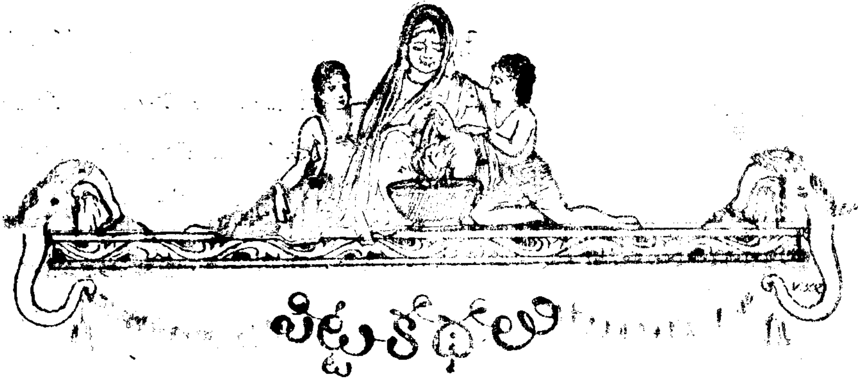
చంద్రకాంతునిఁ బొంద న్నిశాచిరంటి
యల యరుంధతి యను ముత్తియమ్ముతోడఁ
జను వసిష్ఠాఖ్య మగు బులాకిని విశాఖ
యనెడు మౌక్తికదామంబు నార్ద్రి యనెడు
చెందిరము బొట్టు ధ్రువకుంభనందను లను

నమలవజ్రాల తమ్మంట్ల నభ్రగంగ
యనెడు తెల్లని పట్టుచీరను ధరించి
మీనరాశిలోచన యని మిషతనొంది
తనరు రసికాళి సంతోషదాత్రి యగుచు.

అంటరానితనము

చిత్రకారుడు శ్రీ. కే. భాష్యంగారు

కప్ప కథ

అనంగా అనంగా ఒక రాజున్నాడు. ఆ రాజుకు పిల్లలు లేరు. ఆయనభార్య రోజూ నదికివెళ్లి స్నానము చేస్తుండేది. ఒకనాడు ఒక పెద్దకప్ప కనబడ్డది. "అయ్యో, ఒక ఆడపిల్లన్నా పుట్టితే ఈ కప్ప కిచ్చి పెళ్లి చేస్తునుకదా" అనుకొన్నది. ఆ నెలే తప్పింది. చంద్రబింబంలాటి కూతురు పుట్టింది. ఆపిల్లకు పదఏండ్లు వచ్చినవి. ఒకరోజు తల్లితోగూడ పిల్ల నదికి వెళ్లింది. తల్లి ముందు స్నానము చేసి ఇంటికి వెళ్లింది. పిల్ల అటూ ఇటూ ఆడుకొని ఆలస్యంగా నదిలోకి దిగింది. దిగంగానే కప్ప వచ్చి ఒళ్లో పడ్డది. ఆ అమ్మాయి దాన్ని నదిలో వేసింది. మళ్లీ కప్ప ఒళ్లో పడ్డది. అట్లా చాలాసారులు చేసి చివరకు విసుకు పుట్టి, ఒళ్లో వేసికొని, పరికిణి పైకికట్టి ఇంటికి వస్తున్నది. దారిలో అంతా "అమ్మాయీ నీఒళ్లో దేమిటి?" అని అడిగినారు. "తమలపాకులకట్ట" అని చెప్పింది. అప్పుడు ఒళ్లోకప్ప—

"ఆఅమ్మాయి నదిలో వేసింది. మళ్లీ కప్ప ఒళ్లో పడ్డది"

"కప్పాయి కప్పాయి అనరాదా?
కాళ్లగిజిగా డనరాదా?
మన్యపుసూర్యు డనరాదా?
మాఇంటిమగవా రనరాదా?
తనకప, నేనప
తమలపాకుల కట్టనప!
తన్నుదునా తల పగలె."

"అప్పుడు ఒళ్లోకప్ప......తన్నుదునా తలపగల"

అన్నదట. అప్పుడు గిబగబా ఇంటికెళ్లి ఆపిల్ల తండ్రితో, "ఇదేమిటండీ, నాన్నగారూ! ఈ కప్ప ఇట్లాన్నది? ఈ సంగతేమిటో నాకు చెప్పండి" అన్నదట. "మీ అమ్మ నడగ"మని చెప్పినాడట. లోపలకు వెళ్లి తల్లి నడిగితే, "ఔనే అమ్మా! నీవు చాలరోజులదాక పుట్టక పోతే నేనట్లా మ్రొక్కుకున్నాను. నీవు పుట్టిం తరువాత ఆమాటే మరచిపోయినాను." అని ఆకాశమంత పందిరి వేయించి, భూమి అంత అరుగు వేయించి కప్పకిచ్చి పెండ్లిచేసింది. ఆ

"కప్ప కిచ్చి పెండ్లిచేసింది."

పెండ్లికి వెళ్లితేనే నాకు ఓలాగు ఓ వొక్కా కుట్టించినారు. ఈకథ చదివేవారికి చాటెడు ముత్యాలు. విన్నవారికి వీశెడు బంగారం.

కొ. అ. అ. బె.

ఇద్దరు కోడళ్లు, ఒక దొంగాడు

అనగా అనగా ఒకవూరు. ఆవూళ్లో వొక యింట్లో యిద్దరు కోడళ్లున్నారు. ఆ యిద్దరు కోడళ్లు మినుములు విసురుతున్నారు. విసురుతూ వుండగా వొకదొంగా డొచ్చేడు. వాళ్లు

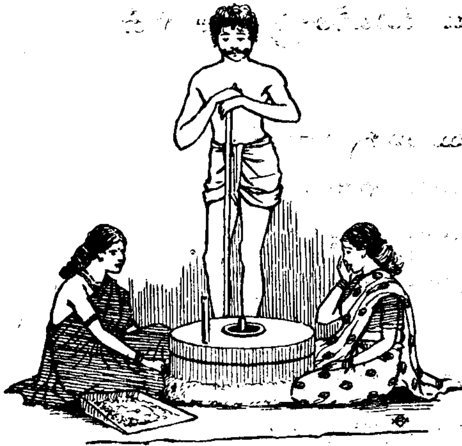

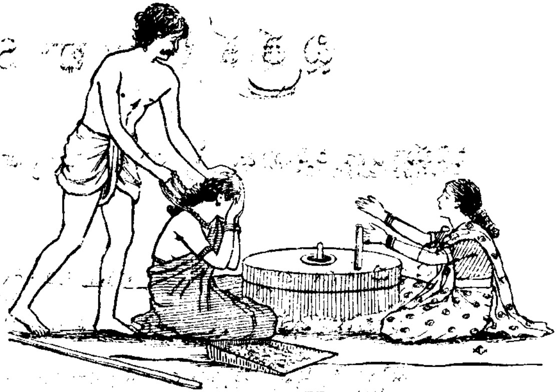
"వాళ్లు వారినిచూచి......సిద్ధంగావున్నారు"

వారినిచూచి భయపడి అరవడానికి సిద్ధంగా వున్నారు. అప్పుడు వాడన్నాడుకదా, 'యీ పిండి మీదానాదా?' అని. ఆకోడళ్లు 'మాదే' అన్నారు. దొంగాడు 'కాదు, నా' దన్నాడు. వాళ్లు 'నీ దెలాగయింది, మాదే' అన్నారు. ఆ దొంగాడు 'మీదయితే మీరు బుక్కండి, నాదయితే నేను బుక్కుతా'అన్నాడు. అప్పుడు

"బుక్కాడం మొ లెట్టేరు"

వాళ్లు రెండుచేతులతోను బుక్కాడం మొదలెట్టేరు. దొంగాడు మీదపడ్డాడు పిండి నోటికంటుకోవడంచేత వాళ్లరవలేక పోయేరు.

"వాళ్లవొంటిమీద నగలన్నీ వొలుచుకొని ......"

వాళ్లవొంటిమీది నగలన్నీ వొలుచుకుని పారిపోయేడు. కథ కంచికి వెళ్లింది. మనం ఇంటికి వచ్చాము.

శే. కా.

చమత్కారచంద్రిక

తాడూరి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు

మూలము

కుఠారమాలికాం దృష్ట్వా
కంపంతి తరవో వనే,
తత్ర వృద్ధతరుః ప్రాహ
మామకో నాస్తి కిం భయమ్.

తెనుఁగు పద్యము

తే. గండ్రగొడ్డళ్ల గుది చూచి కరము బెదరి
వడవడ వడంకెఁ జెట్లెల్ల నడవిలోన
నందు నొకముదుసలి వృక్ష మప్పు డనియె
లేఁడు మనవాఁడు భయమింక లేదటనుచు.

వివరణము

గండ్రగొడ్డళ్లనేకములు త్రాటికి గ్రుది వేసి భుజముమీఁదను ప్రేలాడవైచికొని వనమార్గమున నొకానొక పురుషుఁడు పోవుచుండెను. తిమ్మ్వాఁడు సఖుఁడో యని చెట్లన్నియు వడఁకినవి. అందు మనవాఁడు లేఁడని ముదుసలివృక్షము చెప్పిన దాని కర్థము గొడ్డళ్లకు కామ లేదని. కామయుండినఁగదా గొడ్డలి యుపయోగించుట కనువుపడును. లోకములోఁ దమవారు శత్రుపక్షము చేరినయెడఁ దమకు నాశమగునని ధ్వని.

చిత్రకళ — భావోదయము

కవిభూషణ కవిరాజ, శ్రీ రాజా వత్సవాయ వేంకటనీలాద్రి రాజు గారు

తీరిచి తీర్చి దిద్ది మఱి దిద్దియు మార్చియు మార్చి రూపరే
ఖారమణీయ భావ మదిగ్గ లిఖించితి నందుఁగాని వి
స్ఫారితమైన యిందుఁ గనుపట్టదు తద్వరవర్ణినీమణీ
చారుతనూ విలాసనవసౌష్ఠవ వైభవ షోడశాంశముల్.

కానఁగ వచ్చుచున్నయవి కాంతపటంబు లిఖించువేళ రే
ఖానికటంబులన్ నఖముఖంబు చెమర్చిన వ్రేళ్లజాడ, లా
పైని కపోల మండలముపై నపుడొల్కిన బాష్పబిందువుల్
గానఁగనయ్యెడున్ బ్రచురగాఢవిలేపనముల్బణంబునన్.

ఆ నవమోహనాంగి యెదురై కనుపట్టినయట్లు తన్మయం
బైన మనంబునన్ బ్రమదమందుచునుండఁ బునః ప్రపంచక
జ్ఞానములోనికిన్ దిగిచినాఁడవె నన్ను వయస్య, ప్రేయసీ
భావనువాపి చిత్రపటభాసము గాఁగఁ జేయనేటికిన్.

ఆయలినీలవేణిఁ గలనైనఁ గనుంగొను భాగ్యమబ్బునే
మోయను నాశయున్ గలుగకున్నది నిద్దురలేమిఁ జేసి, పో
నీ యని యీపటంబుపయి నేనియు నక్కమలాననాముఖ
చ్ఛాయను జూతమన్న నది సాగగనీయవు బాష్పపూరముల్.

———

మన యాహారము

గోటేటి జోగిరాజు గారు

అనేక విషయములందు మన మిపుడున్న హీనస్థితి నుండి వెలువడుటకు సలుపవలసిన కృషిలో, మన యాహారమును సంస్కరించుకొని, ఆరోగ్యమును వృద్ధి నొందించుకొనుట యొకముఖ్యాంశము. 'శరీర మాద్యం ఖలు ధర్మసాధనం' అని యార్యోక్తి ఘోషించుచున్నది.

౨. శ్రీగాంధిమహాత్ముడును, ఇతరులును, 'యంగిండియా,' 'హిందూ', 'ఆంధ్రపత్రిక' మొదలగువానిలో నిటీవల వ్రాయుచువచ్చిన వ్యాసములను బట్టి ప్రజలలో నాహారసంస్కార విషయమున కొంతసంచలనము గలిగెనని చెప్పవచ్చును. లేకరికూడ గత రెండుసంవత్సరములనుండియు నీవిషయమై కొంత కృషిచేసి తనయారోగ్యము నభివృద్ధి నొందించుకొనగల్గుటచే తనయనుభవము నితరులకు దెలుప నభిలషించి యీవ్యాసమును వ్రాయ సాహసించెను.

3. ఆధునిక శాస్త్రజ్ఞు లింకను ఆహార విషయమయి సంపూర్ణమగు పరిశోధనలను సలిపి యెల్లరకును మార్గదర్శకములగు సూత్రములను ఏర్పరుపగలిగిరని చెప్ప వీలులేదు. అయినను ఇంతవరకు జరిగిన కృషికి ఫలితముగ తేలిన కొన్ని యంశములు గలవు. వీని నాధారము చేసికొని యెవరికి వారు తమభోజనము సంస్కరించుకొనుటకు చాల నవకాశము గలదు.

౪. ఈక్రింద ఆహారపు పట్టికల నేర్పరచుకొనుటలో గమనించవలసిన కొన్ని ముఖ్యసూత్రములు వివరింపబడెను. వానినిబట్టి మాదిరికొరకు వ్రాయబడిన నాలుగు పట్టికలు అనుబంధములుగ జేర్పబడినవి. (II, III, IV, V పట్టికలు చూడుడు.)

౫. మూలసూత్రములకు భంగము కలుగకుండ నీపట్టికలందు పేర్కొనబడిన వస్తువులకు బదులు ఇతర వస్తువులు స్వానుభవమునుబట్టి ఏవి తమ తత్త్వమున కనుకూలించునో చూచికొని వానినే తినుచుండవలయును. ఒకేవస్తువు ఒకరికి పడుటయు, మరియొకరికి పడకపోవుటయు చాలమంది కనుభవమే. కావున, అనుబంధమున జేర్చిన పట్టికల నెల్లరును అట్లే అవలంబింప వీలుపడదు. దేశకాల పాత్రల ననుసరించి సంస్కరించుకొనవలెను.

ఆహారనిర్ణయమునకు గమనింపవలసిన కొన్ని ముఖ్యసూత్రములు

1. ప్రతిమనిషియు తాను చేయు బాహ్యవ్యాపారమునకును, హృదయచలనము, ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములు మొదలగు నాతని యంతశ్శరీర వ్యాపారమునకును వలయు నంత శక్తి నిచ్చుటకు తగిన యాహారమును తినవలయును.

2. (a) సామాన్యముగ నిదురించుచు గాని, నిదురింపక గాని, కదలక పరుండి యుండునెడల ౧౦౦ పౌనులు తూనికగల మనిషికి అంతశ్శరీర వ్యాపారమునకు తగిన శక్తి నిచ్చుటకు సగటున గంటకు సుమారు ౬౦ కాలరీల ఉష్ణత(కాలరీ యనగా ౧ గ్రాము నీటికి ౧⁰ (శ.)ఉష్ణత గలుగజేయుటకు తగిన వేడిమి) నిచ్చు ఆహారము కావలెను.

(b) సామాన్యముగ వ్రాయుచు, చదువుచు, తినుచు, కూర్చొని విశ్రాంతిగ నుండు ప్రతి గంటకును ౧౦౦ పౌనుల తూనికగల మనిషికి సగటున సుమారు ౭౫ కాలరీల యుష్ణత నిచ్చు ఆహారము కావలయును.

(c) నడచుట మొదలగు తేలిక పనులు చేయు ప్రతిగంటకు ౧౦౦ పౌనుల తూనికగల మనిషికి సగటున గంటకు సుమారు ౨౫ కాలరీల యుష్ణత నిచ్చు ఆహారము కావలయును.

(d) త్రవ్వుట, గొడ్డలిపని, దండెములు తీయుట మొదలగు కఠిన వ్యాయామము చేయు ప్రతిగంటకును ౧౦౦ పౌనుల తూనికగల మనిషికి సుమారు ౧౩౦ కాలరీల యుష్ణత నిచ్చు ఆహారము కావలెను.

అనుబంధము I. ఆయా ఆహారవస్తువుల సారమును తెలుపు పట్టిక

ఆహారవస్తువు	అందలి (ఔన్సు 1కి గ్రాములు)			అవి యొసగు కాలరీలు				అందలి ఖనిజ ద్రవ్యములు (100 పౌ. బరువు శరీరమునకు కావలసిన పరిమితిలో నూటికి)			అందలి విటమినులు (vl. గుర్తు మిక్కిలి కొంచెమనియు, X, XX, XXX గుర్తులు కొంచెము, మధ్యమము, హెచ్చుఅనియు వరుసగా తెలుపును)		
	మాంసకృత్తి	కొవ్వు	కర్బనోదకములు	మాంస.	కొవ్వు	కర్బనోద	మొత్తము	సున్నము	భాస్వరము	ఇనుము	ఎ	బి	సి
తృణధాన్యములు													
1. చే బియ్యము	2.30	0.09	22.30	9	1	89	99	0.60	6.30	5.50	vl.	X	0
2. గోధుమలు	3.90	0.54	20.35	16	5	81	102	2.70	6.30	6.30	X	XX	0
3. జొన్నలు	2.90	1.17	19.70	12	10	79	101	–	–	–	X	XX	0
4. చోళ్లు	2.78	0.46	23.35	11	4	93	108	–	–	–	X to XX	XX	0
5. గంటెలు	3.64	1.38	19.40	14	13	78	105	–	–	–	X	XX	0
6. బియ్యపు తవుడు	3.52	3.52	17.51	14	32	70	116	4.80	40.00	35.00			
7. గోధుమ పొట్టు	3.33	0.55	17.92	13	5	72	90	7.50	38.00	21.50	X	XX	0
కాయధాన్యములు, చమురు గింజలు మొద.													
1. మినుములు	6.84	0.33	17.81	27	3	71	101	–	–	–	X	XX	0
2. పెసలు	6.36	0.32	16.87	25	3	67	95	–	–	–	X	XX	0
3. కందులు	5.28	0.40	18.41	21	4	73	98	6.90	10.10	13.20	X	XX	0
4. వేరుసెనగలు	8.72	14.78	3.96	35	133	16	184	4.40	12.80	5.60	vl.	XX	0
5. బాదంపప్పు	6.50	16.89	5.50	26	152	22	200	11.00	10.80	8.00			
6. కొబ్బరకాయ (సగము ముదిరినది)	1.00	9.00	4.75	4	81	19	104	–	–	–			
7. కొబ్బరకాయ (ముదిరినది)	1.61	14.31	7.90	6	129	32	167	–	–	–	X	XX	0
పాలు మొదలుగునవి													
1. ఆవుపాలు	0.94	1.02	1.36	4	9	5	18	6.20	2.40	0.50	XXX	XX	X
2. పెరుగు	1.40	1.00	0.80	6	9	3	18	–	–	–	XX	X	X
3. మజ్జిగ	0.85	0.14	1.36	3	1	5	9	5.50	2.60	0.50	X	X	X
4. వెన్న	–	23.10	–	–	208	–	208	0.80	0.30	0.60	XXX	0	0
5. పాలపై మీగడతెలక	11.00	12.00	1.00	44	108	4	156	1.90	1.00	1.60	–	–	–

కూరగాయలు, 1వ తరగతి

1. ములుదోసకాయ	0.17	0.02	0.57	1	–	2	3	0.70	0.80	0.40	0	X	XX
2. వంకాయ	0.34	0.09	1.44	1	1	6	8	–	–	–	0	X	X
3. సీమవంకాయ	0.20	0.03	1.27	1	–	5	6	0.70	0.70	1.00	XX	XXX	XXX
4. ఫ్రెంచిచిక్కుడు	0.52	0.03	1.36	2	–	6	8	–	–	–	X	XX	XX
5. తియ్యగుమ్మడి	0.28	0.03	1.47	1	–	6	7	–	–	–	0	X	X
6. గాజరదుంపలు	0.25	0.03	2.26	1	–	9	10	–	–	–	X to XX	XX	X to XX
సగటు	0.30	0.04	1.40	1	–	6	7	0.70	0.80	0.70			

కూరగాయలు, 2వ తరగతి

1. బెండకాయ	0.57	0.33	1.70	2	3	7	12	–	–	–	0	X	X
2. నూలుకోలు	0.27	0.16	3.30	1	1	13	15	–	–	–	vl.	X	X
3. ఉల్లిపాయ	0.37	0.03	3.06	1	–	12	13	2.10	–	–			
సగటు	0.40	0.17	2 68	1	2	11	14	–	–	–			

ఆకుకూరలు, 3వ తరగతి

1. కాబేజి	0.34	0.03	1.27	2	–	5	7	2.60	0.80	2.90	XXX	XX	XXX
2. లెట్యూసు	0.31	0.06	0 54	1	1	2	4	2.80	1.40	4.40	XX	XXX	XX
3. మట్టుబచ్చలి	0.51	0.06	0 82	2	1	3	6	3.50	1.80	8.40	XXX	XXX	XXX
సగటు	0.40	0 05	0.88	1	–	4	5	3.00	1.30	5.20			

దుంపకూరలు, 4వ తరగతి

1. బంగాళాదుంప	0.70	0.04	8.15	3	–	32	35	1.20	2.60	5.20	vl.	X to XX	0
2. పెండలం	0.51	0 06	6.31	2	–	25	27	–	–	–	X	0	X
సగటు	0.61	0.05	7.23	2	–	29	31	–	–	–	–	–	–

కూరగాయలు, 5వ తరగతి

1. బటానీలు (పచ్చివి)	2.00	0.25	4.85	8	2	19	29	1.60	3.80	3.60	XX	XX	XX
2. రాజులచిక్కుడు	2.66	0.11	6.45	10	1	26	37	–	–	–	X	XX	XX
సగటు	2.33	0.18	5.65	9	2	23	34	–	–	–			

పండ్లు

1. ఆపిల్	0.09	0.06	3.54	–	–	15	15	0 30	0.30	0.60	—	X	X
2. పచ్చిద్రాక్ష	0.17	0.03	3 98	1	–	16	17	0.30	0.60	1.00	—	X	vl.
3. దబ్బ	0.14	0.14	0.88	–	1	4	5	1 10	–	–	—	X	XXX
4. నారింజ	0.25	0.03	2.69	1	–	11	12	2.00	0.50	0.40	X	X	XXX
5. పంపరపనస	0.23	0.06	2.96	1	–	12	13	1.20	0.50	0.80	X	X	XXX
6. చేరీ	0.09	0.03	2.29	–	–	9	9	0.86	0.70	0.70	—	X	X
7. అనాస	0.11	0.09	2.75	–	1	11	12	1.10	0.80	1.40	—	—	XX
8. పుచ్చ	0.11	0.06	1.90	–	1	8	9	–	–	–	—	—	X
9. బొప్పాయి	0.16	–	0.10	–	–	–	–	–	–	–	X	X	XX
10. జామి	0.37	0.20	2.27	1	2	9	12	–	–	–		X	X
11. అరటి	1.41	0.77	6.29	6	2	25	33	–	–	–	vl.	X	X
12. మామిడి	0.04	0.32	5.20	–	2	21	23	–	–	–	X	—	X

ఎండిన పండ్లు													
1. ఖర్జూర	0.50	0.07	22.75	2	—	100	102	2.80	1.20	5.70	—	X	0
2. అంజూర	1.14	0.10	21.40	5	1	86	92	7.60	2.80	6.40	—	X	0
3. ప్రూన్సు	0.54	—	17.40	2	—	70	72	2.70	2.60	6.70	—	X	0
4. ద్రాక్ష	0.75	1.00	22.00	2	9	88	100	3.90	4.00	13.20	—	X	0
5. చింతపండు.	0.39	—	8.89	2	—	35	37	—			X	X	0
మధురద్రవ్యములు													
1. చక్కెర	—	—	28.30	—	—	113	113				0	0	0
2. బెల్లం	0.08	—	25.00	—	—	100	100				0	vl.	0
3. తేనె	0.11	—	20.21	—	—	81	81	0.40	0.60	2.80	vl.	vl.	0

3. ఆహారమున పైని చెప్పినట్లు మనిషితూనికను బట్టియు, పనినిబట్టియు కావలసినంత యుష్ణత నిచ్చుటకు తగిన ముఖ్యద్రవ్యములగు కర్బనోదజనితములు (Carbo-hydrates), చమురు (oil or fat), మాంసకృత్తులు (Protieds) ను ఉండవలెను. ఇది కాక, నీరు ఉష్ణత నీయకపోయినను, శరీరమున జరుగువ్యాపారమునకు తగినంత యుండవలయును.

4. కర్బనోదజనితములును, మాంసకృత్తులును గ్రాము (అనగా తులములో సుమారు ౩౦-వ వంతు) ౧-కి సుమారు ४ కాలరీల యుష్ణతయు, చమురుపదార్థములు గ్రాము ౧-కి ౯ కాలరీల యుష్ణతయు ఇచ్చును.

5. (a) ఆహారమున మనిషి తూనికనుబట్టి పౌను ౧-కి ½ గ్రాము హెచ్చు మాంసకృత్తులను తినకూడదు. అట్లు తినునెడల, కీళ్లనొప్పులు మొదలగునవి పంభవింపవచ్చును. ఇటీవల కొన్ని పరిశోధనల వలన మాంసకృత్తులు ½ గ్రాముకు తగ్గినను హాని లేదని తేలెను. కాని యీవిషయమై యింకను పరిపూర్ణమగు పరిశోధన జరుగవలసి యున్నది.

(b) కర్బనోదజ నితములను సామాన్యముగ మనిషి తూనికను బట్టి పౌను ౧-కి సుమారు ౨ గ్రాములవరకు తినవచ్చును. కాని అతిమూత్రవ్యాధి గలవారుమాత్రము వ్యాధియొక్క తీవ్రతనుబట్టి ½ మొదలు ౧ గ్రాముపరకు మాత్రము తినదగును.

(c) చమురుపదార్థమును కర్బనోదజనితముల తూనికను రెట్టింపుచేసి, దానికి మాంసకృత్తుల పరిమితిలో సగము కలిపినయెడల వచ్చుమొత్తమున కెక్కువగా తినకూడదు. అట్లు మించినయెడల నొకవిధమగు వ్యాధి కలుగునని కనుగొనబడెను.

6. వలయు నుష్ణత నిచ్చుటకు కావలసిన పైద్రవ్యములును, నీరును మాత్రమే గాక శరీరమునకు కావలసిన ఖనిజ ద్రవ్యములుకూడ ఆహారమున తగినంత ఉండవలయును. సామాన్యముగ నాహారమున లోటువడుచుండు ముఖ్యద్రవ్యములు సున్నము, స్ఫురము, ఇనుమును మాత్రమే. సున్నమును, స్ఫురమును ఎముకలను మంచిస్థితిలో నుంచును. ఇనుము రక్తము పరిశుద్ధముగ నుండుట కావశ్యకము.

7. మరియు నాహారమునకు జీవశక్తి నిచ్చునని యిటీవల కనిపెట్టబడిన A, B, C, వగైరా విటమినులు కూడ తగినంతంత యుండవలెను.

8. పై నియమములకు సరిపోవుటయే గాక, ఆహారము ఆయామనుష్యుల ప్రత్యేకశరీరతత్త్వములకు సరిపడవలయును. ఇది చాలవర కనుభవమునుబట్టియే నిర్ణయించుకొనవలెను.

9. ఆహారమున సామాన్యముగ నూటికి ౧౦ వంతులు ఒంట బట్టక వెడలి పోవును గాన, పై లెక్కలను బట్టి కావలసిన దానికన్న నూటికి ౧౦ వంతుల చొప్పున హెచ్చుగా తినవలెను.

అనుబంధము II. పక్వాహారము – సామాన్యారోగ్యవంతులకు

ఆహారవస్తువు	సారాసరి బరువు గల మనిషికి కావలసిన పరిమితి	అందలి				అందువలన కావలసిన ఖనిజద్రవ్యములలో నూటి కెంత వరకు సప్లయి అగునదియు			విటమినులు–వానిపరిమితి		
	ఔన్సులు	మాం. (గ్రా.)	క్రొ. (గ్రా.)	పి. (గ్రా.)	అందువలన కలుగు ఉష్ణము కాలరీలు	సున్నము	భాస్వరము	ఇనుము	ఎ	బి	సి
మధ్యాహ్నము											
1. చేబియ్యము	4	9.20	0.36	89.20	396	2.40	25.20	22.00	vl.	X	
2. కందిపప్పు(పొట్టుసహా)	2	10.56	0.80	36.82	196	13.80	20.20	26.20	X	XX	0
3. కూరగాయలు,1వ తర.	6	1.80	0.26	8.40	42	4.20	4.80	4.20	X	XX	XX
4. డిటో 3వ తర.	2	0.80	0.10	1.76	10	6.00	2.60	10.40	XXX	XXX	XXX
5. వెన్న *	1½	–	34.65	–	312	1.20	0.50	0.90	XXX	0	0
6. పెరుగు	6	8.40	6.00	4.80	108	37.20	14.40	3.00	X	X	X
		30.76	42.15	140.98	1064	64.80	67.70	66.90			
రాత్రి											
1. చేబియ్యము	3	6.90	0.27	66.90	297	1.80	18.90	16.50	vl.	X	0
2. కందిపప్పు	1½	7.92	0.60	27.62	167	10.35	15.15	18.55	X	XX	0
3. కూరగాయలు,1వతర.	4½	1.35	0.20	6.30	32	3.15	3.60	3.50	X	XX	XX
4. డిటో 3వ తర.	½	0.60	0.08	1.32	8	4.50	1.95	7.80	XXX	XXX	XXX
5. వెన్న *	¾	–	17.33	–	156	0.60	0.25	0.45	XXX	0	0
6. పెరుగు.	4½	6.30	4.50	3.60	81	27.90	10.80	2.25	X	X	X
		23.07	23.98	105.74	741	48.30	50.65	49.05			
మొత్తము		53.83	65.13	246.72	1805	113.10	118.35	115.95			
రద్దుకొరకు 10% తీసివేయగ		5.38	6.51	24.67	181	11.31	11.84	11.60			
నికరము		48.45	58.62	222.05	1624	101.79	106.51	104.35			

* నేయిగాని, నూనెగాని ఉపయోగించుచో ఇందు ¾ వంతు మాత్రమే ఉపయోగించవలెను.

అనుబంధము III. పక్వాహారము - సామాన్యారోగ్యవంతులకు

ఆహారవస్తువు	నూరు పౌనుల బరువు గల మనిషికి కావలసిన పరిమితి	అందలి				అందువలన కావలసిన ఖనిజద్రవ్యములలో నూటి కెంత వరకు సప్లయి అగునదియు			విటమినులు-వాని పరిమితి		
	ఔన్సులు	మాం. (గ్రా.)	చ. (గ్రా.)	క. (గ్రా.)	అందువలన గలుగు మొత్తము కాలరీలు	సున్నము	స్ఫురము	ఇనుము	ఎ	బి	సి
మధ్యాహ్నము											
1. చేబియ్యము	2	4.60	0.18	44.60	198	1.20	12.60	11.00	vl.	X	0
2. గోధుమలు	1	3.90	0.54	20.35	102	2.70	6.30	6.30	X	XX	0
3. మినుములు	1	6.84	0.33	17.81	101	6 80	10 10	13.20	X	XX	0
4. కూరగాయలు, 1వతర.	6	1.80	0.26	8.40	42	4.20	4 80	4.20	X	XX	XX
5. డిటో 3వ తర	2	0 80	0.[illegible]0	1.76	10	6 00	2.60	10.40	XXX	XXX	XXX
6. వేరుసెనగ గింజలు	1	8.72	14.98	3.96	184	4 40	12 80	5.60	vl.	XX	0
7. పండ్లు	4	0.62	0 26	9.32	42	4.00	2.00	2.80	0	X	XX
8. ఎండుద్రాక్ష	1	0.75	1.00	22.00	100	3.90	4 00	13.[illegible]0	0	X	0
9. వెన్న	1	–	23.10	–	208	0.80	0 30	0.60	XXX	0	0
10. మజ్జిగ	6	5.10	0.84	8.16	54	33 00	15.60	3.60	X	X	X
		33.13	41.59	136.36	1041	66 00	71.10	70.90			
రాత్రి											
1. చేబియ్యము	3	6.90	0.27	66 90	297	1.80	18.90	16.50	vl.	X	0
2. కందిపప్పు	$1\frac{1}{2}$	7.92	0.60	27.60	167	10.35	15.15	18 55	X	XX	0
3. కూరగాయలు, 1వతర	$4\frac{1}{2}$	1.35	0.20	6.30	32	3 15	3.60	3 50	X	XX	XX
4. డిటో 3వ తర.	$1\frac{1}{2}$	0.60	0.08	1.32	8	4.59	1.95	7.80	XXX	XXX	XXX
5. వెన్న	$\frac{3}{4}$	–	17.33	–	156	0.60	0.25	0.45	XXX	0	0
6. పెరుగు	$4\frac{1}{2}$	6 30	4 50	3.60	81	27.90	10.80	2 25	X	X	X
		23.07	22.98	105.74	741	48 30	50.65	49.05			
మొత్తము		56.20	64.57	242.10	1782	114.30	121.75	119.95			
రద్దునకుగాను 10% తీసివేయగ		5.62	6.46	24.21	178	11.43	12 18	12.00			
నికరము		50.58	58.11	217.89	1604	102.87	109.57	107.95			

వీటినన్నిటి జేర్చి ఆవిరిమీద ఉడికించవలెను*

* ఇందు బియ్యమును అట్లే వాడవచ్చును; గోధుమలను గింజ 1కి 2, 3 ముక్కలగునట్లు విసరియు, మినుములను పిండిగా విసరియు, కూరలను సన్నముగ తరిగియు ఉపయోగింపవచ్చును. వేరుసెనగగింజలను నీటిలో నానవేసి మొలక కట్టి వేరుగ తినుటమంచిది. లేక వీనినికూడ నలుగగొట్టి పై ఆవిరి రొట్టెలో జేర్చవచ్చును.

అనుబంధము IV. మధ్యాహ్నము పక్వాహారము, రాత్రి అపక్వాహారము-సామాన్యారోగ్యవంతులకు

ఆహారవస్తువు	నూరు పౌనుల బరువు గల మనిషికి కావలసిన పరిమితి	అందలి				అందువలన కావలసిన ఖనిజద్రవ్యములలో నూటి కెంత వరకు సప్లయి అగు నదియు			విటమినులు-వాని పరిమితి		
	ఔన్సులు	మాం. (గ్రా.)	చ. (గ్రా.)	క. (గ్రా.)	అందువలన గలుగు మొత్తము కాలరీలు	సున్నము	స్ఫురము	ఇనుము	ఎ	బి	సి
మధ్యాహ్నము											
1. చేబియ్యము	2	4.60	0.18	44.60	198	1.20	12.60	11.00	vl.	X	0
2. గోధుమలు	1	3.90	0.54	20 35	102	2.70	6.30	6.30	X	XX	0
3. మినుములు	1	6.84	0.33	17.81	101	6 80	10.10	13 20	X	XX	0
4. కూరగాయలు, 1వ తర.	6	1 80	0.26	8.40	42	4.20	4.80	4.20	X	XX	XX
5. డిటో 3వ తర.	2	0 80	0 10	1.76	10	6.00	2.60	10.40	XXX	XXX	XXX
6. వేరు సెనగ గింజలు	1	8.72	14.98	3.96	184	4.40	12.80	5 60	vl.	XX	0
7. పండ్లు	4	0.62	0.26	9.32	42	4.00	2.00	2.80	0	X	XX
8. ఎండు ద్రాక్ష	1	0.75	1 00	22 00	100	3.90	4.00	13.20	0	X	0
9. వెన్న	1	–	23.10	–	208	0.80	0.30	0.60	XXX		
10. మజ్జిగ	6	5 10	0.84	8.16	54	33.00	15.60	3.60	X	X	X
		33.13	41.59	136.26	1041	66.00	71.10	70.90			
రాత్రి											
1. వేరుసెనగ గింజలు (మొలకకట్టి)	1	8.72	14.78	3.96	184	4.40	12.80,	5.60	vl.	XX	XX
2. గోధుమలు (మొలకకట్టి)	2	7.80	1.08	40.70	204	5.40	12.60	12.60	X	XX	XX
3. కూరగాయలు, 1వ తరగతి (పచ్చివి)	4	1.20	0.16	5.60	23	2.80	3.20	2 80	X	XX	XX
4. పండ్లు	4	0.68	0.26	9.32	42	4 00	2.00	2.80	0	XX	XX
5. ఎండు ద్రాక్ష	1	0.75	1.00	22.00	100	3.90	4.00	13.20	0	X	0
6. వెన్న	½	–	11.55	–	104	0 40	0.20	0.30	XXX		
7. పాలు	4	3.76	4.08	5.44	72	24.80	9.60	2.00	XXX	XX	X
		22.91	32.91	87.02	734	45.70	44.40	49.30			
మొత్తము		56.04	74.50	223.38	1775	111.70	115.50	120.20			
రద్దునకుగాను 10% తీసివేయగ		5.60	7.45	22.34	178	11.17	11.55	12.02			
నికరము		50.44	67.05	201.04	1597	100.53	103.95	106.18			

వీటినన్నిటిని జేర్చి ఆవిరిమీద నుడికింపవలెను *

* ఇందు బియ్యమును అట్లే వాడవచ్చును; గోధుమలను గింజ 2, 3 ముక్కలగునట్లు విసరియు, మినుమును పిండిగా విసరియు, కూరలను సన్నముగ తరిగియు ఉపయోగించవచ్చును. వేరుసెనగగింజలను నీటిలో నానవేసి మొలక కట్టి వేరుగ తినుట మంచిది. లేక వీనినిగూడ నలుగగొట్టి పై ఆవిరి రొట్టెలో జేర్చవచ్చును.

అనుబంధము V. అపక్వాహారము - సామాన్యారోగ్యజంతులకు

ఆహారవస్తువు	ఆహారపు బరువు గల ఔన్సుల పరిమితి	అందలి				అందువలన కావలసిన ఖనిజద్రవ్యములలో నూటి కెంతవరకు సప్లయి అగునదియు			విటమినులు— వానిపరిమితి		
	ఔన్సులు	మాం. (గ్రా.)	క్రొ. (గ్రా.)	పి. (గ్రా.)	అందువలన కలుగు కాలరీలు	కాల్షియం	ఫాస్ఫరస్	ఇనుము	ఎ	బి	సి
మధ్యాహ్నము											
1. వేరుసెనగ గింజలు (మొలకకట్టి)	1	8.72	14.78	3.96	186	4.40	12.80	5.60	vl.	XX	XX
2. కందులు	1	5.28	0.40	18.41	98	6.90	10.10	13.20	X	XX	XX
3. గోధుమలు	3	11.70	1.62	61.05	306	8.10	18.90	18.90	X	XX	XX
4. కూరగాయలు, మొదటి తరగతి (పచ్చివి)	4	1.20	0.16	5.60	28	2.80	3.20	2 8	X	XX	XX
5. పండ్లు	4	0.68	0.26	9.32	42	4.00	2.0[illegible]	2.80	0	X	XX
6. ఎండుద్రాక్ష	4	0.75	1.00	22.00	100	3.90	4.00	13 20	0	X	0
7. వెన్న	1	—	23.10	—	208	0.80	[illegible].30	0.60	XXX	0	0
8. మజ్జిగ	6	5.10	0.84	8.16	54	33.00	15.6[illegible]	3.60	X	X	X
		33.43	42.16	128.50	1020	63.90	66.90	60.70			
రాత్రి											
1. వేరుసెనగ గింజలు (మొలకకట్టి)	1	8.72	14.78	3.96	184	4.40	12.80	5.60	vl.	XX	XX
2. గోధుమలు	2	7.80	1.08	40.70	204	5.40	12.60	12.60	X	XX	XX
3. కూరగాయలు, 1వ తరగతి (పచ్చివి)	4	1.20	0.16	5.60	28	2.80	3.20	2.80	X	XX	XX
4. పండ్లు	4	0.68	0.26	9.32	42	4.00	2.00	2.80	0	X	XX
5. ఎండుద్రాక్ష	1	0.75	1.00	22.00	100	3.90	4.00	13.20	0	X	0
6. వెన్న	$\frac{1}{2}$	—	11.55	—	104	0.40	0.20	0.30	XXX	0	0
7. పాలు	4	0.76	4.08	8.44	72	24.80	9.60	2.00	XXX	XX	X
		22.91	32.9[illegible]	87.02	734	45.70	44.40	49.80			
మొత్తము		56.04	74.50	223.38	1775	111.70	115.50	120.20			
రద్దుకొరకు 10% తీసివేయగా		5.60	7.45	22.34	178	11.17	11.55	12.02			
నికరము		50.44	67.05	201.04	1597	100.53	103.95	108.18			

మన యాహారము

గోటేటి జోగిరాజు గారు

అనేక విషయములందు మన మిపు డున్న హీనస్థితి నుండి వెలువడుటకు సలుపవలసిన కృషిలో, మన యాహారమును సంస్కరించుకొని, ఆరోగ్యమును వృద్ధి నొందించుకొనుట యొకముఖ్యాంశము. 'శరీర మాద్యం ఖలు ధర్మసాధనం' అని యార్యోక్తి ఘోషించుచున్నది.

౨. శ్రీగాంధిమహాత్ముడును, ఇతరులును, 'యంగిండియా,' 'హిందూ', 'ఆంధ్రపత్రిక' మొదలగువానిలో నిటీవల వ్రాయుచువచ్చిన వ్యాసములను బట్టి ప్రజలలో నాహారసంస్కార విషయమున కొంతసంచలనము గలిగెనని చెప్పవచ్చును. లేకరికూడ గత రెండుసంవత్సరములనుండియు నీవిషయమై కొంత కృషి చేసి తనయారోగ్యము నభివృద్ధి నొందించుకొన గల్గుటచే తనయనుభవము నితరులకు దెలుప నభిలషించి యీవ్యాసమును వ్రాయ సాహసించెను.

3. ఆధునిక శాస్త్రజ్ఞు లింకను ఆహార విషయమయి సంపూర్ణమగు పరిశోధనలను సలిపి ఎల్లరకును మార్గదర్శకములగు సూత్రములను ఏర్పరుపగలిగిరని చెప్ప వీలు లేదు. అయినను ఇంతవరకు జరిగిన కృషికి ఫలితముగ తేలిన కొన్ని యంశములు గలవు. వీని నాధారము చేసికొని యెవరికి వారు తమభోజనము సంస్కరించుకొనుటకు చాల నవకాశము గలదు.

౪. ఈక్రింద ఆహారపు పట్టికల నేర్పరచుకొనుటలో గమనించవలసిన కొన్ని ముఖ్యసూత్రములు వివరింపబడెను. వానినిబట్టి మాదిరికొరకు వ్రాయబడిన నాలుగు పట్టికలు అనుబంధములుగ జేర్పబడినవి. (II, III, IV, V పట్టికలు చూడుడు.)

౫. మూలసూత్రములకు భంగము కలుగకుండ నీపట్టికలందు పేర్కొనబడిన వస్తువులకు బదులు ఇతర వస్తువులు స్వానుభవమునుబట్టి ఏవి తమ తత్త్వమున కనుకూలించునో చూచికొని వానినే తినుచుండవలయును. ఒకేవస్తువు ఒకరికి పడుటయు, మరియొకరికి పడకపోవుటయు చాలమంది కనుభవమే. కావున, అనుబంధమున జేర్చిన పట్టికల నెల్లరును అట్లే అవలంబింప వీలుపడదు. దేశకాల పాత్రల ననుసరించి సంస్కరించుకొనవలెను.

ఆహారనిర్ణయమునకు గమనింపవలసిన కొన్ని ముఖ్యసూత్రములు

1. ప్రతిమనిషియు తాను చేయు బాహ్యవ్యాపారమునకును, హృదయచలనము, ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములు మొదలగు నాతని యంతశ్శరీర వ్యాపారమునకును వలయు నంత శక్తి నిచ్చుటకు తగిన యాహారమును తినవలయును.

2. (a) సామాన్యముగ నిదురించుచు గాని, నిదురింపక గాని, కదలక పరుండి యుండునెడల ౧౦౦ పౌనులు తూనికగల మనిషికి అంతశ్శరీర వ్యాపారమునకు తగిన శక్తి నిచ్చుటకు సగటున గంటకు సుమారు ౭౦ కాలరీల ఉష్ణత(కాలరీ యనగా ౧ గ్రాము నీటికి ౧° (శ.) ఉష్ణత గలుగజేయుటకు తగిన వేడిమి) నిచ్చు ఆహారము కావలెను.

(b) సామాన్యముగ వ్రాయుచు, చదువుచు, తినుచు, కూర్చొని విశ్రాంతిగ నుండు ప్రతి గంటకును ౧౦౦ పౌనుల తూనికగల మనిషికి సగటున సుమారు ౨౫ కాలరీల యుష్ణత నిచ్చు ఆహారము కావలయును.

(c) నడచుట మొదలగు తేలిక పనులు చేయు ప్రతిగంటను ౧౦౦ పౌనుల తూనికగల మనిషికి సగటున గంటకు సుమారు ౭౫ కాలరీల యుష్ణత నిచ్చు ఆహారము కావలయును.

(d) త్రవ్వుట, గొడ్డలిపని, దండెములు తీయుట మొదలగు కఠిన వ్యాయామము చేయు ప్రతిగంటకును ౧౦౦ పౌనుల తూనికగల మనిషికి సుమారు ౧౩౦ కాలరీల యుష్ణత నిచ్చు ఆహారము కావలెను.

అనుబంధము I. ఆయా ఆహారవస్తువుల సారమును తెలుపు పట్టిక

ఆహారవస్తువు	అందలి (ఔన్సు 1కి గ్రాములు)			అవి యొసగు కాలరీలు				అందలి ఖనిజ ద్రవ్యములు (100 పౌ. బరువు శరీరమునకు కావలసిన పరిమితిలో నూటికి)			అందలి విటమినులు (vl. గుర్తు మిక్కిలి కొంచెమనియు, X, XX, XXX గుర్తులు కొంచెము, మధ్యమము, హెచ్చు అనియు వరుసగా తెలుపును)		
	మాంసకృత్తి	చమురు	కర్బనోదజనితములు	మాంస.	చమురు	కర్బనోద	మొత్తము	సున్నము	స్ఫురము	ఇనుము	ఎ	బి	సి
తృణధాన్యములు													
1. చే బియ్యము	2.30	0.09	22.30	9	1	89	99	0.60	6.30	5.50	vl.	X	0
2. గోధుమలు	3.90	0.54	20.35	16	5	81	102	2.70	6.30	6.30	X	XX	0
3. జొన్నలు	2.90	1.17	19.70	12	10	79	101	-	-	-	X	XX	0
4. చోళ్లు	2.78	0.46	23.35	11	4	93	108	-	-	-	X to XX	XX	0
5. గంటెలు	3.64	1.38	19.40	14	13	78	105	-	-	-	X	XX	0
6. బియ్యపు తవుడు	3.52	3.52	17.51	14	32	70	116	4.80	40.00	35.00			
7. గోధుమ పొట్టు	3.33	0.55	17.92	13	5	72	90	7.50	38.00	21.50	X	XX	0
కాయధాన్యములు, చమురు గింజలు మొద.													
1. మినుములు	6.84	0.33	17.81	27	3	71	101	-	-	-	X	XX	0
2. పెసలు	6.36	0.32	16.87	25	3	67	95	-	-	-	X	XX	0
3. కందులు	5.28	0.40	18.41	21	4	73	98	6.90	10.10	13.20	X	XX	0
4. వేరుసెనగలు	8.72	14.78	3.96	35	133	16	184	4.40	12.80	5.60	vl.	XX	0
5. బాదంపప్పు	6.50	16.89	5.50	26	152	22	200	11.00	10.80	8.00			
6. కొబ్బెరకాయ (సగము ముదిరినది)	1.00	9.00	4.75	4	81	19	104	-	-	-			
7. కొబ్బెరకాయ (ముదిరినది)	1.61	14.31	7.90	6	129	32	167	-	-	-	X	XX	0
పాలు మొదలుగునవి													
1. ఆవుపాలు	0.94	1.02	1.36	4	9	5	18	6.20	2.40	0.50	XXX	XX	X
2. పెరుగు	1.40	1.00	0.80	6	9	3	18	-	-	-	XX	X	X
3. మజ్జిగ	0.85	0.14	1.36	3	1	5	9	5.50	2.60	0.60	X	X	X
4. వెన్న	-	23.10	-	-	208	-	208	0.80	0.30	0.60	XXX	0	0
5. పాలపై మీగడతలక	11.00	12.00	1.00	44	108	4	156	1.90	1.00	1.60	-	-	-

చల్లపల్లి రాజావారి పట్టాభిషేక చిత్రములు

౧. శ్రీ శ్రీ చల్లపల్లి రాజాగారు-సింహాసనాసీనులు

౨. శ్రీ శ్రీ చల్లపల్లి రాజాగారు-పట్టాభిషిక్తులు

౬. పై నిబంధనలకు లోబడియుండు ఆహార పట్టికల నేర్పరచుకొనుటకు, మనము తిను ఆహారవస్తువులలో దేనియం దెంతెంత మాంసకృత్తు, కర్బనోదజనితము, చమురు, ఆయా ఖనిజపదార్థములు, ఆయావిటమినులు గలవో తెలిసికొనవలయును. కాని, యీపరిశోధన మనదేశమునందు దొరకు నాహారద్రవ్యములలో చాల వానిని గురించి జరిగియుండలేదు. అయినను, ఈదేశమున గాని, ఇతర దేశములందు గాని జరిగిన పరిశోధనలను బట్టి లభించిన అంకెలను కొన్నిటిని జేర్చి I-వ యనుబంధమునగల పట్టిక తయారుచేయబడెను. * ఈపట్టికలో మాంసాహార వస్తువులు చేర్పబడలేదు.

౭. II-వ అనుబంధమునందు గల పట్టికలోని ఆహారము సామాన్యపు టాంధ్రుని భోజనమును సంస్కరించి ఏర్పరుప బడినది. అందు శరీరమున కావశ్యకము గానివియు, అనారోగ్యత కలుగజేయునవియు నగు పచ్చళ్లు, పులుసు మొదలగునవి తొలగించి తక్కినవస్తువులు సౌమ్యముగ నుండునట్లు చేసికొని తినున ట్లేర్పరుప బడెను. కావున నీపట్టిక నెల్లరును సులభముగ నవలంబింపవచ్చును.

౮. III-వ యనుబంధమునందలి పట్టికలో రాత్రి ఆహారము మొదటిపట్టికలో వలెనే యుంచి, మధ్యాహ్నాహారమునందు అన్నము, పప్పు, కూర వేర్వేరుగా వండ నవసరము లేకుండ, అన్నిటిని జేర్చి ఒకే ఆవిరి రొట్టిగా చేయున ట్లేర్పరుపబడెను. ఇందువలన వంటబాధ చాలవరకు తగ్గును. ఈపట్టికలో వ్రాయబడినట్లు కొన్నిదినములు మధ్యాహ్నపు పూట యీఆవిరి రొట్టెను తిని, క్రమముగా రాత్రికూడ నీరొట్టెను (ఆయా వస్తువులను మధ్యాహ్నమునకు చెప్పిన తూనికలో $\frac{3}{4}$ వంతు మాత్రమే) తినవచ్చును.

౯. ఆహారపదార్థములను వండుటవలన నందలి విటమినులు (ముఖ్యముగ C అనునది) తగ్గిపోవునని శాస్త్రజ్ఞులు కనుగొనిరి. కావున వానిని కొంతవరకు గాని, పూర్తిగా కాని అపక్వముగ భుజించుట మంచిది. కావున III-వ పట్టికయందలి ఆహారపదార్థములను క్రమముగ నపక్వముగనే తినుట ప్రారంభింపదగును. IV-వ పట్టికయందు మధ్యాహ్నము పక్వాహారమును, రాత్రి అపక్వాహారమును ఏర్పరుపబడెను. V-వ పట్టికయందు రెండు పూటలందును చాలవరకు అపక్వాహార మేర్పరుప బడెను. ఇందు చేర్పబడిన మజ్జిగ పక్వాహారమే. అయినను, దీనిని గాని, పాలు, వెన్న మొదలగు గో సంబంధ పదార్థములను గాని విసర్జించుట మంచిది కాదు. కేవల వృక్షసంబంధమైన పదార్థములందలి మాంసకృత్తులకంటెను, చమురుకంటెను జంతు సంబంధమైన పాలు, పెరుగు మొదలగు వానియందలి మాంసకృత్తులును, చమురును మానవ శరీరమున కెక్కువ అనుకూలమని శాస్త్రజ్ఞులు కనిపెట్టిరి. మరియు మనదేశమున ప్రజలు మిక్కిలి ప్రాచీనకాలమునుండియు గో సంబంధమగు పాలు, పెరుగు మొదలగు పదార్థముల కెక్కువ అలవాటుపడి యుండుటచే వీని నిప్పుడు మానవలసిన యగత్యమును లేదు.

నూరుపౌనులు తూనిక గలిగి దినమునకు ఒక గంట కఠిన వ్యాయామమును, 3-గంటలు లఘువ్యాయామమును చేయు మనిషికి:—

కాలరీలు

౧ గంట కఠిన వ్యాయామమునకు............౧౨౦

3 గంటల లఘువ్యాయామునకును... 3 × ౭౫=౨౨౫

నిదురించు ౮-గంటలును, పైని చెప్పినట్లు వ్యాయామము చేయు ౪ గంటలును గాక తక్కిన ౧౨ గంటల వ్యాయామ రహిత కాలమునకును... ౧౨ × ౨౫=300

రాత్రింబవళ్లు అంతశ్శరీర వ్యాపారమునకు ౨౪ గంటలకు... ౨౪ × ౪౦=౯౬౦

మొత్తము ౧,౬౦౫

కావలెను. II, III, IV, V, పట్టికలు ఇట్లు సుమారు ౧,౬౦౦ కాలరీల ఉష్ణత నిచ్చుటకు తగినట్లు వ్రాయబడెను. ఇంతకంటె తూనికగలవారును, హెచ్చు వ్యాయామము చేయువారు అందుకు తగినట్లు ఆయా పదార్థముల తూనికలను హెచ్చించుకొనవలెను.

ఈవ్యాస మింతవరకే దీర్ఘమగుటచే, తెలుపదగిన మరికొన్ని యంశములు మరియొకవ్యాసమునకు విడువవలసి యుండును.

* ఈయంకెలు కొన్ని రాబర్టు మెక్కారిసన్ గారి 'Food' అను గ్రంథమునుండియు, అమెరికన్ 'Red-cross' వారి 'Food & Nutrition' అను గ్రంథమునుండియు సేకరింప బడినవి. తక్కినవి కొన్ని ప్ర కలనుండి తీసికొనబడినవి. కొన్ని సామ్యమునుబట్టి యూహించి వ్రాయబడినవి.

బాలభాష *

౧

ఉత్తముని పేరేమి? ఊరి పేరేమి?
సత్యపురుషుల గన్న సాధ్వి పేరేమి?
ఉత్తముడు దశరథుడు ఊరు అయోధ్య
సత్యపురుషుల గన్న సాధ్వి కౌసల్య.

* * * *

శ్రీరామ! జయరామ! శృంగారరామ!
కారుణ్యగుణధామ! కళ్యాణనామ!
జగతిపై రామయ్య జన్మించినాడు
సత్యమ్ము లోకాన స్థాపించినాడు
తల్లిదండ్రులమాట చెల్లించినాడు
ఇల్లాలితోపాటు హింసపడ్డాడు
సీతామహాదేవి సృష్టిలోపలను
మాతల్లి వెలసింది మహనీయురాలు.

* * * *

దండమ్ము దండమ్ము దశరథరామ!
దయతోడ మము గావు దాక్షిణ్యధామ!

౨

విఘ్నమ్ము లేకుండ విద్య నియవయ్య
విఘ్నేశ్వరుడ నీకు వేయిదండాలు.

౩

ఉంగరమ్ములు పెట్టి ముంగురులు దువ్వి
ఒద్ద పెట్టుకు తల్లి ముద్దులాడింది
పలకబలపము లిచ్చి పద్యాలు పాడి
సరస పెట్టుకు తండ్రి చదువు నేర్పాడు.

౪

పిల్లలందరు రండి బళ్లోకి పోయి
చల్లన్ని గాలిలో చదువుకొందాము
విసరు విసరు గాలి విసరవే గాలి
మల్లెపూవుల గాలి మామీద విసరు.

౫

చదువంటె అబ్బాయి చండికేశాడు
బద్దెపలుపా రావె బుద్ధి చెప్పాలి
చదువంటె అబ్బాయి సంతోషపడును
అగసాలి రావయ్య నగలు చెయ్యాలి.

౬

అరటిపండా తీపి ఆవుపాల్ తీపి
మాచిన్ని అబ్బాయి మాటల్లు తీపి.

౭

చదువుకో నాయన్న! చదువుకో తండ్రి!
చదువుకొంటే నీకు సౌఖ్య మబ్బేను!
ఆడుకో నాయన్న! ఆడుకో తండ్రి!
ఆడుకొంటే నీకు హాయి కలిగేను!

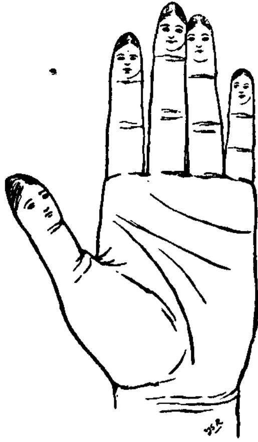
* * * *

పొరుగుపిల్లలతోను పోట్లాడబోక
ఇరుగుపిల్లలతోను యేట్లాడబోక
చక్కగా నీచదువు చదువుకో తండ్రి!
చదువుకొంటే నీకు సౌఖ్య మబ్బేను!

---

* ఈ పుటలోని భాగము 'గృహలక్ష్మి'యందు ప్రకటితమయ్యెను ఈ 'బాలభాష'ను సంపూర్ణముగ భారతియందు ప్రకటింప నుండుటచే మరల ముద్రితమయ్యెను. సం. భా.

అయిదువేళ్లు

తిందాం తిందాం ఒకవేలు
ఎట్లా తిందాం ఒకవేలు
అప్పు చేసి తిందాం ఒకవేలు
అప్పెట్లా తీరుతుంది ఒకవేలు
ఉన్నాగదా నేను అన్నింటికీ
పొట్టివాణ్ణి గట్టివాణ్ణి బొటనవేలు!

వివరణము

[చిటికన వ్రేలు, ఉంగరము వ్రేలు, నడిమి వ్రేలు, చూపుడు వ్రేలు, బొటమన వ్రేలు-అని అయిదు వ్రేళ్లకు పేళ్లు. ఈ అయిదు వ్రేళ్లూ అనుకొన్నట్టు ఒకొక్క వ్రేలినీ చూపుకొంటూ బాలకు లీపదము పాడుదురు.]

ఎందుకు?

ఎండలు కాసే దెందుకురా
మబ్బులు పట్టే టందుకురా
మబ్బులు పట్టే దెందుకురా
వానలు గురిసే టందుకురా
వానలు గురిసే దెందుకురా
చెరువులు నిండే టందుకురా
చెరువులు నిండే దెందుకురా
పంటలు పండే టందుకురా
పంటలు పండే దెందుకురా
ప్రజలు బ్రదికే టందుకురా
ప్రజలు బ్రదికే దెందుకురా
స్వామిని గొల్చే టందుకురా!
స్వామిని గొల్చే దెందుకురా!
ముక్తిని బొందే టందుకురా!

సూర్యుడు

తొలిదిక్కు తెలుపెక్కగా—
                    ఆకసము
తెలతెల్ల వారగాను,
వృక్షములు కదలుగాను-
                    వానిపై
పక్షుల్లు లేవగాను-
కలకల ధ్వనులతోను జగమెల్ల
కార్యములు చేయగాను
ఉదయించె కర్మసాక్షి
                    తనకాంతి
పదిదిక్కులకు బారగా.

*   *   *   *

పుట్టేటి భానుడా! పుష్యరాగపుచాయ
        శ్రీసూర్య నారాయణా!
పుష్యరాగము మీద పొంగు బంగరుచాయ
        శ్రీసూర్యనారాయణా!
జామెక్కి భానుడా జాజిపువ్వులచాయ
        శ్రీసూర్యనారాయణా!

జాజిపూవులమీద సంపెంగపువుచాయ
శ్రీసూర్యనారాయణా!
మధ్యాహ్న భానుడా! మల్లెపూవులచాయ
శ్రీసూర్యనారాయణా!
మల్లెపూవులమీద మంచి వజ్రపుచాయ
శ్రీసూర్యనారాయణా!
మూడ్జాములభానుడా మునగపూవుల చాయ
శ్రీసూర్యనారాయణా!
మునగపువ్వులమీద ముత్యాలపొడి చాయ
శ్రీసూర్యనారాయణా!
క్రుంకేటిభానుడా గుమ్మడీపువుచాయ
శ్రీసూర్యనారాయణా!
గుమ్మడీపువుమీద కుంకుంపువుచాయ
శ్రీసూర్యనారాయణా!
ఆయురారోగ్యములు ఐశ్వర్యములు నిమ్ము
శ్రీసూర్యనారాయణా!

ఉన్న ఊరు, కన్న తల్లి

ఉన్నఊరూ విడిచి ఉండనేలేము
కన్నతల్లిని విడిచి ఘడి యుండలేము.
ఉన్న ఊరే నాకు చెన్నపట్నమ్ము
కన్నతల్లే నాకు కల్పవృక్షమ్ము.

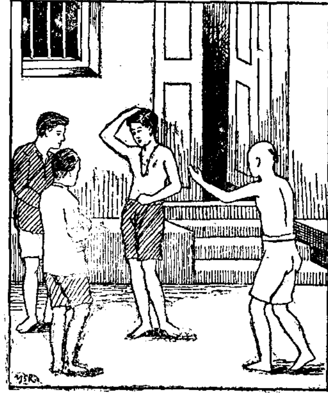
చెలిమి

కానివారితోను కావించు చెలిమి
కట్టె విరిచీ పొయిని పెట్టినట్లుండు
అయినవారితోను కావించుచెలిమి
ఆకు మడచీ మడత పెట్టినట్లుండు.

* * * *

కానివారిమాట కంట్లోది నలుసు
ప్రాణం పోయిందాక ప్రక్కలో పోటు
అయినవారిమాట అమృతంపు తేట!
బ్రదికి ఉన్నందాక భాగ్యంపుమూట.

నెత్తిమీద గోరింక

ఓ అ(బ్బా)మ్మాయి నెత్తిమీద గోరింక.
చెప్పకు చెప్పకు చెడిపోతావు
చెపితే నీముక్కు తెగ్గోస్తా
దూలం మీంచి దూకిస్తా
పందిలి మీంచి పాకిస్తా
కంచం అన్నం తినిపిస్తా!
కడవెడు నీళ్లు తాగిస్తా!

వివరణము

[ఎవరితలమీద నైనా ఆకు గాని, పుల్ల గాని, ఇంకేదైనా గాని పడి ఉంటుంది. లేదా ఈ పదం పాడేవాళ్లే పెట్టుతారు. అది యెవరితల మీద ఉన్నదో వాళ్లు గుర్తించ లేకపోతారు. అంత కొంతసేపు వేళాకోళపు నవ్వు నవ్వి దగ్గర ఉన్న ఎవరితలమీదనో ఉన్నట్టుగా ఈ పదం పాడుతారు. ఈపరాచకముచేత అసలు ఎవరితలమీద ఉన్నదో వాళ్లు అనుమానించి తల తడివి చూచుకొని అక్కడ ఉన్నపుల్లనో దేన్నో తీసి వేసుకొంటారు. నలుగురూ నవ్వుతారు.]

[స శే ష ము]

హిందూదేశ ఆర్థికస్థితి

చావలి వెంకట హనుమంతరావు గారు, యమ్. ఏ.

కేంద్రరాష్ట్రప్రభుత్వముల ఆర్థికసంబంధములు

(వెనుకటి సంచిక తరువాయి)

౫

ఇంతవరకును మన దేశములో ఏ యే ప్రభుత్వభాగమున కేయే ఆదాయము వచ్చు మార్గము లేర్పాటు చేయబడవలెనో, ఇప్పుడు అమలునందున్న పద్ధతిలో ఏయే మార్పులు చేయబడవలెనో సూచింపబడినది. ప్రస్తుతము అమలు జరుగుచున్న కేంద్రరాష్ట్రప్రభుత్వ ఆదాయవ్యయవిభజన విధానము మెస్టను కమిటీ (Meston Committee) వారి రిపోర్టును బట్టి ఏర్పాటు చేయబడినది. మాంటాగ్యు సంస్కరణములు ప్రవేశపెట్టబడక పూర్వము ఇండియా ప్రభుత్వమువారు ఈ ఆర్థికవిధానమును గూర్చి సంపూర్ణముగ ఆలోచించి సూచనలను చేయుటకు మెస్టనుప్రభువు అధ్యక్షతక్రింద నొక కమిటీ నేర్పాటుచేసిరి. వారు చేసిన సూచనలలో కేంద్రప్రభుత్వము వారికి ఏర్పాటుచేయబడిన పన్నులనుండి వచ్చు ఆదాయములో (ఆ పన్నులు ఏవో మొదటిభాగములో సూచింపబడినవి) లోటు పూర్తియయి ఆప్రభుత్వమునకు తగిన ఆర్థికబలము చేకూరువరకు రాష్ట్రప్రభుత్వములు కొంతధనమును కప్పముల (contributions) రూపముగ చెల్లించవలెననియు, కేంద్రప్రభుత్వమువారి ఆదాయవ్యయములు సరితూగిన తరువాత ఆ కప్పములను పుచ్చుకొనుట వారు మానివేయవలెననియు రెండు ప్రధానములైనవి కలవు. ఆకమిటీవారు ఆదాయవ్యయమార్గముల విభజన ఎట్లుండవలెనో దానికికూడ ఒకపట్టిక నేర్పాటు చేసి, ఏయేప్రభుత్వమునకు ఏయే శాఖలపై అధికార ముండవలెనో వివరముగ తెల్పియుండిరి. వారు తయారుచేసిన కప్పముల ప్రణాళికయందు వ్యవసాయమే ముఖ్యవృత్తిగాగల మద్రాసు, సంయుక్తపరగణాలు, బెంగాలు మొదలగు రాష్ట్రములు ఎక్కువ సొమ్మును చెల్లించవలెనని సూచించియుండిరి. అది ఆయా రాష్ట్రముల ప్రభుత్వములకు చాల ఇబ్బంది కలుగచేయు ఏర్పాటని సూచింపబడినప్పటికిని ఆ కమిటీవారు దానికంటె ఎక్కువన్యాయముగా నుండు పద్ధతిని సూచింపలేక, ఎంతత్వరలో కేంద్రప్రభుత్వమువారు రాష్ట్రములపై బరువును తొలగించుట కవకాశము లుండునో అంతత్వరలో కప్పములను పుచ్చుకొనుట మానివేయుటయే సాధనమని వ్రాసియుండిరి.

ఈ మెస్టనుకమిటీ విధానములో ఒకగొప్ప లోపము ఏమన, రాష్ట్రప్రభుత్వములకు వ్యవసాయము, విద్య, పరిశ్రమలు మొదలగు ఖర్చుశాఖలపైఅధికారమునిచ్చివాటికి తగిన ఖర్చుపెట్టు

టకు కావలసిన సొమ్ము వచ్చు మార్గములను వారికి కుదుర్చకుండుట యనునది. పైన చెప్పబడిన వివిధప్రజోపయుక్త కార్యములకు సొమ్ము కావలయుననిన, రాష్ట్రప్రభుత్వములు క్రొత్తపన్నులను విధింపవలసిన అవసరము వచ్చెను; క్రొత్త పన్నులను విధించుటకు రాష్ట్రీయశాసనసభలు వ్యతిరేకములుగా నుండుచు వచ్చెను. కాన అన్నివిధముల రాష్ట్రములు పూర్వస్థితియందే యుండి ముందడుగు వేయ జాలని అవస్థలో పడుట తటస్థించెను. కాని ౧౯౨౨ సంవత్సరపు బడ్జెటు సందర్భములో ఇండియా ప్రభుత్వము వారు తమ బాస ననుసరించి రాష్ట్రీయకప్పములను సంపూర్ణముగ తొలగించుట కనుమతించిరి. ఆసందర్భములో ఇండియా ప్రభుత్వ ఆర్థిక సభ్యుడగు సర్ బాసిల్ బ్లాకెట్‌గారు చెప్పిన వాక్యములలో ఇకముందు రాష్ట్రములు తమకు చేకూరిన ఎక్కువసొమ్మును దేశాభ్యుదయమునకు చేదోడుగా నుండు పరిపాలన శాఖలపై వినియోగించుట కవకాశము లున్నవని హెచ్చరికతో చెప్పినమాటలు గమనార్హములు. ఈకప్పముల తొలగింపు (Remission of Provincial Contributions) రాష్ట్రములపై ఇదివరకు గొప్ప అడ్డంకులుగా నున్న బరువుల నావల త్రోసివైచి, వాటికి తమతమ బలమును తిరిగి సంపాదించుకొనుటకు అవకాశములు కలుగచేసినవి. మెస్టను కమిటీవారి సిఫార్సులు ఇకముం దెప్పుడును తిరిగి అనువర్తింప చేయుటకు అవసరము కలుగదని దృఢముగ చెప్పవచ్చును; ఎందువల్ల ననగా, వారు తమ రిపోర్టునందే అవి తాత్కాలికావసరములను బట్టి చేయబడినవనియు, ఆ అవసరములు తీరి, ఆపరిస్థితులు మారినవెంటనే వాటిని మార్చివేయ వచ్చుననియు వ్రాసియుండిరి. మెస్టను కమిటీవారి సూచనలు మొదటినుండియు కొన్ని రాష్ట్రములచేత ఖండించబడుచునే యున్నవి. వ్యవసాయ వృత్తి ప్రధానముగా గల మద్రాసురాష్ట్రము వారు వ్యవసాయమునకు చాలసొమ్ము అవసరమనియు, కాన వారు చెల్లించవలసిన 3౪౮లక్షల రూపాయిలును చెల్లించుట కష్టమనియు వాదించుచుండిరి; పరిశ్రమలు ఎక్కువ అభివృద్ధిగాగల బొంబాయి రాష్ట్రమువారు ఆదాయపుపన్ను కేంద్రప్రభుత్వము వారు తీసికొనుటవలన వారీయవలసిన ౫౬ లక్షలరూపాయిలును చెల్లించలేమని ప్రతిసంవత్సరమును మొరపెట్టుకొనుచు వచ్చిరి. ఇట్లే ఇతర రాష్ట్రములవారుకూడ తమతమ కప్పమును చెల్లించుట కున్న అభ్యంతరములను, కష్టములను చెప్పుకొనిరి. కాని కమిటీవారు తమ ఆదాయమార్గ విభజన విధానమువలన రాష్ట్రములకు వచ్చు ఎక్కువ రాబడిలో ఈకప్పములను చెల్లించిన తరువాతకూడ అభివృద్ధి మార్గములలో ఖర్చుపెట్టుటకు కొంతధనము మిగులు నను అభిప్రాయముతో తమ కప్పముల సూత్రములో ఏ విధమైన మార్పును చేయుట కంగీకరించలేదు. చివరకు సారాంశముగా రాష్ట్రములకు ఎక్కువ ఆదాయము వచ్చు

టకు మార్గములు కన్పించలేదు కాని కప్పములను చెల్లించుటమాత్రము తప్పినది కాదు. ఏది ఎట్లున్నను, ౧౯౨౭ సం॥ లో వాటిని పూర్తిగ తొలగించుటతో రాష్ట్రముల ఇబ్బందులు చాలవరకు తొలగిపోయిన వని చెప్పవచ్చును.

కాని రాష్ట్రప్రభుత్వములకు ఎక్కువ ఆదాయము వచ్చు శాఖలపై అధికారముల నిచ్చిన కాని రాష్ట్రకప్పముల నిర్మూలనము వలన ఎక్కువ లాభము చేకూరనేరదు. ఇదియే, అనగా రాష్ట్రప్రభుత్వములకు తమతమ ఆదాయవ్యయమార్గములపై సంపూర్ణ యాజమాన్యము నిచ్చి, క్రొత్తగా పన్నులు వేయ నవసరము లేకుండ కాలానుక్రమముగ ఎక్కువ ఆదాయము నిచ్చు పన్నులను వారి చేతులలో నుంచుటయే, ఇప్పుడు చేయబడవలసిన మార్పులలో ముఖ్యమైనది. మెస్టన్‌కమిటీవారి ఆర్థిక నిర్ణయము (Meston Settlement) వలన కలిగిన ప్రధానమైన మార్పు రాష్ట్రముల సంపూర్ణ ఆర్థికస్వాతంత్ర్య సూత్రమును ప్రతిపాదించుటయే. మేయో ప్రభువుకాలములో మొట్టమొదట ఏర్పాటు చేయబడిన ఆర్థిక విభజన (Financial Decentralization) లక్ష్యమునకు ఈ మెస్టనుకమిటీ ఏర్పాటు ఒకపెద్దమెట్టని చెప్పవచ్చును. ఇకముందు ఆ మెట్టు నాధారము చేసికొని ఆర్థికస్వాతంత్ర్య సౌధమును చేరుటకు ప్రయత్నములు చేయవలసిన బాధ్యత కలదు. సైమన్ కమిషన్ వారి లక్ష్యముయొక్క ప్రాముఖ్యమును గ్రహించిరనుటకు కొన్ని నిదర్శనములు కన్పించుచున్నవి. రాష్ట్రములు తమతమ విధులను లోటు లేకుండ నిర్వర్తించుటకు సరియగు ఆదాయవ్యయమార్గములను ఏర్పాటుచేసి, అట్లే కేంద్రప్రభుత్వమువారికి కూడ వారికి కావలసిన రాబడి వచ్చు మార్గములు స్థిరపర్చుట ఆవశ్యకము. ఇక ముందు ప్రభుత్వమువారు కార్మికులను గూర్చియు, వారికి ఇండ్లు, పెన్షనులు మొదలగు సౌకర్యముల ఏర్పాటును గూర్చియు ఎక్కువ మొత్తములు ఖర్చుపెట్టవలసివచ్చును. దానికై ఎక్కువ అసంతృప్తి కలుగచేయకుండ తేలికవిధముగ ఎక్కువ ఆదాయము నిచ్చు Indirect Taxes పైని, అందు ముఖ్యముగ ఎగుమతి దిగుమతి పన్నులపైని ఆధారపడి యుండుట, మిలిటరీ ఖర్చులను తగ్గించుట మొదలగు ఇదివరలో సూచింపబడిన సంస్కరణముల నవలంబింపవలసియుండును. ఇవి కాక వీలైన యెడలను, అవసరమున్న ఎడలను క్రొత్త ఆదాయమార్గములను కూడ తడవి చూడవలసియుండును. అవేవో ఇంతకు పూర్వము సూచింపబడియే యున్నవి; తిరిగి ఒకసారి వాటిని పొందు పరుచుచున్నాము:—(౧) బెంగాలునందు వ్యవసాయమునుండి జమీందారులకు వచ్చుచున్న ఆదాయములపై ఇతరఆదాయములపై విధించుచున్నట్లుగానే ఆదాయపుపన్నును విధించుట; (౨) మరణపుపన్నులు, అదనపుపన్నులు మొదలగునవి ఇదివరకుకన్న

హెచ్చుగా విధించుట; (3) పట్టణములలో భూమి అమ్మకము సమయములలో పన్నులను విధించుట; (4) వినోదముల (entertainments), పైనను, భోగవస్తువుల (luxuries) పైనను పన్నుల విధించుట. ఇవి క్రొత్తపన్నులుగా కన్పించుచున్నను నిజముగా వాటియందు క్రొత్త ఏమియు లేదు. కొన్నిపన్నులు తొలగింపబడుట వలనను, మరికొన్ని తగ్గింపబడుటవలనను దేశోపయుక్తములగు కార్యములకు ఎక్కువ ఖర్చుపెట్టుటకు కావలసినసొమ్మును సంపాదించుటకును, ఆకార్యనిర్వహణములో ఏమైన లోటు వచ్చిన పూర్తిచేయుటకును ఈక్రొత్త పన్నులు సూచింపబడినవే గాని ఈపన్నులు వెంటనే విధింపబడ వలె నను ఉద్దేశముతో కాదు. ఇదివరకే మన దేశమందు ప్రజలు ఇచ్చుకొనుచున్న పన్నులు వారికి వచ్చుచున్న ఆదాయములో చాలభాగము మ్రింగివేయుచు వారిని క్రుంగదీయుచున్న సమయములో క్రొత్త పన్నులను వారిపై విధించుట క్రొత్తబరువును భుజములపై నెత్తుటయే యగును. కాని పైన ఉదాహరింపబడిన పన్నులయొక్క ముఖ్యోద్దేశ్యము ప్రజలపై పన్నులబరువునెత్తుట కాకవారిలోనున్న ఆర్థికములగు హెచ్చుతగ్గులను (economic inequalities) వీలైనంతవరకు రూపుమాపి ప్రజాబాహుళ్యములోసరిసమానత్వమును పెంపొందించుటయే యైయున్నది. మఱియు ప్రజలకు ఎక్కువ ఆర్థికబలమును చేకూర్చు మార్గములను కొంతవరకు త్రొక్కిన తరువాతను, వారికి దానివలన కావలసిన లాభము వచ్చిన తరువాతను క్రొత్తపన్నులను విధించుటలో కొంతన్యాయ ముండును. ఆవిధముగా ప్రజాసామాన్యముయొక్క ఆదాయమునందును దానితోపాటు వారిజీవితప్రమాణము (standard of living) నందును అభివృద్ధిని సమకూర్చుటకు ఇంతకు పూర్వము సూచింపబడిన మార్పులు చాల తోడ్పడకలవు.

అ ను బం ధ ము

సైమన్ కేంద్ర సంఘమువారి ఆర్థికవిషయ సూచనలు

పైసంగతులు వ్రాయబడిన తరువాత సైమన్ కేంద్రసంఘము (శంకరన్ నాయరు కమిటీ) వారి రిపోర్టు ప్రచురణమైనది. వారి సూచనలలో ప్రధానమైనది వెంటనే సంపూర్ణబాధ్యతాయుత ప్రభుత్వమును రాష్ట్రముల లో ప్రవేశ పెట్టవలె ననునది. ఆసూత్రమును మూలాధారమును చేసికొనియే వారి ఇతర సూచనలన్నియు చేయబడినవి. మనకు ప్రధానమగు ఆర్థిక విషయములలో వారి అభిప్రాయములను ఈ క్రింద పొందుపర్చుచున్నాము:

“కేంద్రప్రభుత్వముపూర్తిగ బాధ్యతాయుతముగ మారునంతవరకు రాష్ట్రఆదాయమార్గములును, వాటిపైవచ్చు ఆదాయమును పూర్తిగ రాష్ట్ర ప్రభుత్వముల చేతులలో నుండవలెను. కాని కేంద్రప్రభుత్వమువారికి ఈమార్పువలన ఏమైన ఆర్థికముగ ఇబ్బందులు కలిగె యెడల, వాటిని తొలగించుటకు న్యాయమైన

మధ్య వర్తిసంఘము నొకదాని నేర్పాటుచేసి, వారి తీర్పుప్రకారము రాష్ట్రప్రభుత్వములు కొంత కొంత కప్పముల నాప్రభుత్వమువారికి చెల్లించవలెను."— (కేంద్రసైమను సంఘము వారి రిపోర్టునుండి.)

పై సూచనలో రెండు ముఖ్యలోపములు కలవు:—(౧) కేంద్రప్రభుత్వము బాధ్యతాయుత మగు నంతవరకు రాష్ట్రములకు ఆర్థిక స్వాతంత్ర్య ముండవలెనని చెప్పుటలో ఏవిధమైనన్యాయము కాని,అర్థము కాని లేదు. కేంద్రప్రభుత్వము బాధ్యతగల సంస్థ యైన వెనుక ఆర్థిక అధికార మంతయు వారికి తిరిగి ఇచ్చివేయవలెను-అని కమిటీవారి అభిప్రాయమైన ఎడల, అది చాల అసమంజసము; చరిత్రకును, సామాన్య విచక్షణజ్ఞానమునకును అది వ్యతిరేకము. "రాష్ట్రస్వాతంత్ర్యము" అను పదములో రాష్ట్ర ఆర్థికస్వాతంత్ర్యము అను అర్థముకూడ ఇమిడియున్నదని వేరుగ చెప్ప నక్కరలేదు. (౨) రాష్ట్రప్రభుత్వములు కేంద్ర ప్రభుత్వమునకు ద్రవ్యలోపమును పూర్తి చేయుటకై కొంత కప్పముల నీయవలె నను సూత్రముకూడ రాష్ట్రీయస్వాతంత్ర్యమునకు లోటే. అదియు కాక, ఈ కప్పములపద్ధతి మెస్టనుకమిటీవారి సూచనల ప్రకారము ప్రవేశ పెట్టబడిన తరువాత ఏవిధముగ పనిచేసినదో, రాష్ట్రముల కెంత అన్యాయముగ పరిణమించినదో అందరకును తెలిసినవిషయమే. ఇట్లు ఏకగ్రీవముగ ఖండింపబడిన పద్ధతిని ఇంకొక రూపముగ తిరిగి ప్రవేశపెట్ట జూచుట గొప్ప పొరపాటు.

కాని సైమను కేంద్రసంఘము వారి పై సూచన వేరొక తప్పు,అభిప్రాయముపై ఆధారపడి యున్నది. అది ఏదన, వారు ఆదాయపు పన్ను, ఎగుమతి దిగుమతి పన్నులుకూడ రాష్ట్రప్రభుత్వముల యాజమాన్యముక్రిందకు మార్చవలెనని సూచించియుండిరి. రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములకు ఏయే పన్ను శాఖలపై అధికార ముండవలెనో చర్చించుచు, ఆదాయపు పన్ను రాష్ట్రములకును,ఆబ్కారీపన్ను కేంద్ర ప్రభుత్వమువారికిని మార్చుట సమంజసమని ఇదివరలో సూచించి ఆమార్పుకు కారణములుకూడ తెల్పియున్నాము. ఎగుమతి దిగుమతి పన్నులను రాష్ట్ర ప్రభుత్వములకు మార్చుటను గురించి, అవి కేంద్రప్రభుత్వపు యాజమాన్యముననే ఏలయుండవలెనో లోగడ వ్రాసియున్నాము. అట్టి మార్పులో గల ఒక ముఖ్యలోపముమాత్ర మిచ్చట చూపెదము. ఎగుమతి దిగుమతి పన్నులు సాధారణముగ ఏరాష్ట్రములో సరకులు ఎగుమతి దిగుమతి యగుచుండునో ఆ రాష్ట్రముననే విధింపబడుచుండును. రాష్ట్రప్రభుత్వములకీ పన్నులను విధించు అధికార మీయబడిన,వాటివలనవచ్చు ఆదాయమంతయు ఒకరాష్ట్రముననకే పోవును. నిజముగా ఏరాష్ట్రప్రజలు ఆవస్తువులను ఉపయోగించుచున్నారో ఆరాష్ట్రములకు ఏవిధమైనలాభమునుండదు:వారికి ఆపన్నులను విధిం

చుటవలన ఆదాయము రాదు. అది చాల అన్యాయము. దానివలన ఏరాష్ట్రమున కాపన్ను మూలమున ఎంత ద్రవ్యము రావలెనో అది రాకుండుటయే గాక, రాష్ట్ర రాష్ట్రముల మధ్య కలతలు బయలుదేరుట కవకాశములు కూడ కలవు. దిగుమతిపన్నుల రేట్లలో ఒకవిధమగు సమానత్వము (uniformity) చేకూరవలెననిన, కేంద్రప్రభుత్వమువారి చేతులలోనే ఈపన్నుండుట లాభము. అదియుకాక, కేంద్రప్రభుత్వము వారికి ద్రవ్యలోపము లేకుండ చేయ వలెనని నను, రాష్ట్రకష్టములు పునరుద్ధరింప కుండ వలెనన్నను, ఈపన్నులను విధించు అధికారము కేంద్రప్రభుత్వము వారి కిచ్చుటయే మంచి మార్గము.

సైమను కేంద్రసంఘములో ముగ్గురుసభ్యులు (సర్ శంకరన్ నాయర్, నవాబ్ ఆలీ ఖాన్, సర్దార్ సింగ్ ఉబెరామ్‌గార్లు) రిపోర్టులోని సూచనలకు తమ భిన్నాభిప్రాయములను తెల్పుచు, కమిటీ ఆర్థిక సూచనలలోగల లోపముల నన్నిటిని ఎత్తి చూపిరి. వారు చెప్పిన విషయములలో సంపూర్ణరాష్ట్ర స్వాతంత్ర్యము జయప్రదముగ కొనసాగుటకు రాష్ట్ర ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యము అత్యావసరమునియు, అట్టి స్వాతంత్ర్యము నేర్పాటుచేయుటకే ప్రయత్నములు చేయవలెననియు చెప్పినవి గమనార్హాములు. ఆర్థికవిభజన (Financial Decentralization) సూత్రమునుగురించి సర్ జాన్ స్ట్రాచీగారు అనుకూలముగా నిచ్చిన అభిప్రాయమును తెల్పుచు, లార్డు మేయోకాలములో ప్రప్రథమమున ఆచరణలో నుంచబడిన ఆసూత్రమును పూర్తిగ అమలునందుంచుటకు ఖండితముగ ఏయేప్రభుత్వభాగమునకు ఏయేఆదాయమార్గములపై అధికార ముండవలెనో నిర్ణయించి ఏర్పాటుచేయుట అవసరమని వారు తెల్పియున్నారు. వారి అభిప్రాయములతో ఎల్ల రేకీభవించవలసినదే. కాని ఆవిభజన ఏపద్ధతులపై జరుగవలెనో మాత్రము వారు నిష్కర్షగ తేల్చక అది ఒకపండితుల కూటము (Experts' Committee) వారిచే ఏర్పాటు చేయబడవలెనని వ్రాసియున్నారు.

స్వరకల్పన

శ్రీపాద గోపాల కృష్ణమూర్తిగారు

"శిశు ర్వేత్తి పశు ర్వేత్తి వేత్తి గానరసం ఫణీ" అనునార్యోక్తి సంగీతము మానవులనేగాక ప్రపంచముతో నెంతయో పరిచయము లేని శిశువును, బుద్ధిబలము లేని పశువును, చివరకు విషజంతువైన పామును కూడ మెప్పించునని తెల్పుచున్నది. లలితకళలలో నిదియే సులభగ్రాహ్యము. కవిత నెఱుంగుటకు సాహిత్యమున కొంత ప్రవేశ ముండవలెను. చిత్రకళ నెఱుంగుటకు ప్రకృతి సౌందర్యమును కొంత తెలిసి యానందించి యుండవలయును. సంగీతమును విని యానందించుట కట్టి పునాదు లేవియు నవసరములు కావు

సంగీతమునకు సప్త స్వరములు[1] ఆధారములు. ప్రపంచములోని నాగరిక జాతు లన్నియు సప్తస్వరములనే వాడుక చేయుచున్నవి. వినువారి హృదయమున కానంద మిచ్చునట్లు కూర్చబడిన స్వరముల చేరికయే రాగ[2] మనబడును. దాని కారోహణము, అవరోహణ మని రెండంగములు. ఆరోహణమున నొక స్వరమునుండి దానికన్న హెచ్చు నాదముగల స్వరమునకు ప్రసరించుట, అవరోహణమున్న నొకస్వరమునుండి తగ్గుస్వరమునకుదిగుట.

ఒక రాగము నందలి కళల ననుసరించి తాళము నడుపుచు పాడుట కనుకూలమై పరమేశ్వరునికి కృతి నిచ్చిన సాహిత్యరచనను కృతి యని పిల్చుచున్నాము. కృతి సాధారణముగా మూడు భాగములు కలిగియుండును. పల్లవి రాగముయొక్క బహిః స్వరూపమును వ్యక్తము సేయును. అనుపల్లవి రాగముయొక్క ఆరోహణావసానమును చూపుచుండును. చరణములు రాగములోని స్వరప్రస్తారములకు సాహిత్యోదాహరణములు. కృతులలోని విరామకాలము లందును, పల్లవి అనుపల్లవి, చరణము అనువాని ముందునను స్వరకల్పనను అనగా ఆ రాగమునకు సంబంధించిన స్వరసమ్మేళనములను గాయకులు పాడుట యిటీవల నలవాటయిపోయినది.

స్వరకల్పనకు గానమందు ప్రాముఖ్యము హెచ్చిపోవుచున్నది. కృతిలోని సాహిత్యమున నెక్కడైనను దీర్ఘ మున్నచో నా దీర్ఘమును వదలివైచి ఆ కాలము నందు స్వరము వాడుటకూడ నలవాటయినది. 'మీనాక్షి మేముదం దేహి' యను కృతిలో 'మధురాపురీనిలయే మణివలయే' యను భాగమున పురీ యనుచోట నకారదీర్ఘము మాని, పేరు పొందిన దక్షిణాపథగాయకు డొకడు స్వరములను వాడి యుండెను. రాజమహేంద్రవరములో నొక గాయకుడు స్వరములను మధ్యమధ్య ప్రయోగించి రాగాలాపనము చేసినాడు. గాయనులు స్వరము వాడకుండుటను గాంచి సభ్యులు స్వరకల్పన సేయవలసినదని తాఖీదుల నంపుచున్నారు. హరిదాసులు కథలలోని కీర్తనలలో స్వరకల్పన చేయుచున్నారు. గంగిరెద్దు దాసులలో గూడ స్వరకల్పన వ్యాపకము గాంచుచున్నట్లు వల్లూరి జగన్నాథరావుగారి ఉత్తరదేశపుబిచ్చగాండ్రు అను గ్రామఫోను రికార్డువలన గోచరించుచున్నది. కొవ్వూరి స్టేషనులో ముష్టివాడొకడు ఫిడేలుపై స్వరములు వాడిన పాటలు పాడుచు తిరుగుచున్నాడు. కళలలో సంగీతమునకు వలెనే సంగీతములో స్వరకల్పనకు వ్యాప్తి హెచ్చిపోవుచున్నది.

కవులు కాదన్నను, చిత్రకారులు చిత్తమనకపోయినను, కళలలో సంగీతమే యుత్కృష్టకళ. దేశకాలపాత్రములతో సంబంధము లేక, శిశుబాల వృద్ధు లను వ్యత్యాసము లేక, జీవకోటి నానందములో తేల్చి యా

---

1. తానే రంజించునది స్వరము. ఈ స్వరములుస, రి, గ, మొదలగు అక్షరములచే తెలుపబడుచున్నవి.

2. రంజకో జన చిత్తానాం స రాగః కథితో బుధైః.

డించునది సంగీతమే. ఇట్టిసంగీతమునందు స్వరము వ్యాప్తి నొందుటకు కారణ మేమి? అని ఆలోచింతము. ఈ వ్యాప్తి న్యాయ్యమే యైనచో స్వరకల్పన గానవిద్యా దర్శములను చక్కగా పాలించవలసి యుండును. అట్లు గాక గాన విద్యాదర్శములను స్వరకల్పన పాలించనిచో దానికి గానమునందుగల వ్యాప్తి అక్రమమే. గాన విద్యా దర్శము లేవి? నాదోపాసన, గీతోపాసన, రంజకత్వము నని హరి నాగభూషణముగారు వ్రాయుచున్నారు.3 ప్రస్తుతము నాదోపాసన, గీతోపాసన రెండును సమర్థు లెందరో లేకుండుటను బట్టి మూల బడినవి. నాదోపాసనకు స్వరము లవసరములు కావు. అందు భావమే యుండును. కేవలము నాదము మూలముననే జీవాత్మ పరమేశ్వరుని కంజలి యొసంగును. గీతోపాసనకు కూడ స, రి, గ ల జ్ఞాన మక్కర లేదు.4 కబీరు, రామదాసు, తలారి, రంగదాసు ప్రసిద్ధి కెంటిన గీతోపాసకులు. వారు సరిగలు వాడియుండలేదు. గరిమెళ్ల సత్యనారాయణ గారు విఖ్యాత గీతకవులు. వారు పాటలను రచించునప్పుడు ముందు సరిగమలు కట్టుకొని పిమ్మట తదనుగుణముగు సాహిత్యరచనను చేసికొనలేదు. గాయకుల కుత్తమాదర్శములైన నాద, గీత ఉపాసనలకు స, రి, గ, ము ల యాట లావశ్యకములు కావని ఇందుమూలమున తెలియుచున్నది. ఇంక మూడవ ఆదర్శము జనరంజనము. దీనికి జీవకళా5 జ్ఞాన మవసరము. ఈ జ్ఞానమునకు ఆలాపనమే మూలాధారము. గాయకులు ప్రయోగించు సంగతులును, కళలును, అన్నియు రంజించుగుణమును కలిగియుండవు. అందు గొన్ని మాత్రమే ప్రేక్షకులను మెప్పించ జాలి యుండును. ఆలాపనము సేయుచు నేదైన నొకచోట నీ జీవకళలు పడినచో, నా జీవకళకుగల స్వరసమ్మేళనమును గుర్తించి, ఇం కేయితర రాగమునకైనను ఈ స్వరసమ్మేళనముల నుపయోగింప వీలున్నచో, నారా గమునకు జెం దెడి కీర్తనలోని సాహిత్యమునకు పై జీవకళ యద్దినచో వినువా రానంద భరితు లగుదురు. అంతి

యే కాని కేవలము స్వరకల్పన సేయ నేర్చినంత మాత్రమున పై జీవకళాజ్ఞాన మలవడదు. ఏలన, జీవకళలు స, రి, గ, ములను ముందు సరిపెట్టుకొని పిమ్మట రాగ రూపమున వెలువరింప వీలిచ్చునవి కావు రాగ రూపమున ముందు సాధకముచేసి పిమ్మట కృతి సాహిత్యమున కద్దవలసినవి. కాబట్టి స్వరకల్పనా సామర్థ్యము జనరంజనమునకు కూడ సహాయకారి కాదు.

ఈ వాదమునకు ప్రతిపక్షు లున్నారు. స్వరములను గమకభేదములచే పాడినచో నవి రంజింపగలవట. వీరికి ముందుముందు జవాబు చెప్పగలను. మఱికొందరు స్వరములను గమకములతో పాడి రాగకళలను కూడ నిబిడము సేయుట చాల కష్టమనియు, నట్లు పాడినచో రంజించుటయే కాక, సంగీతమునకు ముఖ్యములైన భావ, రాగ, తాళములకు భంగకారి కాకుండ స్వరములను పాడు పద్ధతి యొకటి క్రొత్తగా నవతరించుననియు వాదించుచున్నారు. రెండవవారి వాదమునే ప్రస్తుతము చర్చింతును. 'కష్ట'మైన వన్నియు సత్కళ లేనా? కేవలము కర్తయొక్క కష్టపరిశ్రమలపైన మాత్రమే ఆధారపడి వేరు విధముగు రంజనములేని విద్యలకు సభల యం దెట్టి పురస్కార మర్హమో ముందు చర్చింతును. ప్రతిపక్షుల వాదములో మొదటిభాగ మయినది. ఇక రెండవ భాగము: "అట్లు పాడినచో రంజించుటయే గాక" అనునది. రంజించునా? లేదా? అనుదానికి రెండు విధముల జవాబులుకూడ వచ్చును. ఈ రంజనము సరిగల వల్ల కాక, వాటి చేరికలపై నాధారపడియుండు కళవలననే పుట్టుచున్నదని ప్రతిపక్షులే అంగీకరింతురు. అట్టియెడ ప్రయాసము వహించి ఆ సరిగమ లను బిగించి పాడవలసిన యవసర మేమి? మరియొక సంగతి: పైన చెప్పిన ట్లొకగాయకుడు పాడె ననుకొనుడు. ఆ స్వరముల నంటియుండు రాగము నూహించి, గాయకుడు పాడు స్వరములను గాక, ఆ రాగము నే యాకర్ణింపగల శక్తిగలవారే దాని నానందింపగలరు. ఇతరు లట్లు చేయ

8., 4. త్రివేణి, 2 వ సంపుటము, 1 వ సంచిక, 55 వ పుట.

5. ఇదియొక క్రొత్త మాట అని పాఠకులు కినియ నక్కర లేదు. ఇది ఇక్కడితో సరి.

లేరు. కాబట్టి ఈ రంజనము సార్వజనీనము కాదు. ఇంక మూడవభాగమగు "రాగకళలను నిబిడము చేయుచు పాడినచో భావ, రాగ, తాళముల కాపాట భంగకారి కా" దనువాదమును పరికింతము. భావ, రాగ, తాళములు పోకుండు టెట్టిది? గమకముల కన్నిటికి భావమున్నదా? లేదు. వాటిచేరికల కుండును గాక. అక్షరములకు వేర్వేరర్థములు లేకున్నను వాటిచేరికల కున్నట్లే, గమకములకు ప్రత్యేకముగా నర్థములు లేకున్నను వాటిచేరికయైన రాగమునకు విశిష్టార్థ మున్నది. ఈ గమకములు పైవారు పాడుమని చెప్పుపాటలో స, రి, గ మొదలైన అక్షరములచే భేదింపబడియున్నవి. కాబట్టి యొకదానిలోని కొకటి సరిగా మేళవించి, కళాకారుని హృదయోద్గత భావమును వెలువరించు భాగ్యము స్వరములతో కూడుకొన్న ఈ గమకములకు లేదు. ఇక రాగము వీటివల్ల భంగము కాదను మాటకు సత్తము. "రాగకళలను నిబిడము చేసినారు కాబట్టి రాగభంగము రా" దని వారి వాదము. ఈ వాదమునకు పునాదులైన కొన్ని యభిప్రాయములను మనము పరిశీలించవలెను. (౧) రాగకళ యనునది విశిష్టమని: [ఇదే ముఖ్యమైనది. ఈ యభిప్రాయము నిరాధారమని నిరూపించగలిగినచో పై వాదము భగ్నము చేయగలుగుదుము]; (౨) తమకు తెలిసిన వేళాంచెమో మాత్రమే రాగకళలని. అంతే కదా! రాగకళలు నిబిడము చేయవలె ననుట తా మెరింగిన కళ లేవో వాటిని గాయకులు తాము పాడెడి స్వర సమ్మేళనములలో నిబిడము చేయవలె ననుటే. ఇది హాస్యాస్పదము. ఇక మొదటి యభిప్రాయము మాట 'రాగకళ' యన నేమి? రాగమువలె పాడుట కనుకూలమైనదా? అట్లే కానిండు. సమర్థుడగు గాయకు డొకడు సాధకబలమున కనుగొనిన నూతన కళలను శ్రోతలెఱింగియుండుట కవకాశములు లేవు కదా! అట్టిగాయకు డొకడు [ఉదా: హరి నాగభూషణముగారు] సభచేసి ఆయన నేర్చిన 'రాగకళ'లు కురిపించినచో నివి రాగకళలే యని చెప్పగలిగిన వా రెవరు? లేరు. అట్లని ఆయన ఆరాగకళలను పాడుట మానివేయవలెనా? ఒకరు రాగరూపమున వెలువరించలేని దానిని మరియొకరు పాడగల్గుదురు. మొదటి వారికి రాగకళ కాని సమ్మేళనము రెండవవారికి రాగకళ యౌను. మొదటివారు స్వరరూపమున పాడకూడదని చెప్పిన సమ్మేళనమును రెండవవారు పాడవచ్చు నందురు. వీరికిని వారికిని సంధి కుదురు టెట్లు? ఈ సంగతి గ్రహించిన నాబోటివారు పసస-గరిధ-మొదలైన కల్పిత స్వరములను పాడవచ్చునని గాయకులకు సలహా నిచ్చి పాడించినచో కాదనుట కెవ్వరికీ వీలు లేదు. ఏలన, ఇది రాగకళ కాదు అని తప్పకుండ నిర్వచించుట కెవరికిని సాధ్యము కాదు. కాబట్టి "రాగకళలు నిబిడీకృతము చేయుచు పాడవలె" నను పై వాదము నిలువదు. రాగకళలు వ్యక్తులతో భేదించును. నాకు రానికళ నేను కాదందును. మీకు రానిది మీరు కాదందురు. న్యాయము చెప్పుట కాధారములు లేవు. పోనీ, గాయకుడే స్వరములు పాడి, ఈ స్వరముల నంటియుండు కళలను కూడ పాడి చూపవలె నందురా! స్వరసమ్మేళనములకు పనియే యుండదు. పాట చర్వితచర్వణము, కేవలము ప్రజ్ఞా ప్రకటనము క్రింద మారిపోవును. మరియొక సంగతి: ఒక క్రొత్తరాగపు కృతి నిచ్చి పాడుమన్నప్పుడు గాయకుడు ప్రయోగించు స్వర సమ్మేళనములు 'రాగక'ళానుసరణములో కావో ఎట్లు నిర్ణయించుట? రాగకళానుసరణము కాదందురా? సాధకమువలన గాని ఈ నిజము తేలదు. ఒకరికి సాధ్యము కానంత మాత్రమున నది రాగకళ కాదనుట దౌర్జన్యము. కాబట్టి రాగము భంగము కాదను ప్రతిపక్షుల వాదము సక్రమము కాదు. తాళమున కీ స్వరకల్పనయు భంగకారి కాదు. కాబట్టి ఇది మన చర్చలోనికి రాదు.

స్వరకల్పన చేయు పద్ధతి వాగ్గేయ కారకుల యుపయోగమునకు కనిపెట్టబడినదని మరికొందరనుచున్నారు '<u>వాచం గేయంచ కురుతే యస్స వాగ్గేయకారకః</u>' అనిసంగీత రత్నాకరము. వాచకము, గానము అను రెంటిని చేయువాడే వాగ్గేయ కారకుడని దాని యర్థము. అనగా గీతరచన చేయు వాడే వాగ్గేయ కారకు డనిపించుకొన[illegible]ల డన్నమాట. గీతోపాసనకు స్వరకల్పన సహాయకారి కాదని యిదివరకు మనవిచేసి యున్నాను. 'శబ్దరూపమైన సాహిత్యము మాతు; స్వరరూపమైన వర్ణమెట్టు

ధాతు. ఈ రెంటిని చేయువాఁడే వాగ్గేయకారకుడు' అని సంగీత సంప్రదాయ ప్రదర్శనిలో సుబ్బరామ దీక్షితులవారు. త్యాగరాజునకు స్వరకల్పనవలననే వాగ్గేయకారకత్వము సార్థక మయ్యెనా? దీక్షితులవారు వాగ్గేయకారకులని వ్రాసినవారిలో పెక్కురు స్వరరూపముగు మెట్టు రచించియుండలేదే! కాబట్టి వాగ్గేయ కారకులు తప్పక వర్ణమెట్టు రచింపవలెనను నియమము లేదు. రామదాసు, కబీరు, వీరు వాగ్గేయకారకులు కారా? కేవలము రసానుకూల సాహిత్య ప్రయోగమే వాగ్గేయకారకత్వము నిల్పఁగలదు. వర్ణమెట్టు రచించితీర నక్కఱ లేదు....... సంగీతాదర్శమునకును స్వరకల్పనకును గల సంబంధబాంధవ్యము లిట్టివి. గాన విద్యాదర్శములను సరిగా పాలింపకుండినను స్వరకల్పనకు కవితలో సమస్యాపూర్తికివలె వ్యాప్తి హెచ్చినది. ఈ ప్రచార మలవడుటకు దీనిలో నేదియో రహస్య ముండి యుండవలెను.

స్వరకల్పన మెట్టిదిః రసికుల నాకర్షించగల యంశ మేదైనను దానిలో నున్నదా? యని మనము తర్కింతము. నిరావళి (పల్లవినే వేర్వేరు సంగతులలో భావరాగములు విస్తృతమగునట్లు పాడుట) రసికుల రంజించుననుటకు దాని నెవ్వరూ నిరసన భావముతో చూడకుండుటయే సాక్ష్యము. ఇక స్వరకల్పనయే ప్రశ్నార్హము. పల్లవిలో స్వరకల్పనా భాగమే ప్రస్తుతము విమర్శింపబడుచున్నది. నిరావళిలోని యుచితానుచితములు మన కిప్పుడు వద్దు. స్వరమే ప్రస్తుత విషయము. దానిని నిరసించుటకు పూర్వము తెల్పఁబడిన యభిప్రాయములను పరీక్షింతము. "గాయకుని ధీశక్తిని కల్పనా సామర్థ్యమును ప్రదర్శించుట కనువైన నాలుగు మార్గములలోను పల్లవి యొకటి [పల్లవి యనగా స్వరకల్పన చేయుచు పల్లవినే పాడుటయని ఇక్కడ అర్థము]......పల్లవి యనుభవము కేవలము మానసికము, తక్కువ మందినే మెప్పించుననుట సత్యమే. గాయకుడరుగు విచిత్ర మార్గములవగాహనము చేసికొనుటకు శ్రోత కూడ వాటి నవగాహనము చేసికొనవలసియున్నది. అంతియే గాని గాయకుని నిందించుట వివేకము. దక్షిణదేశ గాయకుల అశేషధీవిశేష ఫలము పల్లవి. దాని నిరసించు నిమిత్తము, స్వీయశాసనము చెక్కించు నిమిత్తము ప్రాచీన శిలాశాసనము నరుగదీయించిన పాండ్యరాజు ననుకరించుట"దని యొకరు. 6

"పల్లవి గాయకుని ధీవిశేషమును, కళాభిజ్ఞతను పరిశీలించుటకు కనిపెట్టబడినది......తన్మయత్వమును పొందగలిగి సంగీత సాగరముయొక్క లోతు చూడ గలిగినవాఁడే ఈ కళాభాగమునందు ప్రవీణతను సాధించగలడు.........స్వరగానము గాయకునికి రాగతాళములను గూర్చిన సంపూర్ణ జ్ఞానములవరుచునని నా యభిప్రాయ"మని యింకొకరు. 7

ఈ యభిప్రాయములను చూడగా, పల్లవి సంగీతమునకు నిగ్గుచెప్పు ప్రధానాంశమని తేటబడుచున్నది. అట్లయినచో తక్కిన సంగీత భాగములనువిని యానందించువారెందరో దీనిని మెచ్చుకొనకుండుటకేమి కారణము? ఒకటి: అది కళ కాక గారడీ విద్య కావలయును. లేదా పల్లవిని నిరసించు వారు వితండవాదులై "ద్రాక్షపండ్లు పుల్లగా నుండు"నన్న నక్కవలె, తా మానందించలేని గాన భాగమును గారడియనియు, కుస్తీపట్టనియు, సర్కసనియు పేర్లు పెట్టి గాన విద్యనుండి పల్లవిని తప్పింప యత్నించువారైనను కావలయును. ఇం దేది నిజమో మన మోపినంతవట్టు తేల్ప ప్రయత్నించవలెను. ముందు "పల్లవి గారడీ విద్య" యను వాదమును చూతము. పల్లవియందు రంజక భాగము లేవి?అని ప్రశ్నించుకొని జవాబులు చెప్పుకొన్నచో, పల్లవి గారడీ విద్యయో, మరి యేదో తేలిపోవును.

స్వరకల్పన విని యానందించువారి కాయానందమిచ్చు నంశములేవి? ౧. గమకము; ౨. మద్దెలదరువులు; 3. స్వరకల్పనలోని చాకచక్యము. ప్రాకృతులకు గమకము, తాళజ్ఞాన మున్నవారికి మద్దెలదరువులు, రాగజ్ఞాన మున్నవారికి స్వరకల్పన ఆనందమొసంగునని గాయకుల జవాబు.

6. Hindu, 25—4—29.

7. A Lecture on Music.

ఈవాదము నెదుర్కొనుటకు పూర్వము మన మొకవిషయము మరువకూడదు. గోంగూరపచ్చడిలో పంచదార, బూరెలలో కారము 8 వేసినచో రుచికర మగునా? ఏల కాదు?దీనిలో పంచదార — చెఱకు తీపిలోని సారము — లేదా, దానిలో నెంతతిన్నను మొగము మొత్తని కారము లేదా?ఇక బాగుండ కుండు టెట్టిది?అనుట సమంజసము కాదు. రుచికరముకదా యని పంచదారను గొని వచ్చి గోంగూరకా జతగట్టుట? ఇది అన్యాయము కాదా? పంచదారనుండి సంపూర్ణముగురుచిని పొందుట కనువైన గోదుమపిండి, నెయ్యి మొదలగు పదార్థములతో గలసినప్పుడే పంచదారరుచి సార్థకము కాగలదు. ఒకపదార్థమునుండి మనము పొందగలిగినంత యుపకారమును పొందినప్పుడే ఆపదార్థ 'ముపయోగించితి'మని చెప్ప సబబు.

౧. గమకమన్న స్వరముల కదలిక. ఇది అకారరూపముననే యుండును. కాబట్టి అకారప్రస్తారమైన రాగములోను, (భావసహితమైన) కృతిలోను రాణించిన ట్లిది గాడియక్షరరూపమగు స్వరకల్పనలో రాణించదు. రంజింపనది కదా యని గమకమును స్వరచిహ్నములకు తగిలించుట న్యాయము కాదు. ప్రాకృతుల కానంద మిచ్చునన్న గమకము స్వరకల్పనలో నన్యాయముగా బందీకృత మగుచున్నది. అశోకవనిలో బందియైన సీతసౌందర్యమును రాక్షసులు మెచ్చుకొనియే యుండిరి. కాని ఆసౌందర్యము నిజమన జెల్లునా? కోయిలగానమును దానిని పంజరమున నుంచియా యానందించవలెను?

౨. గానమందు మద్దెలపని లయప్రదర్శనమే. రాగముతో దానికి పనిలేదు. ఘాతకు ఘాతకు నడుమ గల లయ బిగువగుటకు దరువులు పనిసేయును. దరువులన్నీ చప్పుళ్లనడలు. రాగములోని స్వరముల9 వలె నొకదానితో నొకటి మేళవించి, తమచేరికను నిగూఢము సేయవలసిన పనిలేదు. కావున స్వరకల్పనలో నీయంశము అనగా మద్దెలదరువులు రాణింపవలెనన్న స్వరకల్పన జారుగా నుండక పొడిగా నుండి ఏస్వరచిహ్నమున కది విడిగా కనబడున ట్లుండవలెను. లేకున్న దరువులకును, స్వరములకు సంపూర్ణ సామరస్యముండదు. ఇంతే కాదు. తద్ధి త్తకిట—ధి త్తకిట—తధి త్తకిట—తధింగిణతోం—మొదలైన కొలిపింపుజాతుల ననుసరించిన—పద్రిస్సనిధ—ద్రిస్సనిధ—ధరిస్సనిధ—రిసనిధమ—మొదలైనస్వరము లున్నచో మద్దెలగానికి పండుగ. స్వరకల్పనలోని యానందదాయకాంశములలో రెండవదానికి ప్రాముఖ్యము నీయవలెనన్న, "నాట్యములోని కొలిపింపును, మురజములోని జాతులును స్వరపంక్తములై పరిణమింపవలెను."10 వేయేల, మురజము ననుసరించి గానము ప్రవర్తింపవలెను. ఇది శాస్త్రవిరుద్ధము. గమకము, మద్దెలదరువులు నైనవి. మిగిలినది స్వరకల్పనలోని చాకచక్యము. ఇది కళాభాగము కాదు. కవిత్వములో బంధ శ్లేష చిత్ర ఆశు కవితలు తత్కర్తయొక్క సామర్థ్యమునకు తోడై కేవలము తద్రచనలోని కష్టపరిశ్రమల నెరింగినవారి మెప్పును మాత్రమే పడయునట్లు స్వరకల్పనగూడ స్వయముగా దాని నెరింగిన వారి మెప్పునే పడయగలదు. ఈసంగతి మృదంగవాద్యము నాపినచో తేటబడిపోవును. సామాన్యులు ఘాతకు ఘాతకు నడుమ మృదంగ మొనరించు చప్పుళ్లతో కలిసి తాళముపైన దృష్టి నిలిపి ఘాతలను తొడ, లేక తలవల్ల చూపుచు ఆనందింతురు. మద్దెల యాగినట్లయిన స్వరకల్పనయొక్క నిస్సారత బయల్పడును. అది యట్లుంచి పదిమంది విని యానందింతురని వచ్చినసభలలో మనోహరగానసత్కళలనా, తన స్వరకల్పనా సామర్థ్యమునా పాటకుడు వెలువరింపవలెను? గాన కళల మాని తమప్రజ్ఞ చూపుట గాన విద్యాభిలాషుల లక్షణమా? ఈమాటలను బట్టి స్వరకల్పనకు సంబంధించిన మూడంశములలోను ఏదియు సక్రమము కాదని తెలియుచున్నది.

8. కొందరికి తీపి, మరికొందరికి కారము ఇష్టము, ఇట్లు వ్రాసినాను.

9. స్వర మనగా నిచ్చట 'స' కాదు. దాని నంటియుండు నాదము.

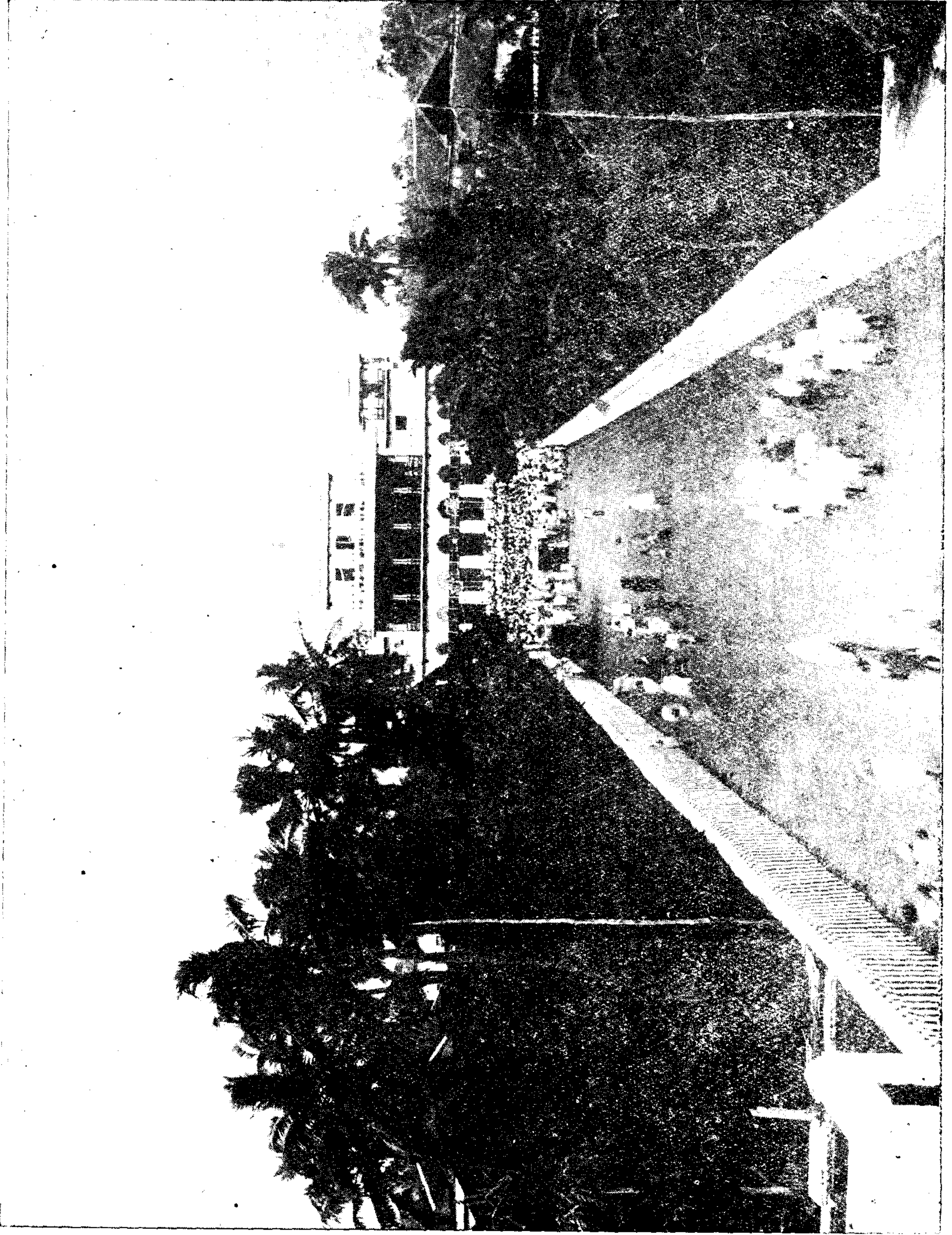
10. గాన భాస్కరము, ౪౧౨ పుట.

అట్లయినచో స్వరకల్పన గారడీ విద్యయేనా? సత్కళ కాదా? సత్కళయన నెట్టిది? అను విషయములను చర్చించవలసియున్నది. "సౌందర్య ప్రతిపాదకమైనది కళ" యని యొకరు[11]. ఈ సౌందర్య మేమో గాని యింతవరకు వర్ణన కందలేదు. "సృష్టియం దుద్భవించు భావములను, ఆకస్మిక ప్రవృత్తులను వ్యక్తీకరించు విధానము కళ"యని వేరొకరు[12]. దీనినిబట్టి భాష, సంజ్ఞలు కళలు కావలసివచ్చును. కోపము వచ్చినచో నాకస్మికముగా శత్రువు చెంప ఫెడేలుమనును. దుఃఖము వచ్చినప్పుడు కళ్లవెంబడి బాష్పములు కారును. ఇవి కళలా? "ఊహ్యములగు ఛాయలను మన యింద్రియములకుగాని, మనస్సునకుగాని తట్టినట్లు చేయువిధానము కళయనబడు"నని వేరొకచోట[13]. ఈనిర్వచనము చూచుటకు బాగున్నది కాని ఉపయోగించుట కష్టము. ఏలయన, "ఊహ్యములగు ఛాయలు..."(something phenomenal) అనునది విశిష్టముకాదేమో అని సందేహము. గజారోహణాసక్తి, మల్లవిద్యాసక్తి, అవధానము, ఉపన్యాసము మొదలైన వీ నిర్వచనములోనికి వచ్చునా? "ఊహ్యములగు ఛాయల" రాజ్యము చాలవైశాల్యముగా కాన్పించుచున్నది. ఫలానియంశ మీ రాజ్యములోనిదా, కాదా? యనువిషయము నిర్ణయించుటకు వీలుకాదేమో? అనుభయము ఈనిర్వచనమును గ్రహించుట కడ్డువచ్చినది. కళ ఎట్టిదైనను అది మానవనిర్మితము. వేరొక మానవు నాకర్షించును లేదా మనస్సును చూఱగొనును. మానవుని యుత్సాహములను వ్యక్తీకరించునదే పలువురి కంటును. భాష మొదలైనవి మనస్సులోని భావములను వ్యక్తీకరించును. ఇవి యొకపనిని నెరవేర్చుటకు, అనగా ఒకరి మనస్సులోని తలపు మరియొకనికి అర్థమానట్లొనర్చుటకేయుద్దేశింపబడినవి. రెండవవారికి తిరిగి క్రొత్తగు జనించిన తలపులే జనింపజేయుట భాషయొక్క యుద్దేశ్యము కాదు. భాషమానవుల వ్యవహారమునకు మాత్రమే పనికి వచ్చును. కళయొక్క యుద్దేశ్య మది కాదు. పదియుంది తన్ను విని, తన్ననుకరించునట్లు చేయగలిగినది కళ. మానవు డొక దృశ్యమును చూచికాని, ఒక వింత (సాధారణముగా ప్రాపంచిక వ్యవహారమునకు భిన్నమైన భావన చేసికాని తానే యానందించి యూరకొనలేడు. శుభకార్యము చేసికొనునప్పుడు తానే పిండివంటలతో భోజనముచేసి తృప్తిని బొంది యూరకొనక, తన పరిచయస్థుల నందరినీ పిలిచి వారందరితో జేరి ఎట్లానందించునో అట్లే తన యుత్సాహమునుకూడ పరులకు పంచి వారితోకూడ ఆనందించుటయే యతని యుద్దేశ్యము. తన యుత్సాహము పరులలో పుట్టించగోరి (రంగులు, పదములు, శిల మొదలైన సామగ్రిగైకొని) మానవుడు వెలువరించినది కళ. ఈ నిర్వచన చేయుటతో నాపని పూర్తికాదు. కళాలక్షణములను కొన్నిటిని సేకరించి తల్లక్షణములు స్వరకల్పన కున్నవాయని తూచి చూడవలెను. అప్పుడుగాని స్వరకల్పన కళ యైనది కానిది తేలదు. కళకు మొదటిలక్షణ మానందోద్దీపనము. ఈయానందము కేవలము మానసికము కాదు. కళానుభవము ఉత్సాహపూర్వకముగానే యుండవలయునని ప్రొఫెసర్ శ్రీనివాసన్ గారు. కళకును శాస్త్రమునకును ఇక్కడనే యున్నది తేడా. కళ నానందించుటకు ప్రేక్షకున కాకళనుగూర్చిన జ్ఞాన మేమియు నక్కరలేదు. మాకొద్ది తెల్లదొర తన మను పాటను విని పొంగిన ఆంధ్రజానపదులు భాషా, సంగీతవేత్తలుకారు. వెంకటస్వామినాయుడుగారి ఫిడేలువాద్యము నానందించుటకు సంగీతము నేర్చినవారే పక్షులా? సింహాచల శిల్పము, పాలకొల్లు గోపురము, రామారావు చిత్రములను పండితులే యానందించినారా? కళానుభవము మానసికము కానే కాదు. శాస్త్రానుభవము కేవలము మానసికమే. వాయువిమానము, దూరదర్శిని మొ॥లగు శాస్త్రదత్త విచిత్రములను గాంచి పామరులానందించరు, ఆశ్చర్యపడుదురేమో. కాని శాస్త్రవేత్తలాచిత్రములను లోకమున కర్పించిన మహనీయుని తెలివి

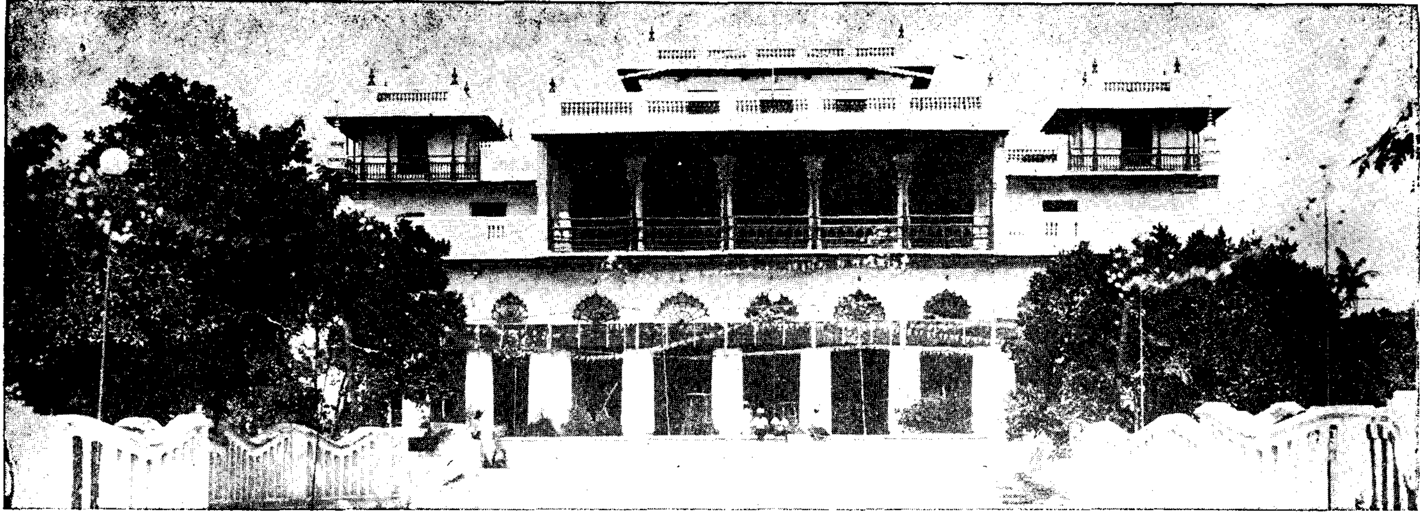
11. పాశ్చాత్య విమర్శకులు.

12. A Lecture on Music.

13. Triveni, Vol. II, No. I.

3. శ్రీ శ్రీ చల్లపల్లి రాజాగారి నగరు-తత్పురోభాగము

౮. శ్రీ శ్రీ చల్లపల్లి రాజాగారి నగరు-పట్టాభిషేకమునకై అలంకరింపబడినది

తేటలను అర్థముచేసికొని మెచ్చుకొందురు. శాస్త్రకారుడు ప్రజల యుపయోగమునకో, లేదా వ్యాపారమునకో తోడ్పడునట్టి యంత్రముల నిర్మించును. ప్రజలకు తన యానందమో, లేదా యుత్సాహమో పంచు నుద్దేశ్య మాతని కుండదు.

ఇప్పు డీ లక్షణములను స్వరకల్పనకు జతజేసి అది కళయో లేక శాస్త్రమో నిర్ణయింపవలెను. స్వరమును గాయకుడు తన యుత్సాహమును ప్రేక్షకుల కద్దు తలంపుతో వెలువరింపడు. ఏలయందురా, మానవుని యుత్సాహము పదముగాని, నాదముగాని, ఈ రెంటిలో నొక దానివల్ల పరులకు కొనిపోబడును. స్వరకల్పనలో సాహిత్యభాగమగు స, రి, గలు, సంగీత భాగమగు గమకము ఉండవచ్చును కాని ఈ రెంటికి కార్యమగు భావప్రదర్శనము లేదు. స, రి, గలు సంగీతమున కద్దు. భావము సంగీత మద్దు. రాగము, సంగతులు మాత్రము కళలే. ఏల యందురా, ఆనంద సమయములలో తీసిన కూని రాగముల స్మృతి రాగము. దానిలో నవ్యక్తమైన భావమున్నది. ఆకలివేళ పిల్లి యఱచు నఱుపులో నున్నట్లే, హృదయ పూర్వకముగా పాడిన రాగములలో మానవ హృదయము నొరసి ప్రవహించు భావలహరు లున్నవి. కన్నడ గౌళ (ఓఱమాపు జూచేది న్యాయమా), సావేరి (లేమలో మా మువ్వ గోపాలుడు) మొదలగు రాగము లాలాపన చేసినప్పుడు హృదయముకరగి దుఃఖ రానందరసము కన్నుల వెంట ప్రవహించుట రసికు లనుభవసిద్ధమే. హృదయమునుండి జీవముతో, భావముతో వెలువడినవి సంగతులు. సంగీతమున ప్రధానస్థానము వహించు భావమున కీసంగతులు వాహనములు. స్వరకల్పన కీ భాగ్యము లేదు. అది భావప్రదర్శనము కొరకుగాని, ఒకగానకళాసౌందర్యమును ప్రేక్షకులను చూపి యానందింపజేయు నుద్దేశ్యముతో గాని వెలువరించబడదు. స్వరకల్పన గారడి విద్య. గారడి వాడు రెండు, మూడు, నాలుగు బంతుల నెగరవైచి యాడునట్లు స్వరకల్పనకారుడు స్వరచిహ్నములతో నాడును.

స్వరకల్పన శాస్త్రమే యైనచో దానికి సభలలో నెట్టి స్థాన మున్నది? శాస్త్రప్రదర్శనమునకు రసికుల సభలలో నెట్టిపురస్కార మీయవలెను? శరీరమునకు అస్థిపంజర మెట్టిదో కళకు శాస్త్ర మట్టిది. శాస్త్రము అస్థిపంజరము నిర్మింపగా కళ దానిని సుందర విగ్రహమును జేయును. శాస్త్రము బహిఃస్వరూపము; కళ సవర్ణచిత్రము. అది నిశ: ఇది చంద్రోదయము. అది పుష్పము ఇది తావి; లేదా వర్ణము. మానవులకు బహిఃస్వరూపములు నచ్చవు. కాని కళాకారున కవి విడరానివి. భవనమునకు పునాది యెట్టిదో సంగీతమునకు స్వర మట్టిది. రసజ్ఞులకు పునాది కాక ఆపునాదిపై నాధారపడి యుండు భవనమే ఎట్లానందదాయకమో, అట్లే సంగీతములో స్వరకల్పన కాక తత్కల్పన ననుసరించి యుండు రాగమే మోదదాయకము. సంగీతమున స్వరము కావ్యమున పద్యము వంటిది. రాగ మాఛందఃకల్పన ననుసరించి యుండు కవిత్వము. రసానుభవమునకు పద్యము కాక కవితయే ఆధార మైనట్లు ఆనందము పొందుట కీ స్వరకల్పన కాక సంగీతకళయే మూలాధారము. కేవల పద్యకారులు కవులు కానట్లే కేవల స్వరసాధకులు గాయకులు కారు. ఇంపుగా నున్నచో స్వరకల్పనకొప్పు కొందురాయనుట రసవంతమైనచో ఆశువు లోభనీయము కాదా అను ప్రశ్నవలె నుండును. కేవలము కాలము, ధార గమనించుచు నల్లినయాశువునందు రస ముండుటకు వీలు లేనట్లే తాళము, స్వరములు మనసులో పెట్టుకొని చేసిన స్వరకల్పనలు మనసును రంజించజాలవు. రసికుల కాశువువలెనే స్వరము నానందదాయకము కాదు. చిత్రకళా ప్రదర్శనమున చిత్రరచన ప్రథమావసకు సంబంధించిన బహిఃస్వరూపములను (sketches) ప్రదర్శించు టసహ్యము. పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రీయప్రదర్శనములలో ద్రవపదార్థము మట్టము చూచుకొను ననుసూత్రమును బోధించుటకు, U వలెనుండు గాజుగొట్టమున నీరు పోసి రెండుభుజములలోను నీరు సమానమట్టమునకు వచ్చుటను చూపుట సమంజసము కానేరదు. దీన ప్రేక్షకులకు పై సత్యము మనసునకు పట్టదు. అట్లు గాక, జలయంత్రములో, కొళాయిలో చిన్న వస్తురూపమున చేసి చూపినచో శాస్త్రజ్ఞులు కృతకృత్యులు కాగలరు. కాబట్టి ప్రాకృతులకు శాస్త్రసూత్రములు గాక, వ్యవహా

రమున వాటినుండి తయారుచేయు యంత్రములే మోదమునిచ్చును. స్వరకల్పన శాస్త్రము. రాగము శానివ్యవహారము. రాగమే గాని (శాస్త్రముగు) స్వరకల్పన ముదావహము కాకుండుటచే సభలలో దానికి స్థానమే లేదు.

స్వరకల్పన వలన సంగీతము కళాస్వరూపము నశించి గారడీవిద్య యాచున్నది. కళారూపమున వేలకొలది జనులను పండితులు, పామరులు, బాలురు, వృద్ధులు ననువ్యత్యాసము లేక హర్షింపజేయు సంగీతము స్వరరూపమున సాధకు మెరింగిన గుప్పెడుమందినిమాత్రము మెప్పించుచున్నది. లలితకళ లన్నిటిలో సంపూర్ణానంద మొసంగు శక్తి గానముననే యున్నది. అట్టిసంగీతము స్వరరూపమున దుర్గ్రాహ్యము, దుస్సహము, నాట ముదావహము కాదు. ఏండ్లతరబడి స్వరకల్పన చేసియు గాయకుడు పనిచేసి బడలినవారికి విశ్రాంతి నీయలేదు. స్వరకల్పన చేయ మొదలుపెట్టినచో శ్రీకృష్ణునైనను గోవులు పొడిచియుండును. సంగీతమున కున్న జగన్మోహనత్వమును స్వరకల్పన పోగొట్టుచున్నది. పైపెచ్చు క్రమముగా సంగీతమున విశాలమై కళాభాగములను తొలగించుచున్నది. రాజమహేంద్రవరమున నొక నాట్యకర్త "నాదబిందు కళాదీ..." యను కీర్తనలో స్వరకల్పన కొంతవరకు చేసి "ధిద్ది త్తకిట-ధి త్తకిట-" మొదలైన జాతులను వాడి సల్లపి నందుకొనుట నారంభించినది. స్వరగానము మురజము ననుసరించిన గానమని ఇందుమూలమున ద్యోతకమగుట లేదా? "సరిపనిధ-సరిసనిధ" యను స్వరకల్పనలకు బదులుగా నామె మద్దెల జాతులనే వాడినది. ఈపద్ధతి విజృంభించితే గానకళ గతి ఏమి కాను?

స్వరగానము గాయకుని యుపజ్ఞను చూపునని కొందరు. ఇటు చూడుడు: "చాలకాలమునుండి పాడుకలోనున్న పల్లవిని సంగీతమునుండి తుడిచిపెట్టుట సముంజసము కాదు. పల్లవి గాయకుని మౌలికత్వమును చూపుచుండును. కాన సభలలో దాని కగ్రస్థాన మొసంగి గౌరవించవలెను." 14 అని యొక అయ్యగారు. ఏమి? గాయకుడు రాగాలాపనములో తన పెంపు చూపునని తోచిన కళల నుపయోగించలేడా? కీర్తనలలోని చరణములకు తన యిష్టము వచ్చిన సంగతుల చేరి పాడలేడా? ఇది యుపజ్ఞ కాదా? ఐనచో స్వరకల్పనకే యుపజ్ఞ నాపాదించనేల? అది యటుండ నిండు. స్వరకల్పనవలెనే మురజములోని జాతులు వాడుటకూడ యుపజ్ఞయే. అట్లని దానిని సంగీతములోనికి లాగుదమా? స, రి, గ, మ లతో రాగము పాడుటకూడ యుపజ్ఞయే. కీర్తనలోని సాహిత్యము తీసివైచి స్వరము వాడుటకూడ మౌలికత్వమే. కీర్తననే తప్పించి కేవలము స్వరముతోనే పాడుటకూడ మౌలికత్వమే. ఇట్టి మౌలికగుణములు వేనవేలున్నవి. గోరుతో కాగితముపై బొమ్మ వ్రాయుట, జీలుగుబెండుతో విగ్రహములు తయారుచేయుట, ఏకాక్షరముతో పద్యము చెప్పుట, వాడినపదమే ముప్పది అర్థములతో వాడుట, తంబుర పై వీణావాద్యము చూపుట, ఇవన్నియు మౌలికగుణములే. వీటి నన్ని కళలలోని కెక్కించితిమా?

స్వరకల్పన సంగీతభాగమనియు, తానము, జావళి మొదలైనవాటి కట్టిస్థాన మున్నదో దీనికి అట్టి స్థానమే కలదని మరికొందరు. రాగాలాపనకు తాళము గమనించవలసిన పనిలేదు. స్వరకల్పనకు గణించవలెను. తాళము నిలుపుచు రాగమునకు కల స్వరసమ్మేళనముల చూపుట స్వరకల్పనపని యని వారివాదము. తాళము నిలుపుచు రాగస్థ స్వరసమ్మేళనమును అకారరూపమున చూపి రంజించుపద్ధతి నిరావళిలో కనపడుచున్నది. "పాండునృపతి జనక జయ......" యను మహారాష్ట్ర కీర్తనలో "పాండునృపతి" యను శబ్దములకు పూర్వము మనవారు పాడు స్వరకల్పనను పోలిన అకారకల్పన యున్నది. (అది నిరావళికన్న కొంచెము భిన్నము.) ఇది తాళము నిలుపుచుపాడిన అకారమే. కాబట్టి స్వరకల్పనకీవిషయములో ప్రత్యేకత లేదు. తానము వంటిదే స్వరమని రెండవ వాదము. తానము కృతి ననుసరించి యుండదు. దానికి ప్రత్యేకత్వ మున్నది. స్వరకల్పన కృతిననుసరించి బయలుదేరిన బదనిక. దీనిని ఛేదించినగాని సంగీతాభివృద్ధికి నష్టము గల్గుట సిద్ధము.

14. Swarajya.

పల్లవిని మెచ్చుకొనువారియభిప్రాయమును మనము పరీక్షించలేదు. "గాయకుని ధీశక్తిని, కల్పనా సామర్థ్యమును ప్రదర్శించుట కనువైన నాలుగు మార్గములలోను పల్లవి యొకటి." కావున నది లోభనీయమని మొదటివారి వాదన. ధీశక్తిని మాత్రమే వెలువరించునది కళ కాదు. సంగీతము కళ. కళ కాని దానిని కళలో జొప్పించుట హానికర మను సంగతి అందరెరింగినదే.

"ఆరునొక్కటి యెనిమిది,
సారముగను నేడునైదు సలలితమూడుఁన్,
ధీరత రెండుఁన్ తొమ్మిది
శ్రీరామా కడకునాల్గు శ్రీరఘురామా."

అను పద్యము ఎటు కూడినను పదిహేను వచ్చు పథకమును 15 సూచించును. ఇది కవిత కాదు. అది కళ కాదు. స్త్రీల బొమ్మలతో ఏనుగును సరిపెట్టుటకు (ఇట్టివి ఆంధ్ర పత్రిక యుగాది సంచికలో నచ్చుపడినవి) ధీశక్తి కావలెను. చిత్రకళ కిది లోభనీయమా? అర్ధగోమూత్రికా బంధము, పాదగోమూత్రికా బంధము, అర్ధభ్రమము, సర్వతోభద్రము, మొదలైన రచనల సేయుటకు ధీశక్తి యవసరము. వీనినన్నిటిని సేయుట కళా నాశమునకు పునాది వేయుటే. 'ధీశక్తి'పనిగైనది. ఇక కల్పనా సామర్థ్యము మాటయా? ఈ కల్పన కర్థములేదు, భావములేదు; అను ప్రాసలను కుమ్మరించు వక్తృత్వమునకు వలె దీనికి సదావేశమూ లేదు. భాషాజ్ఞానమూ లేదు. ఇది కళ యగునా? ఇది పూజనీయమా? 'కల్పన' అను మాటకు స్వరకల్పన తగదు. ఇక రెండవ వారి వాదములో స్వరగానము గాయకునికి రాగతాళములను గూర్చిన జ్ఞాన మలవర్చుటకు కనిపెట్టబడినదనే భాగమే విమర్శకు మిగులును. ఇది నిజమే అనుకొందము. ఫలానిది నా రాగాలాపనకు సాయము చేసినదని సభలలో మన కేల ప్రదర్శించవలెను. ఇంటి దగ్గిర తన యిష్టము వచ్చినట్లు స్వరములే పాడుకో మనండి, ప్రొద్దుటినుండి సాయంకాలము వరకూ. అంతే కాని సభల కెక్కి కళాకారుడ నను బిరుదు దాల్చి,

"పదనిప సానిదానిపప పస్సారి సారిస పామగారిసా
సదగద, సరిసారి దరి సా గరిసానిరిసా రిసా రిసా
గదగద పాదపాద సదగా పదగా నిదగా దగా దగా 16

యని మొదలు పెట్టి ఈ 'దగా'లు మన నెత్తిని రుద్దనేల? సంగీత శాస్త్రమునకు సంబంధించిన స్వరజతులు, అలంకారము లాదిగాగల స్వరభాగములను ప్రదర్శించవలసిన యవసరము గాయకునికున్నదా?

స్వరజతులు, అలంకారములంటే జ్ఞప్తికి వచ్చినది. మనపూర్వగాన పద్ధతిని తిలకింపుడు. ముందు స్వరజతులు, తరువాత గీతములు, ఆవెనుక నలంకారములు, అటుపిమ్మట వర్ణములు, పిదప కృతులు, ఆఖరున రాగాలాపనమును సంగీత విద్వాంసులు తమ శిష్యులకు నేర్పుచున్నారు. దీనిని గమనించినచో వ్యవహారగాన పరమావధి రాగమని తేలిపోవుచున్నది. అట్టియెడ ప్రస్తుతగాయకులు విరివిగా ప్రయోగించు స్వరకల్పనకు గౌరవమేల యీయవలెను? తమకుకలాభిజ్ఞతను వెలువరించ దేవురించు నీగాయకులను, 'గానపండితుల'ను మన మేల బహూకరించవలెను?

ప్రాచీనకాలమున స్వరకల్పనసేయు నాచారమున్నట్లు చెప్పుటకాధారములు లేవు. పల్లవిని సమర్థించుటకు శాస్త్రాధారములు లేవని హరి నాగభూషణముగారు. "ప్రాక్ప్రసిద్ధగాన పద్ధతులలో పల్లవిపాడుట యనుపద్ధతి యొకటిగన్పట్టలేదు. తరువాత తాళములతోను,కట్టుదిట్టములతోను తమతమ మనోరథమైన గానశైలిని ప్రకటించుటకై సుమారు రెండు శతాబ్దములకు మునుపు గాయకోత్తములచే స్వీకరించబడెను." అని వేరొకరు. అది

15

6	1	8
7	5	3
2	9	4

16. "గుంటూరి సీమ"లో తిరుపతి వేంకటేశ్వరులు.

యెట్టి సమయము? బీజపూరు, గోల్కొండ, ఢిల్లీ రాజ్యములు హైందవ నాగరికతను మూలమట్టముగ ఛేదింప కత్తి పట్టిన సమయము. ఆరోజులలో కళాభిమాన మెవరికి? ఆంధ్రకవులు కేవలము పాండిత్యప్రకర్షయే యాదర్శముగా జేసి యాదవరాఘవపాండవీయాది కావ్యముల వ్రాసివేసిన కాలమది. ఆంధ్రుల శిల్పము శుద్ధ చాలనమునందు సురిగిపోయిన పాపపు రోజులవే. అట్టి కాలమున కవిత్వమున బంధ, చిత్ర, శ్లేష కవితలవలెనే సంగీతమున మురజము ననుసరించిన గాన ముద్భవించినది. కళాకన్య దేశీయుల రక్తపాతమును చూడలేక పారిపోయిన పాపకాలమునందు పాండిత్యప్రకర్షయే ముఖ్యోద్దేశ్యముగా గాయకు లర్చించిన మహారాక్షసి యీస్వరకల్పన. దీని కొకనియమము లేదు. ఒక్కొక్క డొక్క పద్ధతిని లేవదీయుచున్నాడు. "తాళ నియమంబులు తప్పక, కల్పనలు చేసి, వచ్చిన సంగతులు రాక, విచిత్ర శైయ్యలతో, సామర్థ్యమునకు తగినట్లు..." ఇంకేమో పాడవలెనని సుబ్బరామ దీక్షితులవారు.* "పల్లవి పాటకుడు భావ రాగ తాళములకు భంగము సేయ జనదు." అని వేరొకరు. 17 "వాణివేశుల పల్లవి యొక్కటే సక్రమమైన"దని దొరస్వామి అయ్యంగారు. 18 స్వరప్రస్తార సాగరకారు డీ పద్ధతిని వివరించుచు చాల కథ వ్రాసినాడు. ఇం దెవరి ననుసరించవలెను? ఎవరి వాక్యములు ప్రమాణములు? ఈ ప్రశ్నకు జవాబులేదు. "ఎవరి చిత్తము వచ్చినట్లు వారు" అని గాయకులు. "అది (స్వరకల్పన) ఇటీవల నేర్పడిన దురలవాటు. దీనిని సర్వవిధముల నిరుత్సాహపరుపవలసి యున్నది. నిరావళియే స్వరకల్పనకంటె శ్రేష్ఠమైనది." 19అని బాలసుందరము మొదలియారుగారు.

కర్ణాటక సంగీతమున తప్ప మరిరే యితర దేశ సంగీతమునను స్వరకల్పన సభలలో వినబడదు. ఈలోచ్చు మన మేల యుంచుకొనవలెను. రేడియోవల్ల మనసంగీతమును ఆంగ్లేయు లాదిగా గల ఇతరజాతులు విని స్వరకల్పనను "కర్ణాటకసంగీతమునం దసంబద్ధప్రలాపము" 20అని వ్యవహరింతురు. గాన శిల్పమున ప్రత్యేక ప్రపంచమని చెప్పదగు మనసంగీతమున కీస్వరకల్పన మచ్చవలెనున్నది. దీనివలన రాగరూపమున వెలువరించవలసిన కళలను స్వరరూపమున వెలువరించి గాయకులు తమబరువు తగ్గించుకొనుచున్నారు. ఈయలవాటు వృద్ధిగాంచుచో సంగీతమున కృతులకును, రాగమునకును వ్యాప్తి తగ్గిపోయి స్వరమే వాటిస్థల మాక్రమించుకొనును. కృతిసాహిత్యములో స్వరమును వాడుటే దీని కారంభము. సత్వరముగా దీనికి ప్రతిక్రియ జరుగకున్నచో మోసము సిద్ధము. చరణములకు రస మద్దవలె నన్న రాగమే ముఖ్యము. స్వరకల్పన మానినచో భావ, రాగతాళముల కెట్టిలోపమును వాటిల్లదు. గాయకులు గాంధర్వ విద్యాదర్శముల పాలించ నెంచినచో, "రాల్గరగించువిద్య" యను పరువును సంగీతమున కుంచదలచిన పక్షమున, భావరూపమైన సంగతులనుండి రాగరూపమైన నిరావళికి గళితమైన సంగీతమును తాళరూపమైనస్వరకల్పనకు జారిపోకుండ రక్షించు నాసక్తి ఆంధ్రగాయకుల హృదయములందు వెలుగుచున్నచో, ఆంధ్రగానసభలలో స్వరకల్పన వినబడకుండుగాక! సంగీతము నేర్చుటకు స్వర మెంతయో సహాయకారి. మెప్పించుటకు మాత్రము కాదు. కాబట్టి సభాస్థలిని స్వరకల్పన మదృశ్యమగుటయే గానకళ కభ్యుదయము.

---

17. హరి నాగభూషణముగారు.
18. Swarajya, 5-11-29.
19. Hindu, Tuesday—July, 1929.
20. Rev. Popley: Lecture on Music in Rajahmundry.

తొలకరి

పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతి గారు

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

నాహ్మృదయావనీతలమునన్ వికసించిన భావపుష్పసం
దోహము దండగ్రుచ్చి వయితున్న ఋతున్ రసభావవల్లరీ
దోహదధూపధూమములు, తోయదపంక్తులు సాక్షిగా మనో
మోహనుడైన ప్రేమమయమూర్తికి గర్షకచక్రవర్తికిన్ !

శా. సంఘంబొక్కెడ రాజకీయమగు నస్వాతంత్ర్య మింకొక్క చ
క్కిం ఘోరంబుగ నిన్నమాయికపు పక్షిం గూట బంధించెబో
జంఘాలత్వము సూపి యీ ప్రబలపాశవ్రాతముల్ ద్రెంచి యు
ల్లంఘింపంగలవా పయోదములలీలం గర్షకా నీ విరన్ !

శా. ఏసందేహము లేల నీకు గను మోయీ కర్షకా ! మేఘరా
జీ సంచారములే నిరోధములు గాంచెన్ జూడు మాచక్కి, సం
త్రాసం బొందుక లేక వీచెడు జగత్ప్రాణుండు మేల్కాంచి స్వే
చ్ఛా సందేశము లాలకించికొనుమీ స్వాతంత్ర్య మింపారగన్.

శా. హేయంబైన కుజీవనం బిటులు నీ వెన్నాళ్లు సాగించె ద
య్యా యార్యుండవు నిన్ను నీ వెఱుగవో యామేఘముల్ చూడుమా
ఆయానందము నాస్వతంత్రతయు నాయౌన్నత్య మాయీవియు
న్నాయావేశము నీకు గ్రొత్త లగునే యావంతలో నెంచినన్ !

మ. నిను నీవే తెలియంగజాలని దశానీచత్వముల్ వట్టి, న
ట్టి నికృష్టంబగు బానిసాన నిను గట్టెం గాక యిన్నాళ్లుగా
నిను నీకున్ తెలియంగ మ్రోయు ఘనసందేశంబు లాలించినన్
వనధుల్ పూడ్చవె పర్వతంబులను బైపై వైచి యెక్కుమ్మడిన్.

సీ. సర్వసర్వంసహా చక్రతలంబు నీ కారయ రత్నసింహాసనంబు,
యటు నిటు వ్రాలి యజాండముం గప్పు నీలాంబరం బరయ ముత్యాలగొడుగు,

కాయకష్టము సైచి గడియించుకొనెడు సన్మార్గులే నీకు సామంతనృపులు
ఘర్మనేతయును నధికారవర్గంబును గనుగొన పరిచారకవ్రజంబు
కార్మికయుగాధినాథ! స్వాగతము నీకు, కర్మయోగివరేణ్య! స్వాగతము నీకు,
ఘర్మపురంధ్రీకుమార! స్వాగతము నీకు, త్యాగమయమూర్తి! సుస్వాగతంబు నీకు!

ఉ. కా రధికారు లెవ్వరు నొకండు ప్రభుండన లేదు నీకు, నీ
వారయ సార్వభౌముడవ యాదువు నీదగు చేతిబిచ్చ మా
ధారము వీరి కెల్ల, వసుధారమణుండును నీకు పెద్దపా
లే రవనిం జరించెడు నిలింపుడ వీవు తలంప గర్షకా!

ఉ. రేలుబవళ్లు నాక యిటు తెక్కలు ముక్కలుగాగ జేసి యీ
నేలను సాగుచేయు మహనీయుడ వీ విటు లుండ గాలిపై
గాలిడి కూరుచుండు స్వసుఖప్రియులైన పరాన్నభుక్కు లీ
నేలకు నాథులై నిను గణింప రదేల కృషీవలాగ్రణీ!

చ. లలితఘనాఘనాంత సువిలాసములన్ వెలయించుచున్ రసో
జ్జ్వలము, సుధాసమంబునగు భాగవతం బిల నాడ గోరి ని
ర్మలమగు కృష్ణరూప మదె రంగముపై నిను బిల్చుచుండగా
హలధరుడైన నీవు తడయం జన దీయెడ నో కృషీవలా!

చ. చెవి యటు లొగ్గి చిత్తమును జేర్చి వినం దగు నోయి కర్షకా!
ప్రవిమల సత్యసారములు, భావిశుభోదయ రమ్యగీతికల్
భావనవిమోహనంబులు నపూర్వరస ప్రచురప్రబోధముల్
నవయుగధర్మముల్ ఘనఘనాఘన ఘంఘణఘోషణంబులన్.

చ. రసముల బీల్చి క్రౌర్య మది రాజ్యము నేలగ ధర్మవల్లికల్
నసి చెడి వాడ నార్యజనసంఘము డెప్పరమైన డప్పి సా
మ్మసిలబడన్ సమస్తమును మాడ్చి జ్వలింగినయట్టి చెట్ట గ్రీ
ష్మసమయ మంతరించె నిక సంతస మందగదయ్య కర్షకా!

చ. పడమటివైపు చూడు మదె పచ్చనిచెట్లకు పై వినీలమై
యడరెడు నాకసంబున నహో, విలువంపుగ నింద్రచాప మే

ర్పడి పలువింతరంగులు ధరాస్థలిపై వెదజల్లుచున్న ది
ప్పుడమి తనంత స్వర్గమయిపోయె కనుంగొనుమోయి కర్షకా!

చ. ఇలపయి వర్షబిందువు లివే కనుగొమ్ము విశాలశాద్వల
స్థలమున నాణిముత్తెముల చందము దాలిచి నీపదాంబుజం
బుల కభిషేకమార్చెడు ప్రభుండవు నీవని కష్టజీవనో
జ్జ్వల చరితుండవంచు నతిపావనమూర్తివటంచు కర్షకా!

చ. నింగిని దేలియాడెడు వినీలపయోదముతీవి జూచి స
ర్వాంగము లంటి వీచు మృదులానిలు స్వైరవిహార మెంచియు
త్తుంగతరంగశోభ దులదూగు నదీరవ మాలకించి చే
యంగల కార్యమందలి రహస్యము లీవు గ్రహించు కర్షకా!

పిశాచారాధన యెచ్చట నుండి వచ్చెను?

తేకుమళ్ల రామచంద్రరావుగారు, యం. ఏ., బి. యల్.

౧

బౌద్ధ, హిందూ, క్రైస్తవ, మహమ్మదీయమతములు నాగరకత గలిగిన జనులయం దుద్భవించిన మతములు. ఇవి యిప్పటికి కొన్ని శతాబ్దములనుండి ప్రపంచ భాగముల నాక్రమించి గొప్పగొప్ప వేదాంతములతో నైక్యములై మానవుని యైహికాముష్మిక జీవితమునకు బట్టుగొమ్మలై యున్నవి. కాని, ఈ మతములకును, వేదాంతములకును పూర్వము, మానవులు మతమునకును, నొకవిధమగు నింద్రజాలమునకును మధ్యస్థితిలో నుండిరి. దేవతలు, దయ్యములు, పిశాచములు మొదలగు వానిని వారారాధించుచుండిరి. యావత్ప్రపంచమును నిట్టివ్యక్తులచే నిండియున్నదనియు, మానవులకు గలుగు మంచి చెడ్డల కీవ్యక్తులే కారణభూతములనియు వారి యభిప్రాయము. ఈవ్యక్తులను పరితుష్టిగావించుట ముఖ్యావసరమనియు, వీనితో గొందఱు స్వల్పసంఖ్యాకులగు మానవులు ప్రసంగింపగలరనియు, ఈ స్వల్పసంఖ్యాకులగు మానవులకు అపరోక్షీకృతములగు నీవ్యక్తు లామానవులు చేయుపూజలు, నృత్యము మొదలగు విధానములచేత వారికోరిక ననుసరించి తమ ప్రసన్నతను వెలిపరచుటయో, యుపసంహరించుకొనుటయో గావించుననియు నప్పటి మానవుల గాఢమగు విశ్వాసము. నాగరతగల మతముల నవలంబించుచున్న జనసముదాయమునగూడ కొంతవఱ కిట్టియూహలు గలవు. ఏ గురువుద్వారముననో, లేక నే క్రీస్తుద్వారముననో, భగవత్సాన్నిధ్యమును బడయ గలుగుదుమనియు, దేవతలు మొదలగు వారితోను, పిశాచాదులతోను ముఖాముఖిని మాటాడగల మనుజులున్నారనియు నాగరతగలజను లనేకులు నమ్మెదరు. ఐంద్రజాలికులు, మాయలు, మంత్రతంత్రములు గారడీలు చేయువారు ప్రతిదేశమునను గలరు. భయంకరములగు క్షుద్రదేవతలను, పిశాచములను, దయ్యములనుపూజించువారి నాగరకత గలవారిలో గలరు. కావున నీవ్యక్తులందదు నమ్మకముండుట మానవచరిత్రమునందలి శైశవదశకు సంబంధించిన విషయమేగాక, నేటికిని యావత్ప్రపంచమునను నిలిచియున్న విషయమనుట నిర్వివాదాంశము.

ఈ నమ్మకమింత విరివిగ భూమండలమును నేడాక్రమించుకొనియున్నను, దాని ప్రాముఖ్యము మాత్ర మణువునకన్నను స్వల్పమైయున్నది. ఆర్యు లార్యావర్తమును ప్రవేశించినప్పు డనేక దేవతలను వారు ప్రార్థించుచుండిరి. ఆదేవతలందఱును శుభప్రతిపాదకులు, సుఖప్రదాతలు. కాని వారు దయ్యములు, పిశాచములే ముఖ్యారాధితములుగ గలవారు కారు. వా రార్యావర్తమును ప్రవేశించినప్పుడు పిశాచారాధనమునకంటె నెంతయో ముందుకుసాగి మిగుల నాగరకత గలవారైరనుట చరిత్రయందు ప్రసిద్ధిపడసిన విషయము. కావున ఆర్యుల నుండి యీ యభ్యాసము మనదేశములో జొరబడినదనుట కాధారములు లేవు.

మనదేశమునందు, ముఖ్యముగా దక్షిణదేశమున అమ్మవారల యారాధనము కానవచ్చు చున్నది. 'అమ్మన్' 'అమ్మన్ కోయిల్' మొదలగు పదములు అరవదేశమున వాడుకలో నున్నవి. సవరలు, ఖాండ్లు, తోడాలు మున్నగు వారిలోను, శూద్రులలోను, వారికంటె నధికముగ నాదిద్రావిడులలోను ఇట్టి వేల్పులు కానవచ్చుచున్నారు. ఏ యిటికరాతికో పసుపుకుంకుమములు పూసి, నత్తగుల్లలపేరొకటి తగిలించి, ఏ చెట్టు మొదటనో దాని నుంచి, యొకడబ్బాకుపైన నాణెములు దూరుచిల్లినిచేసి ఆప్రక్కనే పెట్టియుండు తావులు దక్షిణదేశమున ననేకములు మనకు గాన్పించును. ఇంతకంటె కొంచెము స్థితిమంతులగు దేవతలు అఱుగులవలె కట్టబడిన ఆగారములలో నుంచబడుచున్నారు. ఇంతకంటెను పెద్ద గుడులునుగలవు. ఎల్లమ్మన్, ముండకన్ని

యమ్మన్ మొదలగు దేవతలకు సాధారణముగ నిట్టి పెద్దగుడులు గలవు. పండుగల సందర్భమున వింతనృత్యములతోను, డప్పుల మోతలతోను, గజ్జెల చప్పుళ్లతోను, అరవులతోను కొందఱీ దేవతల నారాధించుచున్నారు. విజ్ఞానవంతులును, ధనవంతులు నగు వారందఱు నార్యమతావలంబకులై నందున నీగుడు లంతధనవంతములు గావు. విద్యావంతులను, ధనవంతులను నివి యాకర్షించుట లేదు. ఈ అమ్మన్ దైవములు ఈజిప్టునుండియో, ఆస్ట్రేలియానుండియో వచ్చెనని యాధారబల మంతగ లేని యొకయూహ కలదు.

ఇట్లే యాంధ్రదేశమునను అంకాళమ్మ, గంగమ్మ, గంగానమ్మ, నూకాలమ్మ, ఎల్లమ్మ మొదలగు దేవతల గుడులు గలవు. అరవదేశమునందువలెనే యాంధ్రదేశమునను ఈ దేవతారాధనము జరుపబడుచున్నవి.

ఈదేవతల ప్రీతికై బలులును, జాతరలును జరుగుచున్నవి. గోదావరి కుత్తరతీరమునను, చెన్నపురికి దక్షిణమునను ఈజాతరలు మహోత్సవములుగ జరుగుచున్నవి. వీనిని చూచుటకు వేలకొలది ప్రజలు మూగుచుందురు. ఈదేవతల సంతృప్తికొఱకై గరిగెలు తలపై పెట్టుకొని, వానికి కొన్నిరకముల నాకులను—ముఖ్యముగ వేపాకులనుకట్టి, పసుపుకుంకుమ మొదలైనవానితో నలంకరించి, గజ్జెలు మున్నగువానిని ధరించి భయంకరాకారులైన యొక మనుజు లూరేగుచుండుట మన మెరిగిన దృశ్యమే గదా!

ఇవిగాక మరిడమ్మ, మారెమ్మ యనుదేవతలు పల్లెలపై తిరుచుకొనిపడుననునమ్మకము మనవారికికలదు. మరిడమ్మ అర్ధరాత్రివేళ పల్లకడప నెత్తిమీద పెట్టుకొని 'చల్లోయమ్మ, చల్లో'యని యరచుచు బోవుననియు, నాశబ్ద మెవరికి వినిపించిన వారు రోగగ్రస్తులై యా దేవత కాహుతు లగుదురనియు నొక గొప్ప నమ్మకము మన లమ్మలలో నిప్పటికిని గలదు. మారికారిజాడ్యములను గలిగించు దేవతల యారాధనము గావించువారును మన వారిలో గలరుగదా!

ఇవిగాక చేతబడులు మున్నగునవి గావించి రోగములు, మరణములు తెప్పించువారును గలరు. దేవతలను ప్రత్యక్షము చేసికొని, ఆబలమున కీడు గలిగించుటయో, తొలగించుటయో కొందఱకు సుసాధ్యమని నమ్మువారు మనలో ననేకులుగలరు. కొంద అర్ధరాత్రమున శ్మశానములలో దిరిగి కపాలములతో, కళేబరములతో మంత్రతంత్రాదుల సాహాయ్యముతో సేవో పూజాదులుగావించియు, భయంకరములగు నిట్టికృత్యములనేకములను జేసియు క్షుద్రదేవతలను తమచేతి కీలుబొమ్మల వలె తిప్పుకొన గలుగుదురని నమ్మక మింకను మనలో ప్రబలియున్నది.

క్షుద్రదేవతలను, దయ్యములను, పిశాచములను కొలుచుపద్ధతిని మన సౌకర్యార్థమై 'పిశాచారాధనము' అనియీవ్యాసమున పేర్కొందును.

భారతదేశములో నిట్లు కొంతవఱకు వ్యాప్తమై యున్న పిశాచారాధన మెచ్చటనుండి వచ్చినది? మన దేశములోనే పుట్టి యితరదేశములకు వ్యాపించినదా? నీగ్రోలదా? ముండా జాతివారిదా? ఈజిప్టునుండి వచ్చినదా? సిథియన్ జాతులనుండి వచ్చినదా? మంగోలులదా? లేక ఇన్ని జాతుల వారిపూర్వులు మానవచరిత్రమునందలి శైశవదశలో నుండగా వారందఱును నమ్మినదా? లేక మనదేశమున వ్యాప్తమైయున్న పిశాచారాధనమునందలి యొక్కొక్కభాగ మొక్కొక్కదేశమునుండి వచ్చి దిగుమతియైనదా?

ఈ ప్రశ్నముల కిచ్చు ప్రత్యుత్తరములు సరియగు పరిశోధనముపై నాధారపడియుండవలెను ప్రపంచమునందలి యేయేభాగములం దీయారాధానములన్నియుగాని, కొన్నిగాని, వాని యంశములుగాని యెప్పుడెప్పుడభ్యాసరూపమును దాల్చియుండెనో తెలిసికొనవలెను. ఆ యభ్యాసములందే యేయంశముల కే యేవిధానము లవలంబింపబడుచుండెనో బాగుగ తెలిసికొనవలెను. లేనిచో పరిశోధన విజ్ఞానవంతము కాజాలదు. కాని యిది తెలిసికొనుటకు మనకు గల యాధారములు చాలకొలదిగ నున్నవి. మసకమసకగనో,

లేక మఱికొంచెము విశదముగనో మనకు గొన్ని యంశములు బోధపడినను, ఈపిశాచారాధనమునందలి యావత్తు తంతు తెలియుట కష్టము. కావున నిప్పుడు ప్రపంచమున నేభాగము నందైనను పిశాచారాధనమే మతముగ గల జనసముదాయము గలదా? యని నేను పరీక్షింప నారంభించితిని. అట్టి వా రున్నచో మునుపటికన్న పెక్కురెట్లు విశదముగ మన కీవిషయము బోధపడుటకును, పరిశోధనము కొంత సులభ మగుటకును వీలేర్పడు నని నాయభిప్రాయము.

ఉత్తర ఆసియాయందు సైబీరియా యనునొక దేశము గలదు. ఇది ప్రస్తుతము రష్యావారి యేలుబడిలో నున్నది. ఈ సైబీరియాకు తూర్పుభాగమున ఉగ్రోఫిన్నులు, టుంగుసీలు, మంగోలియన్లు, కొందఱు తుర్కీయులును గలరు. వీరందఱును చాలకాలము పిశాచారాధనమునే గావించుచుండిరి. కాని, బౌద్ధ, మహమ్మదీయ, గ్రీక్, క్రైస్తవ మతములు వీరిలో కొందఱను ఆకర్షించుకొనెను. ఈ కారణముచే ప్రస్తుతము టుంగుసీలలోను; బైకాల్ సరస్సునకు పడమట నివసించుచున్న బుర్యాతులలోను; సాజాన్, ఆల్టాయ్ పర్వతములందలి టార్టార్ జాతికి చెందిన కొన్ని తెగలలోను; సామోద్ తెగల వారిలోను ఈయారాధనము వ్యాపించి యున్నది. టుంగుసీ జాతికి చెందిన మంచూలును, బైకాల్ సరస్సునకు తూర్పునను, దక్షిణమునను నివసించు బుర్యాతులును బౌద్ధమతస్థులు. ఉత్తర సైబీరియాలోని యకూట్లు క్రైస్తవులు. కొందఱు టార్టార్లు మహమ్మదీయులు. కాని వీరియం దందఱిలోను పిశాచారాధనము ప్రబలముగనే యున్నది. కాలక్రమమున నితర మతముల ప్రాదుర్భావమున నీపూర్వసంప్రదాయము కృష్ణపక్షమునందలి చంద్రుని వలె క్షీణించుచున్నది. కొలది సంవత్సరములలో ప్రపంచమున నిది ప్రస్తుతపు వ్యక్తిత్వమును గోలుపోవును.

సగమింద్రజాలమును, సగము పిశాచారాధనమును గల యీమతమున రాని 'మతము'నకు 'షమనము' అను నామ మొసంగబడెను. ఈ 'షమనము' అను పేరు 'షమను'నుండి పుట్టినది. ఈజనుల పూజాది స్థానములకు ప్రతినిధిగ, పూజారిగ, గురువుగ, నధికారిగ నుండువాడు 'షమనుడు'. ఈశబ్దమునుండి 'షమనము' అను పేరు పుట్టినది. సంస్కృతమునందలి 'శ్రమణ'(పాలి: శమన= సన్యాసి) అను పదమే 'షమన' అయ్యెనని యొకవాదము గలదు కాని, మంచూభాషలోని 'షమన్' అను పదము యొక్క మఱొకరూపమే యీ 'షమన' శబ్దమున కాధారమని కొందఱు విద్వాంసులు తీర్మానించిరి. మంచూ భాషలోని యీ మాటకు 'ఆవేశపూరితుడు' అని యర్థము. ఈ 'షమను'లందఱు నావేశపూరితులై యొడలు మఱచినట్లు 'మత' విధానములందు నృత్యాదులను చేయుదురు గావున వీరి కీపేరు గలిగెను. ఒకవిశేష మేమనగా, నీపేరు టుంగుసీలలో మాత్రమే కానిపించుచున్నది. బుర్యాత్, యాకూట్, ఓస్ట్యాక్, సామోద్, టార్టార్ వారితరపదముల నుపయోగించుచున్నారు.

పైన పేర్కొనబడిన వారిలో, నొక్క టార్టారులలో దప్ప, నందఱిలోను స్త్రీలుగూడ 'షమనులు'గ నుండవచ్చును. ఆమూర్ నదీప్రాంతములందలి గోల్డులలోను, కామస్కాట్కాలోని కాంచడేలులలోను స్త్రీలుగూడ 'షమనులు'గ నుందురు. కొన్ని యంశములను బట్టి మన మాలోచించుచో షమనత్వమునకు పురుషులకన్న స్త్రీలే ముఖ్యులని మనకు గోచరించును. పెటగోనియాలో పురుషులగు 'షమనులు' స్త్రీల యుడుపులను ధరించుట యవసరమైయున్నదని ల్యాంగ్‌మన్ అను నతడు వ్రాసెను. కాల్మిక్ జిల్లాలోని యాకూట్లలో పురుషులగు షమనులు స్త్రీలు ధరించు నుడుపులనే ధరింపవలెను. స్త్రీల వలె వారు నడిపాపిడి తీసి జుట్టు దువ్వుకొందురు. సాధారణ షమనున కన్న నించుక యధికమగు శక్తి యెవ్వనికి గలదో ఆ షమనుడు స్త్రీవలె శిశువులను గనగలడనియు, ఏషమనుడైనను మృగములను, పక్షులను గనగలడనియు అమాయకులగు నా ప్రజల విశ్వాసము. (శిరోషెవిస్కీ అను పండితుడు పై ప్రకారముగ వ్రాసెను.)

విశ్వమునుగూర్చి అన్ని జాతుల షమనులకు నించుమించుగ నొకేయభిప్రాయము గలదు. ఊర్ధ్వ, మధ్య, అధోలోకములను మూడులోకములు గలవు. ఊర్ధ్వలోకమున మఱల పదునేడు లోకములు గలవు. అచ్చట నెప్పుడును వెలుతురు ప్రకాశించుచుండును. ఆ పదునేడు

లోకములందును మానవునకు మంచిచేయుదేవత లుందురు. మధ్యలోకము భూలోకము. దీనిక్రింద ఏడు లేక తొమ్మిది అధోలోకములు 1 ధ్వాంతమయములై యుండును. అచ్చట దయ్యములు, పిశాచములు నివసించుచుండును. ఎల్లప్పుడు మానవున కివి కీడుచేయ బ్రయత్నించుచుండును. ఇక ప్రపంచసృష్టి కారంభ మెట్టిదనిన,—

మొట్టమొదట ప్రపంచమంతయు నొకేనీటిమయము. అప్పుడు భూమిగాని, లోకములుగాని, సూర్య చంద్రులుగాని లేరు. పారములేని ఆజలమున 'కైరకన్' అనునాదిదేవుడు నివసించుచుండెను. 2 కొంతకాలమున కాదేవుడు తనవంటి రూపముగల యొకనిని ('కిషి'=మనుష్యుడు) సృజించెను. 3 'కిషి'యు, కైరకన్ దేవుడును నల్లని నీటిబాతులరూపములతో నపారమగు నాజలమున చరించుచుండిరి! ఇట్లుండగా 'కిషి' కి కైరకన్‌ను మించవలెనని బుద్ధిపుట్టెను. ఈకారణముచే ఎగురుశక్తి నశించినవాడై 'కిషి' నీటిలో మునిగిపోయెను. దేవు డాతనియందు దయతలచి మునుగకుండ నాతడు నివసించుటకుగాను ఆ నీటియధోభాగమునుండి కొంతభూమిని పైకి తెమ్మని యాజ్ఞాపించెను. కాని 'కిషి' కొంతభూమిని నోటిలో దాచుకొనెను. నీటినుండి 'కిషి' పైకి వచ్చుటతోడనే నోటిలోని భూమి త్రివిక్రమునివలె పెద్దది కాజొచ్చెను. ఊపిరి యాడలేదు. దేవు డాతనియెడ దయతలచుటచే నాతడది యుమ్మివైచెను. ఆభూమి ముక్కముక్కలుగ పడి బురదతో కాలుపెట్టిన జారు చిరుకొండలుగ నేర్పడెను. కైరకన్ సృష్టించిన భూమి మైదానముగను రమ్యముగ నుండెను. దేవునకు కోపము వచ్చి 'కిషి'కి ఎర్లిక్ అను పేరు పెట్టి చీకటిలోనికి తరిమివేసెను. అచ్చట నతడు నరకాధిపతి యయ్యెను. 4 అధోలోకములలో మూడవది యాతని నివాస మయ్యెను. కైరకన్ మానవుని బుద్ధిహీనతకు వెగటొంది అన్నిటికంటె నెత్తుననున్న పై పదునేడవ లోకమున తనని వాస మేర్పరచుకొనెను.

అధోలోకములోని దయ్యములతోను, పిశాచములతోను చేరి ఎర్లిక్ కైరకన్ నివాసమునవలె తా నొక నివాసము నిర్మించుచుండగా, కైరకన్ దానిని ముక్కలుముక్కలుగ ఛేదించెను. ఆముక్కలు భూమిమీద పడి పర్వతములు, లోయలు నేర్పడెను. ఎర్లిక్ అధోలోకములలో నట్టడుగు లోకమునకు పోవలసినవాడయ్యెను.

కైరకన్ నుండి దేవతలు జన్మించిరి. అందు బయ్ ఉల్గన్ పై పదునారవ లోకవాసి. కైసగన్ తొమ్మిదవ లోకమునను, మెర్గెన్ ఏడవ లోకమునను నున్నారు. ఏడవ లోకమున సూర్యుడును (స్త్రీ—తల్లి), ఐదవలోకమున చంద్రుడును (పురుషుడు—తండ్రి) నున్నారు. బయ్‌ఉల్గన్ కుమారు లిరువురును మూడవ లోకమున నున్నారు. ఇచ్చటనే ప్రాణమున కంతటికి నాకరమైన 5 పాలసముద్ర మున్నది; 6 దేవతలపర్వతము లున్నవి; పుణ్యాత్ములందు స్వర్గలోక మున్నది. ప్రజలు కష్టములలో నున్నప్పుడు, పుణ్యాత్ములై స్వర్గముననున్న

1. మహమ్మదీయమతమునందు ఏడు ఊర్ధ్వలోకములు, ఏడు అధోలోకములు గలవు. హిందువులలో కూడ ముల్లోకములును, ఏడూర్ధ్వలోకములును, ఏడధోలోకములును గలవు. బౌద్ధమతమున ననేకములగు స్వర్గములును, ననేకములగు నరకములును గలవు.

2 హిందువుల యభిప్రాయము దీనితో సరిపోవుచున్నది.

3 క్రైస్తవులయొక్కయు, యూదులయొక్కయు నభిప్రాయముతో నిది సరిపోవుచున్నది.

4 పార్శీల 'ఇమ'(యమ) అనునతడు ఎర్లిక్‌వలెనే మొట్టమొదటిమనుష్యుడు. హిందువుల యముడునరకాధిపతి.

5 హిందువుల మతగ్రంథములందు పాలసముద్రమునుగూర్చియు, అందు ప్రాణమున కాకరమగు నమృతము పుట్టుటనుగూర్చియు విరివిగ కలదు.

6 గ్రీకుల దేవతలు కొండలపై నుండిరి. మేరుకైలాసాది పర్వతములు మన విష్ణు, శివాదులకు నిలయములు. మన కిన్నరులు, గంధర్వులు కొండలలోను, లోయలలోను తిరుగుట గ్రంథప్రసిద్ధము.

పూర్వులు దేవతలతో చెప్పి తమ సంతతివారిని కష్టముల నుండి గట్టెక్కింతురు.

ఈ యూర్ధ్వలోకములకు క్రింద 'జెర్సు' అను లోక మున్నది. ఇదియే మనము నివసించుచున్న భూలోకము. అనేకులగు చిన్నచిన్న దేవత లీ భూలోకమున గలరు. వారి కృషివలననే భూలోకము సస్యపూర్ణమగుచున్నది. భూమికి నట్టనడుమ, అనగా నాభిదేశమున, కైరకన్ వంటి బలశాలియు సమర్థుడునగు జోకన్ నివసించును. ఈతని దగ్గర పదునేడు సముద్రములకును, పదునేడు పర్వతములకును నాథులగు పదునేడుగురు దేవతలుందురు. పదునేడు సముద్రములును కలియుచోట మహాసముద్రనాథు డొకడు గలడు. ప్రజానాథుండగు అల్టాయ్‌కన్ అనునొక దేవుడుకూడ కలడు. ఊర్ధ్వలోక నివాసులగు దేవతలవలెనే భూలోకనివాసులగు నీదేవతలును మానవునికి మంచిని చేయుటకే ప్రయత్నించుచుందురు.

ఎర్లిక్కును పాతాళమునకు పంపిన పిమ్మట కైరకన్ భూలోకమున ప్రజాసముదాయము నుద్భవింప జేయబూనెను. ఆతడు, పెద్దవృక్షమును, తొమ్మిది శాఖలతో నొప్పుదానిని, సృష్టించెను. అందలి యొక్కొక్క శాఖనుండియు నొక్కొక్క మానవు డుద్భవమయ్యెను. ఈ తొమ్మండుగురికి 'సోమో' అనుపేరు గలదు. వీరు మానవసంతానమునకు కారకులై సర్వదా తమవంశముల వారిని రక్షించుచుందురు.

మధ్యవర్తిగాని, పూజారిగాని యవసరము లేకుండనే ఎవరికి వారు భూలోకదేవతలను పూజింపవచ్చును. అనగా, ఏచెట్టుకో, ఏపుట్టకో, ఏగోడకో యింతపసుపు కుంకుమ పూసి మనవా రారాధనలు చేయునట్లే చేయవచ్చునని యూహింపనగును. కాని ఊర్ధ్వలోకమునందును, అధోలోకమునందును ఉన్న దేవతలను, పిశాచములను, దయ్యములను ఆరాధించుటకు మధ్యవర్తి యొకడవసరము. ఈతడే మనుడు.

అధోలోకమునందు దయ్యములును, పిశాచములును నివసించును. ఎర్లిక్ నుండి యివి బయలుదేరి మానవుని శత్రువులై అదృష్టహీనత, దారిద్ర్యము, మృత్యువు, పాపము మున్నగు ననేక కష్టములు మానవునికి గలుగునట్లు చేయును. పుట్టుకనుండి చావువఱకు దేవతలకును పిశాచాదులకును మానవుని విషయమై గుద్దులాట జరుగుచునే యుండును. మానవుడు పుట్టగనే బయ్‌ఉల్గన్ మంచి దేవతను పాలసముద్రమునందలి ప్రాణప్రదములగు క్షీరములతో పంపి, యెల్లప్పుడు నాతనికి సన్మార్గము చూపుచు కాచియుండుమనును. ఎర్లిక్‌కూడ ఒక పిశాచమును ఎప్పుడు నాతని తప్పుత్రోవల లోనికి పోనిమ్మని పంపును. మానవుడు చనిపోయిన వెంటనే ఆత్మ ఎర్లిక్ కడకేగును. అచ్చట మనచిత్రగుప్తునివలె, నాతని జీవితాంతమువఱకు గనిపెట్టి యుండిన దేవతయు, పిశాచమును నాతని పుణ్యపాపముల నేకరువుపెట్టును. హిందువుల యమునివలె మనుల ఎర్లిక్‌గూడ న్యాయాధికారిపని నిర్వహించువాడై, పాపముకన్న పుణ్య మధికమగుచో నా యాత్మను మూడవయూర్ధ్వలోకము నందలి స్వర్గమునకు బంపును. పాప మెక్కువ యగుచో తెకతెకకాగు తారుకుండులో వానిని బడవైవ నుత్తరు విచ్చును. 1

ఒక మంచి దేవతయు, నొక చెడ్డదేవతయు ప్రతి మానవుని జీవితాంతమువఱకు నాతని కాచియుండి పాపపుణ్యముల లెక్క వ్రాసిపెట్టుట యూదులయొక్కయు, మహమ్మదీయుల యొక్కయు గ్రంథములందు కాననగును. చూడుడు: (1) "ఇరువురు దేవతలు-ఒకరు మంచివారు, ఒకరుచెడ్డవారు - ప్రతిమానవుడు గుడినుండి సబ్బాతు దినమున నింటికి వచ్చునప్పు డాతనితో వత్తురు."—టాల్మూడ్ సబ్బాతు, 119. (2) "మానవుని వెంబడించు నీరెండు దేవతలును ఆతని వర్తనమును తెలుపుదురు.—టాల్మూడ్: హాగీగా, 16.

---

1 పార్శీల జోరాస్ట్రియన్ మతమునందలి అహిర్మన్ అను నతనికిని, మనుల ఎర్లిక్‌కును చాల పోలిక కానవచ్చుచున్నదని ఐ. యం. కాసనోవిక్జ్‌గారు వ్రాయుచున్నారు.

మహమ్మదీయులలో కూడ నీయభిప్రాయము కలదు. పుణ్యము వ్రాయుటకు కుడిప్రక్కను, పాపము వ్రాయుటకు ఎడమప్రక్కను ఇరువురు దేవతలు మానవునితో నుందురు. (1) ఖొరాన్ సుర, xiii, 12 లో: "ప్రతిమానవుని ముందును, వెనుకను చాలమంది దేవదూత లుందురు. అల్లాయొక్క ఆజ్ఞానుసారము వీరు మానవుడు చేయు కార్యములను కనిపెట్టి చూచుచుందురు" అనియు, (2) ఖొరాన్ సుర, L, 16 లో: "మానవుని కనిపెట్టుటకు పంపబడిన ఇరువురు దేవతలును ఆతని కుడి యెడమ ప్రక్కల కూరుచుండి చూచుకొనునప్పు డాతడొక్క ముక్కయైనను ఉచ్ఛరింప జాలడు" అనియు లిఖితమై యున్నది.

మనుల యొక్క యీపై యభిప్రాయములను గమనించినచో, ప్రకృతియందలి వివిధములగు శక్తుల నన్నిటి నొక వేదాంత సూత్రముతో నేకముగ చేర్చి ఊర్ధ్వాధో భేదములతో మంచి చెడ్డ యను భేదములను గలిపి ఈరెండిటినడుమను మానవుడు వసించుచున్నాడని వారు ప్రతిపాదించినట్లు విదితమగుచున్నది. మానవుడు ప్రకృతిని చూచి యందలియద్భుతములకచ్చెరునందివానిని దిగ్భ్రమతో, భక్తితో చూచుట మతమునకు ప్రథమ సోపానమని కే. శే. కేశవ్ చంద్రసేన్ గారు వ్రాసియున్నారు. ఈప్రకృతి శక్తుల యారాధనముతో పాటు మనున 'మతస్థు'లలో మఱొక విశేష ముండుటయే మన ప్రస్తుతాంశమునకు మిక్కిలి ముఖ్యమగు విషయము. మంచి గావించు శక్తులకు—అనగా, దేవతాదులకు—మానవుడు తనకు మంచి సంభవించవలెననియు, హానిగావించు శక్తులకు—అనగా, పిశాచములకు దయ్యములకు—మానవుడు తనకు హాని తప్పిపోవలెననియు పూజలు, బలులు మొదలగునవి సమర్పించును. మానవుని శైశవావస్థయం దీయభిప్రాయము సర్వవ్యాప్తమై యున్నది. కాని మంచి చేయు శక్తులను—అనగా, దేవతలను—సంతృప్తిపరచుట విధాయకము కాదనియు, చెడ్డశక్తులను—అనగా, పిశాచాదులను—తృప్తి నొందించుట అత్యావశ్యకమనియు మనున 'మతస్థు' లొక్కరే నమ్ముచున్నారు. ఏలయన: మంచి చేయు వారు మంచి చేయుదురు; దానివలన మనుజుల కిబ్బంది లేదు: కాని చెరుగు గావించువా రారాధనతో సంతృప్తులు గాకున్నచో హానిసంభవించును; హాని చేయుట వారి నైజముగావున దానిని మానవుడు తప్పించుకొనవలెను. ఈకారణముచే మనున 'మతస్థు'లలో పిశాచాద్యారాధన మధికమగు ప్రాముఖ్యమును దాల్చెను.

ఈయారాధన మెవనికి వాడుగాని, యేకుటుంబమున కాకుటుంబమువారుగాని చేసికొనుచో నెటుపోయి యెటు వచ్చునో యను భయము మిక్కుటముగ నుండుట మనకుసుబోధమగు సంగతియే. ఈకారణముచే మధ్యవర్తులవసరముగ నుండితీరవలెను. కావున కొన్ని కుటుంబములవారో, దేవతలచే నిర్దేశితులగు మనుజులో, మంత్రతంత్రములను, ప్రార్థనాదులను, బలివిధానములను, కట్లను, నృత్యములను, గంతులను, పాటలను, కూతలను, డప్పువిద్యను మొదలగువానిని బాగుగ నేర్చినవారై కొంతకాల మభ్యాసముచేసిను, ఇంకను కొన్ని సంప్రదాయసిద్ధములగు నడవడులచేతను తరిఫీదుపడసినవారై, యీ మధ్యవర్తిత్వమును గ్రహింతురు. ఇట్టివారేగాని యన్యులగు మానవులు పిశాచాదులను ముఖాముఖిని దర్శించుట కూడనిపని. ఈ మధ్యవర్తిని 'మను'డందురు. ఈ 'మనునత్వము' ను, పిశాచాద్యారాధనమును మన 'మతము'నకు మూలస్తంభములై యున్నవి.

డొమినియను ప్రభుత్వము-కెనడా

దిగవల్లి వేంకటశివరావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమున మొదట వలస రాజ్యములుగ నుండిన కెనడా, ఆస్ట్రేలియా, దక్షిణాఫ్రికా, న్యూఫౌండ్లాండు, న్యూజీలాండ్ రాజ్యములును, మొన్న మొన్నటివరకు నింగ్లాండు రాజ్యముతోపాటుగ పరిపాలింపబడుచు వేరుపడిన ఐర్లాండు దేశమును నేడు బ్రిటీషు సామ్రాజ్యాంతర్భాగ స్వతంత్రరాజ్యములుగ నున్నవి. వీని పరిపాలనా విధానమునకే "డొమినియను" ప్రభుత్వమని పేరు. ఈ రాజ్యములెల్ల బ్రిటీషు సామ్రాజ్యములోని వేరింటి కాపురములని చెప్పవచ్చును. ఇవి బ్రిటీషు పతాకముక్రింద, చక్రవర్తిగారి పరిపాలనమున జేరియున్నవనుమాటయేగాని వీని యాంతరంగిక వ్యవహారములపైన బ్రిటీషు సామ్రాజ్య ప్రభుత్వమున కెట్టి యధికారమును లేదు. వీనికి సంపూర్ణ నిర్నిరోధ స్వరాజ్యము కలదని చెప్పవచ్చును. ఈ డొమినియను ప్రభుత్వరాజ్యాంగతత్వము నెఱుగవలెనన్నచో నీదేశముల పరిపాలనా విధానము నెఱిగి తీరవలెను.

కెనడా రాజ్యము అమెరికాఖండపు టుత్తరపుభాగమున నున్నది. ఈరాజ్యమున డొమినియను ప్రభుత్వము ౧౮౬౭వ సంవత్సరములో స్థాపింపబడినది. నేడు కెనడారాజ్యమున క్వెబెకు, ఒంటారియో, నోవాస్కోటియా, న్యూబ్రంస్విక్కు, ప్రిన్సు ఎడ్వర్డు ఐలెండు, మనిటోబా, సస్కాచేవన్, ఆల్బర్టా, బ్రిటీషు కొలంబియా, యూకన్ అను రాష్ట్రములు కలవు. కెనడారాజ్యముయొక్క వైశాల్యము 3,౬౯౪,౧౦౦ చతురపు మైళ్లు. ఇందలి జనసంఖ్య రమారమిగ ౯౦ లక్షలు.

కెనడా రాజ్యాంగమున కార్యనిర్వాహకాధికారము (Executive) శాస్త్రప్రకారము చక్రవర్తిగారియందు కలదు. ఆయన ప్రతినిధియగు గవర్నరు జనరలే ముఖ్యపరిపాలకుడు. ఈ గవర్నరు జనరలుకు సహాయముగ నొక "ప్రీవీ కవున్సిలు" సభ యుండును. గవర్నరు జనరలే దీనిలోని సభ్యులను నియమించును. ఈ ప్రీవీ కవున్సిలులోని ముఖ్యమంత్రులే కార్యనిర్వాహక సభగ నేర్పరుపబడుదురు.

కెనడారాజ్యమున శాసన నిర్మాణాధికారము (Legislative power) చక్రవర్తి గారు, సెనేటు సభయు, కామన్సుసభయు కలసిన "పార్లమెంటు" అను రాజ్యాంగమున గలదు. సెనేటుసభలో ౯౬గురు సభ్యులుందురు. వీరు గవర్నరుజనరలువారిచే యావజ్జీవ సభ్యులుగ నియమింపబడుదురు. ఒక్కొక్క సభ్యునికి నాలుగువేల డాలరుల విలువగల ఆస్తి యుండవలెను. సభ్యులు ముప్పదియేడుల వయస్సు కలవారుగ నుండవలెను. వీరికి సాలుకు ఇరువదియైదువందల డాలరులు వేతనముగ నీయబడుచుండును. కామన్సుసభలో ౨౩౪గురు సభ్యులుందురు. ఒక్కొక్కమారు కామన్సు సభ కూడినప్పుడు (Session) మొత్తముగ నిరువదియైదువందల డాలరుల చొప్పున నొక్కొక్క కామన్సుసభ్యునికి వేతనమీయబడును. సభకు హాజరుకాని సభ్యుల వేతనమున మినహాయింపు చేయబడుచుండును. వివిధరాష్ట్రముల యొక్క జనసంఖ్యనుబట్టియు, విస్తీర్ణమును బట్టియు నాయా రాష్ట్రములు కామన్సుసభకు పంపు ప్రతినిధుల సంఖ్య నిర్ణయింపబడుచుండును.

కెనడా డొమినియను పార్లమెంటుయొక్కయు, రాష్ట్రముల శాసనసభలయొక్కయు అధికారములు ౧౮౬౭ సంవత్సరమున కెనడా డొమినియను ప్రభుత్వమునుగూర్చి బ్రిటీషు పార్లమెంటువారు శాసించిన చట్టమున ౯౧, ౯౨ సెక్షనులలో నిర్ణయింపబడియున్నవి.

౯. వ సెక్షను:—చక్రవర్తిగారికి కెనడారాజ్యపు సెనేటు యొక్కయు, కామన్సుసభ యొక్కయు సలహాతోను, అంగీకారముతోను కెనడా దేశముయొక్క శాంతికి, క్రమపరిపాలనకు, సత్ప్రభుత్వమునకును ఈ చట్టమువలన రాష్ట్రీయశాసనసభకు ప్రత్యేకముగ నొసగబడిన విషయములందు తప్ప తక్కిన విషయములందెల్ల శాసనములఁ జేయుట కధికారము కలదు. ఇంకను స్పష్టముగా నుండుటకు, ఈ దిగువ నుదాహరింపబడిన విషయములనుగూర్చి శాసనములు చేయుటకు సంపూర్ణాధికారము పార్లమెంటునకే కలదు:—

౧. రాజ్యముయొక్క ఋణము, ఆస్తి.

౨. వర్తకము, వ్యాపారమునుగూర్చిన నియమములు.

౩. పన్నులు విధించుటమూలముగ ఆదాయమును సమకూర్చుట.

౪. రాజ్యముయొక్క పరపతిపైన ఋణములు తెచ్చుట.

౫. తపాలావ్యవహారములు.

౬. జనాభా, ప్రజలస్థితినిగూర్చిన వృత్తాంతములు.

౭. సైన్యము, సైనికవ్యవస్థ, నౌకాదళము, దేశరక్షణము.

౮. కెనడా ప్రభుత్వముయొక్క ఉద్యోగుల వేతనములు, బత్తెములు.

౯. సముద్రమార్గ దర్శకసాధనములు: తీరమునందలి దీపములు, దీపస్తంభములు, ప్లవలు (Buoys) (అనగా సముద్రమునందు రాళ్లు మున్నగునవి యున్నచోటులుతుకొరకు తేలునట్లు వేసియుంచునవి), సేబిల్ ఐలెండు.

౧౦. నౌకావిషయములు, నౌకాయానము.

౧౧. "క్వారంటైన్"—అనగా నౌకలలో నంటురోగము లున్నవని యనుమానముకలిగినచో నా నావలను రేవులలో నిరోధించుట; నావికుల వైద్యాలయములు.

౧౨. సముద్రతీరము, దేశములోని మత్స్యాశ్రయములు (Fisheries), చేపలవర్తకము.

౧౩. ఒకరాష్ట్రమునకు నింకొకరాష్ట్రమునకును మధ్యగాని, రాష్ట్రములకును బ్రిటిషువారి దేశములకును మధ్యనుగాని, రాష్ట్రములకును ఇతరదేశములకును మధ్యనుగాని ఉండు 'బల్లకట్లు'.

౧౪. నాణెములు, చెలామణి (Currency).

౧౫. బ్యాంకులు, వానిస్థాపనము; కాగితపు ద్రవ్యము.

౧౬. సేవింగ్సు బ్యాంకులు.

౧౭. ఎత్తురాళ్లు, కొలపాత్రలు.

౧౮. హుండీలు, చెక్కులు, ప్రామిసరీనోట్లు.

౧౯. వడ్డీ.

౨౦. దేశవ్యవహారములందు తప్పక చెలామణియగునట్లు ప్రభుత్వమువారు నిర్ణయించు ద్రవ్యము (Legal Tender).

౨౧. దివాలా.

౨౨. పరిశోధనలందును, క్రొత్తవస్తువుల స్వరూపస్వభావములందును ప్రజలకు గల హక్కు—వీనికే "పేటెంటు" (Patent) అందురు—వీనిని రక్షించుట.

౨౩. కాపీరైటు స్వామ్యములు: గ్రంథములందు, పత్రికలందు, ఇతర వస్తువులందును సర్వస్వామ్యములను రక్షించుట.

౨౪. కెనడా దేశములోని తెల్లవారుగాక యెఱ్ఱయిండియను లను నాదిమవాసుల యోగక్షేమములు: వారికొరకు నిర్దేశింపబడిన భూములు.

౨౫. పరదేశీయులు, వారికి సౌకర్యము నిచ్చునధికారము.

౨౬. వివాహములు, వివాహబంధ నిర్మూలనము (విడియాకు లిచ్చి భార్యాభర్తలను వేరుచేయుట).

౨౭. దండనస్మృతి: క్రిమినలు ధర్మపరిపాలనము చేయు న్యాయస్థానముల నిర్మాణపద్ధతి గాక ధర్మాచరణ పద్ధతులు.

౨౮. ప్రాయశ్చిత్త కారాగారములు (Penitentiaries) స్థాపించుట, పోషించుట, పరిపాలించుట.

౨౯. ఈ చట్టమువలన రాష్ట్రీయశాసనసభలకు మాత్రమె అధికార మీయబడిన విషయములలో స్పష్టముగ ప్రత్యేకింపబడినట్టివి.

౯౨ వ సెక్షను: ప్రతిరాష్ట్రీయశాసనసభయు నీ క్రింద నుదాహరింపబడిన విషయములను గూర్చి శాసనములను జేయవచ్చును:—

౧. రాష్ట్రపరిపాలకుని (లెఫ్టినెంటుగవర్నరు) యొక్క ఉద్యోగమునుగూర్చి గాక తక్కిన రాష్ట్రీయ రాజ్యాంగమును గూర్చి అప్పుడప్పుడు కావలసిన మార్పులు చేయుట.

౨. రాష్ట్రీయవ్యవహారములకొరకు ధనము సమకూర్చుటకు రాష్ట్రమున పన్నులు విధించుట.

౩. రాష్ట్రము యొక్క పరపతి పైననె అవసరమైన ఋణములు చేయుట.

౪. రాష్ట్రీయోద్యోగులను నియమించుట, వారి యుద్యోగకాల నిర్ణయము, వారికిచ్చు వేతనములు.

౫. రాష్ట్రముయొక్క 'సర్కారు' భూములు, వాని అమ్మకము.

౬. రాష్ట్రమునకు గావలసిన కారాగారములు, సంస్కరణకారాగారములు (Reformatory Prisons)

౭. నావికుల వైద్యాలయములు గాక రాష్ట్రమునందలి వైద్యాలయములు, శరణాలయములు, ధర్మసంస్థలు, దానములు.

౮. పురపాలకసంస్థలు.

౯. రాష్ట్రప్రభుత్వమునకు, పురపాలక స్థానిక సంస్థలకును ధనము సమకూర్చుటకు, అంగళ్లకు, విక్రయశాలలకు, సారాడిపోలకు, వేలములు వేయు సంఘములకు అనుమతిపత్రముల (లైసెన్సు) నిచ్చుట.

౧౦. ఈక్రింద పేర్కొనబడినట్టివి గాక ఇతర పనులు రాష్ట్రమున చేయించుట (Local works and undertakings.):

i. స్టీమరులు, ఇతర నౌకామార్గములు, రైలుదారి, కాలువలు, తంతిమార్గములు, రాష్ట్రము నితర రాష్ట్రములతో కలుపుపనులుగాని, రాష్ట్రముసరిహద్దుదాటి జరుపవలసినపనులుగాని.

ii. రాష్ట్రమునకును, ఇతర బ్రిటీషు దేశమునకును, పరదేశములకును మధ్య నుండు స్టీమరుమార్గములు.

iii. రాష్ట్రమునన నిర్మింపబడియు నిర్మాణమైన పిదప గాని, మఱి యెప్పుడైన గాని కెనడాపార్లమెంటువారివలన కెనడా దేశమున కెల్ల గాని, రెండురాష్ట్రములకు గాని, ఇంక నెక్కుడు రాష్ట్రములకు గాని ప్రయోజన కరములని నిర్ణయింపబడిన పనులు.

౧౧. రాష్ట్రమునకు సంబంధించిన యుద్దేశములతో స్థాపింపబడిన కంపెనీలను అంగీకరించుట (Incorporation).

౧౨. రాష్ట్రములోని వివాహముల యంగీకారమును గూర్చిన శాసనములు.

౧౩. రాష్ట్రములోని ప్రజల ఆస్తిని గూర్చినట్టియు, వ్యక్తులనుగూర్చినట్టియు హక్కులు (Civil rights).

౧౪. రాష్ట్రీయ న్యాయస్థానములను నిర్మించి వాని సివిలు క్రిమినలు ధర్మపరిపాలనా విధానములను నిర్ణయించుట.

౧౫. ఈ సెక్షనులో చెప్పబడిన విషయములను గూర్చి తాము చేసిన శాసనములను అమలుచేయుటకు అపరాధమునుగాని, శాస్తినిగాని, శిక్షనుగాని విధించుట.

౧౬. రాష్ట్రీయ పరిపాలనకు సంబంధించిన అన్ని సామాన్యస్థానికవ్యవహారములు.

కెనడా, ఆస్ట్రేలియా రాజ్యముల డొమినియన్ ప్రభుత్వము "ఫెడరల్" రాజ్యాంగపద్ధతికి జెందినట్టిది. అనగా నివి స్వపరిపాలనముగలరాష్ట్రములసమ్మేళనములు. వీని ప్రభుత్వము లోకేపద్ధతికి జెందినదైనను శాసననిర్మాణాధికార విధానమునందు తారతమ్యము కలదు. కెనడా రాజ్యాంగ చట్టమువలన రాష్ట్రీయ శాసనసభలకు స్పష్టముగ నీయబడిన అధికారములు గాక తక్కిన అధికారము

శ్రీ పండిత జవహర్‌లాలుగారి ఛాయాచిత్ర సంచయము

౧. త్రోపుడు బండిలో-దగ్గర తల్లి

౨. తన చెల్లెలితో

3. లక్నో పురమున: గుఱ్ఱముపై-౧౯౦౪ సం.

౮. తల్లి, కుమారుడు

౯. వటువు

౭. హారోలో (ఇంగ్లాండు) ఓ. టి. సి.

లెల్ల డొమినియను పార్లమెంటువే. ఆస్ట్రేలియాలో నన్ననో, ఆ రాజ్యాంగశాసనమువలన డొమినియను పార్లమెంటున కీయబడిన అధికారములు గాక తక్కిన యధికారములెల్ల రాష్ట్రీయశాసనసభలవే. ఇక దక్షిణాఫ్రికా సమితి ప్రభుత్వ మన్ననో, "యూనిటరీ" రాజ్యాంగపద్ధతికి జెందినదై యున్నది. ఇందలి కార్యనిర్వాహకాధికారము గవర్నరు జనరలు కార్యనిర్వాహక సభయం దిమిడియున్నది. శాసననిర్మాణాధికారమెల్ల సమితి పార్లమెంటున, అనగా రాజప్రతినిధి, సెనేటు, అసెంబ్లీ సభయు కలిసిన రాజ్యాంగమున నిమిడియున్నది. ఈ సమితిలోని రాష్ట్రములకు కెనడా, ఆస్ట్రేలియా రాష్ట్రములవలె స్వపరిపాలనాధికారము లేదు. రాష్ట్రీయసభలు పురపాలకసంఘసభలవలె స్థానికవ్యవహారములఅధికారములును, సమితి పార్లమెంటు వారు వాని కిచ్చు నధికారములును కలిగియుండును. *న్యూఫౌండ్లాండ్, న్యూజీలాండ్ రాజ్యముల ప్రభుత్వములు యూనిటరీ రాజ్యాంగపద్ధతివే.

ప్రాకృతుఁడు

దువ్వూరి జగన్నాథశర్మగారు

దైవ మెందుండెననఁగ-నద్వైత వీథి
నతఁడుసర్వోపగతుఁడని యంద్రు బుధులు-
తత్త్వవేత్తల కిది సమాధాన మగుటఁ
బ్రాకృతునివోలె నూహింపవలతు-నన్ను.

వాద భేదార్భటుల శంక వాయ-వివిధ
వైఖరుల లోఁగి-తిరుగాడి-వాడి-రిత్త
వడితి-నాయువు సగఁ బాలు గడచెఁ దుదకు
సందియము వోక-నిర్జనస్థలుల నిలుతు!

ప్రకృతి శ్రుతిఃగూర్ప నవ్యయుం బాడు నొక్కఁ
డవల-నతఁ డేవఁడో! అనాహతనినాద
గీతికా వీచికలు చెవుల్ గిగురె; రహి యె
లర్చి కుండలిలోఁ బ్రాణలయము గూర్తె.

అచట బుద్ధి యంతర్ముఖ మగుట దెలిసె-
నాగరుఁడ నని యనుటలో నహి-నిజంబు!
ప్రాకృతుఁడ నిఁక! నా పాపు ప్రకృతిమై-న
మీఁప పడఁ గందు నాద్య నమేయు నీశు!

---

* నాచే రచియింపబడి విజ్ఞానచంద్రికామండలిచే ప్రకటింపబడిన దక్షిణాఫ్రికా చరిత్రను చూడుడు.

పురాణచరిత్రము

కవికొండల వెంకట సత్యనారాయణమూర్తిగారు

నేనీ పురాణ చరిత్రమును వ్రాయు నుద్దేశము అజ్ఞానులగు పూర్వాచార పరాయణులపై నూతనవిజ్ఞానము వెదచల్లి వారి నుద్ధరించుట కని కాదు. మహావిజ్ఞానసంపన్నులగు పౌరాణికులను నిందించుటకుఁ గాని, వారివ్రాఁతలలోఁ గల లోపముల నెత్తి చూపుటకుఁ గాని కాదు. ఇదివఱకు లోకములో నెవ్వరును కనుఁగొనని నూతన విషయమును కనుఁగొంటినని మెప్పొందుటకుఁ గాదు. బ్రాహ్మణమతము నామమాత్రావశిష్టము కాఁ జొచ్చి బౌద్ధమతము దేశమంతయు మహాజాజ్వల్యమానముగా నల్లుకొనుచున్న దినములలో మరల బ్రాహ్మణమతమును వృద్ధి పొందించుటకును, బౌద్ధమతమును క్షీణింపఁజేయుటకును బ్రాహ్మణమత కర్తలెన్నెన్ని విధములుగా నెన్నెన్ని పురాణములనో వ్రాసి, యెన్నెన్ని ధర్మశాస్త్రములనో వ్రాసి బ్రాహ్మణమతమును పునరుద్ధరించి బ్రాహ్మణమతమునకు శాశ్వతమహోపకార మొనరించిరి.

కాని వారిగ్రంథములయందు చరిత్రము ప్రధానాంశముగా లేకపోవుటచేతను, అది వారి కప్పటికవసరము లేకపోవుటచేతను, మన మిప్పుడా నాఁటి చరిత్రమును తెలిసికొందమనిన వారు వ్రాసినగ్రంథములు తప్ప నేఱు ఆధారములు లేకపోవుటచేతను, ఆగ్రంథములనుబట్టియే వీలైనంతవఱకు పురాణచరిత్ర మనుపేర చిన్నవ్యాసమును వ్రాయ నెంచితిని. ఈవ్యాసమును వ్రాయుటకు నాకుఁ గల ముఖ్యోద్దేశము పండితులయొద్దనుండి అమూల్యమగు నూతన విజ్ఞానమును విమర్శనపూర్వకముగ నేను పొందుటకేకాని నావ్రాఁతలే నిజమైన వ్రాఁతలనిపించుకొనుటకు కాదు. తప్పో ఒప్పో యేవో కొన్ని యభిప్రాయములను నేను వ్యాసరూపమున ప్రచురించిన చరిత్రాభిలాషులగు పండితులు నావ్యాసములో నేవైన లోపములున్న వానిని సద్బుద్ధితో సవరించి చరిత్రమునకు లాభము కలుగఁజేయుదురను సంపూర్ణవిశ్వాసముతో నే నీచరిత్రమును ప్రచురించుచున్నాను.

జంబూద్వీపము

పూర్వము మనవారు ప్రాచీన గ్రంథములలో నుదాహరించిన సప్తద్వీపములలో జంబూద్వీప మొకటి. మన పూర్వు లెల్లరును ప్రప్రథమమున నీ జంబూద్వీప మధ్యభాగమున నివసించి క్రమక్రమముగ జంబూద్వీపములోని దక్షిణభాగమగు భారతవర్షమునకు వచ్చియుండుటచే మనపూర్వులయొక్క చరిత్రమును వ్రాయుటకు ముందు జంబూద్వీప పరిజ్ఞానమును కొంచెముగానైన చదువరులకుఁ దెలియఁజేయుట మంచిది. మార్కండేయాది పురాణముల జంబూద్వీప మీవిధమున వర్ణింపఁబడెను:—

ఈ జంబూద్వీపము—౧. హిమవంతము, ౨. హేమకూటము, ౩. నిషధము, ౪. మేరువు, ౫. నీలగిరి, ౬. శ్వేతాచలము, ౭. శృంగవంతము అని యేడువర్ష శైలములు కలవు. ఈపర్వతముల నడిమిభాగమున నర్ధచంద్రాకారమున ఇలావృతవర్షము కలదు. ఆయిలావృతవర్షమునకు తూర్పున భద్రాశ్వవర్షంబును, దక్షిణమున హరివర్ష, కింపురుషవర్ష, భారతవర్షంబులును, పశ్చిమంబున కేతుమాలావర్షంబును, ఉత్తరమున రమ్యక, హిరణ్యక, కురువర్షంబులును కలవు. ఈ తొమ్మిది వర్షంబులును నవవర్ష సంజ్ఞం జెలఁగు. ఇలావృతవర్షంబు నడుమ మేరు పర్వతము కలదు. ఆ మేరుపర్వత మధ్యభాగమున బ్రహ్మపురము కలదు. ఆ మేరువున కష్టదిక్కులయందును ఇంద్రాద్యష్టదిక్పాలకుల పురంబులును కలవు.

మేరుపర్వతమునకు నాలుగు దిక్కులను నాలుగు పర్వతశాఖలు కలవు. అందు తూర్పుశాఖ మందరాద్రియనియు, దక్షిణశాఖ గంధమాదనమనియు, పశ్చిమశాఖ.

విపులమనియు, ఉత్తరశాఖ సుపార్శ్వమనియుఁ బిలువఁ బడును. ఈనాల్గుశాఖలకును విష్కంభనగరములని పేరు.

ఇవి కాక మేరువునకుఁ దూర్పున ౧. జఠరము, ౨. దేవకూటము అను పర్వతములును, దక్షిణమున 3. కైలాసము ౪. హిమవంతము అను పర్వతములును, పశ్చిమమున ౫. నిషధము, ౬. పారియాత్రమును, ఉత్తరమున ౭. శృంగవంతము, ౮. చారుధి యనుపర్వతంబులును కలవు. ఈ యెనిమిదింటికిని మర్యాదానగంబులని పేరు. మఱియు మేరువునకు తూర్పున శీతాంతము, ముకుంజము, కంకవంతము, మణిశైలము, సుమేషము మున్నగు పర్వతములును, దక్షిణమున త్రికూటము, రుచకము, పతంగము లోనగు నగంబులును, పశ్చిమంబున సువర్ణము, శిశిరము, వైదూర్యము మున్నగు పర్వతంబులును, ఉత్తరమున శంఖకూటము, ఋషభము, హంసనాభము మున్నగు పర్వతంబులును కలవు.

వనములు-సరస్సులు

పర్వతము	అందలివనములు	అందలి సరస్సులు
౧. మందరము	చైత్రరథము	అరుణోదము
౨. గంధమాదనము	నందనము	మానససరోవరం
3. విపులము	వైభ్రాజము	శీతోదము
౪. సుపార్శ్వము	సావిత్రము	మహాభద్రము.

మందరనగమున చైత్రరథ మను వనమును, అరుణోద మను సరస్సును కలవు. గంధమాదనమున నందన మను వనమును, మానససరోవర మను సరస్సును కలవు. విపులమున వైభ్రాజ మను వనమును, శీతోద మను సరస్సును కలవు. సుపార్శ్వమున సావిత్ర మను వనమును, మహాభద్ర మను సరస్సును కలవు.

నదులు

సీత—'సీత' యను నది మేరుపర్వతమున జనించి మందరాద్రి కేఁగి, యచ్చటి చైత్రరథవనమునం గల అరుణోదసరస్సును బ్రవేశించి, దానినుండి యితరపర్వతముల లోయలమార్గమున భద్రాశ్వవర్ష మునసముద్రమునంగలసెను.

అలకనంద—అలకనంద యను నది మేరుపర్వతమున జనించి యక్కడనుండి గంధమాదన పర్వతమునందలి సరోవరములను, వనములను బ్రవేశించి, యక్కడనుండి త్రికూటపర్వతమున కేఁగి యటనుంటి హిమాలయోత్తర భూములం బ్రవేశించి, తూర్పుగా కొంతదూరము ప్రవహించి, పిమ్మట దక్షిణమునకు మరలి భారతవర్షమున సముద్రమునం గలసెను. భారతవర్షమున నీనదికే బ్రహ్మపుత్రయని పేరు. ఈగంధమాదనపర్వతమునుండి ప్రవహించిన నదులు తూర్పుముఖమున మూఁడును, పశ్చిమముఖమున మూఁడును, దక్షిణముఖమున నొకటియును వచ్చెను. దక్షిణమునఁ బ్రవహించినది భాగీరథి.

సుచక్షువు—ఈసుచక్షువు మేరుపర్వత పశ్చిమభాగమున జనించి విపులాద్రి కరిగి, యందలి వనములను, సరోవరములను బ్రవేశించి, యనేకనగము లతిక్రమించి కేతుమాలావర్షంబున సముద్రమునం గలసెను.

భద్రసోమ—ఈభద్రసోమ మేరువున కుత్తరభాగమున జనించి సుపార్శ్వపర్వతంబున కరిగి, యచ్చటి వనంబులను, సరోవరములను బ్రవేశించి, యటనుండి శంఖకూటాది పర్వతములతిక్రమించి, యుత్తర కురువర్షమున సముద్రమునం గలసెను.

పురాణములలో నుదాహరింపఁబడిన ఇలావృతవర్షమునం గల మేరుపర్వతమునే మనము ప్రస్తుతము 'తియన్‌షన్' పర్వతములుగా గ్రహింపవచ్చును. ఏలయన, చీనాభాషను 'తియన్'అనఁగా 'దేవతలయొక్క' యనియును, 'షన్' అనఁగా పర్వతమనియును నర్థము. అనఁగా:—'తియన్‌షన్'పర్వతమనఁగా దేవతలయొక్క పర్వత మని యర్థము. మన మేరువును దేవతలు నివసించు పర్వతముగనే మన వారు వర్ణించుచున్నారు. అంతియు కాక మేరుపర్వతమునకు నాలుగు దిక్కులను మందరాది పర్వతశాఖ లున్నవని చెప్పినట్లే 'తియన్‌షన్' పర్వతమునకును నాలుగు పర్వతశాఖలు కలవు. కావున నీ'తియన్‌షన్' పర్వతమునే మేరుపర్వతముగా మనము భావించు కొనుటయందు నెట్టి పొరపాటును రానేరదు.

ఈసందర్భమున మఱియొకవిషయముకూడ మఱువఁదగినది కాదు. జంబూద్వీపము, దక్షిణమున హిమాలయ పర్వతమును, దానికి దక్షిణమునంగల యున్నతమగు కొన్ని సవిసభూములవఱకునే కలదు గాని, యిప్పటి భారత ఖండమంతయు నందుఁజేర లేదనియును, దక్షిణహిందూస్థానమునకును ఉత్తర హిందూస్థానమునకును నడుమఁగల పల్లపులోతుభూములన్నియును సముద్రముగా నుండెననియునుకూడ మా చదువరులు జ్ఞప్తియం దుంచుకొని యెదరుగాక!

ఇంతియ కాక యీ భారతవర్షము భారతవర్ష నామము వహించునప్పటి కింత విస్తీర్ణమును కలిగియుండ లేదు. ఈభారతవర్షము ప్రప్రథమమున నొక చిన్న మండలమంతకలదు. దీనికి పూర్వనామము 'అజనాభము.' భారతవర్షమును పరిపాలించిన భరతుని తండ్రియగు ఋషభుఁడు 'యజ్ఞనాభ'మను మండలమును పరిపాలించుచుండెను. ఈ ఋషభునకు పెక్కండ్రు పుత్రులు కలరు. అందే జ్యేష్ఠుఁడగు భరతునకు 'అజనాభ'మను మండలము నొసఁగెను. దానికే పిమ్మట భరతఖండ మనునామము కలిగెను. ఈభరతుఁడు పిమ్మట మఱి కొంత దేశము నాక్రమించుకొని, దానిని తొమ్మిదిభాగములుగాఁజేసి తన తొమ్మండుగురు పుత్రులకును—౧. కుశావర్తము, ౨. ఇలావర్తము, ౩. బ్రహ్మావర్తము, ౪. ఆర్యావర్తము, ౫. మలయకేతువు, ౬. భద్రసేన, ౭. ఇంద్రస్పృక్, ౮. విదర్భ, ౯. కీకటు లనునామములతో—ఒసఁగెను. దీని కంతటికిని భారతవర్షమని పేరు. ఈభూభాగమంతయు హిమాలయముల యందును, వానికి దక్షిణమునను, గంగానది పల్లపులోయల కుత్తరభాగమునను కలదు.

జంబూద్వీపవాసులు

(జాతులు)

ఇప్పుడు భారతవర్షమున బ్రాహ్మ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులను నాలుగుజాతు లున్నట్లే వేదకాలమునకుఁ బూర్వము ౧. ధర్మప్రజాసర్గము, ౨. ఈశ్వర ప్రజాసర్గము, ౩. కస్యపప్రజాసర్గము, ౪. పులహప్రజాసర్గము అని నాలుగు ప్రజాసర్గములు కలవు. ఇందు పులహప్రజాసర్గముకంటె కస్యపప్రజాసర్గమును, కస్యపప్రజాసర్గముకంటె నీశ్వర ప్రజాసర్గమును, ఈశ్వర ప్రజాసర్గముకంటె ధర్మప్రజాసర్గమును నాగరికతయందు ఆధిక్యమును వహించియుండెను.

వీరి నాగరికత వీరికిఁగల ధనము, రూపము, ఆయువు, బలము, ధర్మము, బుద్ధి, పరాక్రమము, తపస్సులనుబట్టి నిర్ణయింపఁబడినవి. ఇందు రెండవదియగు నీశ్వర ప్రజాసర్గముతప్ప తక్కిన మూఁడు ప్రజాసర్గములును వారి మూలపురుషులగు ధర్మ, కస్యప, పులహుల నామములచేతనే పిలువఁబడుచుండెను. అందొక్కొక్క మూలపురుషుఁడు పెక్కండ్రు స్త్రీలవలన కన్న సంతానము ఆయాస్త్రీలనామములతో శాఖోపశాఖలై మరల వృద్ధిపొందెను. పై ప్రజాసర్గములలో నొక్కొక్క ప్రజాసర్గము మరల నీక్రిందివిధమున విభాగింపఁబడెను:

ధర్మప్రజాసర్గము:—ధర్మునకు ౧. సాధ్య, ౨. వసువు, ౩. విశ్వ, ౪. మరుత్వతి, ౫. భాను, ౬. ముహూర్త, ౭. లంబ, ౮. సంకల్ప, ౯. విధి, ౧౦. పృథివియని పదుగురుభార్యలు కలరు. ఆ పదుగురివంశము ౧. సాధ్యులు, ౨. వసువులు, ౩. విశ్వేదేవులు, ౪. మరుత్తులు, ౫. భానులు, ౬. ముహూర్తలు, ౭. లంబులు, ౮. సంకల్పులు, ౯. విధులు, ౧౦. పృథివి విషయములు అని పదిశాఖలుగా విభాగింపఁబడెను.

ఈశ్వరప్రజాసర్గము:—ఈ యీశ్వరప్రజాసర్గమున కీపే రెట్లువచ్చినదియు నించుక తెలియఁజేయవలసియున్నది. పూర్వకాలమున ఋషులు ౧. పరమ ఋషులనియు, ౨. మహర్షులనియు, ౩. సత్యర్షులనియు, ౪. శ్రుతర్షులనియును నాలుగు తెగలుగ విభాగింపఁబడిరి. ఇందు మొదటి మూఁడు తెగల ఋషులును మంత్రములను, నాల్గవ తెగ ఋషులు బ్రాహ్మణములను రచించిరి. మంత్రములు రచించిన ఋషులలో ప్రాచీనులు పరమఋషులని పిలువఁబడిరి. వీరికే—* ఈశ్వరు'లనియు నామము కలదు.

* వాయు, మత్స్య, బ్రహ్మాండ పురాణములంజూడనగు.

వీరురచించిన మంత్రములకే యీశ్వరప్రోక్తములని పేరు కలదు. ఈ యీశ్వరశబ్దమునకు నాధునికులు భగవంతుఁ డను నర్థము చెప్పి యీశ్వరప్రోక్తములను వేదమంత్రములు భగవంతుని నోటినుండి వెలువడినవని వ్రాయ నారంభించిరి. పిమ్మట నామంత్రములకు 'అపౌరుషేయము' లని పేరిడిరి.

ఈపగిది ఋషులను నీశ్వరుల సంతతియే యీశ్వరప్రజాసర్గము. ఈ యీశ్వరులలోఁ బ్రధానపురుషులను గొందఱ నిట నుదాహరించెదను: ఈశ్వరులు— ౧. భృగువు, ౨. మరీచి, ౩. అత్రి, ౪. అంగిరసుఁడు, ౫. పులహుఁడు, ౬. క్రతువు, ౭. మనువు, ౮. దక్షుఁడు, ౯. వసిష్ఠుఁడు, ౧౦. పులస్త్యుఁడు.[1]

వీరి వంశజులు—౧. భార్గవ, ౨. మారీచ, ౩. ఆత్రేయ, ౪. ఆంగిరస, ౫. పౌలహ, ౬. క్రతవ, ౭. మానవ, ౮. ప్రాచేతస, ౯. వాసిష్ఠ, ౧౦. పౌలస్త్యులను పేర్లం బరఁగిరి.

కస్యపప్రజాసర్గము:—ఈ కస్యపునకుదితి, అదితి, దనువు మున్నగుభార్యలు పెక్కండ్రు కలరు. వారివారి నామముల నాయాసంతతివారు ఆదిత్యులు, దైత్యులు, దానవులు మున్నగు నామములఁ బిలువఁబడుచుండిరి. వీరలే సుర, అసుర, యక్ష, గంధర్వ, దైత్య, దానవ, కిన్నర, కింపురుష, రాక్షసాది బహునామములఁ బ్రవర్తిల్లిరి.

పులహప్రజాసర్గము—ఈ పులహప్రజాసర్గము ౧. హరయులు, ౨. వానరులు, ౩. గజులు, ౪. గవయులు, ౫. సారమేయులు, ౬. భూతములు, ౭. పిశాచములు మున్నగు పది పండ్రెండు తెగలుగా విభాగింపఁబడినది.

అన్యోన్య సంబంధము

నామరూపాదిభేదములచే నిన్నిజాతు లేర్పడి యుండినను వీరిలో వీరికి పరస్పర సంబంధ బాంధవ్యములు లేకపోలేదు. ఒకప్రజాసర్గములోని స్త్రీపురుషులు వేఱొక ప్రజాసర్గములోని స్త్రీపురుషులను వివాహము చేసికొనుచుండిరి. ఆకాలమున వివాహవిషయమున నెట్టి నిబంధనలు గాని, నిర్బంధములుగాని యున్నట్లు కనఁబడదు. వయసువచ్చిన స్త్రీపురుషు లెవరియిష్టవచ్చినట్లు వారు విహరించుచుండిరి. అందుచేతనే సురలు మానవస్త్రీలతోడను, మానవులు సురకాంతలతోడను, దానవులు మానవకాంతలతోడను, మానవులు దానవకాంతలతోడను, నీవిధముగ జంబూద్వీపమండలి ప్రజ లెల్లరను స్వేచ్ఛగా విహరించుట భారత యుద్ధకాలమునంతకును (ద్వాపరాంతమునంతకును) కాననగుచున్నది. ఈ వివాహవిషయిక నిబంధనలు, నిర్బంధములు కొన్నిశతాబ్దముల క్రిందట మనదేశమున బయలువెడలిన అసంఖ్యాకములగు మతముల, మతద్వేషములవలన పెచ్చుపెరిగి దేశమును ప్రస్తుతస్థితిలోనికిఁ దీసికొనివచ్చెను.

వారినివాసస్థానములు

ఇఁక వారి నివాసస్థానములఁ గూర్చి యించుక చెప్పుకొనవలసియున్నది.

పైనుదాహరింపఁబడిన ప్రజాసర్గములు ఉత్తరధ్రువము లేక మహామేరువుమొదలు దక్షిణసముద్రపర్యంతము నివసించుచుండిరి. ఈదేశమంతయు వివిధకాలముల వివిధ నామములతోఁ బిలువఁబడుచుండెను. మొదటి ప్రకరణములో నుదాహరింపఁబడిన నవవర్షములును ఋగ్వేదమునకు పిమ్మట నేర్పడినవై యుండవలెను. కొంతకాల మీదేశమంతయు మూఁడుభాగములుగా విభాగింపఁబడి, స్వర్గ, మర్త్య, పాతాళము లను నామముల వ్యవహరింపఁబడుచుండెను. తత్పూర్వము ఉత్తరసముద్రమునకును దక్షిణసముద్రమునకును నడుమఁ గల జంబూద్వీప మంతయు (దక్షిణమునుండి) ౧. భూలోక, ౨. భువర్లోక, ౩. సువర్లోక, ౪. మహర్లోక, ౫. జనలోక, ౬. తపోలోక, ౭. సత్యలోకము లని యేడులోకములుగను, జంబూద్వీపము

1. వీరందఱును సమకాలికులని చదువరులు భ్రమింపరాదు. వీరు వివిధకాలముల నాఁటివారు కాని ఒకే తరగతిలోనికి వచ్చెదరు.

*దక్షిణ సముద్ర మనఁగ—నుత్తరహిందూస్థానమునకును దక్షిణహిందూస్థానమునకును నడుమనుగల సముద్రము.

నకు దక్షిణమునం గల దేశమంతయు ౧. అతల, ౨. వితల, ౩. సుతల, ౪. రసాతల, ౫. మహాతల, ౬. తలాతల, ౭. పాతాళము లని యేడులోకములుగను విభాగింపఁబడి యుండెను.

స్వర్గ - మర్త్య - పాతాళములు

అందు హిమాలయపర్వతపు కనుమలును, వాని కించుక ఉత్తరమునను దక్షిణమునను, గల ప్రదేశమంతయు మర్త్యలోకముగను, మర్త్యలోకమున కుత్తరమున నుత్తరసముద్రమునంతకును గల దేశమంతయు స్వర్గలోకముగను, మర్త్యలోకమునకు దక్షిణమునం గల దేశమంతయు పాతాళలోకముగను నిర్ణయింపఁబడినట్లు తోఁచుచున్నది. ఇందు స్వర్గలోకవాసు లందఱును సురలు, కిన్నరులు, కింపురుషులు, సిద్ధులు, సాధ్యులు మొదలగు నామముల విలసిల్లిరి. ఇందుకు మార్కండేయ పురాణమున నిట్లు చెప్పఁబడెను:—

చ. హిమకుధరోత్తరస్థితమ
హీధరమధ్యమునందుఁబొల్చు దే
శము లభిరమ్యము ల్ద్విజ
సాధ్యవియచ్చరసిద్ధకిన్నరా
శ్రమములు సర్వకాలబహు
సౌఖ్యకరంబులు క్షుత్తృషామయ
శ్రమరహితమ్ము లుల్లసిత
సౌరభసంగిసమీర హృద్యముల్.

గీ॥ అందు లేకుండు పుణ్యపాపార్జనములు
పుణ్యఫలభోగులై మండ్రు పురుషులెల్ల
భారతాదిచతుర్ది శాపత్త్రమేరు-
కర్ణికాస్థితి నిట్లు భూకమల మమరు.

చ. హిమగిరిదక్షిణంబున మ
హీశ్వరపాల్యగు భారతాఖ్యవ
ర్షము వినుకర్మభూమి యది
సంతతముజ్ బహుపుణ్యపాపక
ర్మము లొనరించి యద్ద్విజ
మానవనారకతిర్యగాదిజ
న్మములను నాకమోక్షములు
మానుగఁ బొందుదు రందు నన్నరుల్.

మర్త్యలోకము - ఆదిమనివాసులు

ప్రప్రథమమున నీమర్త్యలోకమున పులహప్రజా సర్గమునకుఁ జెందిన 'భూతము'లను నొక జాతివారు నివసించుచుండిరి. ఈభూతములు, పురాణములలో నుదాహరింపఁబడిన ఋక్ష, వానర, భూత, పిశాచ, సర్వ ప్రముఖజాతు లెల్లను మనుష్యజాతిలోనివేగాని జంతుజాతిలోనివి కావు. ఋక్షరాజగు జాంబవంతుఁడు తన కుమార్తెను శ్రీకృష్ణునకిచ్చి వివాహముచేయుటయందును, నాగకన్యకయగు నులూపిని అర్జునుఁడు వివాహమాడుటయందును నింతకంటె వేఱర్థ ముండఁ బోదు. (స శే.)

ఓరుగల్లుదుర్గము

ఆ. వెం. రామచంద్రరావు గారు

నైజాము రాజ్యములో చరిత్రాత్మకమగు కట్టడములలో నెల్ల తప్పక చూడదగినది ఓరుగల్లు దుర్గము. సుమారు వేయిసంవత్సములనాటి ఆంధ్రుల దుర్గమైనను, ఇప్పటికిని శిథిలావస్థయందున్న గోడలు, దేవాలయములు, రాజమహలులు, బావులు, దుర్గపు తలుపులు మున్నగునవి చూచిన దాని పూర్వోన్నత్యము మనసునకు తట్టక మానదు. ఎంత కఠినహృదయుడైనను దాని ప్రస్తుతావస్థ చూచినపుడు కన్నీరురాల్పక మానడు.

వరంగల్లు రైలుస్టేషనునుండి యీదుర్గ మొకమైలు మార్గమున నున్నది. స్టేషనునుండి దుర్గపు మట్టిగోడ కానవచ్చును. దానిచుట్టును సుమారేబది అడుగులయెత్తు గలిగి భూమికి పైభాగమున నిరువదియడుగుల వెడల్పుగల యొక మట్టిగోడ వలయాకారముగ నున్నది. దానిలోనికి రాతితో గట్టిన ద్వారముగుండా పోవలయును. అది కూడ ఇప్పుడు శిథిలావస్థయందే యున్నది. దానిలోపల నిప్పటికిని పల్లెలు గలవు. లోపలనున్న దారివెంట సుమారు రెండుఫర్లాంగులు నడచిన పిమ్మట రాతిగోడ యొకటి కానవచ్చును. ఓరుగల్లుదుర్గమునకు మొదట రాతిగోడ కట్టడమును, దానిచుట్టును ఎత్తయిన మట్టిగోడ కట్టడమును కలవు. ఈ రాతికట్టడము యొక్క ద్వారము నల్లరాతిమీద చెక్కిన విగ్రహములచే నలంకరింపబడియున్నది. అది శత్రువు చొర శక్యముగాని ద్వారమై యుండవచ్చునని తోచును. అది శిథిలావస్థయందున్నను, అందలి శిల్పనైపుణ్యము జూచిన దేవశిల్పులు తప్ప నితరులెవ్వరట్టి చెక్కడపు పనులు చేయజాలరని చెప్పవచ్చును. మనుజులే వానిని చెక్కినను వారిని దేవతలగానే భావింపవలసి యుండును.

౧. ప్రతాపరుద్రుని శిలావిగ్రహము

లోపలి రాతికట్టడము కాకతీయవంశజుడగు మొదటి ప్రతాపరుద్రుడు ఓరుగల్లు తన రాజధానిగ చేసికొని పరిపాలించుచుండిన కాలమందు కట్టించెనని తెలియుచున్నది. ఈ రాతిగోడ దాటినతోడనే పెద్దరాళ్లతో కట్టబడిన రాజమహలులు దృగ్గోచరమగును. ఒక్కొక్కరాయి సుమారు పది అడుగుల పొడవును, నాలుగడుగుల వెడల్పును, మూడడుగుల యెత్తును గలిగియున్నది. ఇంత పెద్దరాళ్లను ఆకాలములో నేవిధముగ నెత్తగలిగినదియు చెప్పలేము. కాని ఆకాలములో ప్రసిద్ధులైన "యింజనీరింగు" పనులు చేయగల సమర్థులుండిరని చెప్పగలము. ఇప్పుడు పైకప్పులు లేనిగోడలును, కమానులును(arches) మాత్రమే నిలిచియున్నవి. ఒకరాతిమీద మరియొకటి పేర్చినటుల కానవచ్చును గాని సున్నముతో అతికించినటుల గానరాదు. శత్రువునకు నాశనము చేయ శక్యముగాని రాళ్లుమాత్రమే నిలిచియున్నవి. ఆమహలులోని

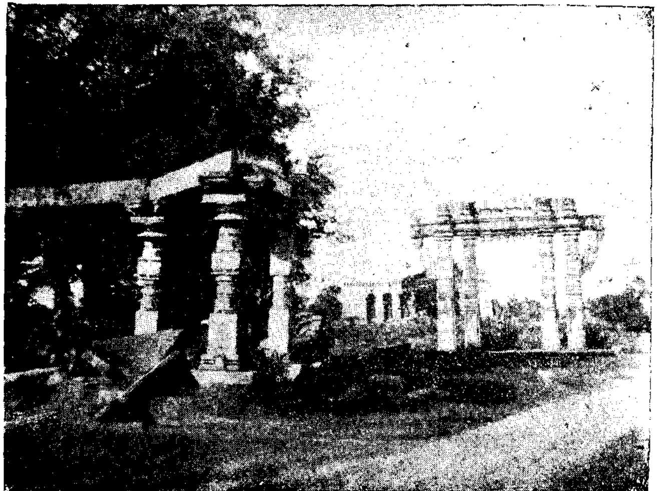
౧. (a) మహలులోని కమానులు

౧. (b) దుర్గములోని ద్వారబంధము

'ఆర్చిల' యొక్క యెత్తును, వెడల్పును జూచిన ఆశ్చర్యము గలుగకమానదు. దాని సమీపముననే నీళ్లుపోయుటకై ఒకేరాతిలో చెక్కిన చతురపు గోళెములు చాల గానవగును. ఒక్కొక్క గోళెము సుమారు ఎనిమిదడుగుల పొడవు, ఎనిమిదడుగుల వెడల్పు, ఆరడుగుల యెత్తును గలిగియున్నవి. అంత బలువైన గోళెములను ఒకచోటనుండి మఱియొకచోటునకు నెట్లుకొనిపోయినదియు జెప్ప లేము.

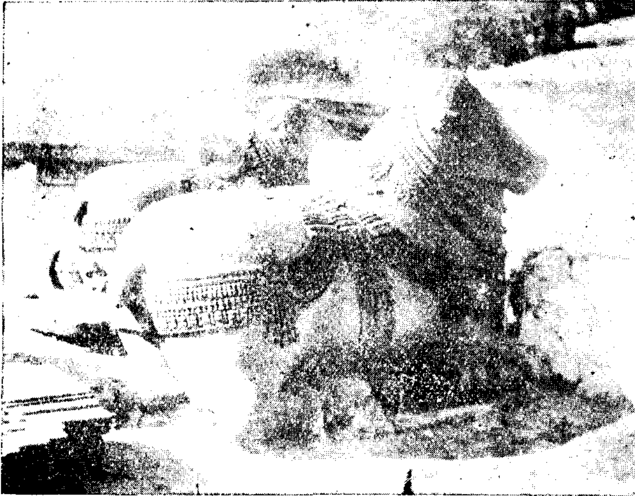
దర్బారు హాలుండిన స్థలము తెలుపుటకో యన్నట్లు దానిచుట్టును ఉన్న నాలుగు పెద్ద రాతిద్వారములు తప్ప మరేమియు కానరావు. ఒక్కొక్క రాతిద్వారబంధము యొక్క యెత్తు సుమారు ముప్పది అడుగులును, వెడల్పు ఇరువది అడుగులును నుండును. వాటిమీద చెక్కబడియున్న నగిషీపనులు వర్ణింప మనతరము కాదు. ప్రతిద్వారబంధముపైన మీద అందమైన రెండు హంసలు కానవచ్చును.

౨. దుర్గములోని మహలు, శిల్పమండితమగు ద్వారబంధము

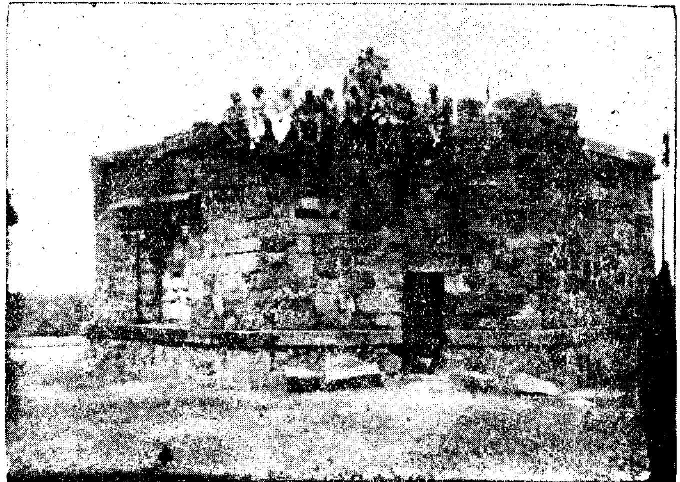
దుర్గములోపల ననేక దేవాలయములు ఉండెను. ప్రస్తుతకాలములో కొన్ని భూమిక్రింద పూర్తిగా గప్పబడియున్నవి. మఱికొన్ని సగము కూలిపోయి గాడిదలకు, పాములకు, గబ్బిలములకు నివాసస్థానములై యున్నవి. ఒక్క దేవాలయము మాత్రమే యిప్పుడు మంచి స్థితియందున్నది. అందు రెండు పెద్దనందులున్నవి. ఒక అందు రెండు బావులు కలసియున్నవి. వానిని సవతి నూతులని పిలిచెదరు. అందు ఒకటి యెప్పుడును ఎండి యుండును. రెండవదానిలో చాల నీరుండును. అదే విధముగ "అక్కా చెల్లెండ్ర" నూతులని పిలువబడుచున్న రెండు నూతులు కలవు. వానియందు ఎప్పుడును నీళ్లు ఉండును. "కాగితాల నూయి" అని పిలువబడు నూయి మరియొకటి కలదు. ఈ పేర్లెట్లు వచ్చెనో తెలియదు. వాని గోడలు మాత్రము చాల ప్రమాదకరముగ నున్నవి.

దుర్గమధ్యమున ఒక నున్నని పెద్ద శిల కలదు. అది ఒకే ఱాతికొండ. అది సుమారు మూడువందల అడుగుల యెత్తుండును. ఈ శిలనుపట్టియే ఏకశిలానగరమను నర్థము గల ఓరుగల్లని పేరు వచ్చినది. దానిపై కెక్కుటకు మెట్లున్నవి. దానిపై నొక చిన్నకొలను కలదు. ఆశిలపై నొక దేవాలయమును, సిపాయిలు నిలుచుండుటకు ఒక యెత్తయిన గదియు కట్టబడియున్నవి. దేవాలయము శిథిలమై యున్నది. కాని పారాగదిమాత్రము గట్టిగనున్నది. అందు దానిమీద ఱాతితో కొట్టిన, కంచుమీద కొట్టినప్పటి ధ్వని వినవచ్చును. ఈ దేవాలయముకూడ భూమిలో నణగియే యున్నది. వందలకొలది సంవత్సరములు గడచిన పిమ్మట మట్టి వానిని తన పొట్టలో పెట్టుకొనుటలో నాశ్చర్యము లేదు

౩. దుర్గములోని శివాలయమునందలి నందులు

దుర్గములో పెక్కు బావులు కలవు. అవికూడ పెద్దఱాళ్లతో కట్టబడియున్నవి. ఇప్పటికి దుర్గములోని గ్రామస్థులు వానిని సేద్యమునకును, త్రాగుటకును ఉపయోగించుచున్నారు. అందు కొన్ని యెప్పుడును ఎండిపోకుండుటయే కాక వాటిలోని నీటిలోతు కనుగొన శక్యముగాకుండకూడ నున్నవి. ఈ బావులగురించి అనేకకథలు కలవు.

౪. దుర్గమునందలి ఏకశిలపయినున్న సిపాయీల పారాగది

మీద నిలుచున్న యెడల నలుప్రక్కల మూడుమైళ్లవర కన్నియు గానవచ్చుచు. ఈ శిలక్రిందనే ఒక చెలు వున్నది. అది త్రాగుట కుపయోగించదుగాని యేకాల మందును ఎండదు.

ఈ దుర్గమునుండి హనుమకొండదగ్గర కొండపై నున్న పద్మాక్షీ దేవాలయమునకు భూమిలోనుండి సొరంగము కలదని చెప్పుదురు.

పద్మము నిశతో

దివాకర్ల వెంకటావధాని గారు

ఓ నిశాకాంత! పూర్వకాలాన నెక్కు
డీర్ష్యచే దంపతుల కేరి కెడము నీవు
గలుగఁజేసినదానవో కమలభవుఁడు
పక్ష దినచంద్ర భోగమే వ్రాసిపెట్టె
నీకు;
నీకదైన దుర్బుద్ధి పోకయుండె.

అరుణకరములు సర్వదిగంతములకు
పరుగులిడ మద్రతి వినోద పరవశుఁడయి
లీల నూఁగెడు మన్నాథు ద్రింగి నన్ను
విరహ వారాన్నిధిని ముంచి వేసినావు.

అనుభవించక తప్పనే అఘఫలమును
వచ్చుజన్మమునందైన బ్రహ్మ నిన్ను
నున్నభోగము సగమును సున్నఁజేసి
భర్తృ విశ్లేష దుఃఖసంబాధితాంగ
శాలినిగఁ జేయకుండునే? సత్యమూర్తి.

* * *

ఖలులు మిత్రులు జారతస్కరులు నీకు
విరహదుఃఖ ప్రదాయిని వరయ నీదు
ఆస్యదర్శన మాత్రాన నఖిలపాప
ములకు నెలవౌదు రిల జను ల్దలఁచి చూడ.

అందుచేత నె కాఁబోలు నబ్జపీఠి
నిదరవోవఁగ సృష్టించె నిశలయందు.

* * *

ఇంత కధికము నన్ను నీ వేమి చేయఁ
గలవు?
నీరూపు రేపు భాస్కరుఁడు మాపు
వటకె, నే నిట్లు విరహార్తిఁ బడి వగచుట
నిరపరాధులకష్టముల్ నిశ్చలములె?

భారతవిజ్ఞాన కళాశాల

క్రమధాటి వెంకటగిరిగారు, బి.ఏ.,యమ్.యస్.సి. (Hon.)

ఈ భారతవిజ్ఞాన కళాశాల J. N. తాతా (Jamsetjee Nusserwanjee Tata) గారి దాతృత్వమువలన స్థాపింపబడెను. 1896 సంవత్సరమున దేశీయ పారిశ్రామికాభివృద్ధికొరకై తాతాగారు ఒక నవీనపరిశ్రమ కళాశాలను స్థాపించుటకు పూనిరి. ఈ కార్యార్థముకొఱకు 30 లక్షలు విలువగల ఆస్తిని తనయొఱుకతో ఇతరుల స్వాధీనమున బెట్టి, ఇందునిమిత్తము ఇంగ్లాండు దేశములోను, మన హిందూ దేశములోను ఉండు ముఖ్యులగువారి అభిప్రాయము కనుగొని ఈ భారతవిజ్ఞాన కళాశాల నిర్మాణ విచారణ సంఘమును బొంబాయి సర్వకళాశాలయొక్క వైస్ ఛాన్సలర్ (Vice-Chancellor)గారి అధ్యక్షతక్రింద నిర్మాణించి, కార్యక్రమ ప్రకటనమును తయారుచేసిరి. 1898 సం॥ డిసెంబరు 31-వ తేదీని, లార్డు కర్జన్ దొరవారివద్దకు పంపిరి. ఆ మరుసంవత్సరమున వారియొక్క 'స్కీము'కు ఇండియా గవర్నమెంటువారు అనుమతి యిచ్చిరి.

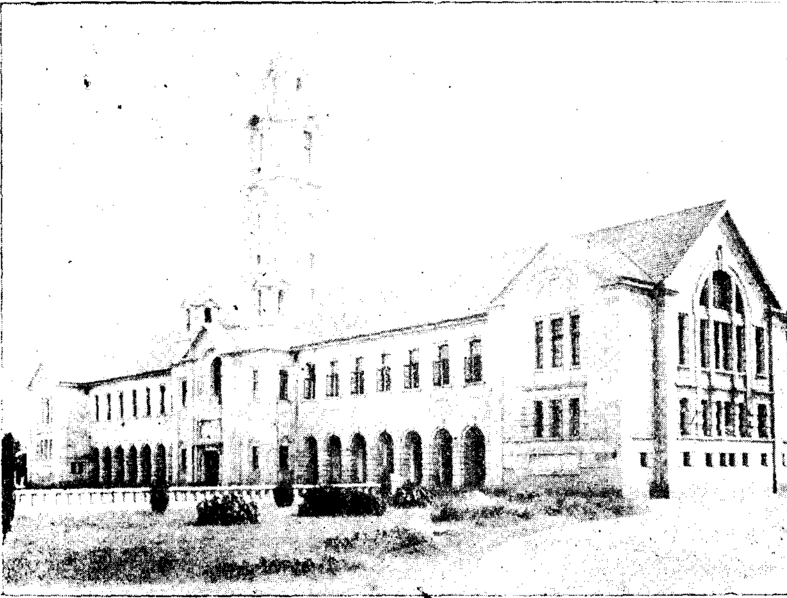
1900-1901 సంవత్సరమున తాతాగారు నిర్మాణించిన కమిటీ యుద్దేశమును అనుసరించి, సర్ విలియం రామ్సే (Sir William Ramsay) అను ఒక ఆంగ్లేయ శాస్త్రకోవిదుడు ఈ 'స్కీము'ను పరిశోధించి, దాని మంచిచెడ్డలను, కార్యక్రమమును ఇండియా గవర్నమెంటువారికి తెలియపరచుటకు మన దేశమునకు వచ్చిరి. ఇంతలో మైసూరు గవర్నమెంటువారుకూడ సర్ శేషాద్రిఅయ్యర్ దివాన్‌గారి ద్వారా 371 ఎకరములు విస్తీర్ణముగల స్థలమును, 5 లక్షల రూపాయలు పథమును ప్రారంభఖర్చులకుగాను ఇచ్చెదమని వాగ్దత్తము చేసిరి. స్వల్పకాలములోనే మైసూరు గవర్నమెంటువారు ప్రతి సంవత్సరము 30,000 రూపాయల ప్రకారము 10 సంవత్సరములవరకు ఇచ్చెదమనియు, అటుపిమ్మట 50,000 ఇచ్చెదమనియు 'కమిటీ'కి తెలియచేసిరి. ఇండియా గవర్నమెంటువారు కూడ సంవత్సరమునకు 1,50,000 రూపాయలు 'గ్రాంటు' ఇచ్చుకుట సమ్మతించి తాతాగారి కోరికప్రకారము ఒకవిజ్ఞాన కళాశాలను ముఖ్యముగా రసాయనశాస్త్రములో నవీనపరిశ్రమ (research) కొఱకై స్థాపించవలెనని తీర్మానించిరి. ఇంతలో తాతాగారు 1904 సం॥ 'మే'నెల 19 వ తేదీని గతించిరి. ఆయన చనిపోయినను సర్ డి. జె. తాతా, సర్ ఆర్. జె. తాతాగార్లు తమ తండ్రియొక్క కోరికను నెరవేర్పవలెనని ఇండియా గవర్నమెంటువారికి తెలియజేసిరి.

ఇండియా గవర్నమెంటువారు ఆగస్టు నెల 1906 సంవత్సరమున (Dr. Morris

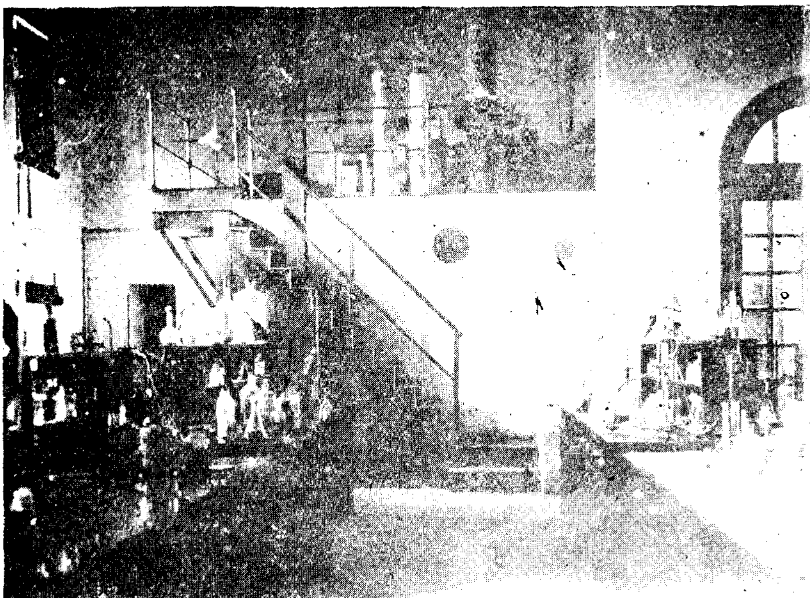
W. Travers, F.R.S.) Dr. M. W. ట్రావర్స్ అను ఒక విజ్ఞాన కారునిని 'డైరెక్టరు'గా నుండుటకు పిలిపించిరి. ట్రావర్స్ గారు ఆ నవంబరు నెలలో ఇండియా దేశమునకు వచ్చి ఇండియా గవర్నమెంటు, మైసూరు గవర్నమెంటు, డి. జె. తాతా గారు, ఆర్. టి. తాతా గారు—వీరితో ఆలోచించి, ఆ 'స్కీము' ఆచరణ క్రమమును ఏర్పాటు చేసిరి.

ఈ కళాశాలయొక్క కార్యక్రమమును నడిపించుటకుగాను ఒక 'కౌన్సిల్' (Council) ను ఏర్పాటు చేసిరి. 1909 సంవత్సరమున 'కౌన్సిల్' కట్టడములు కట్టుటకును, అందులో కావలసిన ఉపకరణములను, సన్నాహములను సమకూర్చుటకును ఉత్తరువు నిచ్చిరి.

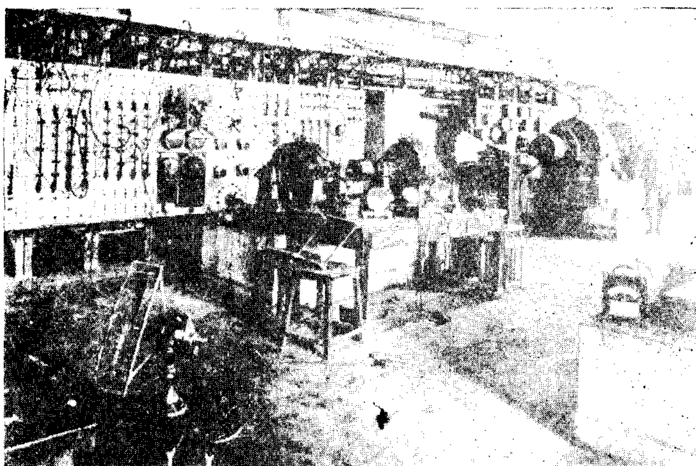
1911 వ సంవత్సరమున జూలై నెలలో వేరువేరు డిపార్టు మెంటులు ఏర్పాటు చేయుబడెను. 1921 వ సంవత్సరమున జీవ రసాయనమున (Bio-Chemistry) నవీన పరిశ్రమముకొఱకు ఒక డిపార్టుమెంటు స్థాపింపబడెను. కొన్ని సంవత్సరము లయిన పిమ్మట ఎలెక్ట్రో టెక్నాలజీ(Electro- Technology) డిపార్టుమెంటు కూడ స్థాపింపబడెను. ఈ కళాశాల ముఖ్యముగా దేశీయపారిశ్రామికాభివృద్ధికి సంబంధించిన ప్రజోపయోగవిజ్ఞానముల యందు నవీన పరిశ్రమములకై స్థాపింపబడ్డది.

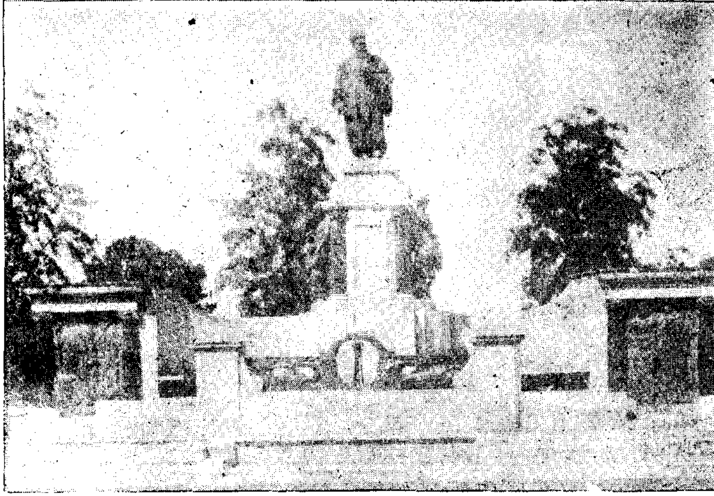
చిత్రము ౧:—ఇందులో డైరెక్టరుగారి ఆఫీసు, కౌన్సిల్ చేంబరు (Council Chamber), సూక్ష్మ జీవ శాస్త్ర నవీనపరిశ్రమశాల ఉన్నవి.

చిత్రము ౨:—సూక్ష్మ జీవశాస్త్ర నవీన పరిశ్రమశాల (Bacteriological Laboratory)

చిత్రము 3:—ఎలెక్ట్రో టెక్నాలజీ డిపార్ట్మెంటు (Electro-Technology Department)

చిత్రము ౪:—తాతాగారి స్మారక చిహ్న ప్రతిమ

ఈ భారతవిజ్ఞానకళాశాలయొక్క రాబడి సాలుకు 4,30,000 రూ. ఇందులో:

J. N. తాతాగారు ఒసగునది సంవత్సరమునకు	2,15,000
ఇండియా గవర్నమెంటువారు ఇచ్చునది	1,50,000
మైసూరు గవర్నమెంటువారు ఇచ్చునది	50,000
నైజామ్‌గవర్నమెంటువారు ఒసగునది	10,000
మదరాసు గవర్నమెంటువారు ఇచ్చునది	5,000.

ఈకళాశాల స్థాపించిన పిమ్మట అనేక ప్రజోపకారకములైన పరిశ్రమములు గావింపబడెను. అందులో ముఖ్యమైనవి:—

1. చందనపు చెక్కనుండి తైలము తీయువిధము కనిపెట్టబడెను. ఈ పరిశోధనమును అనుసరించి యీ తైలమును తీయుటకు మైసూరు గవర్నమెంటువారు రెండు యంత్రములను స్థాపించిరి.

2. పెయింటు (paint) తయారుచేయుటకు కావలసిన వైట్ లెడ్ (white lead) ను చేయువిధము కనిపెట్టబడినది. మైసూరు గవర్నమెంటువారు ఈ వైట్ లెడ్‌ను తయారుచేయుటకు ఒక ఫాక్టరీ స్థాపించిరి. ఈ ఫాక్టరీయందు సంవత్సరమునకు 200 టన్నులు వైట్ లెడ్ తయారు అగుచున్నది.

3. సబ్బును తయారుచేయు విధమును కూడ ఇచ్చట పరిశోధించిరి. మైసూరు గవర్నమెంటువారు బెంగుళూరునందు సబ్బుచేయుటకొక 'ఫాక్టరీ'ని స్థాపించిరి. ఈ ఫాక్టరీయందు ఇప్పుడు మంచి నాణ్యమైన సబ్బులను తయారుచేయుచున్నారు.

4. పెన్సిల్స్ (pencils) చేయు విధానమును ఈ కళాశాలయందు కనిపెట్టిరి. మదరాసునందొక 'ఫాక్టరీ' స్థాపింపబడెను.

ఈ ఫాక్టరీలన్నియు స్థాపించుట యీ కళాశాలయందు కేవలము బద్ధికుశలతతో చేసిన పరిశ్రమ ఫలమేకదా.

ఇది కాక మన దేశమునందు దొరకు వెట్లుప్పును పరిశుద్ధపరచు మార్గములను బాగు పఱచిరి. చింతపండునుండి తార్ తారిక్ (tartaric acid) అను ద్రావకమును తీయువిధము పరిశోధింపబడెను. ఇట్లే యెన్నియోవిధముల ఇక్కడ శ్రజోపయోగ విజ్ఞానములయందు నవీనపరిశ్రమములను గావించుచున్నారు.

పై చెప్పినవే కాక జీవరసాయనమునందు అనేకవిధములైన పరిశ్రమములను సాధించుచున్నారు. మదరాసు గవర్నమెంటువారి కోరికను అనుసరించి, తోళ్లు పదునుచేయు స్థలమందు పారవేసిన తోళ్ల చెత్తనుండి 'గ్లు' (glue) అను ఒకవిధమైన బంకను తీయువిధమును విమర్శన చేసిరి. నాగజెముడుయొక్క లక్షణమును, దానియొక్క ఉపయోగములును విశదముగా పరిశోధింపబడెను. ఇది గాక లక్కను కృషిచేయువిధమును, లక్కపురుగుల పరిశోధనమును, సర్జరసము, రంగులు చేయు విధము—మైసూరు గవర్నమెంటువారి కోరికను అనుసరించి, పై చెప్పినవన్నియు విశదముగా పరిశోధించుచున్నారు.

చందనపుచెట్టుకు ఒకవిధమైన రోగము (Spike disease) తఱచుగా వచ్చుచుండును. ఆరోగముయొక్క లక్షణములు, దానిని పోగొట్టు మార్గములును తెలిసికొనుటకై పరిశోధనలు కావింపబడుచున్నవి.

శ్రీ సుధీర రంజన ఖస్తగిర్ గారు

భారతీయ శిల్పమున తలయెత్తిన నూత్న వ్యవస్థను కళాభిరతులగు యువకులు ఉత్సాహముతో క్రొత్తపద్ధతుల నలవఱచికొని యుపాసించుచున్నారు. ఈ విషయమై ఈనడుమ శాంతినికేతనము శ్రద్ధ వహించి యువకులచే ప్రశస్తముగ పనిచేయించుచున్నది.

నికేతనమునకు చెందిన శ్రీ సుధీరరంజన ఖస్తగిర్ గారు చేసిన మట్టిబొమ్మల ఛాయాచిత్రములు కొన్ని ఈ సంచికయందు ముద్రితములై యున్నవి. సహజకళాభిరుచిగల శ్రీ ఖస్తగిర్ గారు తరుణము తప్పకుండ శాంతినికేతనమున కళాభ్యసనము ప్రారంభించిరి. అచట చేరిన కొలది దినాల్లకే చిత్రలేఖనమునను, ప్రతిమారచనయందును వారిచేయి తిరిగినది. వీరి రచనలు ఒక ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వముతో అలరారుచు, భారతీయజీవనస్వారస్యమును ప్రతిబింబించుచుండును. వీరి 'Mother' ('తల్లి') అను ప్రతిమ పటిష్ఠమైనకల్పన; మౌలికత్వముతో నొప్పుచున్నది. స్త్రీ ముఖభాగము కోమలమగు అనురాగముద్రతో చాల సుందరముగ నున్నది.

ఇట్టిదే 'Offering' ('అర్పణము') కూడను. సున్నితమగు స్వరూపస్వభావములతో నిది దివ్యముగ నున్నది. ఈ రెండు రచనములందును వస్త్రవిన్యాసము ప్రాచీన ఇటలీ శిల్పాచార్యుల ప్రోద్బలము కనబఱచినను భావనలంతయు భారతీయమై మౌలికముగ నున్నది.

'Winter' ('చలికాలము') అను ప్రతిమ ముసలమ్మ కుంపటియొద్ద కూరుచుండిన ట్లున్నది. ఇది చలికాలపు రాత్రిపూటను చక్కగ తలపునకు తెచ్చుచున్నది. ఫలానశిల్పవ్యవస్థ ప్రోద్బలము దీనియందు కానవచ్చునని చెప్ప వీలులేదు సరికదా, సాహసికమై మనసునకు నాటునట్టి వీరి సొంతమగు శైలి యొకటి గోచరించు పొంకమైన కల్పనయిది.

రవీంద్రుని శిరః ప్రతిమ ఆయన పోలికనే కాక రసాత్మతను, తీవిని సాధించి వెలయుచున్నది.

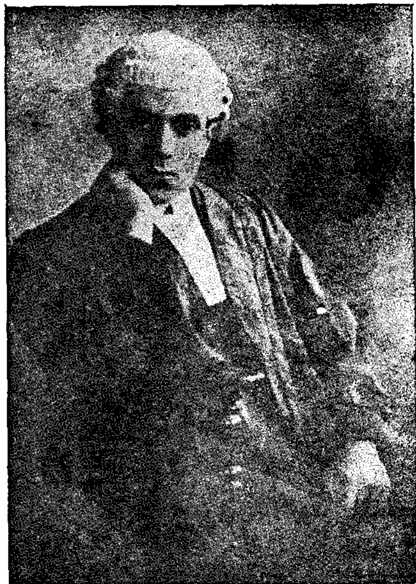
'సంతాలుని' శిరఃప్రతిమ వీరు తమ సేవకుని పరిశీలించి వ్రాసినది. కూర్పులో చొరవ కన్పడును.

శ్రీ ఖస్తగిర్ గారు రెండేండ్లనుండి ఈపని సాగించుచున్నారు. దక్షిణ భారతశిల్పము పరిశీలించుటకై వీరు యాత్ర బయలుదేరినారు.

వి. ఆర్. చిత్ర.

౭. తండ్రి, కుమారుడు: లండనులో

౮. బ్యారిస్టరు-౧౯౧౨ సం.

౯. నూతన దంపతులు

౧౦. ఆలు మగలు, పిల్ల-౧౯౧౮ సం.

౧౧. అసహాయవాది

౧౨. జైలులో (రెండవమారు)

౧౩. బ్రస్సెల్సు కాంగ్రెసునందు-౧౯౨౭

౧౪. ౧౯౨౮ వ సంవత్సరమున

హిందూదేశము-మద్యనిషేధము*

సి. రాజగోపాలాచార్యులు గారు

మద్యపానమునకు సంబంధించిన నైతికసమస్య దాని ఆర్థికసమస్యకన్న ప్రధానమైనను, రెండవ సమస్యయే మొదటి దానికన్న ఎక్కువశ్రద్ధ నాకర్షించి నైతికసమస్యను గప్పివైచినదనుట నిజము. వ్యక్తికిగాని, సంఘమునకుగాని మద్యపానమువలన గలుగు ఆర్థికమగు నష్టమేదియు లేకున్నను, అది మెదడు కొకవిషము. భిన్నభిన్నములగు నిగ్రహశక్తులతో గూడిన మానవసంఘములో, ఎట్టి ధనవ్యయముగాని లేక, గాలివిధమున, ఊర కలభించినను సరే, ఈవిషవ్యాప్తిని మానవుడు, నిర్నిరోధముగ విడువజాలడు. ఐనను, ఆర్థికసమస్యయే ప్రధానముగగల పాశ్చాత్యసభ్యత, ఆర్థిక దృష్టితోడనే మద్యపానమును పరీక్షించి, ఆర్థికముగ నది యొక చెడుగని నిర్ణయించుట సహజమే; దానిచే గలుగు ఆర్థికవినాశనమే దాని చెడుగునకు సంపూర్ణమగు నిదర్శనముగ నుండుట మంచిదే. దానికగు ధనవ్యయమును బట్టియే కాక, అసలు మద్యపానమే యొక దురాచారముగ, భారతదేశమునను, ప్రాచ్యప్రపంచమునను ఎంతకాలమునుండియో నిర్ణయింపబడుచున్నది. మద్య పదార్థములన్నియు, పాపభూయిష్ఠములనియు, అపరిశుభ్రములనియు ప్రజలనైతిక ధార్మికాభిప్రాయములు వానిని నిరసించియున్నవి. ప్రాత యభిప్రాయములు అతిశీఘ్రముగ శిథిలమై పోవుచున్న కాలమునగూడ ఈ మద్య నిషేధాశయము భారతదేశమున తన యౌన్నత్యము నిల్పుకొన్నది.

వ్యక్తిసంబంధమైన నైతికనిర్ణయమునుబట్టి కాక, జాతిధర్మము అలవాటు అనే కారణములనుబట్టియే ఆ యా జాతులలోని వ్యక్తులు మద్యపానమును బహిష్కరించుచున్నను, ఈనిషేధమునకు ఆధారము ఆ యా జాతులయొక్క తెగలయొక్క నైతికజ్ఞానమే, పురాతన ధర్మకర్తల నిర్ణయమే యైయున్నది. సర్వాంగీకారమును బొంది, స్థిరీకృతమైన ఒకానొక విస్పష్టమగు నైతికనిర్ణయమునకు సంబంధించిన సహజమైన స్వయంప్రకటనమే యది. కావున, యూరప్ దేశముల ఆర్థికసభ్యతను స్వీకరింపని-ఎన్నడును దానిని సంపూర్ణముగ స్వీకరింపనియే మన మాశించుకొందము-మనదేశములో మద్యపానము యొక్క నైతికవిభాగమే బలవత్తరమైనది; మన ప్రచారములో రూపాయలకు, అణాలకు పైసలకు మన మెక్కువకాలమును స్థలమును వినియోగింతుమేని, దానికి కారణము ఆర్థికసమస్యయే యెక్కువ ముఖ్యమైనదనుట కాదు. రెండవది (నైతికసమస్య) విస్పష్టమగుటచే, దానిని ప్రజలు తమంతట తామే చక్కబెట్టుకొనగలరనుటయే ఆ కారణము.

త్రాగుడుకు సంబంధించిన ఆర్థికసమస్య, పాశ్చాత్యదేశములలోకన్న, నియమితమగు తన కార్యరంగమున, మనదేశములో ఎక్కువగ హానికరమగుచున్నది. మన దేశపు దారిద్ర్యము విపరీతమగుటచే, నీయవస్థ ననుసరించియే, పాశ్చాత్య దేశములలోకన్న, నీదురాచారము, మనదేశమున మరింత యెక్కువ ప్రచారము గలిగియున్నది. ఈ త్రాగుడు విలాసములకై, ఇంగ్లాండు దేశము ఏటేట 300 మిలియన్ల పౌనులను ఖర్చుపెట్టుటకు నిశ్చయించుకొనవచ్చును. అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములు, మరల వెనుకకుతిరిగి, మూడు బిలియన్ల డాలర్లను వ్యయపరచుటకు నిశ్చయించుకొనవచ్చును. కాని భారతదేశములో, ఏడాదికి తలకొక్కింటికి ఏబదిరూపాయల యాదాయమైన లేని జనము, వ్యవసాయము చేసికొని చాలభాగము వ్యవసాయదారులకు మాత్రమే యుపయోగపడు వస్తువులను మాత్రము తయారుచేసికొని జీవిత

* కడచిన డిసెంబరు నెల 28 వ తేదీనాడు లాహోరునగరమున మద్యనిషేధసభ సమావేశమైనప్పుడు, అధ్యక్షులగు రాజాగోపాలాచార్యులుగారొసంగిన యుపన్యాసమున కిది యనువాదము.

ములను గడపు మనము మనసంసారములకు సంబంధించిన ఖర్చులలోగాని సంఘమంతకును సంబంధించిన ఆహారపదార్థములలోగాని మద్యపదార్థములకు తెవిచ్చి భరింపజాలము. తత్క్షణమే జనించు ప్రబలమయిన ఆర్థిక పరిణామమునకు సంబంధించి నంతవరకు, దుష్టమగు మద్యాభివృద్ధికి గొనిపోవు ఒక్కొక్కమెట్టు గూడ పాశ్చాత్య దేశములలో కన్న మన దేశములో నెక్కువ హానికరమగును. ఒక్కమాటలో నిదియంతయు స్పష్టపరచవచ్చును. గ్రేట్‌బ్రిటను దేశములో తలకొక్కంటికి పౌ 6. షి 9. పె 10. లు (త్రాగుడుఖర్చు) సగటు ఆదాయములో ఎనిమిదవవంతు మాత్రమే యగుచున్నది. ఇదిపోను, ఇంకను ఏడాదికి రు 650 లు తక్కిన ఖర్చులకై మిగులుచున్నవి. కాని త్రాగుడుకై రోజుకు నాలుగణాలను ఖర్చుపరచినచో దానికై ఒక భారతీయ కుటుంబముయొక్క ఆదాయములో సగము ఖర్చగుచున్నదన్నమాట, ఆరోగ్యకరమైన జీవితము గడపవలెనన్న, అధమపక్షము తప్పనిసరిగ ఎంతకావలసి యుండునో, దానికన్న తక్కువయే యింక మిగులుచున్నదన్నమాట. ఆర్థికస్థితిగతులు భయంకరములగు నిట్టి పరిణామములకు వచ్చినవన్నచో, మనము మితిమీరితి మనియే దాని యర్థము. ఆర్థికపరిణామము అనముగు నీతిమాలినతనముగ మారుమన్నదనియే దీనిభావము.

తుదకు మనము సారాయిని నల్లమందును, హానికరములగు ఇతర మద్యపదార్థములను, నిషేధించియే తీరవలయుననుట అందరును ఒప్పుకొన్న సంగతియే. ఈనిషేధము ఇప్పుడా, మరికొంతకాలము సాగిన మీదటనా? అనునదియే యింక మిగిలిన ప్రశ్న. వేచియున్నచో లాభమేమైన కద్దా? ఎప్పుడో కంటే ఇప్పుడే మంచిదని నా నమ్మకము. కాలము గడచిపోయిన కొలది కార్యము మరింత కష్టసాధ్యమై పోవును. సంవత్సరములు గడచినకొలది నిదురభ్యాసములు మరింత వేరునాటుకొనిపోయి వ్యాపించుట తప్పదు. ఎక్కువ ధనసంపద యేమియు లేక, ఇంచుమించుగ వ్యవసాయమే ప్రధానాధారముగ గల మదరాసువంటి రాష్ట్రమునకు జెందిన లెక్కలను తీసికొనుడు. ఒక్కయేడాదిలో లేక రెండేండ్లలో మద్యపానము పొందగలిగిన యభివృద్ధిని జూడుడు. 1928_29 సం॥ లో ఖర్చయిన బీరు-సారాయి (Beer) 1927_28 సం॥ లో కంటె నూటికి ముప్పదివంతుల చొప్పున ఎక్కువైనది. 26_27 సం॥ లో కంటె 41 వంతుల చొప్పున నెక్కువయినది. 1928_29 సం॥ లో ఖర్చయిన నాటు మద్యములు వెనుకటి సంవత్సరములో కంటె నూటికి 11 వంతుల చొప్పున పెరిగినది. దిగుమతియైన సారాయములు (విదేశములనుండి) 1926_27 సం॥ లో కంటె నూటికి 20 వంతుల చొప్పున వృద్ధిబొందినవి. ఈపద్ధతిని ఏండ్లకేండ్లే దొర్లిపోనిచ్చినచో, భవిష్యత్తులో మన మీ దురాచారము నెదుర్కొన గలుగుదుమా?

కాలము గడచిపోయిన కొలది పరిష్కారమునకు వీలులేకుండ ఆర్థికమయిన క్లిష్టత్వముగూడ మరింత గట్టిపడిపోవుచుండును. ముప్పది యేండ్లకుమునుపు, హిందూదేశములోని పెద్దరాష్ట్రములలో గూడ ఈవ్యాపారము వలన వచ్చు ఆదాయము ఒకకోటి రూపాయలకు మించియుండ లేదు; కాని నేడు మదరాసురాష్ట్రములో నీయాదాయము ఆరుకోట్లకు దగ్గరబడినది. బొంబాయిలో నాలుగు కోట్లవరకున్నది. పంజాబులోను, మధ్యరాష్ట్రములలోను, బెంగాలులోను ప్రధానమైన ఆదాయపు మొత్తములో, నీయాదాయము నాల్గవవంతగును; బొంబాయిలో మూడవవంతు; మదరాసులో ఇంతకన్న కొంచె మెక్కువ. బీహారులో నీత్రాగుడురాబడి అసలు ఆదాయములో నించుమించుగ సగమున్నది. పోలీసుతో సహా, మొత్తము ఈపరిపాలనశాఖ కంతకు గావలసిన వ్యయము బొంబాయిలో ఎక్సైజు ఆదాయము (వస్తువులపై పన్ను)నకు సరిపోవును. మదరాసులో నది సాధారణ పరిపాలనమునకు పోలీసు న్యాయశాఖలకు గావలసిన వ్యయముతో తులతూగును. అన్ని రాష్ట్రములయందును అది విద్యాశాఖ వ్యయమునకు రెండింతలకన్న నెక్కువయైనది. ప్రభుత్వమున ప్రతిశాఖలోను ఖర్చు ఎక్కువై పోవుచున్నది. రాబడి సాధనములు అభివృద్ధిలో నున్నట్లు కనబడదు. కావున, ఆర్థికదృష్టిని బట్టి ఇంతకన్న అనుకూలమగు తరుణము ఇకముందెన్నడు లభింపబోదు. అంతేకాక, అద్ది మరింతకష్టసాధ్యమగుటయు నిశ్చ

యము. ఆదాయమును బట్టి వ్యయమును ఎక్కువ చేయవలయుననియే సాధారణముగు నభిప్రాయమై యున్నది. వ్యయము నెక్కువగ నపేక్షించు బలీయములగు సంబంధములు సృష్టింపబడును. ఇవి మరి వెనుకకు మరలనీయక ప్రబలమైన యాతంకములుగ నేర్పడిపోవును.

త్రాగుడువల్ల వచ్చురాబడి, నిజముగ, నసలొకరాబడియే కాదు; దూబరాఖర్చునుండి యేరుకొన్న బాపతు. కొంచెము మన ఆలోచనశక్తిని ధైర్యమును ప్రోగు చేసికొని, జడత్వమును విసరి ఆవలపారవైచినచో, మన మీ దూబరాఖర్చును నిరోధింపగలము. ప్రభుత్వధనాగారములోనికి బోవుదానికి ఐదురెట్లు సొమ్ము మన యిండ్ల నిల్పుకొనగలము. ఆర్థిక సామర్థ్యము విషయమునను నైతికాభివృద్ధి విషయమునను దేశములోని పనివాండ్రు, కిట్లు చేసినచో, కావలసినంత మిగులును. నేరములను నిరోధించుటలోను శిక్షించుటలోను తగులుచున్న ఖర్చులో నెంతయో తగ్గిపోవును. ఈ లాభము మిగులు, ఇదియంతయు, ఊరకపోదు; ప్రభుత్వమునకు కావలసిన ధనమును మరల, పైసలతో సహా, సమకూర్చును. ఇదియంతయు అమెరికాలో ప్రత్యక్షమైన అనుభవమువల్ల తెలియబడినదియు, నిష్పక్షపాతులైన సమర్థులగు అర్థశాస్త్రివేత్తలచే నంగీకరింపబడినదియు.

కాని వ్యవహారము సాగించుటకు కావలసిన ఖర్చు సంగతియేమి? ఇదియొక పెద్ద వాదముగ, నిషేధమువలదనువారు ఇప్పుడైనను, వ్యక్తుల వ్యాపారమునకుగాని మద్యములను తయారుచేయుటకుగాని స్వేచ్ఛ లేదనియు, అల్పవిషయములలో గూడ ఎన్నియో విధములగు నిషేధములు ఆలోచింపబడుచున్నవనియు జ్ఞాపకముంచుకొనరు. నిషిద్ధవస్తువుల నిర్మాణమును, వ్యయమును, ప్రతి అల్పవిషయమునను గూడ పరీక్షించుటకు నేడు మనకు ప్రతి రాష్ట్రమునను 20 మొదలుకొని 50 లక్షల రూపాయలవరకు వ్యయమునకు కారణమగుచున్న ప్రభుత్వశాఖ యొకటికలదు. నేటి యీ అస్థిరములైన లైసెన్సు నియమములకన్న, నిజమునకు, నిషేధము నమలులో పెట్టుటకే ఖర్చు తక్కువగును. దొంగతనములను, దోపిడులను, గుత్తకిచ్చి లైసెన్సు సంపాదించిన దోపిడిగాండ్రు నిర్ణయించు కాలనియమమునకు, పద్ధతులకులోబడియుండు నియమములతోను, దోపిడిపంపకములతోను గూడిన కార్యవిధానము నేరమును పూర్తిగ నిషేధించి, నిరోధించు కార్యవిధానముకన్న చౌకపద్ధతి యగునా? సంపూర్ణ నిషేధము మొదటమొదట యెక్కువ వ్యయకరమే యగునని భావింతము. ఐనను, అది మన వెనుకటి నేరముయొక్క విలువ. కట్టుదిట్టముగ నమలు పరచినచో కార్యము సులభమగుననియు, మామూలు పోలీసుశాఖకగు ఖర్చులో నొక భాగముగ మాత్రమే యీ ఖర్చు మారుననియు విశ్వసించి పై విలువను మనము చెల్లించి తీరవలయును. దీనిని గూర్చి, ఇంక నే విధముగను ఇబ్బంది పెట్టని నూతనముగ నొకటి స్పర్థగాంచును అల్లరి కల్పింపవలయునని త్రాగుడు-ప్రచారకులు ప్రయత్నములను కొనసాగించినను, నిషేధము అమెరికాలో జరిమానాలవల్లను, శిక్షలవల్లను తనకయిన ఖర్చుకన్న యెక్కువగనే ఆదాయమును సమకూర్చినది. భగ్నము చేయవలయునను యత్నములు సాగుచున్నంతవరకు జరిమానాలు, శిక్షలు ఎక్కువగనే యుండును; ఇవి తగ్గిపోయిన నిషేధము సుసాధ్యమైపోవును.

అమెరికా తొందరపడి నిషేధము నవలంబించినది. ఇప్పుడు మరల పశ్చాత్తాపపడుచున్నది. అందుచేత మన మాపొరపాటు చేయకూడదు అని చెప్పువారు కొందరుగలరు. అమెరికాకు నిషేధమవలంబించుటకు చాలకాలము పట్టినది, అందుచేత మనము గూడ చాలకాల మట్లే గడపవలయును అని కొందరందరు. ఈ రెండు తెగలవారును పొరపడుచున్నారు. మొదటివాదము సిద్ధాంతములో తప్పు; రెండవవాదము నిర్ణయములో తప్పు. అమెరికా తొందరపడి నిషేధము నవలంబింపలేదు. జాతీయ నిషేధమును (National prohibition) ముందుకు గొనివచ్చుటకు 66 ఏండ్లు పట్టినవి. మెయిన్ ప్రభుత్వము 1884 లో నిషేధము నవలంబించెను, నార్త్ డకోటా 1889 సం॥లో నవలంబించినది. ఇట్లే క్రమముగ 1893 సం॥లో ఇంకొక ఆరు ప్రభుత్వములు నిషేధము నవలంబించినవి. 1913 సం॥లో 9 ప్రభుత్వములు సంపూర్ణనిషేధము గలిగి

యుండినవి; 39 రాష్ట్రములు కొంతవరకు నిషేధము గలిగియుండినవి. 1920 సం॥కు, అనగా, జాతీయనిషేధము అమలు జరుగుటకు, పూర్వము 33 రాష్ట్రములు తమంతట పూర్తి నిషేధము నవలంబించినవి. ఇంకొక 15 రాష్ట్రములు చాలభాగము నిషేధము గలిగియుండినవి. మొత్తము అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రముల వైశాల్యములో నూటికి 85 భాగములు — ఈ 85 భాగములలోను మొత్తము జనసంఖ్యలో మూడింట రెండు వంతుల ప్రజలు నివసించుచున్నారు— 18* వ సవరణ అంగీకరింపబడిన నాటికి నిషేధము గలిగియుండెను. 18 వ సవరణ అమెరికన్ కాంగ్రెసువారిచే నామోదింపబడి 1917 సం॥ న వానియామోదమునకై 48 రాష్ట్రములకు పంపబడినవి. 1919 సం॥లో వాల్ స్టెడ్ ఆక్ట్ అనబడు నిర్బంధనిషేధ శాసనమును (Prohibiton Enforcement Act) కాంగ్రెస్ ఆమోదించినది. అధ్యక్షుని అనంగీకారము (Veto) వచ్చిన తరువాత ప్రతినిధి సభయు సినేట్ సభయు, రెండును, అధికసంఖ్యాకముగ దాని నామోదించినవి. 15 నెలలలోపుగ 45 రాష్ట్రములు సవరణ నామోదించినవి. 46 వది 1922 సం॥లో నామోదించెను. రెండు ప్రభుత్వములు మాత్రమే దాని నంగీకరింపలేదు. వెనుకటి 17 సవరణలలో నేదియు, రాష్ట్రముల సంఖ్యను బట్టికాని, శాసనసభలలోని వోట్ల సంఖ్యను బట్టికాని ఇంతగొప్ప యామోదము సంపాదించియుండలేదు.

అంతేకాక, హెర్బర్ట్ హూవర్ 444 వోట్లతో అధ్యక్షపదవి కెన్నుకొనబడెను; వ్యతిరేకములైన వోట్లు 82 మాత్రమే. అతడు నిషేధపక్షమువాడు. గవర్నర్ స్మిత్ మొదలగు వ్యతిరేక పక్షమువారు దానినే ప్రధానసమస్యగదీసికొని తమ పోటీసాగించిరి. దీనినిబట్టి, తాత్కాలికమైన విపరీతపవిత్రతావేశముతోగాని దురభిమానముతోగాని, అమెరికా నిషేధము నవలంబింపలేదనుట స్పష్టమగుచున్నది. ఇంకేమి?

ఒక దేశము సత్యమును గ్రహించుటకు ఏన్నో యేండ్లు, పొరపడి, చీకటిలో తిరుగవలసివచ్చినదన్నచో, నంతమాత్రమున తక్కినదేశములు గూడ నంతకై అన్ని యేండ్లకాలము చీకటిలో గడపవలయునని యెక్కడనూలేదు. మానవ సంఘమునందు సత్యదీపము వ్యక్తినుండి వ్యక్తికి, జాతినుండి జాతికి క్రమముగ సంక్రమించుచుండును. ఇతరులు ముగించిన చోటనే మనమారంభింతుము. ఇదియే మానవసంఘముయొక్క అభివృద్ధికి మార్గము; ఇట్లే ఒకజాతికి మరియొకజాతి తోడ్పడుట. కళలు

* అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రముల రాజ్యాంగవిధానముయొక్క 18 వ సవరణ మద్యనిషేధమునకు సంబంధించిన. 1917సం. నీ అమెరికన్ కాంగ్రెసుసభ-ఇదియే అమెరికాపరిపాలన వ్యవహారములను నిర్వహించును.— ఈ సవరణ నామోదించినది. 1919 సం. జనవరిలో నది వివిధరాష్ట్రములచేతను అంగీకరింపబడి 1920 సం. జనవరి నెలలో అమలుకు వచ్చినది. సవరణ యిది.

1 వ భాగము— ఈ శాసనము అంగీకారమును (ఆయా రాష్ట్రములయొక్క) పొంది ఒక సంవత్సరము గడచినది మొదలుగ త్రాగుడుకొరకు అమెరికాలో మద్యములను తయారుచేయుటగాని అమ్ముటగాని ఒకప్రాంతమునుండి మరియొకప్రాంతమునకు పంపుటకాని అమెరికాకు వానిని దిగుమతి చేయించుకొనుట గాని అమెరికానుండి వానిని ఎగుమతిచేయుటగాని ఇందుమూలమున నిషేధింపబడుచున్నది.

2 వ భాగము— అనుకూలమగు శాసనపద్ధతిని ఈ శాసనభాగము నమలుపరచుటకు కాంగ్రెసుకును; ఆయా రాష్ట్రములకును సమానములగు నధికారము లుండును.

3 వ భాగము— రాజ్యాంగవిధానములోని నియమముననుసరించి కాంగ్రెసు దీనిని వానివాని యామోదమునకై పంపిన ఏడేండ్లకాలములోపుగ, ఆయా రాష్ట్రముల శాసనసభలచే రాజ్యాంగవిధానమున కొక సవరణగ నంగీకరింపబడిననేతప్ప యీశాసనభాగము అమలులోనికి రాజాలదు. [ప్ర. రం.]

శాస్త్రములు, ప్రభుత్వము-అన్నిటికి నిది యొక్కటి యేదారి.

క్రమక్రమముగ దుకాణములను తగ్గించుటచే క్రమక్రమముగ నీ దురాచారమును మాన్పదమనునంతటి అర్థములేనిమాట మరియొకటి లేదు. సలహాసంఘము వారియభిప్రాయములు అక్కడ నొక దుకాణము ఇక్కడనొక దుకాణము ఎత్తి వేయుటను సూచించుచున్నట్లు ఎక్సైజు శాఖవారి నివేదికలలో తెలియజేయబడుచుండును. 1904 సం॥లో 90,000 కల్లు దుకాణములుండినవి. ఖాతాదారులకు ఏరవ్వంత నష్టమును గలుగజేయకయే పై సంఖ్య చల్లగ 45,000కు తగ్గింపబడినది. దుకాణముల సంఖ్య సగము తగ్గిపోగా త్రాగుడురాబడి నాలుగింతలు పెరుగుట దీని ఫలితమైనది. ఎక్సైజు సలహాసంఘము వారి సలహాలు మామూలుగ ఇరుగు పొరుగుల ఆస్తిపై ఆధారపడియుండు శాంతికాములగు ప్రజలకై చేయబడునవికాని, సంస్కరణకార్యక్రమముతో వానికి సంబంధమేమియు లేదు. నిజమునకు, త్రాగుబోతు అలవాటులకును క్రమక్రమముగ దుకాణములను తగ్గించుటకును సంబంధము లేదు; మొదటిదాని నడక వేరు, రెండవదాని నడక వేరు. కాని ప్రభుత్వమువారిని మన మీవిషయమున విమర్శించు నప్పుడు, దురదృష్టవశమున, వారొకేయభిప్రాయమునకు లోబడియున్నారని జ్ఞాపకముంచుకొనవలయును. వారిదృష్టి యెల్లప్పుడును దొంగతనముగ వస్తువును తయారుచేయువానిపై నుండును. ఇట్టి నేరగాండ్రు లేరని యెవ్వరును చెప్పుటలేదు. కాని వారితో పోటీచేసి మనము పరిపాలనము సాగింపజాలము. వారిని, తక్కిన నేరగాండ్రనువలెనే, శిక్షించి యణగద్రొక్కుట యొక్కటియే మన పనియై యుండవలయును. వ్యాపారపద్ధతిని, చౌక అమ్మకములనుబట్టి, మనము వారి నోడింపజాలము. కాని ప్రభుత్వమువారుచేయ జూచుచున్న పని యిదియే. ప్రతి రాష్ట్రమునందును పరిపాలనశాఖ నివేదికలు ధర లెక్కువ చేయుటనుగూర్చి, దుకాణములను తగ్గించుటనుగూర్చి అమ్మకమున కేర్పడిన కాలనియమములను గూర్చి మొరపెట్టుకొనుచుండును. 'అయ్యో, మన వ్యాపారమంతయు పడిపోవుచున్నది. దొంగ ఆదాయమునంతను కాజేయుచున్నాడు!" అనియే ప్రతి ఎక్సైజు కమీషనరూ పాడేపాట. అసలులోపము ధైర్యహీనత. నేరగాండ్రను చక్కబరచుటకు దగిన ఆత్మవిశ్వాసము లేకుండినచో, వారికి లైసెన్సులిచ్చి వారితో పోటీచేసి వారికంటె తాను తక్కువధరల కమ్మవలయునని సూచించినచో, ఏ ప్రభుత్వముగాని యేలుబడి సాగించుటకు తగదు.

కొన్ని యేండ్లకు మునుపు తాను స్వీకరించిన సంస్కరణ విధానమును కొనసాగించుటకు బొంబాయి ప్రభుత్వము తిరస్కరించినది. ఆర్థికపరిస్థితులు చక్కబడువరకు, ౧౯౨౭ సం॥పు 'మితి' పద్ధతినే యవలంబింపవలసి యుండుననియు, అంతకన్న సారాయి వాడకమును తగ్గించుటకు ప్రభుత్వమువా రంగీకరింపరనియు, మంత్రి శాసనసభలో ప్రకటించెను. ఇట్లనుటకు గల కారణములను మేమంగీకరింపము. ప్రభుత్వ వ్యాపారములోనున్న కాపట్యమును స్పష్టపరిచి సభ్యప్రపంచముయొక్క నిరసనకు పాల్పరచుటకు ఈమంత్రిగారి మాటలకన్న మంచి సాధనము మరియొకటి యుండదు. రవ్వంత పరీక్షించి చూచినచో ఈమితి కర్థములేదని తెలియగలదు. మితి వ్యక్తికికాదు, దేశమునకంతకును. డబ్బుగలవాడు ఎంతయైన కొనవచ్చును. వాడుకదారుపై నిదితప్ప మరియొక నిర్బంధమేదియు లేదు. ఈవిధముగ జిల్లా మొత్తమునకు ఏర్పరుపబడిన మితి యెంతయని చూచిన అదియు మామూలువాడుకకంటె యెక్కువయే. కడచిన ఆరేండ్లలోను ఈమితి అసలు వాడుకకంటె ౨౫ లక్షల ప్రూఫ్‌గాలన్లు ఎక్కువగనే యుండెను. ప్రభుత్వము చిల్లర అమ్మకమును పూర్తిగ స్వాధీనపరచుకొని, వ్యక్తిమీదను వస్తువు పరిమాణముమీదను బలీయమగు నిర్బంధమేదైన నుంచిననే తప్ప ఈ మితియనునది అర్థములేనిమాట. ఎక్సైజు ఉద్యోగుల దృష్టి మారనంతవరకు ఏప్రయత్నమును కొనసాగదు. నిషేధమనునది లోపలనుండి రావలసినదే కాని పైనుండి రావలసినది కాదని ఎక్సైజు డిపార్టుమెంటువారి ప్రియసిద్ధాంతము. ఏదైన దురాచారమును మానవలయునను కోరిక లోనుండి రావలసినదే, బయటనుండి కాదు. నిజమే. ఒకరిబుద్ధిని పాడుచేయుటను మానవలయు

ననుటయు ఈనియమమునకు లోబడియుండవలసినదే. జ్ఞానము వ్యాపింపజేసిననే బలవంతమగు బహిష్కారము సాధ్యమగును. ఇంతమాత్రమున దీనినిబట్టి యీలోపుగ ప్రజలయెదుట మనమెన్ని యాకర్షణములైన ఉంచ వచ్చునని తలపరాదు. బహిష్కారము లోనుండియే కాని పైనుండి రావలసినదికాదను సిద్ధాంతముతో ప్రభుత్వము వారు స్వతంత్రముగ రహస్యవ్యాపారమును సాగనిచ్చెదరా? జ్ఞానవ్యాప్తినిబట్టియే విచక్షణశక్తినిబట్టియే పూర్తిగ బాగుపడుట సంభవించును. కాని మనము ఈ కష్టమును అవతలివైపునుండి కూడ, అనగా 'బాహ్య బహిష్కారము' వలనగూడ, తగ్గింపవలసి యుండును. నిషేధశాసనములను మనము కోరుచున్నచో, పూర్తిగ వానిమీదనే యాధారపడవలయునని కాదు; మన ప్రచారము, మన సంస్కరణము, తృప్తికరముగ వృద్ధిబొందునట్లు అవి మనకు తోడుపడవలయు ననియే. ఎవరైన రోగగ్రస్తులైనప్పుడు వారికిని వారినికాచుకొని యుండు వారికినిగూడ మనము ఆహారనియమమునుగూర్చి బోధింతుము, కాని 'నిషేధము లోపలినుండి పుట్టవలసినదే' యనిచెప్పుదుమ, మనమే, ఆశపెట్టి వారి మనఃస్థైర్యమును పరీక్షించుటకుగాను, అపథ్యపదార్థములను వారియెదుట నుంచము. మానవునకు జూదము మొదలగు దురాచారములపై మనసుంచుట సహజము. ఎన్నియో దొంగదారులను గలిగియుండి మానవు డేదో యొకవిధముగ జూదమును తగిలియేయుండును. అన్నిజూదములను మాన్పుట దుస్సాధ్యమని మన మెఱుగుదుము. 'ఆంతరిక బహిష్కారమే' జూదము నాపుటకు దారి. కాని మన ప్రభుత్వమువారి త్రాగుడు వర్తకమును అంత మొదించుటకు గావించు నాందోళనముగూడ పైపద్ధతి నేయున్నది. తనుతమ ఆర్థికనైతిక లాభములను జాగ్రత్తపరచుకొనవలసినదని మనము ప్రజలకు బోధింప వచ్చును. కాని 'పాల్' అన్నట్లు "ఎవ్వరును, తమసోదరులలో నెవ్వరిని, అందరికంటె బలహీనులైననుసరే, పడద్రోయునట్టి యాటంకములను గాని అవకాశములను గాని కల్పింపకుందురుగాక"

మొన్నమొన్ననే మదరాసు ఎక్సైజుడిపార్టుమెంటు అధికారి నాతో గలిసి కొన్ని పల్లెటూళ్లకు వచ్చెను. అక్కడ నతనికి విలక్షణమగు దృశ్యమొకటి కన్పించినది. దుకాణములవద్ద మూగిన త్రాగుబోతులు గూడ దుకాణములను మూయవలయునని ఆయన నడిగిరి. 'మరి యింక దుకాణము నెక్కడ పెట్టుదము' అని ఆయన ప్రశ్నించెను. "ఎక్కడో, దూరముగ, మేము నడిచి రాలేనట్లు, పదిమైళ్ల దూరమున" అని వారు సమాధానమిచ్చిరి. మనదేశమువలె నిషేధమునకు సిద్ధముగనున్న మరియొక దేశము లేదనుట నిస్సంశయము. సుమారు నూరేండ్లనుండియు, నీదురాచారము బాగుగ వ్యాపించి స్థిరపడునట్లు ప్రభుత్వమువారు ప్రయత్నములను సాగించుచు వచ్చిరి. ఇంతయైనను, 1919 సం॥ నాటి అమెరికాకన్నను, నేటి గ్రేట్ బ్రిటనుకన్నను గూడ మనము సంపూర్ణ నిషేధమున కెక్కువగ తగియున్నాము. ఉదాహరణముగ, బెంగాల్ రాష్ట్రమును గొనుడు. ఇది గ్రేట్ బ్రిటనుకన్న పెద్దది. మొత్తముమీద నిచ్చట నూర్గురికి $\frac{3}{4}$ గాలన్ల మద్యము ఖర్చగుచున్నది. ఇంగ్లండ్ దేశములో 117 గాలన్లు. దీనినిబట్టి త్రాగుడులేని వారి సంఖ్యను పోల్చి చూచిన, బెంగాలులో 156 గురున్నచో ఇంగ్లండులో ఒక్కరుందురు. ఐనను ప్రభుత్వమువారు సంపూర్ణ నిషేధము ప్రకటింపరు; ఎక్కువ అనుకూలమగు తరుణమునకై కాచియుందురు; ఈలోపుగ పైసంఖ్యను (156ను) తగ్గించుటకు సాధ్యమైనంతవరకు ప్రయత్నించెదరు. రవ్వంత యవకాశమునైన నొసంగక యీ ప్రభుత్వముతో మనము పోరాడవలయును. విజయము మనది.

గతవత్సరము డిసెంబరునెలలో కలకత్తానగరమున సమావేశమైన అఖిలపక్షమహాసభవారు భారతదేశపు రాజ్యాంగవిధానములో, సంపూర్ణమగు మద్యనిషేధము, వైద్యపారిశ్రామికకార్యములకు తప్ప, ఒక ప్రధాన సిద్ధాంతముగ నుండవలయునని తీరుమానించిరి. ఆరోగ్యాభివృద్ధికై నైతికాభివృద్ధికై, తగు విద్యాప్రబోధము గలిగియుండుట యెట్లో, ఈ దుర్వ్యాపారమునుండి రక్షింపబడుట గూడ అట్లే పౌరుల హక్కై యున్నది.

నిషేధముగా, విదేశముల దిగుమతుల నంతముందించి కార్యవిధానమును సమన్వయపరచుకొనుటయు; సైనిక సిబ్బందులతో సహా, అన్ని శాఖలయందును ఖర్చు తగ్గించుటయు గూడ ననును. అందుచే దానిని రాష్ట్ర ప్రభుత్వముల శాసనముక్రింద పరిపాలనముక్రింద నుంచుటకు వీలులేదు. మాంటేగ్యూసంస్కరణములలోని విభజన సిద్ధాంతమును అవలంబించినచో నిషేధము అసాధ్యమై పోవును.

పరిస్థితి ఆశాజనకముగ నున్నది. ఉద్యమమును ధ్వంస మొనర్చు వ్యాధి ప్రతిఘటనము కాదు, నిర్బంధనము గాదు, ఉపేక్ష. ఈ ఉపేక్షను మనము దాటినాము. ఈ సమస్యపై నింత విశాలము, హృదయపూర్వకమునను ధ్యాస యింతకుముం దెన్నడును పుట్టలేదు. పత్రికలలో నెనుకటికన్న చాల ఎక్కువగ నిషేధమునకు స్థానము నొసంగబడుచున్నది. అన్నివైపులనుండియు నీసమస్యను చర్చించిన యుపన్యాసకులు ఇంతకుముందు తక్కువగ నుండిరి. ఇంతవరకు ఉపేక్షవహించి యుండిన రాజ్యాంగవేత్తలు ఇప్పుడు దీనిని తమ కార్యక్రమములో ప్రధానభాగముగ దీసికొనుచున్నారు. నిషేధమునకు వ్యతిరేకాభిప్రాయము హిందూదేశములో నెన్నడు నుండ లేదు. ఈ విషయమున నిర్మాణాత్మకమగు సమాలోచన చాల ఎక్కువగ గన్పించుటయే యిప్పటి విశేషము. నిషేధము వచ్చుచున్నదని ప్రతియొక్కడును తలంచును. జనసామాన్యము, హృదయపూర్వకముగ దృఢముగ నిషేధమున కనుకూలమై యుండి, నాయకులకు సాయపడుటకు సిద్ధముగ నుంటయే కాక, తనకు తానై నాయకత్వము వహించుటకుగూడ తగిన శక్తి గలిగి యున్నది. ఇది నిషేధమును నిశ్చయపరచుచున్నది.

ప్రపంచపరిస్థితులు గూడ మన కనుకూలముగ నున్నవి. అమెరికా తన సంస్కరణముతో తృప్తిబొంది యూరకుండదు. ప్రపంచమం దంతటను ఈ శత్రువు నెదిరించి పోరాడి తీరవలయును. సభ్యప్రపంచమంతయు త్రాగుడుకు వ్యతిరేకముగ నున్నది. ఈ పిశాచమును పారద్రోలుటకు భగవంతుడు మనకు శక్తినొసంగు గాక.

[అనువాదకుడు: ప్ర. రంగాచార్యులు.]

భారతీయ మహిళామండలి

ANDHRA PATRIKA

మిస్. వేదాంతాచారి గారు బి. ఏ.
ప్రభుత్వమువారీమెను కర్నూలు మునిసిపాలిటీ సభ్యులలో
నొకరినిగా నియమించిరి.

వాక్యావళి

1. మరణమునకంటె భయంకరమగు జీవితము ననుభవించుటయే నిజమగు ధీరత్వము. (సర్. టి. బ్రౌని)

2. అపజయమున్న భయపడుటయే అపజయము నకు కారణము. (షేక్స్పియర్)

3. ఎవ్వరును ఎల్లప్పుడు బుద్ధిహీనులుగా నుండరు. కాని ఎల్లరును అప్పుడప్పుడు బుద్ధిహీను లగు చుందురు. (యంగ్)

4. నేత్రానందము క్షణభంగురము. శారీరక నేత్రము ఆత్మకు నేత్రము కాదు. (శాంక్)

5. ద్వేషించుటకంటె ప్రేమించుట మనుజస్వ భావము. (హాథార్న్)

6. సానుభూతి, దయ మానవులందరను ఒక్కరి నొకరిని బంధువులనుగా నొనర్చుచున్నవి. అందరి శరీర ములలోను ఎర్రగనె ప్రవహించెడు రక్తమునకు గాని, అందరి కండ్లనుండి ఉప్పగ నొలుకు కన్నీటికి గాని తులభేదము లేదు కదా! (ఆర్నాల్డు)

7. ఈ రోజు నిన్నటి దినము కాదు. మనము దినదినము మార్పుచెందుచున్నాము. మనము చేయు పనులు, తలచెడు తలపులు సౌఖ్యదాయకములుగ నుండ వలెనన్నచో నవి మారుచుండవలయును. మార్పు కొంచెటు కష్టముగ దోపవచ్చును. కాని ఇది అత్యావసరము. (కార్లైలు)

8. మానవజీవితము ఒక ప్రచురణము మాత్రమే ప్రకటింపబడిన గ్రంథము.

9. ప్రేమించి ప్రేమింపబడకుండుట విచారకరము. కాని ప్రేమింపలేకుండుట మరియు విచారకరము. (మేటర్లింక్)

10. ప్రపంచమునం దెచ్చటనైనను అనువదించి చెప్ప నక్కరలేని భాష గాన మొక్కటిమాత్రమే. "గానభాష" యందు ఒక ఆత్మ మరొక ఆత్మతో సంభాషించును. (ఫ్రార్)

11. ఆచారమువంటి నిరంకుశమైనది మరొకటి లేదు. దానిని అతిక్రమింప లేనిచోట స్వేచ్ఛ యుండదు. (బోలీ)

12. నిజమగు విద్య "అ, ఆ, ఇ"ల నుండి ప్రారంభింపదు. తల్లి కంటిచూపుతోను, తండ్రి దయచూపుతోను, సోదరి కర స్పర్శముతోను విద్య యుప యించుచుండును. (సాలా)

వల్లమూడి గోపాలకృష్ణమూర్తి

ప్రాత-క్రొత్త

ప్రాత—మానవుని ప్రధానగమ్యము ఈశ్వర సంకీర్తనమే.

క్రొత్త—మానవుని ప్రధాన గమ్యము వ్యక్తిగను, జాతిగను తాను వర్ధిల్లుటయే.

ప్రాత—మానవుడు స్వతస్సిద్ధముగ నీచుడు, బూడిదలోని పురుగు.

క్రొత్త—మానవుడు స్వతస్సిద్ధముగ మంచివాడు, అనంతమైన అవకాశములు గలవాడు.

ప్రాత-మానవుడు ఈశ్వరేచ్ఛకు తలయొగ్గవలయును.

క్రొత్త—మానవుడు అన్యాయమునకును, ఆర్తికిని ఎదురాడక తలయొగ్గరాదు; మఱియు తత్కారణముల తొలగింప యత్నింప వలయును.

ప్రాత—సత్యము ఒక్క మతమునందే కలదు.

క్రొత్త-అన్నిమతములందును, వెలుపటను గూడ సత్యము లున్నవి.

ప్రాత—జగత్తును, మానవుని ఈశ్వరుడు సృష్టించినాడు.

క్రొత్త-జగత్తు, మానవుడు పరిణామఫలములు.

ప్రాత—పాపము, ముక్తి, ప్రాయశ్చిత్తము, ప్రార్థన, యజనము-ఈభావములు ముఖ్యములు.

క్రొత్త—మతమున ఈ భావములు అముఖ్యములు.

ప్రాత—ముక్తిమానవునికి బాహ్యమునుండిలభించును.

క్రొత్త—అభివృద్ధిఅంతరమునుండివచ్చును. మానవుడుగాని, ఈశ్వరుడుగాని వేఱొకమానవుని 'రక్షింప' జాలడు.

ప్రాత—నరకము పాపులు శాశ్వతముగ యాతనపడు నెలవు.

క్రొత్త—ధర్మశ్రీజీవనము భంగించుటవలన గలుగు స్వాభావికమగు ఫలమే ఆర్తి.

ప్రాత—స్వర్గము సత్పురుషులు నిర్యాణానంతరము పోవు తావు.

క్రొత్త-ధర్మాచరణమే ఒకానొకతృప్తి నిడును.

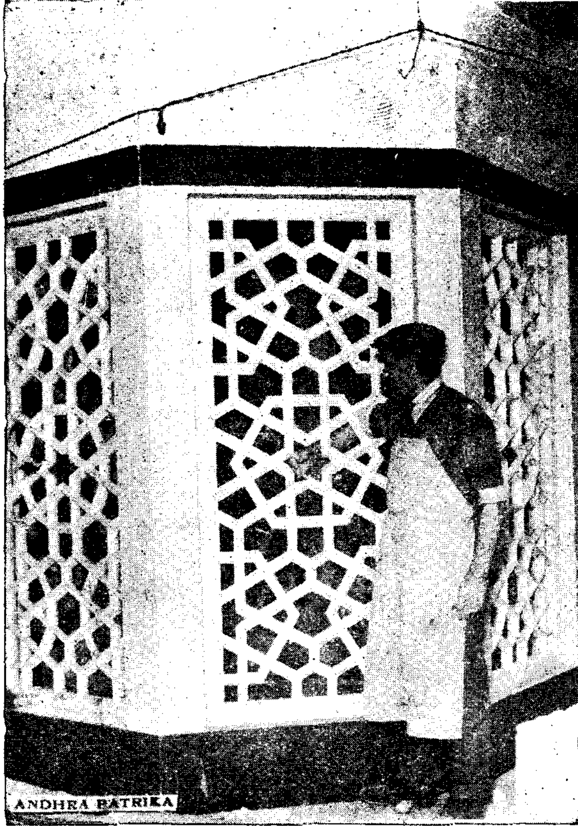
"ది వర్ల్డ్సు యూత్."

లండన్ నగరమున భారత కార్యాలయ నూతనభవన చిత్రములు 3

౧. కిటికీలపై ఏనుగుతలలు చెక్కబడినవి.

7.　　3.　　17

౨. మధ్యనున్న చావడికి ఎగువ చుట్టును గల చలువ రాతిపై శిల్పము. ఇది డిల్లీలో తయారయినది. ఈ చలువరాయి ౨½ అంగుళము దళసరి అయినది.

౨. ప్రదర్శనపు హాలునందు విలువగల కఱ్ఱతో బల్లసరంబీ అమర్చి దానిపై శిల్పమును చేర్చుట.

జవహరిలాలు నెహ్రూగారు-భారతదేశాదర్శము

అమెరికాదేశపు సుప్రసిద్ధ వ్యాసకర్త యగు అప్టను క్లోజుగారు గతవత్సరాంతమున భారతదేశమునకు వచ్చి మహాత్మ గాంధిగారు, పండిత జవహరిలాలు నెహ్రూగారు మున్నగు నాయకులను సందర్శించి యీ దేశపరిస్థితులను స్వయముగ జూచిపోయిన పిదప 1929 డిశంబరు 22వ తేదీ న్యూయార్కు-టైమ్సు పత్రికలో దీర్ఘ వ్యాసమును వ్రాసిరి. మహాత్మునితోను, పండిత జవహరిలాలు నెహ్రూగారితోను ఆయన ముచ్చటించిన దాని గూర్చి ఆయన వ్రాసిన యీదిగువ వ్యాసభాగము గాంచినచో భారత యువజనాదర్శము లెట్లున్నవో, యెట్టియున్న తాశయములు వారి యాత్మల వికసింప జేయుచున్నవో తెలియగలదు. వారిట్లు వ్రాసిరి:—

భారతీయ విప్లవమునందు స్వాతంత్ర్యప్రకటన దినముగ 1929 డిశంబరు 31 తేదీ పరిగణింప బడవచ్చును. మహాత్మాగాంధిగారును, వారీమధ్య పరుపుపై చేరబడి నాతో ముచ్చటించుచున్నపుడు చుట్టు నుండిన వారి అనుచరులును అట్లే ఆశించిరి. భారతదేశమున ఈ చివర నుండి ఆచివరవరకు బోయి చూచి వచ్చితిని. నే గాంచినవి పెక్కు చిత్రములు గలవు: వృద్ధుడగు పత్రికాసంపాదకుని చెరబట్టుట, తెంపు లేని వాదపరంపరలో నిమగ్నమైన పత్రికలు, స్థలము లేకుండ నిండిన జెయిళ్లు, మెడకు కాళ్లకు ఇనుపసంకెళ్లతో కఠిన నిర్బంధమునం దుంచబడిన గుంపులు, ఉద్రేకపూరితములగు కుట్రకేసులు, జెయిళ్ల ప్రవర్తన సహింపక నిరశనవ్రతము మూని ప్రాణములు త్యజించు ముద్దాయిలు.

“1930 జనవరి 1 వ తేదీనాటికి మా పరతు లంగీకరింపబడక, బ్రిటిషు సామ్రాజ్యముతో భారతదేశమునకు గల మోమోటములన్నియు తీరిపోయినచో నా భారము తీరును” అని భారతదేశపు మహోత్తర పురుషుడును, గొప్పత్యాగియు, రాజకీయ నిధియు నగు మహాత్ముడు నుడివెను. “అందువలన మేమింకను ఎక్కుడు బాధల పడవలసి యుండును. అట్టి బాధల నొందుట మాకు మంచిదే. మే మందుల కర్హులమే యగుదుము. నేనట్టి బాధల కోరి కొందును. చివరకు భారతదేశము నిజమగు స్వేచ్ఛను బడయగల్గును; రాజకీయ వైజ్ఞానిక ఆర్థికాధ్యాత్మిక స్వేచ్ఛను బడయును.”

తీక్ష్ణదృష్టియై సగర్వముగ జూచుచుండిన జవహరిలాలు నెహ్రూ, యౌవన భారత ఆదర్శపురుషుడు, జాతీయ మహాసభాధ్యక్ష పీఠము నధిష్ఠింప నున్నవాడు, “స్వేచ్ఛ”యను నపుడు తల పంకించి కదలుచుండిన పెదవులను బిగబట్టెను. బాధల నొందెదమని మహాత్ముడన్నపుడు భారతీయ యువకులును బాధలకు వెరవరని నే గాంచిన దృశ్యముల బట్టి యనుకొంటిని.

నెహ్రూ కుమారునితో నేను చాలసేపు ముచ్చటించితిని. మాపాదముల వద్ద నున్న గట్టుదిగువను పవిత్రమగు నిర్మలోదకములు ప్రవహించుచుండెను. పైనున్న అర్ధచంద్రుని కిరణములు ఎగువ నున్న వంతెనను, తాజమహాలు శిఖరములను జూపుచుండెను. ఆతని అస్పష్టోచ్చారణయు, గంభీరమగు కంఠస్వరమును ఆదేశపు నేటి యౌవన విప్లవకారు లందరియందుండు ఆత్మోద్రేకమును మరుగుపరచుచున్నవని నేను గుర్తించితిని.

ప్రస్తుత మున్న చిక్కులను, ముందు ప్రపంచమునందు జరుగనున్న మార్పులనుగూర్చి మేము ముచ్చటించి లేచుచుండ, “అవును, ఇది యొక (great game) గొప్ప వేట—మాకు ధైర్యము కలిగించునదియే. నేను పోవలసి యున్నది.” అని యాతడు చేతిగడియారము చూచుకొనెను. “అర్ధరాత్రిలోపల జైలుకు చేరవలెను. నేను రాత్రి మీతో ఏమంటినో ఆమాటలే యన్నందుకు మా లో నొకరిని బంధించిరి. ఆగొప్పింటి యువకునిచే చేయరాని నీచపుపనులు చేయించుచున్నారు. ఆతను నిరాకరించెను; రెండు వారములనుండి చీకటి కొట్టులో

పడియున్నాడు. నన్నుతప్ప ఆత నింకెవ్వరిని చూడ వీలులేదు. నే నాతని వకీలుగ జూడవచ్చును. నేను— లేక, మాలో నెవరయినను—నే పాతనివలె పడియుండ వలసివచ్చును. క్షమింపుడు. నే నాతనికి ఆశాభంగము కలిగింపరాదు."

బిళ్లబంట్రోతులు మాకు బయటకు దారి జూపిరి. ఇరువురము చెరియొకవైపునకు ఆచీకటిరాత్రిని బోతిమి.

డిశంబరు 31 వ తేదీని జరుగబోవుదాని గూర్చియు, భారతయువకుల మన స్తత్వముల గూర్చియు ఆతను నా కించుక సూచించెను. "ఆరోజున అన్నంతపని చేయుటకు సిద్ధముగ నున్నారా?" అని నేను ప్రశ్నించి యుంటిని.

"మే మనుకొనివదంతియు చేయజాలము." అని కొంత తాళి, "మా ప్రత్యర్థులు అనుకొన్నదాని కంటె ఎక్కువే చేయ గల్గుదుము" అనెను.

"అప్పు డేమి జరుగును?"

"ఏమి జరిగినను జరుగ వచ్చును. ఏమీ జరుగక పోదు."

"బ్రిటిషు వారు అధినివేశ స్వత్వము ఇత్తు సన్నచో?"

"వారు విశదముగ నొక తేదీ నిర్ణయించువరకు వారిమాటలను మేము గణింపము. తేదీ నిర్ణయించి, మే మంగీకరింపదగ్గ కార్యక్రమము సూచించి, మహాత్ముడు చెప్పినట్లు, వాగ్దానముల కనుగుణ్యమగు వైఖరి గన్పరచు వరకు సరకుజేయము. డిశంబరు 31 లోపల మారాజ్యాంగ విధాన సూచనలప్రకారము సంపూర్ణస్వపరిపాల నావకాశముగల అధినివేశస్వత్వము నిర్ణీతమగు స్వల్పకాలములో నొసంగబడునని నమ్మకముగ దెల్పినచో, అది స్థిరపడుటకు కొంతవ్యవధి నొసంగెదము. నూతన పరిపాలన విధానము ఏర్పాటుజేయునట్టి కమిషనులో మాకు పూర్తిగ భాగ ముండవలెనని కోరెదము."

"మరి బ్రిటిషువారు జబాబు చెప్పకున్నను, అస్పష్టముగ బల్కినను నూతనవత్సరాదినాడు దౌర్జన్యము కల్గునా?"

"అట్టే, ప్రారంభమున నేయట్లుండదు. మా నమ్మికలు వేరైనను మా గురువును గౌరవింపవలెను. మొదట సాత్వికనిరోధము మరల తీవ్రముగ ప్రారంభింపబడును. పన్ను నిరాకరించుట, బ్రిటిషు కోర్టుల నుపయోగింపకుండుట (ప్రభుత్వాతీతములగు సొంతకోర్టులను స్థాపించుకొందుము), బ్రిటిషువస్తు బహిష్కారము, ప్రజాప్రబోధము, వీలయినచో ప్రభుత్వకార్యస్థానముల నాక్రమించుట జరుగును."

"అటు పిమ్మట?"

"బ్రిటిషువారు విడిచిపోవలెను, లేదా మరఫిరంగులను తేవలెను."

"మరఫిరంగులే తెత్తురను కొనుము?"

నెహ్రూ తన కోమలములగు పెదవులను కదిపి ఒక ప్రక్కకు వంచి మందహాస మొనర్చి, "మాలోని త్యాగమూర్తులను వారు కాల్చి చంపిన, కోపోద్రేకఫలితముగా వారిపై దౌర్జన్యము జరుగునని మీ రనుకొనరా?" అని యాతడు మెల్లగ ననెను. పిదప నిట్లు సమర్థించెను: "కాని మావలెనే వారుగూడ దౌర్జన్యము కోరరు. ఆ యొక్క విషయమునందే బలహీనముగ నుంటచే మేము దౌర్జన్యమునకు దిగము. వా రంతవరకు రానిచ్చుట కిచ్చగింపరు. ఏమన, దేశీయసైన్యముల పరిమితి వారికి తెలియదు. 70,000 మంది బ్రిటీషు వా రున్నచోట నూట యేబది వేలమంది మంచి సిపాయీలు, స్వదేశమునందున్నవారు, గలరు, తెలియునా? వారిచేతిలో ఆయుధములు గలవు. తక్కిన వెక్కడ నున్నవో వా రెరుంగుదురు. తమ గురువులను కాల్చి చంపినచో ఈసిపాయిలు కినియవచ్చును."

"కాని మీకు ఆయుధములు లేవు—బయిటనుండి రాకుండ అధికారులు కాపలా కాయుదురు."

ఆతను చేయి చాచెను. "త్రోవ లేక పోలేదు. పోలీసువారు తెలిసికొనజాలనివి అనేక లక్షల తుపాకులు ఇండియాలో గలవు. వాటి తెచ్చెడి విధము తెలిసిన వారుగూడ గలరు."

"కార్మిక ప్రభుత్వము చాల మేలు చేయునని మీ రాశించుట లేదా?"

"నేను సోషలిష్టు పక్షమునకు చెందిన వాడను" అని యువపుడగు నూతన భారతదేశనాయకు డనెను. "మహాత్మునితోను, మాతండ్రిగారితోను నే నేకీభవింపని విషయ మిది యొకటి. కావున నేను రామ్సేమాక్డనాల్డుగారిని ప్రశంసింతును. కాని ఆతడు అధికారమునకు వచ్చు టే మాకు ప్రతిబంధకముగ నున్నది. అంతకుముందు మాత్రోవ చక్కగ నుండెను — సంకుచిత స్వభావులగు టోరీలు మమ్మెన్నడు గౌరవింపరు; సర్వదా మరఫిరంగులనే ఉపయోగింతురు. ఏది యెంతవరకు జరుగునో మేము తెలిసికొందుము—చివరవరకు పోరాట మయ్యెడిది.

"మహాత్మునకు మాతండ్రిగారికి గల భేదాభిప్రాయమునందు నేను మహాత్మునితో నేకీభవింతును. సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము బహుయుచితముయమున బ్రిటిషు సామ్రాజ్యముతో నెట్టి రాజీకి రాగూడదని నా సొంత యభిప్రాయము. ఎట్టి పరిస్థితులలోనైనను కార్మిక ప్రభుత్వమువారు ఆశియాఖండమునకు పెద్దసైనికదళమును పంపెదరని మే మనుకొనము.

"బహుశః రామ్సే మాక్డనాల్డుగారు మా కోర్కెలన్నింటి నంగీకరించుటకు నిశ్చయింపవచ్చును. కాని కార్మికపక్షమునకు చెందిన ప్రధానియైనను ఆంగ్లేయుల నోటిమాటిని పడగొట్టునట్టి సూచనల గావించునని యనుకొనజాలను. మా అంత్యాసందేశమున కదే యర్థము. ఆతడట్లు చేసినను ప్రతికూలపక్షమువారి దాడి నోర్చి ఆతని ప్రభుత్వము బ్రతుకజాలదు. మేము స్వయంసహాయముపైనే ఆధారపడెదము. తీవ్రప్రతిఘటనకు సంసిద్ధులమయ్యే యుందుము. మాక్డనాల్డుప్రభుత్వము ఈతగవు పరిష్కరించినచో కృతజ్ఞతజూపకపోము. ఆతడు గొప్ప సౌహార్దహృదయు డనిపించుకొనును. అంతే గాక బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమును వదలుకొనిన ప్రధాని యనిగూడ పేర్కొనబడును."

జుట్టుముడుల వింతవైఖరులు

ముద్దులొలుకు ముచ్చటముడి గిరజాలు

ఈయనకగు కర్చులోసగము తలనూనెకు. మరియు గిరజా తిప్పుటకు మహాశ్రమపడినాడని తెలియవచ్చుచున్నది.

కొబ్బరిటెంకజుట్టు శాస్త్రిలు గారు

శాస్త్రములు వచ్చునో రావో గాని జుత్తువల్లనైనను సార్థకనామధేయుడు. ఈయన తాతగారికి శాస్త్రములుకూడా వచ్చునట.

లెక్కీకు పదివెంద్రుకలు

ఈయన అతివాది కాని హిందువుల పూర్వపుటౌన్నత్య చిహ్నముగ ఈ పదివెంద్రుక లుంచినాడు. వేలు ఒక పెద్దమహాసభ చేసి అందులో ఈయనమీద ఒకపెద్ద తీర్మానము చేసి వైస్రాయిగారికి పంపిరట!

'హాయ్యి!'

అంటే ఈయనకు మిక్కిలి కోపము వచ్చును. హాయ్యిజుట్టు నెల్లూరువైపు లెక్కీకు మిక్కుటము.

ఔరంగజేబు లేఖలు

"The poets in our youth begin in gladness
But thereof come in the end despondency
and sadness."

"మనము (కవులము) మన యౌవనకాలమును ఆనందముతో నారంభింతుము. కాని దాని అంతము నిరాశాదుఃఖములతో నగును." అనుమిల్టను (Milton) కవి వాక్యములు కవులకే కాక సకల మానవులకును వర్తించును. ఔరంగజేబు చక్రవర్తి మేధాశాలియై, రాజ్యలోలుడై, మతావేశపరుడై, ఉద్రేకోత్సాహములతో తనజీవితము నారంభించెను. ఆసార్వభౌముడు తనవాంఛాప్రపూర్తికొరకు సలిపిన నిరంకుశ వ్యాపారములు అనల్పములు; చరిత్రప్రసిద్ధములు. అంతిమకాలమున నాతడు భగ్నహృదయుడై పశ్చాత్తప్తుడై తన ప్రాణముల విడిచెను. చివర నిమముల౦ దాతడు కుమారులకు లిఖించిన ఈ క్రిందిలేఖలవలన ఆతని వ్యాకుల హృదయము గ్రహింపనగును:

౧

"యువరాజగు ఆజమునకు—

నీకును నీవారికిని శాంతి కలుగు గాక! నే నతి వృద్ధుడను, బలహీనుడను అయిపోయితిని. అవయవముల పటుత్వము నశించినది. నేను నొంటరిగ పోవుచున్నాను. ఈ లోకమున కేల వచ్చితినో, ఎచటినుండి వచ్చితినో నాకు తెలియదు. భగవదర్చనమును మరచి గడపిన కాలమున కిపుడు విలపించుచున్నాను. దేశమునకు గాని, ప్రజలకు గాని నే నేయుపకారమును చేయలేదు. వత్సరములు నిష్ఫలముగ గతించినవి. ఈశ్వరుడు నాహృదయముననే వసించుచుండెను. కాని నా అంధకారనయనములు వాని తేజస్సును గ్రహింపలేక పోయెను. జీవితము క్షణభంగురము. గడచిన క్షణము తిరిగి వెనుకకురాదు.

భావిని నా కేఆశయును లేదు. జ్వరము పోయినది. కాని చర్మమును, శుష్కించిన మాంసమును మాత్రమె నావిగా నున్నవి. సైన్యములు దైవమునకు దూరమై, హృదయశాంతిలేక యుండిన నావలెనే నిస్సహాయములై ధైర్యవిహీనములై యున్నవి. వారికి ప్రభువున్నదియు లేనిదియు తెలియదు.

నేను ప్రపంచమున కేమియు తీసికొనిరాక రిక్తహస్తుడనై వచ్చితిని కాని వెడలునపుడు మాత్రము పాపభారమును మోసికొని పోవుచున్నాను. నాకై ఏశిక్షలు విధింపబడియున్నవో ఎరుగను. భగవంతుని కరుణయందు నాకు సంపూర్ణ విశ్వాసమున్నను నాపాపములకై విలపింపక తప్పదు. నాయందలి ఆశనే నేను గోల్పోయినపుడు, ఇతరులయం దెటులాశింప గలను. రానున్నవి రానిండు. నానౌకను జలములలో దేల్చితిని-పోయెదను."

౨

"కడసారి కుమారుడగు కామబక్షునకు—

ఆత్మాధిపుడా! నేనిపుడు ఒంటరిగ పోవుచున్నాను. నీనిస్సహాయత కెంతయు శోకించుచున్నాను. కాని ప్రయోజనమేమి?, నేను గావించిన ప్రతిహత్యయు, నేనొనర్చిన ప్రతిపాపమును, నేను సలిపిన ప్రతిదోషమును వీని ఫలితమును నాతో మోసికొనిపోవుచున్నాను. నే నీ ప్రపంచమునకు శూన్యహస్తములతో వచ్చి ఇపుడు కడుభరమగు పాపసామగ్రిని కైకొని పోవుచున్నాను. నే నెక్కడ దృష్టించినను భగవంతునే చూచుచున్నాను. నేను మహాపాతకముల నొనర్చితిని. నాకై ఎట్టిఘోర యాతనలు వేచియున్నవో నే నెరుంగను. ముస్లిములు వధింపబడి ఆనింద నానిరర్థక శిరముపై పడకుండునుగాక. నిన్నును నీకుమారులను దేవున కప్పచెప్పి వీడ్కోలుపు తీసికొనుచున్నాను. నేను నిశితముగ బాధింపబడితిని. వ్యాధిగ్రస్తురాలు నీతల్లి ఉదయపురి నాతో మరణింపవచ్చును."

పైజాబులు రెండును "లేనుపోల్" నుండి అనువదింపబడినవి.

పురిపండా అప్పలస్వామి

ఏ గ్రూపు తెనుగుటెక్స్టు-టిప్పణములు
స్కూలు ఫైనలు పరీక్ష

ఈ నడుమ స్కూలుఫైనలు పరీక్షవిషయములో అధికారులు ప్రకటించిన ప్రకటనలో "ఇప్పటివలెనే యికముందున్నూ, టిప్పణములతోగూడిన తెనుగుటెక్స్టు అధికారులు ప్రచురిస్తారు" అనే అర్థము గల మాటలున్నవి. "ఇప్పటివలెనే" అన్నమాటలో ఉద్దేశించని స్వారస్యము (అన్కాన్షస్ యూమర్) కొంత స్ఫురిస్తూ ఉన్నది. ఈ (౧౯౨౯—౩౦) సంవత్సరపు-"ఏ" గ్రూపు తెనుగు టెక్స్టున్నూ, దాని టిప్పణములున్నూ పరిశీలిస్తే ఆస్వారస్యం కనపడుతుంది.

ముందు టిప్పణములరీతి చూడండి. (రా.=రామాయణము. భా.=భారతము. సా.=సారంగధర చరిత్రము. నీ.=నీలాసుందరీ పరిణయము. ప.=పద్యము. టి.=టిప్పణము.)

౧. అతిసులభములయి అర్థము చెప్పనక్కరలేని పదములకు అర్థము చెప్పినచోట్లు:—

ఈరు=మీరు (రా. ౭ ప.); అంతఁ = అంతట (రా. ౧౩ ప.); రాముఁడు = శ్రీరాముఁడు (రా. ౧౩); ఎంతయుఁ = మిక్కిలి (రా. ౧౩); మేనిగాలిఁ=శరీరముయొక్కగాలిచేత (రా.౧౪); కురియుచుఁ=వర్షించుచు (రా.౧౪); దిశల్=దిక్కులు (రా. ౧౪); పగులఁ= పగులునట్లు (రా. ౧౪; ఆర్చుచుఁ= ఆరుచుచు (రా.౧౪); ఏగుదేఁ=రాఁగా (రా.౧౪); అయ్యెడఁ-అప్పట (రా.౧౬); కాంచిరి=చూచిరి (రా. ౧౬); చేరఁ కాఁ=సమీపింపఁగా (రా.౨౭);అపుడు= ఆసమయమున (రా.౨౭);శిరంబు=తలను (రా.౨౭), మొ.

౨. ఇంతో అంతో కఠినములయి అర్థము చెప్పవలసినపదములకు అర్థము చెప్పనిచోట్లు:—

నాగ (రా.౪); శరాసన (రా. ౧౩); ఆశంక, చక్కటి (రా. ౧౮); ప్రవర, భూరి, దట్టన (రా. ౧౯); రజము, ముహూర్తము, సాయకము, శరము, అస్త్రము, డస్సి, అగ్రనాస (రా. ౨౦); యాతు

ధానులు (రా. ౨౨); భీమగాత్రము (రా. ౨౩); శస్త్రము (రా. ౨౬); ముక్తనిశాటము (రా. ౨౮); కుదుటన్ (భా. ౭); అకుంఠితతేజులు (భా.౮); ఒప్పరికించు (భా.౮); శుద్ధవిచారా (భా.౧౭); కొఱగామి (భా.౨౦); అలమట (భా.౨౧); ప్రకటితసత్త్వుఁడు, విశ్రుతుఁడు (భా.౨౨); పఱచు (భా.౨౩); డిందుపఱచు (భా.౨౭); సంశీలత (భా.౩౧); ఉజ్జ్వల, స్ఫురణము (భా.౩౭); నెట్టన, పాడి (భా.౪౧); వెడవెడ (భా.౪౭); అవధానము (భా.౪౯); ఎక్కటి (భా.౫౧); నిరుత్తరుఁడు (భా.౫౧); అనురూపము (భా.౬౧); నెఱి (భా.౬౨); గరిష్ఠ (భా.౬౩); లాఁతి, తెఱంగు (భా.౬౬); పరిణతి (భా.౬౭); అస్నేహము, భారవహ (భా.౬౯); ఎల్లిదము, పఱివోవు (భా.౮౬); ఓలగించు (సా.౧.); బఱియు (సా.౩); చౌకాటపు (సా.౪); పంకము, సాహిణి (సా.౪), మొ.

3. అర్థము చెప్పడములో విశేషములు:—

"పాటితదుష్టసత్త్వసన-వాటక, నిద్ధబలావరుద్ధశృంగాటక, గ్రంథిలభ్రుకుటి-గాఢలలాటకఁ గ్రూరతారకానాటక, సాంత్రకాంచిపరి-ణద్ధశవప్రపతత్క్రిమిచ్ఛటాకీటక, రక్తసిక్తపటు-ఖేటకఁ దాటకఁ గాంచిరయ్యెడన్."
(రా. ౧౬.)

"......అంశ్ర=పేగుల నెఱు, కాంచి=మొలత్రాటిచే, పరిణద్ధ=బిగింపఁబడిన, శవ=శవములందు, ప్రపతత్=పడుచున్న, క్రిమి=సన్నటి పురుగులయొక్క, ఛటా=సమూహముయొక్కయు, కీటక=పురుగులయొక్కయు, రక్త=నెత్తుటిచేత, సిక్త=తడుపఁబడిన, పటు=దృఢమయిన, ఖేటకన్=పక్షులు గలదియు........." అని టిప్పణము.

గ్రంథకర్త యెన్నో పాట్లుపడి "టక టక"లు కూర్చగా వ్యాఖ్యాతగారు దయమాలి 'కీటక' శబ్దముతో సమాసము అంతము చేయని కారణ మేమో? కీటకశబ్దము తరువాతనున్న కామా (,) నయినను పాటించినారు కారు. ఖేటకశబ్దమునకు డాలు అని సుప్రసిద్ధ రూఢార్థముండగా ఆ అర్థము గ్రహింపక, అప్రసిద్ధమున్ను, కేవలము యౌగికమున్ను అయిన 'పక్షులు' అనే అర్థము ఏల చెప్పుకోవలసి వచ్చినది?

"వినుము యుధిష్ఠిరు స్థైరణ
మనవారలు వెఱపుగా స-మర్థింతురు డీ
కొనఁగాఁ దగరని వాసినఁ
గని యోటమి వెట్టినట్లు-కౌరవనాథా." (భా. ౧౦.)

"పాట్లేలు కదలకున్న కొండను గని యది యోడెనని పలుకునట్లు" అని టి. పద్యమందు కొండమాట లేదు. మనకు తోచినమాటలు పద్యములో లేకున్నా తెచ్చి పెట్టుకో వలసినదేనా? స్తంభమో, గోడో, మానో అధ్యాహార్య మనుకో వచ్చునా? "డీ| కొనఁగం దగరే కొండం| గని" అని పాఠాంతరము గలదు. అట్టి దెదయినను సూచించుచుయినా సూచింప లేదు.

"...సాదు రేఁగెనేని
న్వివను తలపొలమునన కాని-నిలువదు సుమ్మీ."
(భా. ౧౧.)

"సాదు(వికృతి), సాధువు (ప్రకృతి). తలపొలము=పొలిమేర వెంబడి నున్న పొలము." అని టి. ఈవాక్యమునకు వివరణము చాలదు.

"అనయము నొచ్చుచున్న యవి-
యంగము లెల్లను వేగ వచ్చుట
న్మనము పశంబు గాదు..."
(భా. ౧౩.)

"అనయము=సతతము...వేగ వచ్చుటన్ అనునది దేహళీదత్తదీపన్యాయముగా నుభయాన్వయి" అని టి. 'అనయము' అనగా ఇక్కడ మిక్కిలి అని అర్థము చెప్పడము సమంజసము. మరి దేహళీదత్తదీపన్యాయము నగా స్కూలుఫైనలు విద్యార్థులకు తెలుస్తుందా?

"తనుఁ దా రెఱుఁగుట, వేగప
డమి, తాలిమి, వినుపు గలుగు-టయు లేని ప్రభు
త్వము గలదె వారియందీ
సుమానుషము లొండుఁ బట్టి-చూడంగలఁడే."
(భా. ౨౫.)

టిప్పణమున 'వేగపడమి' కి 'చిరకారిత' అని అర్థము వ్రాసినారు. తేలికయిన తెనుగుమాటకు కఠినమయిన సంస్కృతపదము అర్థముగా చెప్పడము అటుండనిండి. 'వేగపడమి' కిన్ని 'చిరకారిత' కున్ను భేదమున్నది. తగనిలోఁదర కూడదని 'వేగపడమి' తెలియజేస్తుంది. అనావశ్యకమయిన జాగుచేయడము అని 'చిరకారిత' తెలియజేస్తుంది. "ఓర్పు: 'క్షమయా ధరిత్రీ' అనునట్లు భూదేవి సర్వమును భరించి యోర్చుకొనునది. తండ్రి యెన్నికష్టములను బెట్టినను సహించినవాఁడు ప్రహ్లాదుఁడును గలఁడు" అని టి. 'క్షమయా ధరిత్రీ' అన్న వాక్యము ఇక్కడ యుక్తము కాదు. మరి ప్రహ్లాదుని ఓర్పు చేతగాని ఓర్పు. ఆపోలిక తగదు. "విడుపు (త్యాగము): దీనికి శిబిచక్రవర్తి, దధీచిమహాముని, జీమూతవాహనుఁడు మొదలగువారు నిదర్శనభూతులు" అని టి. ఇక్కడ 'విడుపు'నకు శిబి ప్రభృతుల త్యాగమువంటి త్యాగమే అర్థమయినయెడల కర్ణుని త్యాగము ఈచెప్పినవారి త్యాగమునకు సాటిరాదా? 'వారియందున్' అని పద్యమందున్న మాటకు కర్ణ శకుని దుశ్శాసనులయందు అనికదా అర్థము. 'వారియందున్' అన్నమాటకు కర్ణశకుని దుశ్శాసనులయందు 'అని అర్థమున్ను వివరించవలసినదే.

సా. ౪ ప. టిప్పణములో, "మురువు=సొగసు. మురువు మురుగు రూపాంతరము" అని ఉన్నది. 'మురుగు' శబ్దమునకు హస్తాభరణము అర్థమయినప్పుడు దానికి 'మురువు' రూపాంతరము. 'మురువు' శబ్దమునకు సౌందర్యము అర్థమయినప్పుడు దానికి 'మురుగు' రూపాంతరము కాదు. "బిరుదు + తలాడంబు=గొప్ప తలగడ" అని టి. 'తలగడ'కు రూపాంతరము 'తలాడ,'— 'తలాడము' కాదు. పద్యమందు 'తలాడము'లో ఉన్న డకారము టకారమునకు మారుగా పడిన అచ్చుతప్పు. తలాటము=గుర్రాలనెత్తికి కట్టే కుచ్చు. గుర్రానికి తలగడయెందుకు?

౪. వ్యాకరణవిశేషాలు తెలియజేయడపు నైపుణ్యము:—

(రా. ౧౩.) "త్రికంబుమీఁది యసంయుక్తంబులగు ఊష్మరేఫేతరహల్లులు ద్విత్వమయి త్రికంబు హ్రస్వమగును" అని టి. 'త్రికము' అనగా ఏమో తెలిసినవిద్యార్థికి ఈసూత్రము అవగతమయి ఉండదా? 'త్రిక' శబ్దార్థమెరుగనివారికి ఈసూత్రము ఉదాహరించడమువల్ల ప్రయోజనమేమి? మరి "హల్లులు ద్విత్వమయి" అన్నారు. హల్లులకు ద్విత్వమా, హల్లులే ద్విత్వమా?

(రా. ౪ ప.) "ఋషి అర్థమగునేని మిత్రశబ్దము పరమగునపుడు పూర్వపదమునకు దీర్ఘమువచ్చును" అని టి. 'పదమునకు దీర్ఘము' అనగా ఎటువంటిది? 'విశ్వ' అన్నపదమునకు అంతకూ దీర్ఘము రాలేదే. ఈసంస్కృత వ్యాకరణ విశేషము ఏవ ఫారము తెనుగు విద్యార్థులకెందుకు?

(రా. ౧౯ ప.) 'కినుక' 'కిన్క' అయినందుకు సూత్రము చెప్పినారు గాని 'కావుత మంచున్' అన్నచోట సూత్రము చెప్పలేదు. మొదటిది కఠినమున్నూ, రెండవది సులభమున్నూ అని ఊహ కాబోలు!

(భా. ౧ ప.) 'దేవర' మధ్యమపురుష సర్వనామమునకు మారుగా ప్రయోగించడపు సంప్రదాయము వివరించవద్దా?

(భా. ౫ ప.) 'కలఁడు' అనేశబ్దము ఇక్కడి అర్థమందు వచ్చినందుకు సూత్రము చెప్పలేదు. ఏమో?

(భా. ౧౧ ప.) 'ఏమిని' అనేపదమువద్ద వ్యాకరణ చర్చ వద్దా?

(భా. ౧౨ ప.) "జూదమున యప్పుడు (జూదము + అప్పుడు); ఇచ్చట మధ్యన కారము వచ్చుట విశేషము. ఇట్టివి: ఒకరత్నమ్ము విదర్భదేశమునయందు; ఉత్తరమున యందు కన్నులు" అని టి. నకారము అనగా నకారపుహల్లు (న్); అకారముతో కూడిన నవర్ణము కానేరదు. నకారము వచ్చినయెడల 'జూదమునప్పుడు' అవుతుంది. అదీ కాక, 'విదర్భదేశమునయందున్,' 'ఉత్తరమునయందున్' అన్నచోట్ల నగాగమమునకు నిమిత్తము విభక్తిప్రత్యయము పరముకావడము.

'జూదమున యప్పుడు' లో తత్పురుష. సమాసము కావడమువల్ల వచ్చినది.

(భా. ౧౭ ప.) "నెవ్వగ=నెఱి+వగ. సూ॥ అన్యంబులకు సహిత మిక్కార్యంబు కొండొకచోఁ గానంబడియెడి" అని టి. దేనికంటె 'అన్యంబులు'? 'ఇక్కార్యంబు'—ఏకార్యము? కుఱ్ఱవిద్యార్థులకు వ్యాకరణ విశేషము వివరించవలసిన విధమా యిది?

(భా. ౭౯ ప.) "సంతాపంబు శమించునట్లు భవద్వచనామృతంబు నాయుల్లంబున వెల్లిగొల్పు" అని మూలము. "వచనామృతము=ఉపమిత సమాసము" అని టి. "సంతాపంబు శమించునట్లు", "వెల్లిగొల్పు" అనేపదములను బట్టి ఆలోచిస్తే, "వచనామృతము" అనేది రూపకసమాసము గాని ఉపమితసమాసము కాదు.

(భా. ౪౭ ప.) "దండంబుఁ బరుసఁదనము"— బువర్ణము తరువాత అరసున్నా, పకారమునకు బకారాదేశమూ రావడమునకు నిమిత్త మేమి?

(భా. ౪౪ ప.) "అధికుల హీనులతోడ"—వ్యాకరణ విశేషము?

(భా. ౫౪ ప.) "పువ్వుఁదేనియ, సప్తమీ తత్పురుషము" అని టి. అరసున్న యెందుకు వచ్చినది?

(నీ. ౧ ప.) "పిల్లనగ్రోలు=మురళి (పిల్ల+గ్రోలు). సూ॥ వవర్ణకంబు గుణవచనంబులగు నల్లాదులకగు" అని టి. సెబాస్. 'పిల్ల' శబ్దము 'నల్లాదుల'లోది కాదు. అయినయెడల 'పిల్లగ్రోలు' అని కాని, 'పిల్లనిగ్రోలు' అని కాని ఉండవలెను. 'నల్లకాకి' అని కాని, 'నల్లని కాకి' అని కాని ఉంటుంది గాని 'నల్లనకాకి' అని ఉండదుగదా.

౫. వ్యుత్పత్తులు:—

స్కూలు ఫైనలు విద్యార్థులకు పురందరుఁడు, సంజయుఁడు మొదలయిన శబ్దములకు వ్యుత్పత్తి చెప్పడము ఆవశ్యకమనిన్నీ, శరాసనము, పుంగవుఁడు, అనుజుఁడు, నిశాచరి అనేకశబ్దముల అనావశ్యకమనిన్నీ వ్యాఖ్యాతగారికి తోచినది. ఆశ్చర్యము!

౬. భారతశబ్దోత్పత్తి:—

"భరతవంశజుల చరిత్రమును బ్రస్తుతించుటంజేసి భారతంబయ్యెనని సామాన్యజనుల యభిప్రాయము. కాని పద్మపురాణమునందలి యీశ్లోకమునుబట్టి శ్లో॥ భారతా న్నాధికం విష్ణోః మహిమావాచకం క్వచిత్, భారతాన్న విరాగాయ భారతాన్న విముక్తయే॥...ఇది ముక్తి సాధనమని తెలుచున్నది. 'భారతః పంచమో వేదః'అను నార్యోక్తిచే......మహాభారతం బని ప్రసిద్ధి వడసెను" అని టి. ('కాని', 'సామాన్యజనులు' అనే మాటల కిందనున్న గీట్లు నేను గీసినవి.) 'కాని' శబ్దము తరువాతి వాక్యములు తత్పూర్వ వాక్యమందున్న 'సామాన్యజనుల' అభిప్రాయమును ఖండించి దానికి భిన్నమైన 'పండితు'ల అభిప్రాయమును స్థాపిస్తూ ఉన్నవా? 'భారత' శబ్దోత్పత్తి విషయమున పండితుల అభిప్రాయ మేమి అయినట్టు?

౭. అస్థానప్రాగల్భ్యము:—

వ్యాఖ్యాతగారు టిప్పణములనడుమ సంస్కృత శ్లోకములు విచ్చలవిడిగా కురిపించినారు. సంస్కృతము అభ్యస్యమాన భాష కాని కుఱ్ఱవాళ్లకోసం వ్రాస్తూఉన్న టిప్పణములు సంస్కృతశ్లోకోదాహరణలకు అస్థానమని వేరే చెప్పవలెనా? ఇతరకవుల తెనుగుపద్యాలు మాత్రము అనావశ్యకముగా అనేకములు ఉదాహరించడము ఎందుకు?

౮. కతినత:—

పఠనీయభాగములు ఎంచిన వారి ఉచితజ్ఞత (సెన్స్ అవ్ ప్రొపోర్షన్) తెలియడానికి వారు సారంగధరచరిత్రలో ఎంచిన పద్యాలున్నూ, మన వ్యాఖ్యాతగారు తమపని యెంత తృప్తికరముగా నెరవేర్చినారో తెలియడానికి వారు ఆపద్యాలకు వ్రాసిన టిప్పణములున్నూ చూడవలెను.

మొత్తముమీద టిప్పణములు చూడగా, "యత్కృత్యం తన్నకృతం య దకృత్యం కృత్యవ త్త దాచరితమ్" అన్నవాక్యం జ్ఞప్తికి వస్తుంది.

బులుసు పాపయ్యశాస్త్రి గారు

నాగాయి శాసనములు

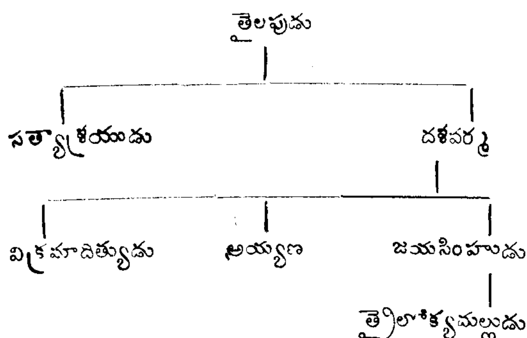
ప్రకాశకులు: నిజాంరాజ్యము పురాతత్త్వ శాఖ వారు. పరిశోధన పరిష్కర్తలు: గౌనర్మెంటు శాసన శాఖ అసిస్టెంటు సూపరింటెండెంటు సి. ఆర్. కృష్ణమాచార్యులుగారు. వీరు తమ సంపాదకీయ ధర్మమును చాల సమగ్రతతో నిర్వహించి వీటిని చక్కగ ప్రకటించినందుకు ప్రశంసాపాత్రులు.

ఈశాసనము లన్నియు 'నాగాయి' లోనివి. ఈగ్రామము యన్. జి. యస్. రైల్వేమీదనున్న 'చితాపూర్' రైలుస్టేషనుకు సమీపమున నున్నది. ప్రకటితములైన ఈశాసనములనుబట్టి ఈగ్రామము యొక్క పూర్వపుపేరు "నాగవావి" (సంస్కృతమున నాగవాపి). శాసనములను బట్టి యిది కల్యాణపుర పశ్చిమచాళుక్య ప్రభువుల కాలమున చాల ప్రసిద్ధి వహించిన గొప్ప విద్యాపీఠముగ గనబడును. ఇచ్చటి విద్యాసంస్థ నెవరు స్థాపించినది, అది యెట్లు సాగుచుండినది — ఈమొదలైన (దానికి సంబంధించిన) వివరములను దెలుపుటయందే ఈశాసనముల ప్రాముఖ్యము కలదు. ప్రాచీనకాలమున మతవిషయిక సంస్థలుగనే కాక వైదికవిద్యకు కూడ దేవాలయములు ప్రధానస్థానములుగ నుండి, అగ్రహారమహాజనుల సంస్కృతి పరిణామమునకును తోడ్పడుచుండినట్లు ఇతర దక్షిణ హిందూదేశ శాసనములవలన తెలియవచ్చుసత్యము ఈశాసనములవలన సయితము రూఢిపడుచున్నది. ఈశాసనములన్నియు కల్యాణపుర పశ్చిమ చాళుక్య ప్రభువులనాటివే. వీటియందు వర్ణితములైన దానధర్మములు ఆవంశములోని త్రైలోక్యమల్ల (క్రీ. శ. ౧౦౪౨—౧౦౬౮), త్రిభువనమల్ల (క్రీ.శ. ౧౦౭౬—౧౧౨౬), జగదేకమల్ల (క్రీ. శ. ౧౧౩౮-౩౯—౧౧౫౧) ప్రభువులకాలమున జరిగినవి. ఇవి మతవిషయిక మైనట్టియు, విద్యావిషయిక మైనట్టియు దానధర్మములను తెలుపును. వీటిలో పై నుడివిన చాళుక్యప్రభువుల వంశానుక్రమ, పరాక్రమ కార్యములును, ధర్మకర్తలైన దండనాథులయొక్కయు, ప్రసక్తులైన మహామండలేశ్వరుల యొక్కయు వంశప్రశస్తులును కలవు. దానంజేసి విద్యావిషయికముగనే కాక చారిత్రకముగ గూడ ఇవి చాల ముఖ్యమైనవి.

ఇందు ప్రచురింపబడిన నాలుగు శాసనములలో మొదటిది "వార్ణస"వంశసంభవ కాళిమరసు ప్రముఖులై నాగవావి అగ్రహారములోని నాలుగు వందల మహాజనులును, సమస్త 'నకరాలు'ను కలసి చాళుక్య విక్రమవర్షము ౧౨ వ ఆంగిర సంవత్సర వైశాఖ పౌర్ణమాస్య ఆదిత్యవారము సోమగ్రహణ పుణ్యకాలమున నాగవావి అగ్రహారములో చీరల, పోకచెక్కల అమ్మకము మీద విధింపబడిన సుంకమును లక్ష్మణేశ్వరదేవర అంగభోగ రంగభోగాదులకును, ప్రొక్కబడులు కలవారు చెల్లించు ముడుపులను రామేశ్వరదేవర గోపుర నష్టోద్ధారమునకును చేసిన దానమును తెలుపును. ఈదానకాలమునకు సరియైన ఇంగ్లీషు తేది ౨౫ వ ఏప్రియలు ౧౦౮౭.

రెండవ శాసనము దేవాలయతటాకారామ నిర్మాణములకును, విద్యాస్థాన సంస్థాపనమునకును సంబంధించినది. ఇది వీరమార్తాండదేవ, రాయనారాయణ, ఆహవమల్ల బిరుదాంచితుడైన పశ్చిమ చాళుక్యాధిపతి త్రైలోక్యమల్లుని నాటిది.

చాళుక్య వంశ మిట్లు వర్ణితమైనది: బ్రహ్మమానస పుత్త్రుడు స్వాయంభువమనువు. అతని కొడుకు మానవ్య ముని. ఇతని నుండియే ఇతని వంశమువారు మానవ్యసగోత్రులైరి. అతనికొడుకు హారీతుడు. ఇతనికి హారీతి జన్మించెను. ఇతని కుమారుడు చళుక్యుడు. ఇతనివలననే ఈవంశము చాళుక్యవంశమని పేరొందెను. చాళుక్య వంశోత్పత్తి కథనమున నిది యొక కూర్పు. ఈవంశము వారిది కుంతలదేశము. వీరు కుమారునినుండి మయూర ధ్వజమును, విష్ణువునుండి వరాహముద్రయు, కాత్యాయనీదేవినుండి రాజచ్ఛత్రమును బడసిరి. ఈవంశమున విష్ణువర్ధన, విజయాదిత్య, సత్యాశ్రయాది మహనీయుల తరువాత తైలపుడు పేర్కొనబడెను. తైలపునినుండి ఈశాసనమున నీయబడిన వంశావతార క్రమ మిది:

వసిష్ఠగోత్రులైన "వార్నస" వంశజులగు బ్రాహ్మణులు ఈచాళుక్య ప్రభువులకు మంత్రులుగను, దండనాయకులుగను ఉండిరి. ఈవంశమున గోవిందరాజు కొడుకు కాళిదాసును, అతని సోదరులునే కాక కాళిదాసు కుమారులైన గోవిందరాజ, బాచిరాజ, మధుసూదనాదులుకూడ గొప్ప దండనాయకులై, సంధివిగ్రహులై పేరొందిరి. గోవిందుని మనుమడైన మధువపరసను మధుసూదన దండాధిపతి చేసిన దానధర్మములను దెలుపుటకే ఈశాసనము పుట్టినది. ఇతడు త్రైలోక్యమల్లునినుండి నిజజనకుడైన కాళిదాసయ్య దండనాయకుని (?) పేర "పరమేశ్వరదత్తి"గ తామ్రశాసనమును వ్రాయించి పొంది చతుర్వేద పారావార పారగులనిపించుకొన్న నాలుగువందల బ్రాహ్మణోత్తములకు జీవనార్థముగా అభినవ బ్రహ్మలోక మిది యన ప్రసిద్ధి బడసి సకలవసుమతీ తలమునకు తలయని పేరొందిన మహాగ్రహారమైన నాగవావిలో కటక కమలార్కుమను పేర త్రైపురుష దేవుని కాలయమును, నిజాభిధానాభిరంజితమగు మధుసూదనాలయమును, రామతీర్థాభిరామమగు రామేశ్వరాలయమును, రామతీర్థమును, నిజధర్మకారితాధికారపదవీవిరాజితమైన శాలా కైంకర్యమును చేయించి, "ఘటికాస్థాన"మను విద్యాశాల నేర్పాటుచేసి, దానికి శ్రీత్రైలోక్యమల్లుడు పృథ్వీరాజ్యము చేయుచు కందూరునాటికి రాజధానియగు కోళూరునం దుండగా అతనిచేతినుండి "మన్నెయము"ను, అహిహయ(హైహయ)కులకమలమార్తాండుడగు అయ్యరసు చేతినుండి భూమిని ధారాపూర్వకముగ గ్రహించెను. ఈ భూమి నతడు ధర్మకార్యముల నిమిత్తము వినియోగించెను. విద్యాసంస్థయైన "ఘటికాస్థానము"ను రెండువందలమంది వేదాధ్యాయుల నిమిత్తమును, ఏబది యిద్దరు శాస్త్రాధ్యాయుల నిమిత్తము నేర్పాటు చేసి, వారికొఱకు ముగ్గురు శాస్త్రోపాధ్యాయులను, భట్టదర్శన, న్యాస (? న్యాయ), ప్రభాకర వ్యాఖ్యాతలు ముగ్గురను, వేదోపాధ్యాయులు ముగ్గురను, సరస్వతీ భండారికులు ఆర్గురను నియమించెను. వీరందఱును గలసి మొత్తము ౨౬౭ గురు. వీరి "అశన (భోజన), ఆచ్ఛాదన (వస్త్రము)"లకును, (దేవాలయ) జీర్ణోద్ధార ఖండస్ఫుటిత నవసుధా కర్మలకును, గంధాక్షత పుష్ప ధూప దీప నైవేద్యములకును, త్రైపురుష దేవశాలా పరిమత్తులోని "మానుల" (గౌరవనీయుల)కును ౧,౦౦౦ మత్తర్లభూమి నొసంగెను. భట్టదర్శన వ్యాఖ్యాతకు ౩౫ మత్తర్లు, (?) న్యాస వ్యాఖ్యాతకు ౩౦ మత్తర్లు, ప్రభాకరవ్యాఖ్యాతకు ౪౫ మత్తర్లు, ప్రతిసరస్వతీ భండారికునికి ౩౦ మత్తర్లు, ఘటికాప్రహారికి (గంటలు కొట్టువానికి) ౩౦ మత్తర్లు ఇచ్చెను. ఇంకను ఇతర ధర్మములును గలవు. ఇది శకవర్షము ౯౭౦ నాటి శాసనము.

మూడవ శాసనముకూడ "వాణస" వంశజులైన మధువరసును, అతని కుమారుడు కాళియరసును చేసిన

దానములను దెలుపును. త్రైలోక్యమల్లుడు "బణ్ణెయ దండు"లో నుండగా శకవర్షము ౯౮౫ అగు శోభకృతు సంవత్సర పుష్యబహుళ ౬ మంగళవారము ఉత్తరాయణ సంక్రాంతి పర్వనిమిత్తమున త్రైలోక్యమల్లదేవర కరమునుండి పడసి ఆతని మహామండలేశ్వరుడును, అహిహయకులజుడును అయిన "చౌట్టినాయ్చరసు" చేతి నుండి "పరమేశ్వర దత్తి"గను, "ఈశ్వర దత్తి"గను "నాగవావి," "రావూరు" మధ్యస్థితమైన భూమిని పొంది, దానిని ధర్మకార్యములకు వినియోగించెను. కడచిన శాసనమున ఈతడు తనపేర కట్టించినట్లు తెలుపబడిన మధుసూదనాలయము వర్ణన ఇందు కలదు. అది "ఉత్తుంగ తోరణ ప్రాసాద ప్రాకారసమన్వితము"; "అభ్రలగ్న విభ్రాజితోత్తుంగ సౌవర్ణ కలశవిలసితము"; "అనేక కూట కోటివిశాలసాలభంజికారంజితము"; "నాట్యశాలాలంకృతము"; "ఏకదండి, త్రిదండి, స్నాతక, బ్రహ్మచారి, హంస, పరమహంసానుష్ఠాన భవనము"; "ఋగ్యజుస్సామాథర్వణాభిధానా ద్యనేకశాఖాసహస్ర వేదవేదాంగ పఠనమతవిరాజితము". త్రిభువన మల్లదేవుడు కల్యాణపురమునుండి పరిపాలనము చేయుచుండ చాళుక్యవిక్రమ వర్షము ౧౧ అగు క్రోధన సంవత్సర భాద్రపద "పుణ్ణమి"ఆదిత్యవారము సోమగ్రహణ పుణ్యకాలమున కాళియరసు మధుసూదనదేవర నిమిత్తమును, నాగవావి అగ్రహారములోని నాలుగువందల మహాజనుల నిమిత్తమును "తాళకంగణిగె" ప్రతిష్ఠించి, "త్రిభోగాభ్యంతర సిద్ధి"యు, "సర్వనమస్యము"నుగా త్రిభువనమల్లుని చేతినుండియు, ఆతని మహామండలేశ్వరుడైన అహిహయకులజుడగు "లోకరసు"చేతినుండియు భూమిని ధారాపూర్వకముగ పరిగ్రహించి దానిని బ్రాహ్మణులు మొదలైన వారి నిమిత్తము ధర్మకార్యములకై వినియోగించెను.

నాలుగవ శాసనము త్రిభువనమల్ల విక్రమాదిత్యుని నాటిది. ఇందు మహాదేవరసు చేసిన దానములు—రామతీర్థమునకు, రామేశ్వరాలయమునకు సంబంధించినవి—ఇచ్చినవి. ఏతదాలయ విద్యాస్థానమున నాలుగు వందల మంది విద్యార్థులు విద్య నభ్యసించుచుండువారు. వారిలో నూఱుగురు "కవిసూను"ని, నూఱుగురు వ్యాసుని, నూఱుగురు మనువును అధ్యయనము చేయుచుండిరని శాసనము తెలుపుచున్నది. శాసనపంక్తులు చెడుటచేత మిగిలిన నూర్వురు ఏగ్రంథములు చదువువారో తెలియుటలేదు. కవిసూనుడు ఔశనసుడు: కవిసూనుని జదువువారన ఔశనసస్మృతి నధ్యయనము చేయువారనియు, మనువును జదువువారన మనుస్మృతి నధ్యయనము చేయువారనియు నూహింపదగును. అట్లే వ్యాసరచితములైన గ్రంథములను-వ్యాససూత్రములను, వ్యాసస్మృతినిగూడ-అధ్యయనము చేయువారు. వ్యాసరచితములైన పురాణములుకూడ పఠనీయములలో చేరిన చేరియుండవచ్చును. పదపాఠముగూడ పాఠ్యగ్రంథము కావచ్చునని పరిశోధకులనుచున్నారు. మొదటి అధ్యయనగ్రంథములు రెండును స్మృతులే కావున మూడవదికూడ (వ్యాస) స్మృతియే యగునేమో. అట్లయిన నిచట ప్రత్యేక మీ స్మృతిత్రయాధ్యయనమునకు ప్రాముఖ్య మొసంగబడినట్లు ఊహింపవచ్చును. ఇందే జగదేకమల్లునినాటి మఱియొక దాన శాసనముకూడ గలదు. అది అతని పదునొకండవ వర్షమునాటిది. ఈశాసనము నందును అహిహయవంశజులైన మహామండలేశ్వరులు కొందఱు పేర్కొనబడియున్నారు. ఈ నాలుగవ శాసనమున మతవిషయికములైన దానములును, అగ్రహారదానమును పేర్కొనబడినవి.

ఈవిధమున ఈ శాసనములు క్రీస్తుశకము పదునొకండు, పండ్రెండు శతాబ్దులనాటి మన ప్రాచీన వైదిక విద్యాసంస్థల వ్యవస్థను దెలుపుచుండుటచేత మన ప్రాచీన విద్యావిషయిక చారిత్రమున కివి చాల ముఖ్యమైనవి. ఈ "ఘటికాస్థానము"న ఆఱుగురు సరస్వతీ భండారికులు ఉండినట్లు ఈశాసనములు తెలుపుచున్నవి. సరస్వతీ భండారికులు ఇప్పటి "లైబ్రేరియనులు". ఆఱుగురు పనిచేయుచుండుటకు ఆ సరస్వతీ భండారము ఎంత గొప్పదిగ నుండి యుండవలయునో! కల్యాణపుర పశ్చిమ చాళుక్యులనాటి అహిహయ (హైహయ) వంశజులను గుఱించి తెలిసికొనుటకుకూడ ఇవి తోడ్పడుచున్నవి.

కృష్ణమాచార్యులుగారు వీటిని చాల శ్రద్ధతోను, జాగ్రత్తతోను ప్రకటించినను అందందు ఒకటి రెండు ప్రమాదములు దొర్లినవి. అవి ప్రమాదములు మాత్రమే.

ఏడవపుట ౨౪-వ పంక్తిలో కాళిదాసయ్య మధుసూద నుని తాతగారని చెప్పబడినది. ప్రమాద మిది: తాతగారు కాదు; మూలమున అతడు మధుసూదనునికి "నిజజనకు" డనియే కలదు. ఇదే ప్రమాదము ఆపుటలోని ౩౧-వ పంక్తిలోకూడ పడినది. వేదాధ్యాయులు రెండువందల మంది, శాస్త్రాధ్యాయులు ఏబది యిద్దరు అని చెప్పి, పిదప ఆచార్యులుగారు ఆపుటలోనే వేదోపాధ్యాయులు ముప్వురు, భట్టదర్శన, న్యాయ (?న్యాస), ప్రభాకర ములను నేర్పుటకు శాస్త్రోపాధ్యాయులు ముప్వురు, సర స్వతీ భండారికు లార్వురు అని విద్యాశాలలోని యుపా ధ్యాయాదులను పేర్కొను సందర్భమున వ్రాసియు న్నారు; కాని యిది పొరపాటు: మూలపాఠ మిది:

"వేదాధ్యాయగ ళిన్నూర్వర్గ్గ౦ శాస్త్రాధ్యా యగ ళయ్వదింబర్గ్గం తదుపాధ్యాయ గళు ౩ భట్టదర్శన, న్యా[స], ప్రభాకర వ్యాఖ్యాతృగళ్ మూవర్గ్గ౦, వేద మనోదిసు వుపాధ్యాయ ర్మూవర్గ్గ౦ శాలెయసర స్వతీభండారిగ ళార్వర్గ్గ౦ అంతు........౨౫౪."

దీనిని బట్టి చూచిన,

వేదాధ్యాయులు ,	౨౦౦
శాస్త్రాధ్యాయులు	౫౨
శాస్త్రోపాధ్యాయులు	౩
భట్టదర్శన, న్యాస, ప్రభాకర వ్యాఖ్యాతలు	౩
వేదోపాధ్యాయులు	౩
సరస్వతీ భండారికులు	౬

మొత్తం ౨౬౪ గురు.

౨౬౪ కు మూలమున ౨౫౪ పడినది. భట్టదర్శన, న్యాస, ప్రభాకరములు నేర్పుటకై శాస్త్రోపాధ్యాయు లు ముప్వురనుట ప్రమాదము. మూలమును ప్రకటించు సందర్భమున నీ రీతప్పును సవరించియుండుటచేత వివర ణములోని ఈవ్రాత ప్రామాదికమే యగును.

ఈశాసనములనుబట్టి మనకు తెలియవచ్చు మరియొక ముఖ్యవిషయము కలదు. మూడవశాసనమున మధువరసు త్రైలోక్యమల్లుని చేతినుండి పడసి, అహిహయకులజుడైన మహామండలేశ్వరునిచేతినుండి భూమిని పరిగ్రహించినట్లు కలదు. ఇట్లే కాళియరసు త్రిభువనమల్లునిచేతినుండి ధారాపూర్వకముగ బడసి, అహిహయకులజుడైన మహా మండలేశ్వరుని చేతినుండి భూమిని ధారాపూర్వకముగ పరిగ్రహించినట్లు కూడ మూడవశాసనముననే తెలుపబడి యున్నది. పరిగ్రహీతలు భూమిని మహామండలేశ్వరులనుం డి పొందినయెడల వారు చాళుక్యప్రభువులనుండి పొందిన దేది? దీనికి జవాబు రెండవశాసనములో కలదు. ప్రభువు నుండి పొందుచువచ్చినది "మన్నెయము". కన్నడ మున "మాన్యము" యొక్క తద్భవము మన్నెయము. పరిగ్రహీతలు "దత్తి" (దానభూమి)ని "మాన్యము" చేయించి, అనగా ప్రభువునుండి సత్త్వమును గ్రహించి, అసలుభూమిని— అది మహామండలేశ్వరుల రాజ్యములో నిదై యుండుటచేత కావచ్చును—వారినుండి పడయుచు వచ్చిరి. భూమి సామంతులైన మహామండలేశ్వరుల రాజ్య ములోనిదైనను వారు దానిని మాన్యముచేసి దానమొసం గుటకధికారము లేకపోయినకారణముననే కావచ్చును, దాన పత్రమున నట్లు వ్రాయబడవలసివచ్చెను. ప్రభువుయొక్క యధికారము కాని, ఆనతి కాని లేనిదే మహామండలేశ్వరు లకు భూమిని దానమాన్యముగ నిచ్చుటకధికారము లేదను నదియే మనకు దెలియవచ్చు రాజకీయమైన ముఖ్యవిష యము. పైనుడివినశాసనములలో దాతలు చాళుక్యప్రభువు లే. పరిగ్రహీతలును, ధర్మకార్యము లాచరించినవారును మంత్రి, దండనాథులు. "దత్తి"ని పరిగ్రహీతలు గ్రహిం చినది మహామండలేశ్వరులనుండి. ఈసిద్ధాంతము సరియైన దగునో కాదో తెలిసికొనుటకు ఇతర పశ్చిమచాళుక్య శాసనముల నింకను పరిశోధింపవలసియున్నది. ఇతర శాసనములనుబట్టి నిజముగనో కాదోకాని, యీశాసనము లనుబట్టిమాత్ర మట్టి సిద్ధాంతము చేయుట కవకాశము కలదు. ఈ విషయము శాసన వివరణములలో అంత పరిస్ఫుటము కాలేదేమోయని నాయనుమానము.

"పరమేశ్వరదత్తి", "ఈశ్వరదత్తి"— ఈపదముల కును, "తాళకంగణిగె" పదమునకును సరియైన యర్థము తెలియుటలేదు. "సర్వనమస్య" మనునది భూమిభోగము

లలో నొకటియని కల్యాణపుర చాళుక్యప్రభువుల శాసనములను బ్రకటించు సందర్భమున బార్నెట్టు దొరగారు వ్రాసియున్నారు కాని అదెట్టి భూమిభోగమో వారు తెలిపియుండలేదు. "సర్వనమస్యము" గా ఇయ్యబడిన భూమిదానము మూడవశాసనమున తెలుపబడినది. "సర్వనమస్య" విధానమునకు "మాన్య" పద్ధతికి ఎట్టి సామ్య, వ్యత్యాసములు కలవో.

కృష్ణమాచార్యులుగారు బహుపరిశ్రమ చేసి ప్రకటించిన ఈశాసనగ్రంథము చరిత్రాభిమానుల కవశ్య పఠనీయము. (మ. సో. శర్మ.)

ఆత్మదర్పణము

శ్రీ వివేకానందస్వామి ప్రణీతము. శ్రీ తత్వానందస్వామిచే ఆంధ్రీకృతము.

క్రౌను. పు. ౪౭. వెల రు ౦-౩-౦.

శ్రీ సనాతనాశ్రమమువారిచే తదాశ్రమ గ్రంథమాల తృతీయప్రసూనముగా ప్రకటింపబడిన పరమపవిత్రమగు నీగ్రంథరాజమును కృతజ్ఞతతో నందుకొంటిమి. ఇది గ్రాంథి కాంధ్రమున వచన గ్రంథముగా వ్రాయబడినది.

ఇందలి విషయమంతయును వేదాంత చర్చయే. భారతదేశమునందు సకల మతములనుగూర్చియు—వేద ప్రామాణ్యము నంగీకరింపని జైనబౌద్ధాదిమతములనుగూర్చి సంగ్రహముగను, వేదప్రామాణ్యము నంగీకరించిన మతత్రయమును, అనగా ద్వైత, విశిష్టాద్వైత, శుద్ధాద్వైత సిద్ధాంతత్రయమునుగూర్చి విపులముగను—ఇందు వివరింపబడెను. చివరకు అద్వైతసిద్ధాంతమే వేదాంతముయొక్క ఉత్తమ పరిణామమని స్థిరపరుపబడెను. ఈ మూడు సిద్ధాంతముల ముఖ్యలక్షణములును, భేదములును, సమాన ధర్మములును గూడ వివరింపబడెను. కాని యీ మూడునుగూడ సోపానసదృశములని తెలుపబడెను. అధికారి భేదమునుబట్టి అధమాధికారులగు బహుజనులు గ్రహింపగలిగినది ద్వైతమేయనియు, దానిపై మెట్టు విశిష్టాద్వైతమనియు, దాని పైమెట్టు అద్వైతమనియును, ఈ అద్వైత సిద్ధాంతము సాధారణముగా గ్రాహ్యమగుటయే కష్టమనియును, గ్రహింపగలిగిన వారిలోగూడ వాని ననుష్ఠానమునకు తేగలుగువారు మిక్కిలి కొద్దిగానే యుందురనియును ఇందు సూచింపబడెను. ఈ మూడు సిద్ధాంతములును అనాది కాలమునుండియును కలవు. శ్రీమధ్వ శ్రీరామానుజ శ్రీశంకరులు ఈసిద్ధాంతములకు పునరుద్ధారకులే గాని వానిని నూతనముగా నిర్మించినవారు కారు. శ్రుతి స్మృతి పురాణాదు లన్నిటిలోను ఉభయవాదులకును గూడ నాధారములు లేక పోలేదు. కాన వీనిన్యూనతాధిక్యములను గూర్చి యిదమిత్థమని నిర్ణయించుట యేరికినిగూడ శక్యముగాదు. వారివారి పూర్వ సంస్కారములను బట్టి ఆయా మతముల నవలంబించుచున్న వారి కుటుంబములలో జన్మములు లభించుచుండును. వారువారు ఈ సంప్రదాయముల ననుసరించుచున్నట్లు భావింపబడుచుందురు గాని అదిగూడ నిజము కాదు. మధ్వుల కుటుంబములలో పుట్టినవారిలో శ్రీమధ్వాచార్యులవారి సిద్ధాంత మిది యని చూచాయగానైన గ్రహింప గలిగిన వారు నూటికి పదిమందియైన నుండరు. అట్టిచో ఆమహనీయుడు వ్రాసిన అమూల్యగ్రంథరత్నములను, వానిపైని వ్రాయబడిన టీకలు, టిప్పణులు మున్నగు అసంఖ్యాక ద్వైతవాఙ్మయమును సరిగా ఉపదేశించుట కధికారులగు గురువులవద్ద నభ్యసించినవారికెందరుందురో వేరుగ చెప్ప బనిలేదు. అద్వైతసిద్ధాంతము ననుసరించెదు వారనబడు వారిలో దానిని సరిగా గ్రహింపగలిగిన వారింకను చాల తక్కువగనే యుందురు. అట్టిచో నిట్టి యఖండవిషయమునుగూర్చి యీచిన్న పొత్తమున సాకల్యముగా చర్చించుట కవకాశ ముండని మాట నిజమే యైనను, వీని ముఖ్యలక్షణము లన్నియును చాలవరకు ఖండాంతరులకు గూడ గ్రాహ్యమగునటు లిందు విస్పష్టముగనే వివరింపబడెను. ఆంధ్రమహాశయు లీగ్రంథము నించుక శ్రద్ధతో చదివినచో త్రిమతసిద్ధాంత సార స్థూల స్వరూపమును గ్రహింపగలుగుదురనుట కెట్టి సంశయమును లేదు. దీని నాంధ్రీకరించిన శ్రీ తత్వానంద స్వామియును, దీనిని ప్రకటించిన శ్రీ సనాతన గ్రంథమాల వారునుగూడ ఆంధ్రులకృతజ్ఞతకు పాత్రులు.

ఈగ్రంథమాలకు సాలు చందా ఒకరూపాయి. రెండునెలల కొకగ్రంథము చందాదారుల కందజేయబడును. ఇదివరకు గృహస్థాశ్రమ తత్త్వము (శ్రీరామతీర్థ ప్రణీతము), మృత్యుంజయము (సోక్రటీసు ప్రవచనము) అను రెండుగ్రంథములు వెలువడినవి. ఈ ఆత్మదర్పణము (శ్రీ వివేకానంద ప్రణీతము) మూడవది. మొదటిగ్రంథము పునర్ముద్రణము కానున్నది. విడి సంచికలను బడయగోరువారు రు ౦-౩-౬ కు తపాలబిళ్లలను ఈదిగువ అడ్రెసుకు పంప ప్రార్థితులు:

శ్రీయుత కందేవు నరసింహంగారు,
మేనేజరు, శ్రీ సనాతనాశ్రమము,
క్రాపపోస్టు, కొల్లూరు మార్గము, గుంటూరుజిల్లా.

వెదురుమూడి శేషగిరిరావు.

భారతదేశ పునరుద్ధరణము

RENASCENT INDIA

ఆంగ్లగ్రంథము. వెల ఒకరూపాయి.

ఆంగ్లభాషా కోవిదులును, మృదుమధురరచనాధురీణులు నగు శ్రీమాన్ కె. ఎస్. వెంకటరమణి అయ్యరుగారీగ్రంథమున భారతదేశ స్వాతంత్ర్య సమస్యను సమగ్రముగా చర్చించినారు. ఐరోపా మహాసంగ్రామము పూర్తియై నప్పటినుండియు ప్రపంచమందెల్ల సర్వమానవ శాంతి సౌఖ్యములకై తీవ్రసంక్షోభము జరుగుచున్నదనియును, భూలోకస్వర్గ నిర్మాణ మనదగు నిట్టి ఫలితమునకు భారతదేశము చేయవలసియున్న దివ్యకృషికి స్వతంత్రస్థితి యత్యావసరమనియు నిందు నిరూపింపబడినది. ఈస్వరాజ్య భవనము విదేశాచారముల యనుకరణము పైగాక అర్యనాగరకతా కీలక మన దగుత్యాగ సంపత్తిపై నాధారపడవలెనని వీరు చేసిన ప్రతిపాదన వీరి సూక్ష్మదృష్టికి తార్కాణము. సకలభాగ్యభోగ్యముల కాలవాలమై, భూదేవికి శోభాయమాన మగు తిలకమై ఆర్యావర్తము విలసిల్లిన పూర్వపు సుదినములలో వలె భావిస్వరాజ్యయుగమున గూడ గ్రామమే రాజ్యాంగమునకు సమస్తజీవకళాప్రదమగుహృదయమై విరాజిల్లవలెనని వీరి ఆశయము. దేశీయమహాసభా ప్రారంభదశలో నెట్లున్నను, రాజకీయరంగమున సత్యాగ్రహశక్తి బయల్వెడలిన నాటినుండియు జాతీయనాయకుల కృషికూడ నీవిషయమున ప్రబలముగా జరుగుచునే యున్నది. రాట్నతత్త్వ మిదియే కదా! భారతదేశము ప్రపంచమున కొసగవలసిన యాధ్యాత్మిక సందేశమునకు ప్రాణాధారమైన స్వాతంత్ర్యసిద్ధికి చరిత్రప్రసిద్ధము లగు నాంగ్ల భారత జాతులు రెండును సర్వవిధత్యాగముల సల్పవలసియుండు నని గ్రంథకర్తగారు హెచ్చరించుచున్నారు, దైవ మిందుకు తోడ్పడుగాకయని ప్రార్థించుచున్నారు. వివిధదేశ విజ్ఞానాధిదేవత లిందుకు తమ తమ యుచ్చైః స్వరముల బలుకుచున్న ధన్యవాదము లీదేశభక్తుని మనోరథము త్వరలో నీడేరగలదని తెలుపుచున్నవి.

సకల విధముల స్తవనీయమై యొప్పుచున్న యీ యుద్గ్రంథమున నొక గొప్పలోపము స్ఫురించుచున్నదని చెప్పవలసి వచ్చినందుల కెంతయు చింతిలుచున్నాము. గ్రంథకర్తగారు ప్రతిపాదించిన ప్రాచ్యనాగరకతా జీవశక్తియగు త్యాగాదర్శమునకు నవయుగమున ప్రత్యక్షసుందరమూర్తులై, తమ పవిత్రపాద స్పర్శచే భారతదేశమును బునీత మొనర్చి, తత్సందేశమును దశదిశలకు వెదజల్లినట్టియు, ప్రస్తుత మాసందేశవ్యాప్తిని సకల ప్రాజ్ఞలోక సన్నుతార్హమైన విధమున నిర్వహించుచున్నట్టియు మహాత్ముల పేరెత్తకుండుట సమంజసము కాదు. వీరారాధనాతత్పరమగు యువభారతహృదయమున కిది మిక్కిలి ఆశాభంగకరము. కీర్తిశేషులైన శ్రీమద్వివేకానందస్వాముల వారి పేరు పొరపాటున నీగ్రంథమునబడిన ట్లున్నది. రాబోవు కూర్పునం దీలోటును దీర్చి ఇంకను గ్రంథమున కెంతయు వన్నె తేదగునని శ్రీ అయ్యరుగారికి వినయపూర్వకముగా మనవిచేయుచున్నాము. మొత్తముమీద గ్రంథము తీవ్రాలోచనాప్రేరకమై దేశహితైకసేవాభిలాషు లెల్లరును శ్రద్ధాళువులై పఠింపదగి యున్నది.

వలయువారు శ్వేతారణ్యాశ్రమము, మైలాపూరు నకు గ్రంథకర్తగారి పేరిట వ్రాయనగును.

వె. వేం. కృ.

ద్రవిడియన్ ఫైలాలజీ-శ్రీనారాయణ రావుగారు

AN INTRODUCTION TO DRAVIDIAN

(Philology) bv M.C. Narayana Rao, M A;L.T

ద్రావిడశబ్దశాస్త్రమున కుపోద్ఘాతమని చెప్పి, శ్రీ చిలుకూరి నారాయణరావుగారొక పుస్తకమును రచించి ప్రచురింపించిరి. ప్రాచీన ద్రావిడశబ్దశాస్త్రమును గూర్చి యీనాఁటిలోఁ గృషిసల్పినవారు దాక్షిణాత్యులలోఁ జాలతక్కువ. ఒకరిద్దఱనినఁ జాలును. ఆంధ్రులలో నాకు తెలిసినంతవఱకు శ్రీ రామమూర్తి పంతులవారి తర్వాత, వారి శిష్యవర్గములోని వారనదగు శ్రీ నారాయణరావుగారే.

ఈ పుస్తకములోని విషయమంతయు వారొకతూరి చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయము పక్షమున, ఆంగ్లమున నిచ్చిన యుపన్యాసముల యొక్క సారాంశమే. అదియునుగాక ఆంధ్రచారిత్రక పరిశోధక సంఘమువారి పత్రికలో వీరు వ్రాసిన వ్యాసమీ పుస్తకమందలి విషయమునకెల్లను మాతృకయని చెప్పవచ్చును. (Influence of Sanskrit and Prakrit on Telugu(October1926 The quarterly journal of Andhra Historical Society. Rajahmundry.) అను వ్యాసమును జదువరులు చూడనగును; గ్రంథనిబంధనమున కన్న విమర్శనము సులభమని చెప్పెదరు గాని, విమర్శకుఁడు కృతికర్తకన్న గ్రంథస్థ విషయపరిజ్ఞానమునందు మిన్నయైయుండవలెను. అల్పజ్ఞుఁడగు నాకీగ్రంథవిమర్శన మలవి కాని పనియేమో? కాని గ్రంథకర్తకే, శాస్త్రమునందుల పాండిత్యము పదిపాళ్లు తక్కువయని సంశయములేదు.

ఈ గ్రంథరచనమునకుఁ గారణము, కాల్డ్వెల్ పండితుఁడు రచించిన 'Comparative Grammar' లోని విషయము లన్యదేశీయుని దృక్పథము ననుసరించి విరచింపఁబడుటచే, నందులకుగాను రెండవ పక్షమైన దేశీయ దృక్పథమును గూడ విశదీకరించుటకునై యున్నది. ఆంగ్లమున రచించుటకుఁ గారణము బహుళాంగ్లమయ ప్రపంచమునకుఁ దెలియఁజేయుటకు.

కాల్డ్వెల్ పండితుని వాదములు (1) ద్రావిడ భాషలకును సిథియన్ భాషలకునుగల అన్యోన్య సంబంధము. (2) ద్రావిడ భాషల యొక్క సారూప్యము రెండవది నారాయణరావుగారు ఒప్పుకొనినదే. మొదటిది వారొప్పరు. శబ్దశాస్త్రజ్ఞు లొప్పరు. అందులో విశేషములేదు. (3) సంస్కృత భాషలో ద్రావిడ భాషలకేవిధమైన సంబంధమును లేదు. ఈ విషయమై ముఖ్యముగ నారాయణరావుగారి అతివాదము గ్రంథమునందు గలదు. వీరి వాదము సమంజసమే. ద్రావిడ భాషావ్యాకరణ నిర్మాతలు ద్రావిడ భాషలను వికృతి గణములోఁ జేర్చిరని అందరు నెఱింగినదియే. ఆంధ్రవ్యాకరణములు జదివిన వారీ సూత్రముల నెఱుంగక మానరు.

సంస్కృతంబు ఆర్యప్రకృతి. ప్రాకృతంబు ద్వితీయ ప్రకృతి-ఆంధ్రభాషవికృతి-సంస్కృతప్రాకృతతుల్యం బగుభాష తత్సమంబు-సంస్కృతప్రాకృత భవంబగు భాష తద్భవంబు. ఇట్టి సూత్రముల ననుసరించి సంస్కృత ప్రాకృతభాషలకును ద్రావిడభాషలకు నన్యోన్యవైరుధ్యము లేదనియు, వీని కన్యోన్యమైత్రిగలదనియు స్పష్టము. అదియె కాల్డ్వెల్ పండితుఁ డొప్పడు. నారాయణరావుగారి ముఖ్యవాద మిదియే. ద్రావిడభాషలయందు తత్సమపదములను దద్భవపదములను బ్రత్యేకించి చూచిన యెడల దేశ్యములు మిక్కిలి అరుదని వీరి విశ్వాసము.

నారాయణరావుగారు ద్రావిడభాషలను గూర్చి చర్చించుచు, వీరాంధ్రమునుగూర్చియే ముఖ్యముగ ప్రశంసించిరి. వీరాంధ్రమునకును, ఇండో-ఆర్యన్, ఇండో-ఇరానియన్ (Indo-Aryan Indo Iranian) భాషా సమూహములకును గల ప్రత్యేకసంబంధమును సూచించిరి. ప్రాకృతభాష సంస్కృతభాషకన్న పురాతనమనియు, సంస్కృతము మొదటి ప్రకృతియనియు, తర్వాతప్రకృత భాషలు క్రమక్రమముగా అపభ్రంశములని నామమును దాల్చెననియు, వీనిలో శౌరసేన, మహారాష్ట్రిభాషలు ప్రాకృతభాషలలో ముఖ్యములనియు, అపభ్రంశములనె పైశాచీభాషలుగా వ్యాకరణకర్తలు పరిగణించిరనియు, నారాయణరావు గారు వక్కాణించి యున్నారు. కాల్డ్వెల్ పండితుఁడు ద్రావిడభాషలలోనుండి సంస్కృత

ములోనికిఁ గొన్ని పదములు వచ్చిన వనెడు వాదమును ఖండించి, ఆపదములు వేదములలో గలవని నిరూపించిరి.

పాలీ, మహారాష్ట్రము, శౌరసేని, పైశాచి భాషల నుండి, ఆంధ్రములోనికి పదములు వచ్చిన విషయమును లక్ష్యములనిచ్చి చూపిరి. పాలీభాషనుండి, ఆంధ్రభాష మూఁడు వందల పదములు పరిగ్రహించెనని వీరు నుడువు చున్నారు. అపదముల పట్టిక నంకెయునిచ్చిన భాషకు మేలుకలుగఁజేసిన వారగుదురు. Childers Pali Dictionary provides us with about three hundred words to which Telugu words can be traced' అనివీరు ఆంధ్రచారిత్ర పరిశోధక మండలివారి పత్రికలో రచించిన వ్యాసమునందుఁ దెల్పిరి. ఈ వ్యాసమునే కొంచెము మార్చి 'I have picked up at random 300 Pali originals to Telugu words' అని ఈ గ్రంథమునందు వ్రాసిరి. ఆంధ్రభాషలో తద్భవములు, వర్ణలోప, వర్ణాగమ, వర్ణాదేశ, వర్ణవ్యత్యయముచేఁ గలుగునని ఆంధ్రవ్యాకరణ కర్తలు వ్రాసిన ప్రకారము, ప్రాకృత భాషలైన పాలీ భాషయందును, తదితర మహారాష్ట్రి, శౌరసేన భాషలయందునుగల పదముల గాలించి, వానికిని ఆంధ్రభాషయందలి పదములకును గల సారూప్యమును నిర్ణయించినఁగాని ప్రాచీనాంధ్రభాషా తత్త్వము తెలియదు.

ఆంధ్రభాషాపండితులు ఆంధ్రభారత రచనాకాలమునాటికే ప్రాకృత పైశాచీభాషలయందు పరిపూర్ణ పాండిత్యముగలవారని రాజరాజునందంపూడి శాసనమునుబట్టి తెలియచున్నది. నారాయణభట్టు ప్రాకృతపైశాచీభాషలయందు ప్రావీణ్యముగలిగి వానిలోఁ గవిత్వము చెప్పగలవాఁడని శాసనము వక్కాణించుచున్నది. "యఃసంస్కృతకర్ణాట ప్రాకృతపైశాచికాంధ్రభాషాసు; కవిరాజశేఖర ఇతిప్రదితః సుకవిత్వభవేన"

ప్రాకృత పైశాచీభాషలలోఁబాండిత్యము సంపాదించిన వారుగాని ఆంధ్రభాషకును ఆభాషలకును గల మైత్రిని నిరూపింపఁ జాలరు. శ్రీ నారాయణరావుగారు ద్రవిడవాఙ్మయములలో దేశ్యపదములే లేవనియు, దేశ్యములని చెప్పఁబడు పదములు ఏప్రాకృతభాషలలోనో కనఁబడుననియు, నవి గ్రామ్యప్రాకృతభాషలుగాఁ బరిగణింపబడిన అపభ్రంశభాషలలోఁ గన్పట్టుననియు వక్కాణించుచున్నారు. వీరిమతమున ద్రావిడభాషలు పూర్తిగా సంస్కృతప్రాకృతభవములు. ఈభాషలకుమాతృకలు పాలీ, పైశాచీభాషలు. దేశ్యపదములు లేనేలేవు. ఈ కడపటి లక్షణమునకు లక్ష్యములు సకారణముగఁ జూపరైరి. ఒకటి రెండు పదములు జెప్పినఁ జాలదు. ఆంధ్రమునఁగల దేశ్యములన్నియు నపభ్రంశభాషలలోనుండియే వచ్చెనా? భాషను సంస్కృతభవము, ప్రాకృతభవమని వక్కాణించి, దేశ్యము అనియుఁ గూడ నేల విభజింపవలెను? శబ్దరత్నాకరము ప్రకారము ఆంధ్రభాషలో ౧౨, ౩౩౭ దేశ్యపదములున్నట్లు శ్రీ నారాయణరావుగారే లెక్కపెట్టినారు. ఈ ౧౨, ౩౩౭ దేశ్యపదములును అన్యదేశములై ఏపైశాచీభాషాపద జాలమునకో ముడిపెట్టనగునా? ఆంధ్రభాష ప్రాకృత పైశాచీభాషాంతర్గతమా? ఆంధ్రభాష కేవలము పైశాచీభాషయేనా? భాషకు ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వములేదా? ఇట్టి ప్రశ్నలకు వారి గ్రంథము ప్రత్యుత్తరమిచ్చుటలేదు. ఆంధ్రభాష సంస్కృత ప్రాకృతతుల్యము, సంస్కృత ప్రాకృతభవము అని చెప్పుచుండుటచే నియ్యది ముఖ్యముగా నేప్రాకృత భాషలలోనుండియో పెక్కుపదములను గ్రహించెనని వేఱెచెప్పనక్కరలేదు. 'That at least the Telugu Language had its origin in a variety ot Pai sachi seems to be the opinion of some of the Telugu grammarians' అని నారాయణరావుగారు వ్రాయుచున్నారు.

ఆంధ్రభాషయందనాద్యములగు వర్ణములు ఎ, ఒ, ఁ, చ, జ, ఱ, అనెడి యీయక్షరములు సంస్కృతప్రాకృతభాషలందు లేవు ఈ వర్ణములు గల పదములు కూడ ప్రాకృతపైశాచీపదములేనా?

శ్రీ నారాయణరావుగారు ప్రాకృతభాషలకును, ఆంధ్రభాషకును గల సంబంధము పదజాలముతోను, వ్యాకరణ సారూప్యముతోను కొంతవఱకు నిరూపించిరి. ఆంధ్రపదములు, ప్రాకృతపదములు ఆంగ్లాక్షరములలో వ్రాయఁబడుటచేఁ జదువుటకు కష్టముగానుండి, పదముల

పొందిక సులభముగా గ్రహింపలేకపోతిని. వారి పరిశోధనపథము తెలియుటచే నంతగా శోధింపలేదు.

వీరి ముఖ్యవాదము ద్రావిడభాషలు సంస్కృత ప్రాకృత భాషాభవములు-అందుముఖ్యముగా నాంధ్ర భాష యట్టిదియ. ప్రాకృత భాషలయందలి వాఙ్మయమును, వాని వ్యాకరణమును గృషిచేసినచో, వానికిని ఆంధ్రభాషకును గల పరస్పర బాంధవ్యమును గనుఁగొనవచ్చును అని ఈ విషయము వారు చెప్పినట్లుగ ఆంధ్ర వ్యాకరణకర్త లిదివఱకే శాసించియున్నారు. పరిశోధన కావలయును. అందు వీరు ముఖ్యముగ పరిశోధనలు సల్పుచుండుటచే, వీరి కృషి ఫలించి, ఆంధ్రభాషకు మేలు కలుగుగాక!

కుందూరి ఈశ్వరదత్తు.

ఆంధ్ర మేఘ సందేశము

ఇది శ్రీ వేంకటగిరిరాజావారి కలాశాలాగ్రంథమాల తొలికుసుమము. నెల్లూరియందలి శ్రీ వేంకటగిరి రాజావారి కలాశాలలో నాంగ్లేయోపన్యాసకులయిన మ.రా.రా.శ్రీ గుఱ్ఱం వేంకట సుబ్బరామయ్య,(యమ్.ఏ.)గారు దీనియనువాదకులు.

వీరు చాలఁ గష్టపడి దీని నాంధ్రీకరించినట్లు తామే పీఠికలో వ్రాసినారు. నిజమే, కాళిదాసుగారి కావ్యము లాఁతికావ్యములంబోలె సుకరముగ నాంధ్రీకరింపవీలుగానిదిగదా! అయినను, వీరు సుకరముగనో, కష్టపడియో-యెట్టులయిన నేమి-తమ కందినంతవట్టు భావమును గ్రహించియు, వ్యస్తపదములను సమస్తముగఁ జేసియుఁ, గొన్నిచోట్ల వ్యాఖ్యానమునందలి ప్రతిపదములను గ్రహించియుఁ, దమగురువుగారి పదప్రయోజనికయందు దృష్టియుంచియుఁ జాలవఱకుఁ జక్కఁగానే యాంధ్రీకరించియున్నారు. అయినను, అందందు నాకు గోచరించిన మూల విరుద్ధాంశములను మాత్రమే చూపఁదలఁచుకొన్నాను.

మొట్టమొదటి శ్లోకములో "జనకతనయాస్నాన" అనియుండఁగా, వీరు "సీతజలకేళిని" అని తెనిఁగించినారు. మూలమునందలి "స్నాన" శబ్దసారస్యమును వీరి "జలకేళి" సాధింపఁజాలదు. సామాన్యముగ, జలకేళి, వనవిహారము మొదలయినవి శృంగారరసాంగములుగాఁ గవు లుపయోగించుచుందురు. ఆశ్రమములు శాంతరసప్రధానములు గనుక నందు "జలకేళి"యుండదు. అదిగాక, సీతయవస్థ యప్పట్టున జలకేళికిఁ దగియున్నదా? లేదనక తప్పదు. ఆయాసంగతులను, మనసులోనుంచికొనియే కాళిదాసు "స్నాన"శబ్దమును ప్రయోగించియున్నాఁడు. వాస్తవములో జలకేళియన్నను నీటిలో మునుఁగుటయే యైనను, ఆనీటికి స్నానముచేఁ గలిగిన పావనత జలకేళి వలనఁ గలుగదు కావున నిది యౌచిత్యభంజకమగును. మఱియు, యక్షుఁడు శాపముచేత నస్తంగమితమహిమuఁడయినట్టు సన్నిహితముగాఁ బ్రయోగింపఁబడిన యారెండుపదముల యర్థమును వ్యవహితముగఁ జేయుటచే మూలమునందలి యభిప్రాయ మందు రాఁజాలదు. మూలములో "స్నిగ్ధచ్ఛాయాతరుషు"అనియును, "రామగిర్యాశ్రమేషు" అనియు నుండఁగా, వీరు "సాంద్రనూతనమేరువులు" "రామగిరిప్రథితాశ్రమములు" అన్నారు. ఇందలి నుత ప్రథితశబ్దములు ఛందస్సును పూర్తిచేయుటకే యుపయోగించును గాని యంతకంటె విశేషమును తెలుపవు.

౨ వ పద్యములో—మూలమున "తస్మిన్నద్రౌ" అని యుండఁగా, వీరు "అందె" అన్నారు. దీనిచే రామగిరి ప్రథితాశ్రమములందే యని యన్వయించును గాని, ఆకొండయం దని యన్వయింపదు. "ఎ" ఎందులకో? కాళిదాసుగారి "కామి" ఇందు లేఁడు "వప్రక్రీడాపరిణతగజప్రేక్షణీయమ్" అని మూలమున నుండఁగా, వీరు "పరితోద్యద్వప్రఖేలాతి సంతోషాయాత కరీంద్ర రమ్యము" అని యంతకన్నను పెద్దసమాసముతో మూలములో లేని యంశమును గూడఁ జేర్చి కూర్చియున్నారు. పాదాదిని "ఆషాఢ"మును ప్రయోగించుటచే "భూషాసంతోష"పదము లనవసరముగ నిందుఁ గూర్పక తప్పినది గాదు.

3 వ పద్యములో — "కౌతుకాధానహేతువగు నామేఘునియెదుట" నని మూలార్థ మగుచుండఁగా, వీరు "అటనే" అన్నారు.

౪ వ పద్యములో—మూలములో లేని "సుభగుఁడు" భకారప్రాసకే యుపయోగించినాఁడు గాని యంతకుమించిన ప్రయోజనము వాని కచ్చుటలేదు. "స్వకుశలమయీం ప్రవృత్తిమ్" అనుదానికి "స్వక్షేమ దుర్లభవృత్తాంత" మన్నారు. "ప్రత్యగ్రైః కుటజకుసుమైః కల్పితార్ఘాయ" అను పదములకు వీరు "నూత్న కుటజార్ఘ్యంబిచ్చి" అని తెలిఁగించినారు. కాని కాళిదాసుగారి యభిప్రాయము యక్షుఁడు మేఘునికిఁ బూలు గోసి యిచ్చుట గాదు. మఱేమన? అతఁడాపూలను అర్ఘ్యముక్రిందను మనసులోఁ గల్పించుకొనుటయే. "ప్రీతిన్, ప్రమోదభరంబు" రెండెందులకు? మొదటిది "ప్రీతః" అను దానికిని, రెండవది "ప్రీతిప్రముఖవచనమ్" అను దానికిని గాఁబోలును! "స్వాగతం వ్యాజహార" అని మూలములో నుండఁగా, వీరు "స్వాగతంబొసఁగుచున్ దాఁగొల్చె జీమూతునిన్" అన్నారు. స్వాగత మడిగె నని మూలమున కర్థము. "కుశలాగమనం ప్రపచ్ఛేత్యర్థః" అని మల్లినాథసూరియు, "కుశలముగా వచ్చితివా—అను మాటను పల్కెను" అని శ్రీ శాస్త్రిలవారును స్పష్టముగా వ్రాసియుండఁగా, వీరు—అడుగుటకు బదులు ఒసఁగుచున్—అన్నారు. స్వాగతసత్కారము వాగ్వ్యాపారముగాని హస్తవ్యాపారము గాదు. "ఒసఁగుచున్ దాఁగొల్చె జీమూతునిన్" అనుటచేఁ గొల్చినంతసేపును ఒసఁగుచుండెనని యర్థమేర్పడుచున్నది. మూలములోఁ గొలుచుట లేనేలేదు. లేకపోయినను వీరు యక్షుని చేతను మేఘునికొల్పించినారు. ఇదియొక మెఱుఁగో యేమో? మఱియుఁ గాళిదాసుగారు ౨౨వ శ్లోకములో "స్వాగతీకృత్య కేకాః" అన్నచోటనుగూడ "నెమిళ్లు తమకేకలను స్వాగతవచనములుగఁ జేసి" యనుటకుమాఱుగా "స్వాగత మిడఁ గేకలన్" అని ప్రయోగించి యిప్పించినారుగాని యడిగింపలేదు. ఇది యిప్పటివారి సంప్రదాయము గాఁబోలును!

౫ వ పద్యములో—"ధూమజ్యోతిస్సలిల మరుతాం సన్నిపాతః క్వ మేఘః" అనుమూలమునకు వీరు, "ధూమము, జ్యోతి, మారుతముఁ, దోయముఁ జేరిన మేఘమేడ!" అని తెలిఁగించినారు. సన్నిపాత మనఁగా సంఘాతము=కూటమియని యర్థముగాని (చేరిన=ఘనీభవించిన) అని యర్థము కాదు. "పటుకరణైః ప్రాణిభిః" అని మూలములోనుండఁగా, "మహితేంద్రియుల్ మనుజులే" అని వీరన్నారు. అట్లైన మూలకర్త "మానవైః" అనలేకపోయినాఁడా? మనుజులేకాని దేవతలు వార్తను గొనిపోఁగూడదా? మఱియు పటుపదమునకు, మహితపదము సరియైనది గాదు. "చేతనాచేతనములు"—అనుట సంప్రదాయముగాని, అచేతనచేతనము లనుట కాదు. "కామార్తాః ప్రకృతికృపణా హి" యనుమూలమునకు "కామవిపన్ను లయ్యెదరుగా సహజప్రవృత్తిమై" యనుట సరియైన తెలుఁగు కాదు.

౬ వ పద్యములో—"జాతం వంశే భువనవిదితే పుష్కలావర్తకానామ్" అని మూలము. దీనికి వీరు ఆవర్తకపుష్కలంబు లనఁ బేర్గన్నట్టి వంశంబునన్ జననం బందితి" వని వ్రాసియున్నారు. "లోకవిదితమయిన పుష్కలావర్తకముల వంశమందుఁ బుట్టినవాఁడవు" అని మూలమున కర్థము. ఆవంశము పుష్కలావర్తకము లదిగాని పుష్కలావర్తకము లని పేరందలేదు. మఱియు, పుష్కలావర్తక మేఘము లనియే లోకమునఁ బ్రసిద్ధము గాని ఆవర్తకపుష్కలము లని కాదు. "పుష్కలాశ్చ, ఆవర్తకాశ్చ కేచిన్మేఘానాం కూటస్థాః పుష్కలావర్తకా ఇత్యుచ్యన్తే" అని మల్లినాథసూరి వివరించియున్నాఁడు. "పుష్కలములు ఆవర్తకములు అను పేర్లుగల కూటస్థమేఘములయొక్క" అని శ్రీ శాస్త్రిలవారును వ్రాసియున్నారు. "మఘోనః ప్రకృతిపురుషమ్" అను మూలమునకు వీరు "ఆస్వారాడమాత్యుండవు" అని తెలిఁగించినారు. ప్రకృతిపురుషుఁ డనఁగా, ప్రధానపురుషుఁ డనియే వ్యాఖ్యాతలు వివరించినారు గాని, అమాత్యుఁ డనలేదు. "రాజ్యాంగాని ప్రకృతయః" అని యమరసింహుఁడు. ఇంతకును, ఈ మేఘుఁ డింద్రునకు మంత్రి కాఁడుకూడను. కావునఁ బ్రధానపురుషుఁ డనఁగా ముఖ్యపురుషుఁ డనియే కాని యమాత్యుఁడను నర్థము రాదు. "యాచ్ఞా మోఘా వరమధిగుణే నాధమే లబ్ధకామా" అను మూలమునకు వీరు "అల్పునెడన్ గోర్కె ఫలించుకంటె నది కోల్పోవేల్ గుణిన్ వేడుచోన్" అని తెనుఁగుచేసియున్నారు.

ఇది మూలమునందలి యభిప్రాయమును తెలుపఁజాలదు. "అధికగుణములుగల పురుషుని విషయమున యాచన విఫల మయినను ఇంచుక ప్రియము, నిర్గుణునివిషయమున యాచనమో లబ్ధకామ మయినను ఇంచుక ప్రియముగూడఁగాదు" అని వ్యాఖ్యాతలు వివరించియున్నారు. "వరం మనాక్ప్రియ"మ్మని యనుసరింపఁడు. కావున మూలములోని యభిప్రాయ మీ తెనిఁగింపులోనికి సరిగా రాలేదని నాయభిప్రాయము.

ఇఁక ప్రతిపద్యమును విమర్శింపఁబూనక యందందుఁగల కొన్ని విశేషములను మాత్రమే విమర్శించెదను.

౯ వ పద్యములో—"మందం మందం నుదతి పవనశ్చానుకూలో యథా త్వామ్" అన్నమూలమునకు "అనుకూలానిలుఁ డొప్పురీతి నిను నల్లల్లన్ వహించున్" అని వీరు తెనిఁగించినారు. "నుదతి=ప్రేరయతి" అని వ్యాఖ్యానము. వహించున్=మోయును—అనవలెనుగదా; ప్రేరణ చేయుట యనఁగా మోయుట కాఁజాలదు. "వామశ్చాయం నదతి మధురం చాతకస్తే సగంధః" (ఇదిగో గర్వముతోఁ గూడినదై నీయొక్క యెడమప్రక్కనున్న చాతకముకూడ మధురముగఁ బలుకుచున్నది) దీనికి వీరు "సగంధనవప్రేరిత చాతకంబు లెడమన్ దా మొప్పి వే గూయుఁ దీయనఁగా" అని తెనిఁగించియున్నారు గాని, దానికెట్లర్థము చేసికొనవలయునో నాబుద్ధికి గోచరింపలేదు. శుభసూచకముగాఁ గాళిదాసుగారొక్క చాతకపక్షిని మాత్రమే కైకొన్నారుగదా! అని "అధికస్యాధికం ఫల"మ్మని కాఁబోలును వీరు పెక్కింటిని గైకొన్నారు. (వేఁ=వేగము) మూలములో లేనిదైనను దీనివలన నేమేని ప్రయోజనమున్నదా? లేక పాదపూరణార్థమే ప్రయోగించినారా? పాదపూరణప్రయోజకముగుచో "దా మొప్పుచున్ గూయు" నన్న సరిపోదా? ఏమో వా రెందులకా 'వే' ప్రయోగించియున్నారో? "పవనశ్చ, చాతకశ్చ" అని రెండు చకారములున్నవి. వానియర్థము వీరు కైకొనలేదు. ఎందుచేత? నిష్ప్రయోజనమని. అటులేని కాళిదాసు వ్యర్థముగా రెండుచకారము లేల ప్రయోగించును? "నిరర్థకములగు పదములు కాళిదాసునికవిత్వమునం దెచ్చటను గన్పించుట లేదు... అమహాకవి వాడిన ప్రతిపదముకూడ గంభీరమగు అర్థమును స్ఫురింపఁజేయునట్టిదిగనున్నది" అని పీఠికలో వారు వ్రాయించి యున్నారుకూడను. కావున, ఆచకారార్థము లుండ నేవఁయునేమో?

౧౦ వ పద్యము—మూలమునందలి "ప్రాయశః=తఱచుగా, అనయము=ఎల్లప్పుడు", అనికదా చెప్పవలెను. మఱియు, మూలమునందలి యుత్తరార్థమునకు వీరు తెనిఁగించిన భాగమంత సరసముయినదిగఁ గనుపట్టదు.

౧౧ వ పద్యములో—మూలములోని "ప్రభవతి"కి వీరి "మేటి" సరియైన యర్థముగాదు. ప్రభవతి=సమర్థమగుచున్నది. మేటి=ఏలిక, శ్రేష్ఠము. శ్రవణసుభగమ్=చెవులకింపైనది. దీనికి మేలిమిఁవీనువిందు—అని వీరి తెనుఁగు. మానసోత్సుకములై, అను మూలమునర్థమునకు వీరు "మానసశ్రీల వరించి" యన్నారు. హంసలు మానసశ్రీల వరించి యనుటచేఁ బురుషహంస లనిమాత్రమే తోఁచును. వాన కారున హంసలన్నియును మానస సరస్సున కేఁగునుగదా! "రాజహంసాః" అనుదానికి స్త్రీపుంహంస లనియే యర్థము. అప్పుడు స్త్రీలింగపులింగస్వారస్యమునఁ గలుగు వరించుట యనుచితముగాదా? హాలిని, మూలానుక్తమయినను "హాళి" యనవలెను. మేలి, మిశ్రీలు, హాళి యివి ఛందస్సును సరిపఱచునవేకాని వేఱుకావు.

౧౨ వ పద్యము—"పుంసాం వంద్యైః రఘుపతి పదైః మేఖలాసు అంకితమ్" పురుషులకు వంద్యములయిన రఘుపతి పాదన్యాసములచేతను కటకములయం దంకితమైన" అను నర్థమునకు వీరు "సుపర్వవంద్యమహీజానాథాంఘ్రిపద్మద్వయాంకితసానుండు" అని తెనిఁగించినారు. పుంశబ్దమునకు సుపర్వులనఁగా దేవత లర్థముగాదుగదా! దేవతలనియు, మనుజులనియు విభాగము లేకుండ ప్రతిపురుషునకు రాముని పాదములు వంద్యములే యగును. మేఖలలు=కటకములు. అవి సానువులుగావు.

౧౩ వ పద్యము — "త్వత్ప్రయాణానురూపం మార్గమ్=నీప్రయాణమునకుఁ దగినదారిని" అనుదీనికి "సుకరపున్ పథము" అన్నారు. కాని మూలమునందలి భావమును ప్రకటింపఁజాలదు. "సుకరపున్" కంటె "సుగమపున్" అనుట యుక్తము. "పరిలఘు స్రోతసాం పయః=

మిగులఁ దేలిక యగు ప్రవాహముల నీటిని" అను దానికి వీరు "పయోలఘుభోజనము" అన్నారు. లఘుశబ్దము నీటికి విశేషణముగదా! మేఘునికిని లఘుభోజనము గురుభోజనము ఉండునా?

౧౪వ పద్యము—"ఉన్ముఖీభిః ముగ్ధసిద్ధాంగనాభిః చకిత చకితం దృష్టోత్సాహః=ఉన్నత ముఖులయిన ముగ్ధలగుసిద్ధస్త్రీలచేతను మిగుల భయసంభ్రమములతోఁగూడు కొన్నట్టు చూడఁబడిన యుత్సాహముగలవాఁడవై" అను దీనికి "భీతిదాగ్గోఁగనుదుర్ నినుꣳ శశిముఖుల్ మొగమెత్తుచు సిద్ధముగ్ధలు అని తెలిఁగించినారు. ముఖమెత్తిమాత్రురుగాని ఎత్తుచు చూడరు." ముగ్ధసిద్ధాంగనలకు సిద్ధముగ్ధలు శశిముఖుల్ సరియైనట్టు లేదు. చకితశబ్దమునకు భయముతోఁగూడిన సంభ్రమమర్థముగాని వట్టిభీతి యర్థముగాదు. కాళిదాసుగారి యుత్సాహము వీరి తెనిఁగింపులోఁ గానరాదు. "సరసనిచులాత్ అస్మాత్ స్థానాత్ = సరసనిచులమైన యీచోటనుండి" అను దీనికి "ఆభోగము నొంది సన్నిచుల మోహనమానిటꣳ" అనునది సరియేకాదు. మఱియు "సరస" పదమునర్థము వేఱు "సత్" పదమునర్థము వేఱు. "పథిదిఙ్నాగానాం స్థూలహస్తావలేపాన్ పరిహరన్ ఉదఙ్ముఖస్సన్ ఖం ఉత్పత=మార్గమందు దిఙ్నాగసంబంధములైన స్థూలహస్తావలేపములను పరిహరించుచు నుత్తరముఖుఁడవగుచు నాకాశమునుగూర్చి యెగురుము" అను దీనికి "స్థూలదిఙ్నాగకరావలిత్రిప్పఁగలఁగꣳ దివి నేఁగుము దఙ్ముఖుండవై" అని వీరి యనువాదము. అప్పుడు కాళిదాసుగారి "పథి" విడిచినందున "సారస్వతమార్గమందు" అను ధ్వని యందు రాఁజాలదుగదా!

౧౫ వ పద్యము — "వల్మీకాగ్రాత్ ప్రభవతి" పుట్టకొననుండి పుట్టుచున్నది" అని మూలమున నుండఁగా "పుట్టఁ బుట్టుꣳ" అని యనువదించినారు. "యేన తవ శ్యామం వపుః స్ఫురితరుచినా బర్హేణ గోపవేషస్య విష్ణోః శ్యామం వపురివ అతితరాం కాంతిమాపత్స్యతే=దేనిచేతను నీనల్లనిశరీరము స్ఫురితరుచియగు బర్హముచేతను గోపవేషుఁడగు విష్ణుని నల్లనిశరీరమువలె మిక్కిలి కాంతిని పొందఁగలదో" అను దీనికి వీరు, "అది కైతవగోపకు విష్ణుదేహముꣳ దండిగఁ బోల్చుపించెమటు నల్లని నీవపువుꣳ మహాప్రభామండితముం బొనర్చి విసుమాన మొసంగును గన్నుదోయికిꣳ"అని తెలిఁగించియున్నారు. కాని యిది సరియైనదికాదు.

౧౬ వ పద్యమున—"మాలం క్షేత్రం సద్యఃసీరోత్కషణ సురభి ఆరుహ్య=మాలమను పేరి పొలమును తత్కాలమందే నాఁగళ్లచేతను దున్నుటచేత పరిమళము గలది యగునట్లుగా నెక్కి" అను దీనికి "దున్నఁతఁజేఁ దావిగుబులొ్కను మాలమెక్కి" అని తెనిఁగించియున్నారు. మూలమునందలి "క్షేత్ర"పదమును వీరు విడిచినారుగదా! "మాలమెక్కి"యనుదానికిఁ దెనుఁగువారు లేమని యర్థము చేసికొనఁగలుగుదురో యాలోచింపవలదా? కించిత్పశ్చాత్ వ్రజ, లఘుగతిః భూయః ఉత్తరేణైవ వ్రజ=కొంచెము వెనుకకు అనఁగా, పడమరగా వెళ్ళుము. వేగగమనము గలవాఁడవై మరల నుత్తరమార్గముననే వెళ్ళుము" అను దీనికి పశ్చిమ మొకయింత దాటి మఱి చెచ్చెఱ నుత్తరమార్గమేఁగుమా" అని తెల్గు. లఘుగతి యర్థము చెచ్చెరకు వచ్చునా? చెచ్చెర—లఘుశేఘయుతముగా నగపడుచున్నది. దాఁటుట వెళ్ళుటయగునా?

౧౭ వ పద్యములో—అధ్వశ్రమపరిగతుఁ డధ్వఖేదనిబిడుఁ డగునా? కాఁడు. దానియర్థము వేఱు, దీనిది వేఱు నని తోఁచెడిని.

౧౮ వ పద్యము—"పరిణతఫలద్యోతిభిః కాననామ్రైశ్ఛన్నోపాంతః=పరిపక్వములయినఫలములచేతను ప్రకాశించు వడవిమామిళ్ళచేతను కప్పఁబడిన పార్శ్వములు గలది" అనుదీని తెనుఁగు "ప్రక్కలఁ గాననామ్రములు పండుచుఁ గప్పఁగ" అనునది. మూలమునందలి "ద్యోతి" పదము విడుచుటచే "పదప్రయోజనక" లోని "ఫలములు పెక్కులై యాకుల నగపడనీయక తామే యగపడుచున్నవి" అనుభావము వీరియనువాదములో నభావము నది. "పండుచుꣳ" వర్తమానకాలము పనికిరాదు. భూతకాల ముండవలెను. "పండినకాననామ్రములు ప్రక్కలఁ గప్పఁగన్." అనినను గొంతవఱకు నుకూలముగ నుండునేమో? మఱియు, "స్నిగ్ధవేణీసవర్ణే త్వయి శిఖర మారూఢే సతి=నిద్దపుజడతో సమానమయిన

కాంతిగల-అనఁగా, నలుపురంగుగల నీవు శిఖరము నెక్కి-నవాఁడ వగుచుండఁగా" అనుదీనికి వీరు "నీవు శృంగమం నెక్కఁగ నున్నవేణికళ లీనుచున్" అని తెల్గించినారు. ఇక్కడను "ఈనుచున్" అని వర్తమానకాలము నే ప్రయోగించినారు. "నీవు నీలదేహుండవు శృంగదేశమున నుండఁగన్" అనినను సరిపోవునుగదా! "పాండు" శబ్దమునకు వీ రిచట "వెల్లనైన" దని గ్రహించినారు. "పండిన పండ్లయిన పసుపుగాను తెల్లగాను ఉండును" అని పద ప్రయోజనిక. మఱియు నీ "పాండు" శబ్దమునకే యుత్తరమేఘములోని రెండవశ్లోకము పద్యమునందు "పసిఁడి వింతలు" అని యన్నారుకూడను. సామాన్యముగ మామిడిపండ్లు పచ్చగ నుండు నని వీ రెఱుఁగరు గనుకనా ఏల "వెల్ల" యన్నారు? "హారిణః పాండరః పాండుః" అని యమరము-ఇచటఁ బాండుశబ్దమునకుఁ బసపురంగుతోఁడితెలు పనియే యున్నది. "నూనం యాస్యత్యమరమిథునప్రేక్షణీయా మవస్థామ్=నిశ్చయముగ దేవదంపతులచేఁ జూడఁదగిన యవస్థను పొందఁగలదు" అనుమూలమునకు, "మిక్కిలి నేత్రపర్వమ్మని మేషయుగాళి కిడున్" అని వీరి తెనుఁగుసేఁత! "ప్రక్కల"తోఁ బద్య మెత్తుబడి చేయుటచే మూలమునకుఁ గాని "మిక్కిలి" ప్రాసకై వేయవలసివచ్చినది. 'మిఃకి యతిస్థానమున 'మే' పెట్టకతీఱనదిగాదు. అందుచే "అనిమేషయుగాళి" ప్రయోగించినారు. కాని మూలమున "అమరమిథున" పదము వినఁగానే దేవదంపతు లని స్ఫురించును. వీరి "అనిమేషయుగాళి"కి నిమేష మనఁగా ఱెప్పపాటు, అది లేనివా రనిమేషులు, అనఁగా దేవతలు. వారి "యుగ=జంట" ఆజంటల "అళి=సమూహము" అని యింతవఱకుఁ జెప్పినను మూలార్థము రాజాలదు. "అనలము చూడఁదగిన యవస్థను పొందఁగలదు" అనుమూలము నర్థమునకు వీరు "గిరీంద్రమున్" నేత్రపర్వమిడున్" అనిమాత్రమే యన్నారు. కర్తృపదమయిన "గిరీంద్రము"నకు సముచ్చయ మెందులకో? ఇంతయినను "నూనమ్" పదార్థము లేనేలేదు.

౧౯ వ పద్యము—"ఉపలవిషమే వింధ్యపాదే విశీర్ణాం రేవాం గజస్య అంగే భక్తిచ్ఛేదైః విరచితాం భూతిమివ ద్రక్ష్యసి=ఱాలచే విషమమయిన వింధ్యపాదమునం దంతటను వ్యాపించినదైన నర్మదానదిని, ఏనుఁగు యొక్క శరీరమునందు రేఖలభంగులచేతను విరచింపఁబడిన భూతినివలెఁ జూడఁగలవు" అనునిట్టిదీనికి వీరు "శిలావిషమాయత వింధ్యపాదశీర్ణను గనులారఁగాంచుమట నర్మద, వారణధాతుభూతి నాన్" అని యనువదించినారు. మూలమున "తస్మిన్=ఆకొండయందు" అని యొక్కసారి మాత్రమే ప్రయుక్తమయినది. దానిక్రి వీ రావృత్తిచేసి. "వనచరవధూభుక్తకుంజే తస్మిన్ముహూర్తం స్థిత్వా=వనచర స్త్రీలచే అనుభవింపబడిన పొదలుగల ఆకొండయందు ఇంచుక సేపుండి, అనుదీనికిఁ దెలుఁగగు 'వనచరకామినీమణులవాంఛలు దీర్చు నికుంజపుంజముల్ గన నగు నయ్యెడన్ క్షణముకాలము నిల్పి' అను దానను, 'అయ్యెడన్' అని యొకసారియు, కాంచుమటన్' అను దానిలో ఆటన్ అని ఒకసారియు నుపయోగించినారు. మఱియు "విశీర్ణామే" అనుపదములో ముఖ్యముగా నుండఁదగిన "నిని" విడిచినారు. అక్కఱకు మాలిన "ఆయత" పదమును చేర్చినారు. మూలమున కనుగుణమైన "కాంచెదు" మాని "కాంచుము" అన్నారు.

౨౦ వ పద్యములో—"వాంతవృష్టిస్సన్ తిక్తైః వనగజమదైః వాసితం జంబూకుంజప్రతిహతరయం తస్యాః తోయం ఆదాయ గచ్ఛేః=ఉద్దీర్ణవర్షుఁడ వగుచుఁ దిక్తములయినవనగజమదములచేతను వాసితమును, నేరేటిపొదలచే నడ్డఁబడ్డ వేగముగలదియు నగునానర్మదయొక్క నీటిని గ్రహించి పొమ్మ" అనెడి మూలమునకు వీరు "వానను గ్రక్కి నాగమద వాసిత తిక్తనదీ జలంబు జంబూనివహప్రరుద్ధయమున్ గ్రహియించియుఁ బొమ్మ" అని యాంధ్రీకరించి యున్నారు. నిష్ఠ్యూతోద్గీర్ణ వాంతాది శబ్దములు గౌణవృత్తి నాశ్రయించినప్పుడే సుందరములనియు లేనిచో గ్రామ్యకక్ష్యారోపమును పొందుననియు ననుశాసన మున్నది. వీరు వ్యంగ్యరూపమునఁ దోఁచునర్థము నుపయోగించుటచే నా దోషము తప్పినది గాదు. "తిక్తములయిన వనగజమదములచేతను వాసితమయిన దాని నీటిని" అని కాళిదాసుగారు రచింపఁగా" వీరు

"నాగమదవాసిత తిక్తవనదీజలంబు" అని రచించినారు గాని ఆసొంపు దీనికి రాలేదు. ఆయన పైశ్లోకమున నర్మదను చెప్పినారు గనుక నిందు దానిని తచ్ఛబ్దముతోఁ బరామర్శించినారు. వీరు అట్లు చేయక కేవల నదినే ప్రయోగించినారు. "దానివారి" అనవలసినది. మూలములో "జంబూకుంజ" అని యున్నది. వీరు, ఆకుంజ పదము విడిచి కేవలజంబూశబ్దమునే కైకొన్నారు. కుంజ పదముతోఁ గూడిన ప్రయోగములును, తత్ఫలమును శాస్త్రులవారు చక్కఁగా వివరించియున్నారుకూడను. జంబూ కుంజము లయిననే నీటి వేగము నడ్డును గాని జంబూ ఆకులు నీటికిఁ దగులను జాలవుగదా! "గ్రహియించియున్" సముచ్చయ మేల? వృక్షము లడ్డను జాలవు "రిక్తస్సర్వోఽపి లఘుర్భవతి? =అంతస్సారశూన్య మయిన దంతయుఁ జులుక నగును" అనుదీనికి వీరు "హీన బలుండు చుల్క నగు నెచ్చటన్" అన్నారు. కాళిదాసుగారు రచనవలన, ప్రతివస్తువును అంతస్సారశూన్య మయినచోఁ దేలిక యగు నని తేలుచుండఁగా, వీరి రచనవలనఁ బురుషుఁడు మాత్రమే చుల్క నగునని తేలుచున్నది. సర్వశబ్దమునకు వీరు "ఎచ్చటన్" అన్నారు. "ఎవ్వఁడున్" అనినను మూలము ననుసరించెడిని. "పూర్ణత్వము గౌరవముకొఱ కగును" అని మూలము. వీరు "పూర్ణుఁడు గౌరవాఢ్యుఁడౌ" నన్నారు. "పూర్ణత గౌరవార్థమౌ" ననిననే లెస్సగనుండును. ఇచ్చటను పై యట్లే వస్తుపరముగా నుండుటయే సమంజస మగును.

౨౧ వ పద్యము—"సారంగాః అర్థరూఢైః కేసరైః హరితకపిశం నీపం దృష్ట్వా చ, అనుకచ్ఛం ఆవిర్భూతప్రథమముకుళాః కందలీః జగ్ధ్వా చ, అరణ్యేషు అధిక సురభిం ఉర్వ్యాః గంధం ఆఘ్రాయ చ, జలలవముచ స్తే మార్గం సూచయిష్యన్తి=సారంగములు, ఏకశోద్గతములయిన కింజల్కములచేతను హరితము, కపిశమునగు నీపమును చూచియు, అనుపములయందు ప్రథమోత్పన్న ముకుళములగు నేలయనఁటులను తినియు, అరణ్యములయందు హెచ్చుగా ఘ్రాణతర్పణమయిన భూమియొక్క గంధము నాఘ్రాణించియు జలలవములను విడుచునీ దారిని సూచింపఁగలవు." ఇది కాళిదాసుగారి రచనయొక్క దానియర్థమును. దీనికి వీరు వ్రాసిన పద్య|మిది.

"సరవిన్ నీపాడివిమ్కదారిఁ దెలుపున్; సామొల్వఁ గింజల్కముల్, హరితంబున్ గపిశంబు నౌ కడిమి నత్యాసక్తి నీక్షించి, కచ్ఛరహమ్ముల్ తొలిమొగ్గ నేలయనఁటుల్ చక్కంగ భక్షించి, కాన రహింపన్ భువితాని మూరుకొని యానందించు సారంగముల్." "సామొల్వన్" ఇది సమాసమా? కానిచో "సాము"లోని మువర్ణమునకు లోప మెట్లు? వృత్తియందే సాములోని "ము"లోపించునా. "సామేను—సాబాలు" ఇత్యాదులు ప్రయోగములు, మూలార్థములో "మాని భక్షించి" అని మాత్రమే యుండఁగా వీరు "అత్యాసక్తినీక్షించి చక్కంగభక్షించి" అన్నారు. మూలములోని "అధిక సురభి"ని వీరు పూర్తిగానే వదలి దానికి బదులుగా "రహింపన్" చేర్చినారు. "ఆనందించు" మూలములో లేనేలేదు. సముచ్చయార్థకములయిన చకారములను వీరు పాటింపనే లేదు.

౨౨ వ పద్యము—"అంభోబిందు గ్రహణ చతురాన్ చాతకాన్ వీక్షమాణాః=జలబిందువులను గ్రహించుటయందు జతురములయిన చాతకములను చూచుచున్నవారై" అను దీనికి వీరు "విసుమానముగా జలబిందువుల్ గ్రహింపన్నెఱిఁ గల్గుచాతకసమాజముఁ గాంచుచున్" అని తెనిఁగించి యున్నారు. ఇందు "విసుమానముగా" అనునది మూలమునకుఁ గానిది. "గ్రహణచతురములైన చాతకములను" గ్రహింప న్నెఱి గల్గుచాతకసమాజము" చతుర శబ్దమునకు నెఱి సరియైనదిగాదు. కాక, తెలుఁగు చదువఁగ లేమని యర్థముచేసి కొందురో? "శ్రేణీభూతములైన బలాకలను పరిగణనచేతను నిర్దేశించుచున్నవారై" "శ్రేణి గట్టియాసన్నము లౌ బలాకలను జక్కఁగఁ నెన్నుచున్" ఇందు "ఆసన్నములు—చక్కఁగ" మూలానుక్తములే.

౨౩ వ పద్యము—"నీవు సమీపించినవాఁడ వగుచుండగా, దశార్ణదేశము, ముకుళాగ్రములయందు వికసితములయిన మొగిలిపూవుల చేతను పాండువర్ణములయిన, యుపవనావరణములుగలదియు, కాకాదిగ్రామ్యపక్షులకు లాయనిర్మాణములచేత సంకీర్ణములయిన గ్రామచైత్యా

వృక్షములు గలదియు, పండినపండ్లచే నల్లనైన నేరేటి వనములచేతను రమ్యమైనదియు, కొన్నియేదినములు నివసించు నంచలు గలదియుఁ గాఁగలదు." ఇది మూలశ్లోకమునర్థము. దీనికి వీరి తెలుఁగు: "అరవిరిగేదఁగుల్ వెలయ నచ్చపుఁదెల్పగుఁ దోఁటకట్టువల్; కరటతతుల్ కులాయములఁ గట్టుటఁ గ్రందగు రచ్చచెట్టులన్; పరిణత మైన పండుగమి నల్పగు నేరెటితోఁపులన్; మనోహరముగుఁ గొన్ని నాళ్లివ్విడియునంచలు; నీవు దశార్ణ మేఁగఁగాన్." అనునది. దీనికిట్లర్థము చెప్పవచ్చును "నీవు దశార్ణ మేఁగఁగా, తోఁటకట్టువలు=తోఁటకంచెలు, అరవిరిగేదఁగుల్ = మొగ్గమొగలులు, వెలయన్ = ఒప్పఁగా, లేక ప్రకాశింపఁగా, అచ్చపుఁదెల్పు=స్వచ్ఛమైన శుక్లవర్ణము, అగున్=అగును. కరట తతుల్=కాక సమూహములు, కులాయములన్ = గూండ్లను, కట్టుటన్ = కట్టుటచేతను, క్రందు=అలికిడి, లేక, సందడి, అగు= అయిన, రచ్చచెట్టులన్ = రథ్యావృక్షములును, పరిణతము =పండినది,ఐన, పండుగమిన్ = పండుపిండు చేతను, నల్పు అగు నేరెటి, తోఁపులన్ = తోఁటలును, కొన్ని, నాళ్లన్=దినములు; విడియు నంచలు=పోవుచు నొకచో బసచేసిన హంసలును, మనోహరము=చక్కనిది, అగున్. ఇట్లుగదా చెప్పవలయును. వీరి పద్యమునకు దండాన్వయము చెప్పవలయుచో—(" మేఘుఁడా!) నీవు దశార్ణము వెళ్ళఁగా, తోఁటకంచెలు, మొగ్గమొగలులు ఒప్పఁగా లేక ప్రకాశింపగా, స్వచ్ఛమైన శుక్లవర్ణము అగును. కాకసమూహములు గూండ్లను కట్టుటచేతను అలికిడి లేక సందడి అయిన రథ్యావృక్షములున్ను, పండినదియైన పండుపిండుచేతను నల్పు అయిన నేరెటితోఁటలున్ను, కొన్నిదినములు పోవుచు నొకచో బసచేసిన హంసలున్ను చక్కనిది అగును. కాళిదాసశ్లోకార్థము, వీరి పద్యము, దానియర్థము, దండాన్వయము నాబుద్ధిని నిఘంటువునుబట్టి వ్రాసియున్నాను. కడమవిషయములు చదువరులే గ్రహింతురు కొందరని యాభారము వారికే వదలుచున్నాను. "కొన్నినాళ్లు+విడియు" వీరీపదమునకు ఉకారలోపముచేసి "నాళ్లివ్విడియు" అని ప్రయోగించినారు. కాని బాలవ్యాకరణములోని ప్రకీర్ణ పరిచ్ఛేదమున ౧౬ వ సూత్రము "పదాంతంబులయి యసంయుక్తంబులైన ను లు రు లయుత్వంబునకు లోపంబు బహుళంబుగ నగు" దీనిప్రకారమునఁజూడఁగా ఉత్వలోపము రాదు. "నాళ్లు" అని సంయుక్తము గదా! గేదఁగి యనఁగా, పచ్చనిపూవులుగల మొగిలి గదా; దీనిచేతను అచ్చపుఁదెల్పెట్లగును? పాండుశబ్దమునకుఁ బసపుతెలుపువర్ణమని యర్థము చెప్పఁబడియున్నది.

౨౪ వ పద్యము—"దిక్కులయందుఁ బ్రసిద్ధమయిన విదిశ యనుపేరుగల యాదశార్ణదేశపు రాజధానినిఁగూర్చి పోయి యపుడే విలాసితకుఁ బూర్ణమయిన ఫలము నీచేతను పొందఁబడఁగలదు" ఇది మూలమునర్థము. దీనికి వీరు "అవిరళకీర్తి నద్దెసల నా విదిశాఖ్యను రాజధానినిన్, దవులుచు నొందు పూర్ణఫలితంబు విలాసితకు" అని తెలిఁగించియున్నారు. మూలమునందలి తచ్ఛబ్దమునర్థమును వీరు గైకొనమిచే నీరాజధాని దేని దని చెప్పుట? పోయి అని భూతకాలము ప్రయోగింపఁబడియుండఁగా "తవులుచున్" అని వర్తమానకాలము ప్రయోగించియున్నారు. ఇచ్చటనే కాదు వీరు భూతమునకు వర్తమానము తఱచుగనే ప్రయోగించినారు. నీచేతను ఫలము పొందఁబడఁగలదు—అనఁగా నీవు ఫలమును పొందెదవు అనుదానికి వీరు ఫలమును పొందుము అన్నారు. "సభ్రూభంగం ముఖమివ" అనుదానికి "అధరంబును భ్రూకుటియుక్తమున్ బలెన్" అన్నారు. అధర మెప్పు డయినను భ్రూకుటియుక్త మగునా? వ్యాఖ్యానములో "ముఖమివ=అధర మివేత్యర్థః" అని యున్నది. అయ్యధరపదమునే వీరు గ్రహించుటచే నాక్షేపార్హమైనది. "స్తనితసుభగం" దీనికి 'స్తనితసైపుణమై' అనునది సరియైనది గాదు. ఇంకను విమర్శింపబూనినచో నిం కెంతేని గలదు.

౨౬ వ పద్యము—"ప్రౌఢపుష్పములగు కదంబములచేన్" దీనికి వీరు "నీపస్ఫుటాంచత్సుమంబు" అన్నారు. "నాగరుల యుద్దామము లయిన యౌవనములను" ఇది మూలార్థము. దీనికి వీరు "నాగరోద్యద్వయః శ్రీ సౌభాగ్యము" అని తెనిఁగించినారు. "ఆవిదిశ దగ్గఱి విశ్రాంతి కొఱకు నీచైర్గిరియందు వసింపుము" దీనికి

విశ్రమించి యట వాసిక్ దేలు నీచైర్గిరిన్" అన్నారు. "వాసిక్ దేలు" మని కాళిదాసుగా రననేలేదు.

౨౭ వ పద్యము—"చెక్కుల చెమ్మటను తుడుచుటచే నైన పీడచేతను క్లాంతములయిన కర్ణోత్పలములు గల పువ్వులావీ ముఖములకు ఛాయాదానమువలన క్షణపరిచితుఁడవై పొమ్మ" అను దీనికిని "పొమ్మ మీఁదొవల్ బాలకపోలపుల్ జెమటఁ బాపుట వాడిన పువ్వులావికాజాల ముఖాళికిక్ జలద, ఛాయ నొసంగి క్షణానురక్తిమై" అని తెనిఁగించినారు. ఇది యేటి తెనిఁగింపో కద! కలువలు వాడినట్లు కాళిదాసుగారనఁగా, ముఖములు వాడినట్లు వీరన్నారు. ఇదియు నొక మెఱుఁగో యేమో!

౨౮. వ పద్యము— "తరంగచలనముచేతను మూఖరము లయిన పక్షులవరుసయే కాంచీగుణముగఁ గలది" దీనిని తెలిఁగించిన విధ మిట్లున్నది:

"కలితోర్మి స్తనితద్విజ ప్రకరమే కాంచీగుణంబై తగక్"

"స్ఖలితసుభగముగ సర్పించినదియు, దర్శితావర్తనాభియు, అగు దీని తెలుఁగు "స్ఖలితాంచత్సుభగ ప్రవృత్తి నుడి నాఁగక్ నాభి కన్పండువో" అనునది. ఎంత సరసముగఁ దెల్గింపఁ బడినదో చిత్తగింపుఁడు.

౩౦—వ పద్యము—"ఇచటఁ బ్రద్యోతుని ప్రియదుహితను వత్సరాజు హరించెను" "చనెఁ బ్రద్యోతను నన్గఁగూఁ తుఁగొని యిచ్చక్ వత్సరాజియ్యెడక్" ఇది మూలమునకు సరికాదు. "ఇచట నాప్రద్యోతరాజుదే యగు బంగారపు తాటిచెట్లవన ముండెడిది" "కనకంబాతని తాళవృక్షు వనముక్ గ్రాసెక్ గదా యిచ్చటక్" అతని దనఁగా వత్సరాజుదా? లేక ప్రద్యోతునిదా? వీరి రచన వత్సరాజు దనియే చెప్పుచున్నది. "ఇచట నలగిరి—(అనఁగా ప్రద్యోతుని కింద్రుఁ డిచ్చిన యేనుఁగు) మదము వలన స్తంభమును పెల్లగించి యెగిరి భ్రమణము చేసినది" "పనికక్ గంబముఁ బీకి యానలగిరి ప్రాంచద్ద్విపం బిక్కడక్" పనికక్=ఆగ్రహించెను—అని నిఘంటు. అనలగిరి—ఏనలగిరి? ప్రాంచద్ద్వీప మేమిటో? మూలమునర్థ మెట్లున్నది—వీరి తెనుఁ గెట్టున్నది? మూలస్థకిలార్థమును వీరు గైకొననే లేదు. "ఇట్టివైన కథలచేతను, వినుకఁజెప్పఁబడినకథల నెఱిఁగిన జనము దేశాంతరమునుండి వచ్చిన బంధువులను వినోదింపఁజేయుచుండును "కనుమం చానతబంధుకోటి కిదు నానందం బభిజ్ఞుం డటక్" దీనితో పద్యము సరి.

౩౬ వ పద్యము—"బంధుప్రీతి" యను మూలమునకు" బంధురతి సరి గాదు. మఱియు "కేశసంస్కారధూపము" లని కాళిదాసుగా రనఁగా "కేశధూపము" లని వీ రన్నారు.

౩౭ వ పద్యము—"తను ప్రభువైన నీలకంఠుని యొక్క మెడయొక్క కాంతివంటి కాంతిగలవాఁడవను కారణమునఁ బ్రమథుల చేతను ఆదరముతోఁ జూడఁబడుచున్నవాఁడవై పావనమును, కలువలపుప్పొడియొక్క పరిమళము గలదియు, జలక్రీడాసక్తలయిన యువతుల స్నానద్రవ్యములచేతను పరిమళము గలదియు నగు గంధవతీనది వాయువులచేతను కదల్పఁబడిన యుద్యానముగలదియు నగు త్రిభువనగురుఁడగు చండీశ్వరునిస్థానమునుగూర్చి పొమ్మ" ఇది మూలమునర్థము. దీనికి వీరి తెలిఁగింపిట్లున్నది "ప్రమథులు భర్తకంఠపుప్రభక్ గలఁపించుట నిన్ను నాదరం, బమరఁ గనక్, త్రిలోకపతి యంబికనాథుని పుణ్యధామ మేఁగు; ముపవనిక్ గదల్చు నటఁ, గ్రొందొవ పుప్పొడి వల్చు వారికేళిమతులస్నానపుక్ వలపు లిబ్బులు గంధవతీసమీరముల్" మూలార్థమునకును తెనుఁగుసేఁతకును గల భేదమును చదువరులే తెలిసికొని సంతసింతురుగాక;

౩౮ వ పద్యము—"శ్లాఘనీయమైనశూలి యొక్క సాయంకాలపుఁ బూజయందలి ఢక్కా వాద్యమును గలుగఁజేయుచున్నవాఁడై కొంచెము గంభీరము లయిన యురుములకుఁ బూర్ణమయిన ప్రయోజనమును పొందఁగలవు" అని మూలార్థము. దీనికిఁ దెనుఁగు "కడు శ్లాఘ్యంబౌ మహాదేవు నయ్యంబుదంపుక్ గడసంజపూజఁ బటహోహ్లాదంబునుక్ గూర్చుచుక్ బొందఁగల్గుము మంద్రగర్జలకు సంపూర్ణంపు సాఫల్యముక్" అని యున్నది. భేదమేమేని యున్నచోఁ జదువరులే తెలిసికొందురు.

౩౯ వ పద్యము—"ఆ సంధ్యాపూజ యందుఁ బాదన్యాసములచేతను ధ్వనిచేయుచున్న మొలనూళ్లు గల

వారున్ను విలాసముచేతను కంపింపఁచేయఁబడినవియు, కంకణమణులకాంతిచేతను ఖచితములయిన (చామర)దండములు గలవియు నగు చామరములచేతను బడలికను చెందిన హస్తములు గలవారును అగు వేశ్యలు నీవలన నఖక్షతముల యందు సుఖకరములు లేక సుఖహేతువులుఅయిన వర్షము యొక్క మొదటిచినుకులను పొంది నీయందు మధుకర శ్రేణీదీర్ఘములయిన కటాక్షములను విడువఁగలరు" ఇట్లు మూలమునర్థమై యున్నది. దీనికి వీరు రచించినపద్య మిట్లున్నది—"ఆవేళల్ మొలనూళ్లు మ్రోఁగఁ బదవిన్యాసంబుచే, లీలమై వీవన్ రత్నపుకాంతి గ్రమ్మ పిడులన్ వింజామరల్ చేతు లెంతే వాడన్, గణికల్ నఖక్షతములన్ నీవానతోల్చునట్లు సౌఖ్యావేశం బిడఁ బన్తు) నీకడకు దీర్ఘాపాఁగభృంగావళిన్" "మధుకర శ్రేణీదీర్ఘములయిన కటాక్షములను"అని కాళిదాసుగా రనఁగా, వీరు "దీర్ఘాపాంగ భృంగావళిన్" అన్నారు "రత్నపుకాంతిగ్రమ్మపిడులన్ వింజామరల్ చేతులు" అన్వయక్రమమెట్లో నాకుఁ దోఁచలేదు.

౮౧ వ పద్యము—"ఆయుజ్జయినియందు రాతిరి ప్రియుని యింటికిఁ బోవుచున్న స్త్రీలకు, సూచిభేద్యములయిన చీకట్లచేతను అడ్డగింపనబడిన దృష్టిప్రసారము గలదైన రాజమార్గమందు, బంగారముయొక్క ఒరయిక గీఱవంటి దీప్తిగలదైన మెఱుపుచేతను దారిని చూపుము. వానచేతను,ఉఱుములచేతను ధ్వనిచేయువాఁడవుకాకుము. వారు భీరువులు" ఇట్లు మూలము ననుసరించిన యర్థము. దీనికి వీరిట్లు పద్యము రచియించియున్నారు. "రమణుని డేహసీనుకట రాతిరి యేగెఁడు చెల్వకోటి కబ్బ మొదవ సూచి భేద్యతిమిర ప్రతిరుద్ధవిలోక రాజమార్గముఁగనకోల్ల సన్నికషకల్పతటిల్లతచేతఁ దెల్పు; వర్షమునను గర్జలన్ విమతరావము సల్పకు; భీరువుల్ సుమా." రెంటతారతమ్యమును పాఠకులే తెలిసికొనుదురుగాక!

౮౩ వ పద్యము—మూలమున "ప్రణయిభిః" అని యుండఁగా వీరు "కాముకు" లన్నారు. కావున "పదప్రయోజనిక" లోనిభావము వీరికి రాలేదు. మఱియు, "ఆతఁడును పద్మినియొక్క కమలవదనమున నుండి హిమాశ్రువును శమింపఁజేయుటకై ప్రత్యాగతుఁడై నీవు కరరోధము చేసినవాఁడ వగుచుండఁగా, అధికవిద్వేషము గలవాఁ డగును" ఇట్లు మూలార్థము. దీనికి "అతండు పద్మినిన్ దనుకలిఁ దీర్పఁ దామరలి, తామరమోముహిమాశ్రుధారఁ బుచ్చు; నిజకరాలి కడ్డ మగుచో నతఁ డొందు నమందరోషమున్" అని వీరి తెనుఁగు. ఇందలి తనుకలిపదమున కర్థమేమో నాకుఁ దెలియలేదు. నాయొద్దనున్న "లక్ష్మీనారాయణీయ" మనునిఘంటువులో ఆపదము లే(దు) "అనల్పాభ్యసూయుఁడు=అధిక ద్వేషుఁడు" అని యర్థము వ్రాసియుండగా వీరు "అమందరోషము" అని వ్రాసియున్నారు. మూలమున "సోఽపి" అని ఉండగా "అతండు, అతఁడు" రెండుమార్లన్నా రెందుకు?

౮౪ వ పద్యము—"గంభీరయనెడి నదియొక్క, చిత్తమువలెఁ బ్రసన్నమయిన నీటను, స్వభావముచేతనే సుందరమయిన నీప్రతిబింబ శరీరమేనియుఁ బ్రవేశము నందగలదు...ఇది మూలార్థము. దీనికి చిత్తంబున్ జలమున్ బ్రసన్నమగుచున్ జెల్వొందు గంభీరలో హత్తున్ నీసహజప్రకౢప్తమగు ఛాయారూపమేన్;" అని వీరి తెలుఁగు. ఏమితెనుఁగో? ఏమా? ధ్వనితమగు నర్థముకూడ మూలముతోఁ జేర్చినారుగా! "ప్రకృతిసుభగము." దీనికి "సహజప్రకౢప్తము" సరియైనది కాదు. "దుర్వృత్తిన్" దీనికి మూలము లేదు.

౮౫ వ పద్యము—"హరించియు" యు ఎందులకో! "జ్ఞాతాస్వాదుఁ డెవఁడు వివృతజఘనను విడుచుటకు సమర్థుఁ డగును?" ఇది మూలార్థము. దీనికి "ఏరస వేది వలంతి యౌను గన్పట్టఁగ నీలవేణిజఘనంబు, రయంబునఁ బాసి పోఁగన్" అని వీరు తెనిఁగించినారు గదా! ఇది సరియైన రచనయే యగునా అని సందేహము.

౮౬ వ పద్యము—"నియతవసతిం స్కందమ్= నిత్యసన్నిహితుఁడైన కుమారస్వామిని" అను దీనికి "కాపుండ కందున్ కాపుండు కందు నని కాఁబోలును! అగుఁగాక! అయినను నియతవసతికి, కాపుండు సరి కానే కాదు. మఱియు, స్వర్ణదిగాని స్వర్నది గాదు. ("స్వర్ణదీసురదీర్ఘికా" అమరము.) "ఆకుమారుఁడు, ఇంద్రునివి

యగు సేనలయొక్క రక్షణకొఱకు బాలచంద్రధారిచేతను వహ్నిముఖమునం దుంపఁబడినదియు సూర్యుని మించి నదియు నగు తేజముగదా!" అనుమూలార్థమునకు "ప్రభ వించెఁ గద, హవ్యభుఙ్ముఖమునఁ బాలేందుభృత్సంభృతుం డభయాపాది మహేంద్రుసేన, కతఁ డత్యాదిత్య తేజుండు నై" అనెడి వీరి తెనుఁగురచనము సరియైనది గాదని స్పష్టపడుచునే యున్నది.

౪౭ వ [పద్యము]—"పుత్త్రప్రేమ్ణా=పుత్త్రస్నేహముచేతను" అని మూలమై యుండఁగా, వీరు "పుత్త్రరతిఁ" అన్నారే! శివశివా! ఎక్కడనైనను తల్లికిఁ గొడుకునందు రతి యుండునా? పద్యము రచించుట మన్న సంబరమే కాని యౌచిత్యము చూచుకొనవక్కఱ లేదా? ప్రేమ వేఱు, రతి వేఱు, అనిమాత్ర మెఱుఁగరా? ఏల యిట్లు ప్రయోగించినారో? వారియభిప్రాయ మెక్కడ నెట్టిదో? పరబుద్ధి యప్రత్యక్షము గదా? ఏమైనను వెనుకటి "బంధురతి" ఈ "పుత్త్రరతి" రెండును గూడ ననుచితప్రయోగములే అని నామతము.

౪౯. వ పద్యము—"వీణిభిః=వీణలు గలవారగు, సిద్ధద్వంద్వైః=సిద్ధమిథునములచేతను" అను దీనికి "వైణికసిద్ధదంపతుల్" అని వీరి తెన్గు. కాని కాళిదాసుగారు వీణలు గలవారని యర్థ మిచ్చు "వీణిభిః" అను పదమును ప్రయోగించినారు. వీరో "వైణిక" అన్నారు. వీణలు దగ్గఱ లేకున్నను వైణికులు గావచ్చును. కనుక నిది సరియైన తెలుఁగు గాదు. మఱియు, "సురభితనయాలభజామ్" అను పదమునకు "సురభిభవేష్టిజంబు" సరియైనది గాదు.

౫౦ వ పద్యములో—"క్షత్త్రప్రధనపిశునమ్=రాజులయుద్ధమునకు సూచకమైన" అనుపదమునకు "క్షత్త్రియసమితైశున్య విభ్రాజి" అని వీరి తెలుఁగు. మూలము మించిపోయినది. "అర్జునుఁడు నిశితబాణ సహస్రములచేతను రాజులముఖములను, ధారాపాతములచేతను కమలములను మేఘుఁడువలె నభిముఖముగా వర్షించినాఁడు" ఇదిమూలార్థము. దీనికి "ధారావృష్టిఁ నిమఁబోలి, గాండివి మహారాజన్య వక్త్రాబ్జముల్ తా వాలంపఱవాన ముంచెఁ" అనునది వీరి తెలుఁగు. ఇందు మేఘుఁడు కమలముల కభిముఖముగా ధారాపాతములచే వర్షించినాఁ డన్నది వచ్చునా? మూలములో ముఖములు వేఱుగాను, కమలములు వేఱుగాను చెప్పఁబడినవి గాని, వీరు అది యంతయు సమాసము చేసివేసినారు. పాడయినది.

౫౩ వ పద్యము—"సమరవిముఖుఁడైన లాంగలి" అనుదానికి "కయ్యమునకుచోఁ జెడమో మిడినట్టిసీరి" యనునది సరియైనదిగాదు. "అభిమతరసామ్=అభీష్టస్వాదను" దీనికి "అభీష్టరుద్యను" సరిగాదు. సరస్వతికి భవ్య విశేషణమువలన నేమేనియుఁ బ్రయోజన మున్నదా?

౫౪ వ పద్యము—"అనురుక్షేత్రముననుండి కనఖలపర్వతసమీపమందు శైలరాజావతీర్ణయు, సగరుని కొడుకుల స్వర్గసోపానపంక్తియు నగు జాహ్నవినిఁ బొమ్ము" ఇది మూలార్థము. దీనికి "కనఖల మేఁగి, పొంతఁ గనఁగా నగు నాగిరినాయకావతీర్ణ నవఘు జహ్నుకన్య, సగరప్రభుపుత్త్రులు నాక మెక్క సోపనములపంక్తి" అని వీరి తెనుఁగు. రెండును సరిగఁ జూచిన వారికి భేదము తెలియకపోదు. ఇది శ్లోకపూర్వార్థము. ఇంక నుత్తరార్థము—"ఏ జాహ్నవి గౌరియొక్క ముఖమునందలి భ్రూభంగకరణమును నురుగులచేతను నవ్వివలె (శిరోమాణిక్యభూతుఁడైన) చంద్రునియందు లగ్నములైన యలలనెడి హస్తములు గలది యగుచు శంభుకేశ గ్రహణమును చేసినదో" అనునది. "ఫేనములఁ బార్వతిభ్రూకుటి గేలిసేయుచుఁ దాను, శశి నూర్మికేల్ తగుల రుద్రుని జూటముఁ బట్టుకొనెఁ జెలిఁ" అని వీరి తెనుఁగు.

౫౫ వ పద్యము—"ప్రవాహమునందు సంక్రమించుచున్న నీ ప్రతిబింబముచేతను" అనుదానికి "ప్రవాహములోఁ జొరు నీడుచాయచేఁ" అని తెనిఁగించినారు గాని "చొచ్చు" ధాతువునకు "జొరు" ఎప్పుడాదేశమగునో గమనించినవారుగారు. కనుకనే "చొచ్చు"నకు "చొరు" అన్నారు. "సూ. అగు వచ్చు చొచ్చు చూచులకు ముత్తుపరం బగునపుడు కారా చొరు చూడు లగు." బాలవ్యాకరణము–క్రియాపరిచ్ఛేదము.

౫౬ లో—"ఉత్తములసంపదలాపన్నులయార్తిని నివారించుటయే ప్రయోజనముగఁ గలవిగదా!" దీని